

**Сабди
Шерози**

КУЛЛИЁТ

Иборат аз чаҳор ҷилд

ДУШАНБЕ
«АДИБ»
1988

Савдани
Шерозӣ

КУЛЛИЕТ

Ҷилди I

ДУШАНБЕ
«АДИБ»
1988

ББК 84(0)9
С 12

Мураттиб ва муаллифи сарсухан *Саҳобиддин Сиддиқов*.

Муҳаррир *Ю. Аҳмадов*

Рассом *А. Муҳаммадиев*.

Саъдии Шерозӣ

С 12 Куллиёт: Иборат аз чаҳор ҷилд. Ҷилди I. Қасоид, марсия. (АФ РСС Тоҷикистон). Душанбе: Адиб, 1988,—432 с.

Куллиёти намоёнтарин ситораи назми форсу тоҷик Шайх Муслиҳиддин Саъдии Шерозӣ бори нахуст ба таъб мерасад. Ҷилди аввали он аз қасонд, марсия, тарҷеъот, муламмаот ва таййбот иборат аст.

Саади Шерози

Собрание сочинений в 4-х томах, т. I

Собрание сочинений классика персидско-таджикской литературы Саади Шерози издается впервые.

В первый том включены касиды, элегии и газели.

С 4702540102 — 248
5 503(12)—88

ББК 84(0)9

© Нашриёти «Адиб», 1988

САЪДӢ ЗА МАТНИ ДЕВОНИ У

Тадқиқи илми ахволу осор ва афқору ҷаҳонбинии Саъди Шерозӣ, таъин кардани мақоми адабии ӯ дар таърихи адабиёти форсу тоҷик, нишон додани саҳми ӯ дар рушду камоли афқори бадени ҷаҳонӣ аз умуроти бисёре муҳим ва зарури илмист ва дар ин роҳ муҳаққиқини бешумор дар кишварҳои гуногун бо забонҳои мухталиф чанде кӯшишҳои муфид ба кор бурда, натиҷаҳои матлубе низ ба даст овардаанд. Бо вучуди ин наметавон гуфт, ки муҳаққиқини ҷаҳонӣ алҳол шоирон, марҳами дили шайдои ошиқон ва ганҷинаи бекаронаи таҳқиқи олимон буд ва ҳар қадар бар кашфи асрори суҳан ва афқори ӯ тааммуқ ба кор равад, боз ҳам паҳлӯҳои ғомизан он номакшуф менамояд.

Вале муроди мо ҳоло аз ин мақола таҳқиқи илми ахвол, осор ва афқори Саъдӣ набуда, фақат гӯшзад намудани муҳимтарин лаҳзаҳои рӯзгор, тавсифи мухтасари мероси адабии ӯ ва кайфияти ҳозир кардани куллиёти девони вай аст. Ҳамин қадар дорад, ки мо ин масъалаҳоро бештар дар асоси таҳқиқи матни осори Саъдӣ ба муояна гирифтаем.

То имрӯз ҳам дар бобати соли таваллуди Саъдӣ фикри аниқу дақиқе пайдо нашудааст. Онҳое, ки дар ин боб тадқиқот бурдаанд, гуфтаҳои муаллифони сарчашмаҳо, баъзе ишоратҳои алоҳидаи ҳуди

Саъдиро ба ҳам муқоисаву муояна намуда, ба хулосаҳои мухталиф омадаанд. Азбаски ҷи дар гузашта ва ҷи дар замонӣ мо мардум дар умрдарозӣ ба Саъдӣ масал задаанд, матавон соли 1184-ро сани таваллуди ӯ шумурд. Зеро дар ин ҳолат 108 сол умр дидани ӯ равшан мегардад (соли вафоти ӯ ба ҳукми ағлаб 9 декабри 1292 аст).

Аҷдодони Саъдӣ, ба кавли ҳудаш, аз ҷумлаи ашхоси хондаву таълимғрифта ва олимони улуми дин будаанд:

*Ҳама қабилани ман олимони дин буданд,
Маро муаллими ишқи ту шоирӣ омӯхт.*

Падари Саъдӣ, ки Абдуллоҳ ном дошт, аз одамони маъруфи Шероз буд. Дар дарбори Атробак Саъд ибни Зангӣ (1203—1226) мансабуву хидматеро соҳиб будааст, ки дар ин бора дар осори Саъдӣ ишоратҳои ҳаст. Зоҳиран падари Саъдӣ барои хондану маърифатнок гардондани писараш имконияти моддӣ ва рағбати маънавӣ дошт. Ҳамин тавр, Муслиҳиддин дар сояи ҳимояту ғамхориҳои падари меҳрубон ва модари мушфиқ мактаб меҳонд ва ҷун ҳама кӯдакон аз баъду неки оламу одам парвоя нашошт.

Ҳаминро ҳам бояд гуфт, ки падари Саъдӣ дар тарбияти фарзандаш услуб ва равиҷи хосеро пеш ғрифта буд. Ӯ ба ҳар як рағфтору кирдори писараш назорат мекард. Меҳост, ки писараш ҳам ба мисли ҳудаш зоҳиду парҳезғор ба воя расад. Аз таҳсили улуми замона дида, уро бештар ба намозу рӯза ва тоату ибодат ташвиқ менамуд. Аз бозниҳои тифлона ӯро манъ мекард. Ҳатто дар рӯзҳои ид ва ҷашнҳои ҳам Мушрифиддин бо ҳамсолонаш озодона сайру тамошо накарда, ҳамроҳи падар мебудаст. Ин ҳама танбеҳу таъзиқ, албатта, барои Мушрифиддини хурдсол ғарон буд. Вале ӯ ба ҷуз қабули раъю амри падар дигар илоҷ нашошт, Саъдӣ сонитар дар маснави «Бӯстон» эътироф кардааст, ки аввалин муаллим ва тарбиятғари ахлоқи маънави ӯ падараш будааст ва манъкуниҳои танбеҳҳои падар оқибат барои ӯ натиҷаҳои матлуб додааст:

*Надонӣ, ки Саъдӣ макон аз ҷи ёфт,
На ҳомун навашту на дарёе шикофт?*

*Ба хурдӣ бихӯрд аз бузургон қафо,
Худо додаш андар бузургӣ сафо.*

Ба ин тарик, овони бачагини Саъдӣ хуш мегузашт ва ба хотири мақому мартабаи падар ӯро хурду бузург эҳтиром ва қадрдонӣ мекарданд. Вале ин хушбахтии кӯдакони ӯ дер давом накард ва боди сарди марг ниҳоли умри падари бузургвори ӯро аз беҳу бун барканд. Саъдӣ ятим монд. Ӯ вақтҳое, ки дар химояту сарпарастии падар мезист, чигунагини ҳоли кӯдакони бепадарро ҳеҷ намедонист ва дар ин боб фикр ҳам намекард. Вале чун ҳудаиш ятим монд, ба сахтию талхӣ танҳоно бекасӣ ба зудӣ сарфаҳм рафт. Ба ҳоли ятимӣ бепадари касе эътибор намедод. Ин барои Муслиҳиддини хурдсол басо аламангез буд. Ин аст, ки ӯ вақте ки ба рушду камол расид, на танҳо ба ятимон меҳрубонӣ мекард, балки дигаронро низ ба ин амри савоб даъват менамуд:

*Падармурдари соя бар сар фикиан,
Ғубораи бияфшону хораи бикан.
Надонӣ, чӣ будаиш фурӯ монда сахт?
Бувад тоза бе бех ҳаргиз дарахт?
Чу бинӣ ятими сарафканда пеш,
Мадеҳ бӯса бар рӯи фарзанди хеш.
Ятим ар бигирьяд, кӣ нозаиш харад?
В-агар хашм гирад, кӣ бораиш барад?!*
*Ало, то нагирьяд, ки ариши азим
Биларзад ҳаме, чун бигирьяд ятим!
Ба раҳмат бикун обаи аз дида пок,
Ба шафқат бияфшонаи аз чеҳра хок.
Агар сояе худ бирафт аз сараи,
Ту дар сояи хештан парварай,
Ман он гаҳ сари тоҷвар доштам,
Ки сар дар қанори падар доштам.
Агар дар вучудам нишастӣ мағас,
Парешон шудӣ хотири чанд кас.
Кунун душманон гар барандам асир,
Набошад кас аз дӯстонам насир.
Маро бошад аз дарди тифлон хабар,
Ки дар тифлӣ аз сар бирафтам падар.*

Аз хурдсолӣ дар рафтору кирдори Муслиҳиддини осори хушэҳтиро заковати табиӣ хувайдо буд. Вай дарсхоро ба зудӣ азхуд ме-

кард, бисъёр хушгуфтору ширинзабон буд ва ҳазлҳои намакин мекард. Ниҳоят, мактабро хатм намуд ва албатта мехост, ки таҳсилро дар яке аз мадрасаҳои Шероз давом диҳад. Вале дар он айём вазъияти дохилаи шаҳри Шероз на танҳо барои таҳсил, балки барои зиндагии оромонаи муқаррарӣ ҳам чандон мусоидат намекард. Гап дар сари он аст, ки Атобак Саъди Зангӣ (1203—1226) — ҳокими Шероз аксаран пойтахтро тарк намуда, ба кишваркушоӣ ва забти ноҳияҳои ҳамсоя машғул мешуд. Дар ин гуна мавридҳо аз дурин Атобак ва лашкари ӯ истифода бурда, душманонаш ба шаҳри Шероз ҳамла меоварданд ва аҳолиро қатлу ғорат намуда, ҷавононро ба худ асир мебарданд. Шояд байти зерини Саъдӣ ишорате ба ҳамин маънӣ низ бошад:

*Кунун душманон гар барандам асир,
Набошад кас аз дӯстонам насир.*

Аз тарафи дигар, ихтилофу низои байни худин аҳолии Шероз ҳам Саъдиро дилгир сохта, ба тарки ватан ва сафари Бағдод водор карда будааст:

*Дилам аз сӯҳбати Шероз ба кулли бигирифт,
Вақти он аст, ки пурсӣ хабар аз Бағдодам.*

Ё худ:

*Саъдиё, ҳубби ватан гарчи ҳадисест сахҳ,
Натавон мурд ба сахтӣ, ки ман ин ҷо зодам.*

Ба ҳар ҳол, ҳоҳ аз сабаби нооромии Шероз бошад ва ҳоҳ боиси дигар, дар охири асри XII (ба ривояте соли 1196) Саъдиро дар Бағдод мебинем.

Дар Бағдод мадрасаҳои зиёде мавҷуд бошад ҳам, машхуртарини онҳо дар он замон мадрасаи «Низомия» буд, ки онро соли 1067 Ҳоҷа Низомулмулки Тӯсии машхур (1017—1092) таъсис карда будааст. Мутаваллини ин мадраса шайх Абӯнсӯҳоқи Шерозӣ буд, ки зоҳиран Саъдӣ бо имдоди вай ба ин мадраса раҳ ёфтааст.

Ба қавле, Саъдӣ бо тавсияномаи ҳокими Шероз Атобак Саъд

ибни Зангӣ барои таҳсил ба Бағдод рафта, ба воситаи мутаваллини мазкур ба риштаи муҳассилини «Низомия» ворид гардидааст. Ривояти дигар ҳам ҳаст, ки мувофиқи он тағои Саъдӣ аллома Кутбиддини Шерозӣ, ки мусоҳиб ва мушовири Ҳалокухон будааст, дар ин амр ба хоҳарзодан худ ёрмандӣ карда бошад. Дар айни ҳол, таҳмини ба ҳақиқат наздиктар, ба назари мо он аст, ки Саъдӣ бо ташаббуси худ ва ризояти модару бародари калоннаш ба Бағдод омада, ба қувваи дониш ва ҳусни одоби муомила ба силки донишҷӯёни мадрасаи «Низомия» пайваستاаст. Нахустин устоди ӯ дар мадрасаи «Низомия» шайх Абулфараҳ Абдурахмон ибни Ҷузӣ (ваф. 1200) будааст, ки таълифоти ӯ дар илмҳои тафсиру ҳадис то имрӯз ҳам боқист.

Дар маъхазҳо ва таълифоти худи Саъдӣ дар бораи ин марди фидони илм чандин ривоятҳои ибратбахш мавҷуд аст, ки ба ҳаёт ва таҳсили Саъдӣ низ як андоза алоқа дорад. Мувофиқи ривоят, ин шахс дар таълифу таҳқиқ чунон ҳам ҳарис ва ғариқ будааст, ки дар фасли зимистон шогирдонаш аз тарошаҳои қалам, ки дар ҳучрааш ҷамъ шуда буд, барои ғушлаш об гарм кардаанд ва микдоре тароша боз ҳам боқӣ мондааст. Ин ҳикоят шояд муболиғи маҳз бошад. Вале, дар айни замон, пӯркорӣ ва шавқу ҳаваси шадиди ӯ ба илм ба Саъдӣ барин толибилмони хушбӯру заковатманд таъсири калон расонида будааст. Аз осори Саъдӣ пайдост, ки ӯ он вақт аз ҳамин устод илмҳои тафсиру ҳадисро хуб омӯхта будааст. Ин маъниро иқтибосоти зиёде, ки аз ин фанҳо дар осори ӯ дида мешавад, низ тасдиқ менамояд.

Ибн-ал-Ҷузӣ шогирдонашро, аз ҷумла Саъдиро, аз шуғлҳои ғайринилмӣ манъ мекард. Чунончи, ӯ борҳо ба Саъдӣ таъкид карда буд, ки ба маҷлисҳои рақсу самоъ иштирок накунад. Вале Саъдӣ фармудан устодро гӯш намекард, то он ки шабе гирифтори мутриби бадовозе шуд ва тарки маҷлиси самоъ гуфт.

Аз рӯи ҳикоятҳои дигари Саъдӣ ва маълумоти тазкираҳои фаҳмида мешавад, ки ӯ дар айёми таҳсил ба тасаввуфу дарवेशӣ низ мароқ зоҳир намуда, чанде ба омӯхтани таълимоти орифи маъруф Абдулқодир Гелонӣ (ваф. 1127) машғул будааст. Инчунин Саъдӣ дар «Ғулистон» дар бораи шайх Шихобиддини Сӯҳравардӣ

(ваф. 1234) ва таълимоти ӯ бо продатмандӣ сухан ронда, ҳамроҳи вай сафарӣ ҳаҷ карданаширо хабар додааст.

Ба ин тариқа, Саъдӣ ҳанӯз дар айёми таҳсили мадраса аз равияҳои асосии тасаввуфи ирфон бохабар шуда буд. Вале ӯ барвақт аз ин роҳ баргашт ва бар тасаввуфи ирфон таҳсили илмро тарҷеҳ дод. Ин матлаб аз ҳикоятӣ зерин, ки дар «Бӯстон» омадааст, берун меояд (мазмунан): «Аз касе, ки аз хонақоҳ ба мадраса даромад, пурсидам: «Фарқ байни олимӯ дарвеш чист, ки он чоро тарк карда, ба ин ҷо омадӣ?» Гуфт: «Дарвеш ғарқиест, ки барои наҷоти хеш мекӯшад ва олим наҷоти худ ва руфақояширо манзур медорад».

Саъдӣ дар мадрасаи «Низомия» улуми маъмулаи замони худ, аз ҷумла улуми адабия, забони арабӣ, калом, фикҳ, тафсири, ҳикмат ва ғайраро ба хубӣ омӯхтааст. Ҳангоми таҳсил Саъдӣ бо фаросату заковат ва хушзеҳнию куввати хотира аз байни дигар муҳассилони фарқ мекард. Дар маҷлисҳои баҳс ва ё дар хавзаи дарс ба фасоҳати сухан, матонатӣ далелҳо ва диққати андеша устодону донишҷӯёро дар ҳайрат мегузошт. Ба хусни такаллум, зеҳни тез ва бурроии фикри ӯ дигар талабагони мадраса рашк мебуданд. Боре Саъдӣ аз ин ҳасади ошқорон ёрон ба танг омада, воқинаро ба устоди мадраса арз карда будааст. Баъдтар Саъдӣ он воқина ба тарзи таҳсилоташро дар мадрасаи «Низомия» чунин ба қалам овардааст:

*Маро дар «Низомия» идрор буд,
Шабу рӯз талқину такрор буд.
Мар устодро гуфтам: «Эй пурхирад,
Фалон ёр бар ман ҳасади мебарад.
Чу ман доди маънӣ диҳам дар ҳадис,
Барояд ба ҳам андарики хабис».
Шунид ин сухан пешвои адаб,
Ба тундӣ барошуфту гуфт: «Эй аҷаб,
Ҳасуди писандат наёяд зи дӯст,
Чӣ маълум кардат, ки ғайбат нақӯст?»*

Аз ин порчаи шеърӣ инчунин маълум мешавад, ки Саъдӣ ҳам-

чун донишҷӯи пешқадам дар мадрасаи «Низомия» маош (идро) ҳам мегирфтааст.

Ҳамин тавр, Саъдӣ аз тамоми илму фанне, ки дар мадрасаи «Низомия» омӯхтани онҳо барои донишҷӯён ҳатмӣ буд, баҳран тамоми бардошт. Вале аз осори ӯ пайдост, ки аз ин миён тавачҷӯҳи ӯ ба ҷониби фалсафаю ҳикмат бештар будааст. Чунон ки аз порчаи шеърин боло ҳам дида мешавад (Чу ман доди маънӣ диҳам дар ҳадис, Барояд ба ҳам андаруни ҳабис), ӯ дар мадраса илми ваъзу хитобро ҳам ба ҳадди камол касб намуда будааст. Саъдӣ забони арабиро ба дараҷаи аъло азхуд карда буд. Бо ин забон дар байни арабҳо ваъз мегуфт ва мунозираҳои илмӣ мекард. Шеърҳои ӯ ба ин забон камолӣ фасоҳату балоғат доранд.

Саъдӣ баъди хатми мадраса ба нияти дидани оламу шинохтани одами аз Бағдод роҳи сафарро пеш гирифта, муддатҳо дар мамлакатҳои гуногун, аз қабилҳои Шом, Мароқаш, Ҳабаша, Барбария, Осӣи Хурд, Фаластин, Арманистон, Эрон, Мовароуннаҳр, Хуросон, Ҳиндустон, Қошғар, Рум сайру саёҳат кардааст. Ӯ дар ин сафарҳои дар бисёр шаҳрҳои ин мамлакатҳо, ба монанди Исфаҳон, Табрез, Кӯфа, Байтулмақдас, Тароблис, Димишқ, Дибрак, Яман, Санъо, Ҳинд, Искандария, Миср ва ғайра истиқомат намудааст.

Сафарҳои дарёии ӯ ба шаҳру кишварҳои номбурда ба воситаи халқи Форс, баҳрҳои Уммон, Ҳинд, Мисназамин воқеъ шудааст.

Мегӯянд, ки бештар аз даҳ маротиба аз самтҳои гуногун ба зиёрати хонаи каъба рафтааст. Дар хини ин сайру саёҳатҳо шайх Саъдӣ ба душвории зиёд рӯ ба рӯ шуда буд. Ба дасти салбибдорон асир афтод, дар Шом ва Байтулмақдас сакқой кард, бо роҳзанон дучор омада, бо азоби зиёд ҷон ба саломат бурд, вақтҳои буд, ки дар пой кафш надошт. Худ гӯяд: «Ҳаргиз аз даври замон наолида будам ва рӯй аз гардиши осмон дарҳам нақашаида, магар вақте ки поям бараҳна буд ва иститоати (қудрати харидани) пойпӯше надоштам. Ба ҷомеаи Кӯфа даромадам дилтанг, якеро дидам, ки пой надошт. Сипоси неъматӣ ҳақ ба ҷой овардам ва бар бекафши сабр кардам».

Ин гуна вокиаҳо дар аснои сафарҳои шайх бисёрҳо рух дода буд. У зотан марди бурдбор, пуртоқат ва собир буда, азобу машаққатҳои сафарро бо тадбир ва донишу хирад бартараф мекард ва ҳаргиз ба яъсу ноумедӣ роҳ наметод. Саъдӣ марди сайёҳ буд, вале ҷаҳонгарди ӯ аз ҷанд ҷиҳат аз сайёҳони дигар, аз қабиле Ибни Ҳавқал, Ибни Батута фарқ дошт. Аввал ин ки Саъдӣ баъди хатми мадрасаи «Низомия»-и Бағдод, баъд аз он ки ӯро ҳамчун адиб ва донишманди мумтоз дар бисёр нуқоти маданияи мамулики араб ва олами форсизабон мешинохтаанд, ба саёҳат баромада буд. Нияти ӯ аз ин сафарҳо фақат дидан ва сабт намудани ҷуғрофиёи мамулики мӯхталифа набуд. Балки ӯ ҳам меомӯхт, ҳам меандӯхт ва ҳам дар маҷлису маҳфилҳои табақаҳои гуногуни аҳолии кишварҳои мухталиф иштирок карда, онҳоро аз боби фазилати таҳсилу илму дониш, касбу ҳунар, одампат, рафоқат, дӯстию бародарӣ ва амсоли ин таълим метод. Ба муқобили ҷаҳолат, зулм, хиёнат ва, умуман, бадию бадқирдорӣ ваъз мегуфт, бар ҳақиқат ва дурустии таълимоти худ аз гуфтори ҳақимонаи халқ, адибон ва китобҳои муқаддас далелҳои мӯътамад меовард.

Бояд гуфт, ки Саъдӣ дар аснои сафарҳоиаш на танҳо бо мардуми ноҳанда маърифату ахлоқу одампат меомӯхт, балки дар баҳсҳои илми уламон номдор ҳам ширкат карда, заковат, фаросат ва доноию тавоноии худро намоиш метод. Дар ин бобат дар осори ӯ ёддоштиҳои марғубе, аз қабиле «Ҷидоли Саъдӣ бо муддаӣ дар баёни тавонгарии дарвешӣ» дар боби ҳафтуми «Гулистон» ва ҳикояти «Ҷаҳеҳи қуҳанҷоман тангдаст» дар боби чоруми «Бӯстон» ба таҳрир омадааст.

Ба ин тариқа, мусофиратиҳои Саъдӣ бо мақсади тасвир ва сабти ёдгориҳои маданияи, обу хок, бонгарҳои моддии кишварҳо набуд. У дар сафарҳоиаш характер, маънавият ва рӯҳи одампатро таҳқиқ мекард ва нияти ӯ аз ин сафарҳо одампатносии буди бас. Саъдӣ ба ҳар манзиле, деҳае, шаҳре ё кишваре, ки қадам мениход, барои мардуми он ҷо аз худ ёдгори неке боқӣ мегузошт, бо мардуми кишварҳои бегона, хусусан ба онҳое, ки ҷабрдидаву нотавон буданд, мададгори мекард. Ва, дар айни замон, дар зарфи сафарҳои ҷил-солааш ҳаргиз ватан, хешу ақраба ва ҳамдиёрони худро фаромӯш

накардааст. У аз вазъияти Шероз ва мардуми он доимо бохабар шуда менстод. Баъзан дар ҳолатҳои дилтангию гирифторӣ аз фи-роки ёру диёр суханҳои дилсӯз ва риккатангез мегуфт:

*Эй боди баҳори анбаринбӯй,
Дар пои латофати ту мирам,
Чун мегузари ба хоки Шероз,
Гӯ: ман ба фалон замин асирам.*

Оқибат, баъди мусофиратҳои бисёрсола ҳубби ватан дар дил шонр оташ ангехт ва ӯ ба Шероз баргашт. Саъдӣ сабаби дар навҷавонӣ тарки ватан қардан ва дар мнёнсолӣ ба Шероз баргаш-танаширо дар порчае аз маснави «Бӯстон» ин тавр ба қалам овардааст:

*Надонӣ, ки ман дар ақолими гурбат
Чаро рӯзгоре бикардам дарангӣ?
Бурун рафтам аз танги туркон, ки дидам
Чаҳон дар ҳам афтода чун мӯи зангӣ.
Ҳама одамизода буданд, лекин
Чу гургон ба хунхорагӣ, тезчангӣ
Дарун мардуме чун малак нектаҳзар,
Бурун лашкаре чун ҳузаброни чангӣ.
Чу боз омадам, кишвар осуда дидам,
Палангон раҳо қарда хӯи палангӣ.
Чунон буд дар аҳди аввал, ки дидам
Чаҳон пур зи ошӯбу ташвишу тангӣ.
Чунин шуд дар айёми султони одил
Атобак Абӯбакр бин Саъди Зангӣ.*

Вуруди Саъдӣ ба Шероз боиси тавлиди яке аз беҳтарин ғазал-ҳои ватанхоҳонаи ӯ гардид, ки назирин он бо он самимияту ҳарорат ва садоқату эътиқод ба обу хок, табиату мардуми ватани азиз ба касе даст наодоаст. Дидори хешу пайванд, мулоқоти ёронӣ қадим, тамошон боғу 'ҳиёбонҳои Шероз Саъдиरो ба шавқу завқ овард, таъин сухан чӯн ўро ҷунон ба ӯ муждан расидани худро ба ҳамватанони азиз бо ин суханони пурмехру рик-катангез эълон намуд:

Саъдӣ инак ба қадам рафту ба сар бозомад,
 Муфтии миллати асҳоби назар бозомад.
 Фитнаи шоҳиду савдозадаи боди баҳор
 Ошиқи нағмаи мурғони саҳар бозомад.
 Солҳо рафт магар ақлу сукун омӯзад,
 То чӣ омӯхт, к-аз он шэфтатар бозомад.
 Ақл бин, к-аз бари селоби ғами ишқ гуреҳт,
 Оламе гашту ба гирдоби хатар бозомад.
 То бидонӣ, ки ба дил нуқтаи побарҷо буд,
 Ки чу паргор бигардиду ба сар бозомад.
 Ваҳ, ки чун ташнаи дидори азизон мебуд,
 Гӯйе оби ҳаёташ ба чигар бозомад.
 Хоки Шероз ҳамеша гули хушбӯй диҳад,
 Лоҷарам булбули хушгӯй дигар бозомад.
 Пои девонагияш бурду сари шавқ овард,
 Манзалаат бин, ки ба по рафту ба сар бозомад.
 Майлаш аз Шом ба Шероз ба Хусрав мон аст,
 Ки ба андешаи Ширин зи Шакар бозомад.
 Чурмнок аст, маломат макунедаш, ки карим
 Бар гунаҳгор нагирад, чу зи дар бозомад.
 Чи ситам, к-ӯ накашид аз шаби дайчури фироқ,
 То бад-ин рӯз, ки шабҳои қамар бозомад.
 Булғачаб буд, ки рӯзе ба муроде бирасид,
 Фалаки хиракуш аз ҷавр магар бозомад?!
 Духтари бикри замираш ба ятимӣ пас аз ин
 Ҷаври бегона набинад, ки падар бозомад.
 Не, чӣ арзад ду-се хармӯҳра, ки дар пилаи ӯст,
 Хосса акнун, ки ба даръеи гуҳар бозомад.
 Чун мусаллам нашудаи мулки ҳунар, чора надид,
 Ба гадоӣ ба дари аҳли ҳунар бозомад.

Аҳли Шероз Саъдиро бо сипосу азамати тамом пешвоз гирифтанд. Саъдӣ низ ба Шероз бо дастии холи наёмада буд. Чанде пештар ӯ дар шаҳри Димишқ маснавии оламшумули худ «Саъдиннома» ё «Бӯстон»-ро ба итмом расонида, онро ба Шероз армуғон овард:

*Дареғ омадам, з-он ҳама бӯстон
 Тиҳидаст рафтаи сӯи дӯстон.*

Саъдиро дар Шероз на танҳо ёру дӯстон, хешу ақрабо ва уламову удабо, балки аёнӣ ашроф ва умарову ҳуққом низ бо эҳтиром ва эътиқоди тамом истиқбол намуданд. Гап дар сари он

аст, ки Саъдӣ маснавии «Бӯстон»-ро ба ҳокими Шероз Атобак Абӯбакр ибни Саъди Зангӣ (1226—1260) ва писари ӯ Саъд ибни Абӯбакр (ваф. 1260) номзад карда, хидмати онҳоро дар ободию маъмури шаҳри Шероз ва осудагиву некӯаҳволии мардуми он таъкид намуда буд. Дар ҳақиқат ҳам, Саъд ибни Зангӣ (1203—1226) ва писари ӯ Абӯбакр ибни Саъди Зангӣ (1226—1260) бо кордонӣ таъбирандешӣ вилояти Форсро аз ғорати лашкари муғул наҷот дода буданд. Ҳамин хидмати атобакони салғарӣ буд, ки Саъдӣ дар «Бӯстон»-у «Гулистон» ин хонадонро ҳамду сано хонд ва насихатҳои падарона кард.

Саъдӣ дар Шероз ҳаёти факриона ба сар мебурд. Бо вучуди он ки тамоми табақоти аҳоли ба ӯ иродату эътиқод дошанд ва хидмату сӯхбати ӯро барои худ шарафи бузург медонистанд, ӯ худро аз ихтилоти онҳо канора мегирифт ва, чунон ки аз дебочан «Гулистон» медонем, ҳатто нияти гӯшанишинӣ ҳам дошт. Вале, чунон ки худ аз номи яке аз дӯстонаш мегӯяд, ин кор ба ӯ муяссар нашуд ва «забони Саъдӣ дар ком» намонд.

Ба ин тарика, ӯ боз ба гирдоби умуроти дуньявӣ кашида шуд. Акнун шайх гоҳ-гоҳе ба зарурат бо соҳибони мулк ихтилот мекард, ба суолҳои уламову донишмандон ҷавобҳои хаттӣ ё забонӣ мегуфт, барои соҳибони девон дар боби давлатдорӣ ва раняипарварӣ рисолаҳои хурду қалон менавишт. Ба иборати дигар гӯем, шайх акнун барои татбиқи мақсади асосии зиндагонии худ, ки бо роҳи насихату ибрат ва сафон ахлоқ ба ҳам дӯсту қарин гардондани мардум ва ислоҳи навоқисоти иҷтимоӣ буд, боз ҳам ҷиддитар камари ҷимнат барбааст. «Гулистон» ва як рисолаи бисёр муҳими Саъдӣ бо номи «Насихат-ул-мулк» натиҷаи ҳамин кӯшишоти шайх аст.

Саъдӣ марде буд соҳиби ҷасорати азими иҷтимоӣ. Ӯ ҳатто дар муносибат бо подшоҳону ҳокимони ҷаррори муғул ҳам аз гуфтани ҳақ худдорӣ намекард. Ва ҳол он ки муҳолифи раъи онҳо сухан гуфтан оқибатҳои мудҳиш дошт. Саъдӣ аз зиммодорони замона тамаи мансабу ҷоҳ ва давлату сарват надошт, шахси озод ва фидоӣ ҷимоятгари халқ буд, аз ин рӯ ғами ҷон надошту ва аз ҳамин рӯ борҳо бар марги яқин ғолиб омадааст. Алӣ ибни Аҳмади

Бесутун чомеъ ва мураттиби куллиёти Саъдӣ ба рӯи Абокохони писари Ҳалокухон сухани талхи ҳақ гуфтани Саъдиро ба хотир оварда, навиштааст, ки «Машоих ва уламои аҳди мо чунин насихати бебокнаро наметавонанд бикунанд ва ҳоли он замон бар ҳама равшан аст».

Ҷасорати ба истилоҳ, граҷдани Саъдӣ аз идеали гоъвию иҷтимоии ӯ, ки иборат аз навънарастӣ аст, сар мезанад ва он натиҷаи саёҳатҳои ӯ дар харобаҳои мамолки Шарқ баъди истилон муғул мебошад. Худи Саъдӣ дар китоби «Гулистон» навиштааст, ки «Насихати подшоҳон гуфтан касеро мусаллам аст, ки бими сар надораду умеди зар».

Ҳамин шахсияти муктадир ва идсаии олии навънарастӣ оқибат Саъдиро сару сарвари инсондӯстони олам гардонд.

Шайх Саъдӣ баъд аз он ки дар охири соли 1257 ӯ аввалҳои соли 1258 ба ватан баргашт, то охири умр дар Шероз мутамаккин буд. Дар охири умр эътиқодмандонаш барои ӯ дар наздикии шаҳри Шероз, дар домани кӯҳе хонақоҳе бунёд карданд, ки алҳол ҳам мақбарани ӯ дар ҳамон ҷост. Соли вафоти Саъдиро ҳар хел нишон додаанд, вале ҳоло дар назди муҳаққиқон санаи 1292 бештар мӯътабар аст.

Шайх Саъдӣ бо вучуди он ки дар илму дониш ва фазлу маърифат аз комилони замони худ ба шумор мерафт, вале мақому мартабаи таърихӣ ӯро пеш аз ҳама осори адабияи ӯ таъин менамояд. Саъдӣ пеш аз ҳама шахси адиб ва эҷодкор аст. Ва ин ки ӯро мутафаккир, файласуф, факех, муршид мегӯянд, бештар аз осори адабияи ӯ зоҳир мегардад. Ҳарчанд ки осори мансури адабияи ӯ, дар айни замон, як андоза лаҳни олимона дорад ва рисолаҳои илмӣ ӯ, дар навбати худ, аз ҷошини адаби ҳоли нест.

Дар бобати ин ки Саъдӣ дар чандсолагӣ ба шеърӯ шоирӣ мароқ зоҳир намудааст ва ин мазоки ӯ аз кадом сарчашма об хӯрдааст, санади дақиқе наметавон пешниҳод кард. Аввалин шеърҳои ӯ муҳтавини ишқия доштанд ва эҳсосоти ишқии дили ҷавони ӯро ифода мекарданд. Сонтар ғазалҳои ишқияи ӯ эҳсосоти ошиқонаи тамоми ошиқонро ифода мекардагӣ шуданд. Ашъори намакини ӯ аз хучраҳои мадрасаи «Низомия»-и Бағдод ба парвоз омада, тамоми

кишварҳои форсизабону арабизабонро мусаххар ва мафтун месохт. Дар бораи ин ки шеърҳои Саъдиро аҳли илму адаб бо рағбат ва хоҳиши тамом мутолаа мекарданд ва ба гуяндаи онҳо таҳсину офаринҳо мехонданд, дар асари худи Саъдӣ, хосса дар «Гулистон» ҳам ишоратхое мавҷуд аст. Дар айни замон, дар ин маънӣ ду воқеаро ёдовар шудан матлуб менамояд. Якеи ин қавли сайёҳи араб Ибни Батута аст, ки дар аввалҳои асри XIV дар Хитой будааст ва дар болои китоби шундааст, ки мутрибону навозандагон дар қатори шеърҳои арабию чинӣ ғазали Саъдиро, ки матлааш

*Охир нигоҳе боз кун, вақте ки бар мо бигзарӣ,
Ё кибр манъат мекунад, к-аз дӯстон ёд оварӣ.*

аст, ба оҳанг дароварда месурудаанд Дигар ҳикоятест дар «Бадоеъ-ул-вақоеъ»-и Восифӣ, ки манзараи бо ҳам видоъ кардани гуре-зағони Ҳиротро аз дасти қатлу ғорати лашкари мазҳабии сафавихо дар лаби дарёи Омӯя баён месозад ва аз ҷумла дар он ҳикоят гуфта мешавад:

«Чун муқаррар буд, ки қорвон дар лаби об мутафаррик гарданд ва баъзе мутаваҷҷеҳи Кобулу Омӯл ва баъзе рӯй ба қониби Ҳисору Хузур доштанд ва фирқае ливон азимат ба савби Самарқанду Бухоро меафроштанд. Дар замонӣ муфориқат ва видоъ аз Ҳофиз Мир илҳомӣ ғазале намуда шуд. Иттифоқан рӯз абрӣ буд, саҳоб монанди чашми ошкони ашқифшонӣ менамуд, ин ғазали Шайх Саъдиро ҳасби ҳол бунёд кард:

*Бигзор, то бигирьям чун абр дар баҳорон,
К-аз санг нола хезад рӯзи видои ёрон.
Бо сорбон бигӯед аҳволи оби чашмам,
То бар шутур набандад маҳмил ба рӯзи борон.
Ҳар к-ӯ шароби фурқат рӯзе чашида бошад,
Донад, ки саҳт бошад қатъи умедворон.
Бигзоштанд моро дар дида оби ҳасрат,
Гирьён чу дар қиёмат чашми гуноҳкорон.
Эй субҳи шабнишинон, қонам ба тоқат омад,
Азбаски дер мондӣ чун шомӣ рӯзадорон.
Чандон ки баршумурдам аз моҷарои ишқат,
Андӯҳи дил нагуфтам илло як-аз ҳазорон.*

*Саъдӣ, ба рӯзгорон меҳре нишаста дар дил,
Берун наметавон кард, илло, ба рӯзгорон.
Чандат кунам ҳикоят, шарҳ ин қадар кифоят,
Боқӣ наметавон гуфт, илло, ба ғамгусорон».*

Шӯҳрат ва азамати Саъдӣ ба туфайли илму дониши баркамол-лаш ва ба шарофати ашъорӣ нағзу пурмағзаш ханӯз дар зиндагии шоир ба дараҷае расида буд, ки ҳар гоҳ мусофирон дар мамолки бегона аз Шероз ном баранд, суроғи Саъдӣ ва шеърӣ ўро мекарданд. Чунон ба назар мерасад, ки гӯё шеърҳои Саъдӣ ба як қузви ҳаёти маънавии мардуми форсизабон табдил ёфта буд:

*Ҳафт кишвар намекунад имрӯз
Бе мақолоти Саъдӣ анҷумане.*

Шӯҳрат ва маҳбубияту мақбулияти Саъдӣ аз шукӯҳу шаҳомати шоирони дигар фарқи калон дошт. Фарқ дар ин аст, ки Саъдиро на танҳо подшоҳону соҳибони ҷоҳу сарват, на фақат уламову удабо эътироф мекарданд ва бузург медоштанд, балки авом, раият, халки заҳматкаш ба номи муборак, шахсияти наҷиб ва таълимоту таснифоти авомпарастонаи ў иродат ва эътиқоди тамом парварда буданд. Худи Саъдӣ ҳам, зоҳиран, шӯҳрат ва маҳбубияти ҳақиқиро дар ҳамон меид, ки номи шоир ва шеърӣ ў маҳз аз забони авом ҷорӣ бошад. Далели ин маънӣ суханони зерини ўст, ки дар дебочаи «Гулистон» гуфтааст: «Зикри чамили Саъдӣ, ки дар афвоҳи авом афтода ва сити суханаш, ки дар басити замин рафта...». Илова бар ин, ба суоли Саъдӣ, ки оё дар Хуросон касе Саъдиро мешиносад? Ҳаким Низорини Кӯҳистонӣ ҷавоб дода буд: «Қаломи Саъдӣ дар Хуросон дар афвоҳи умум ҷорист».

Хулласи калом ин аст, ки шӯҳрати Саъдӣ ба воситаи бузургошти подшоҳон набуд. Неқномни ў ба туфайли сухани хайрандешона ва шеърӣ ҷонбахши вай абадулобод таъин ва таъмин шудааст.

Ин ҳама матолиб, ки дар боло арз шуд, дар осори худи Саъдӣ бо каломе неқӯтар ва афкорӣ писандидатар ба шарҳу баён омадааст.

Аз Саъдин Шерозӣ имрӯз ба ворисонаш куллиёте ба мерос расидааст, ки он аз назму наср иборат буда, ба тартибе, ки ҷо-меъ ва мураттиби он Алӣ ибни Аҳмад ибни Абӯбақри Бесутун (соли тавдини куллиёт 1334) муқаррар кардааст, асарҳои зеринро дар бар мегирад: 1. Муқаддимаи Абӯбақри Бесутун. 2. Рисола «Дар тақрири дебоҷа», 3. Рисола «Дар тақрири маҷолиси панҷгона», 4. Рисола «Дар суоли Соҳибдевор», 5. Рисола «Дар ақл ва иншқ», 6. Рисола «Дар насихати мулук», 7. Рисола «Дар тақрири салоса», 8. «Гулистон», 9. «Бӯстон», 10. «Қасонди араби», 11. «Қасонди форсӣ», 12. Таййибот», 13. «Бадоеъ», 14. «Хавотим», 15. «Ғазалиёти қадим», 16. «Соҳибия», 17. «Муламмаот» ва «Мусалласот», 18. «Тарҷеъот», 19. «Муқаттаот», 20. «Рубонёт», 21. «Муфрадот», 22. «Ҳазлиёт». Аз ин таъдоди асарҳо шаш рисолаи мансур яқоя бо «Гулистон» ва маснавии «Бӯстон» дар ҷилҳои алоҳида интишор меёбанд ва мушоҳидаву андешаҳои мо дар бораи мақоми ин асарҳо дар эҷодиёти Саъдӣ, умуман, таърихи адабиёт дар мавқеи худ баён хоҳад шуд. Алҳол зарур аст, ки дар бораи дорони девони шоир ва хосса ҷор девони ғазалиёти ӯ «Таййибот», «Бадоеъ», «Хавотим» ва «Ғазалиёти қадим» чанд сухан гуфта шавад.

Бояд гуфт, ки хидмат ва шахомати Саъдӣ дар таърихи адабиёти мо, пеш аз ҳама, дар он аст, ки ӯ фанни ғазалро ба мартабаи жанри асосӣ ва марғуби адабиёт боло бардошт ва ба мисли Фирдавсию Анварӣ дар ғазал рутбаи «пайғамбарӣ» гирифт:

*Дар шеър се тан пайғамбаронанд,
Харчанд ки «ло набию баъдӣ»,
Авофу қасидаву ғазалро
Фирдавсию Анварию Саъдӣ.*

Баъд аз Саъдӣ шоирони бисёре ба ин жанр рӯ оварданд ва баъзе аз онҳо, аз қабиле Ҳофизи Шерозӣ, Камолӣ Хучандӣ, Амир Шоҳии Сабзаворӣ ва чанде дигарон ғазалсаринро барои худ тахассус қарор доданд ва онро бо сабку шеваи марғуби худ ба ниҳояти рушду камол расониданд.

Ба ин тариқа, Саъдӣ бо тақозои замон ва тамони мазнавии худ ба ғазал ҳукуки зиндагонии мустақилона дод, онро бо обу

ранги нав ва чилваю чилон тоза манзури аҳли дил ва ишқ гардонда, саромад ва мучаддиди жанри ғазал дар таърихи адабиёт гардид. Ғазал то зуҳури Саъдӣ, албатта, мавҷуд буд. Шоириони бисёре аз устод Рӯдакию Унсурию Фарруҳӣ гирифта, то Хоқонию Анварию Заҳир ғазал ва ташбиб гуфтаанд. Вале ин шоирон ғазалро дар тобеияти қасида ва бештар ҳамчун як ҷузъи қасида сурудаанд. Аз тарафи дигар, ғазал то Саъдӣ ба номин қасе аз шуаро таҳассус наёфта буд, ҳарчанд ки дар жанрҳои дигар, ҳатто дубайтию рубоӣ, аз қабиле Бобо Тоҳир ва Умари Хайём барин шоирон зуҳур карда буданд, ки истеъдоди худро маҳз ба сурудани дубайтию рубоӣ масруф доштаанд.

Саъдӣ ба фаҳмиши мо, дар таърихи ғазалсароӣ, пеш аз ҳама, ду кашфиёти бузург карда буд. Яке ин аст, ки ӯ масоили ишқияро бо образ ва маонии дилписанд, ки то аҳди ӯ қасе дар ғазал истифода накарда буд, ороставу пироста сохт ва бо он ки ғазалҳои ӯ ташбеҳу истиора ва тамсилу кинояҳои нозук дорад, ҳаргиз аз ҳадди эътидол берун наёмад ва ба тақаллуф роҳ надод. Ин аст, ки Саъдӣ ба иқтизоз табият ва идеали эҷодии худ ҷанбаи тарбиявии ғазалро на танҳо нигоҳ дошт, балки онро ба дараҷот афзун гардонд. Абъёти ҷудоғона, баъзан, ғазалҳои тамомро дар панду андарз ва насихату мавъиза суруд. Одобии ишқварзӣ ва ахлоқи инсониро ба ҳам пайванд сохт ва бо ҳамин ҷанбаи иҷтимоии ғазалро вусъати тоза бахшид.

Саъдӣ дар ваҷҳи тақдирӣ таърихӣ эҷодкорон низ хидмати шоистае ба тақдим расонидааст. Ӯ бо ғазали навини худ на танҳо сухани ишқро ба дилу эҳсос ва ҷаҳони таҳайюлотии ошиқон ҳамдаму ҳамнафас гардонда, муаммоҳои ғомиза ва суолҳои лоҷавоби ишқу ошиқиро ҷавобҳои савоб ва дилпазиру андешаписанд гуфт, балки барои халқони сухани ишқу зебоӣ роҳи озодию истиқлоли ҳақиқии ҷамъиятиро нишон дод. Ба иборати дигар Саъдӣ нишон дод, ки ғазал ва ғазалсароӣ шоирро аз қайди моддиву маънавӣ ва асорати рӯҳонии синфи ҳукмрон раҳой бахшида, дар айни ҳол, эътибори ӯро дар назди тамоми табақаҳои ҷомеа баланд мегардонад.

Албатта, истилоҳи «ғазали навин», ки ба шайх Саъдӣ мансуб

донистаанд, ба чунин маънӣ нест, ки маҳз Саъдӣ мухтарен ғазал бошад. Балки барои он аст, ки Саъдӣ ба қолаби ғазали пешиниён ва муосирон қони тоза бахшида, онро хушоянд ва дилпазир гардондааст. Барои баёни матолиби ишқия чунон вазну қофия ва алфозу таркибҳои муносибро дарёфт мекунад ва ба ҳам мечинад, ки касро бо хусни калом ва ҷамоли маонӣ ба вачду ҳаяҷон меоварад. Баҳр ва вазнҳое, ки шоир дар ғазал ихтиёр кардааст, аксаран ба авзони оҳангҳои мусикӣ мувофиқ меояд. Шояд аз ҳамин ҷиҳат бошад, ки ғазалҳои Саъдӣ дар маҷлисҳои вачду само бештар аз ашъори дигарон суруда мешуд ва мақбули хотирҳо мегардид. Авзон ботинӣ ва ҳолати рӯҳии ошиқонро дар вазъиятҳои гуногун нағз эҳсос мекунад ва муҳимтар аз ҳама ин аст, ки онро бо сухан айнан ифода карда метавонад. Баъзан мазмунҳои маълумро ҳам чунон зебу оро медиҳад ва дар қолаби шеър чунон хусну қозибро мебахшад, ки беҳамто ва беназир мегардад:

*Ман надонистам аз аввал, ки ту бе меҳру вафой,
Аҳд нобастан аз он беҳ, ки бубандию напой.
Дӯстон айб кунандам, ки чаро дил ба ту додам,
Бояд аввал ба ту гуфтан, ки чунин хуб чароӣ?
Гуфта будам, ки биёй, ғами дил бо ту бигӯям,
Чӣ бигӯям, ки ғам аз дил биравад, чун ту биёй.*

Е худ, гирем, садокати ошиқро ба маъшук, ки амри муқаррарист ва мавзӯи ҷовидонаи ғазал аст, дар пироян лафзи хушоянду муҷалло ҷӣ тавр тарҳрезӣ мекунад:

*Касе монанди ман ҷустӣ? Зихӣ, бадаҳду сангиндил,
Мақун, к-андар вафодорӣ нахоҳӣ ёфт монандам.
Агар худ неъматӣ Қорун касе дар поят андозад,
Кучо ҳамтои ман бошад, ки ҷон дар поят афкандам.
Ба ҷонат, к-аз миёни ҷон зи ҷонат дӯсттар дорам,
Ба ҳаққи дӯстӣ, ҷоно, ки бовар дор савгандам.*

Дар ҳақиқат ҳам, маънӣ, мазмун ва мавзӯи маълуми маъруф аст, вале хусни адо, силсилабандии образҳо ва ниҳоят, шиддати эҳсосот потақро ва беназир аст. Ба иборати дигар, сахл менамояду мумтанеъ аст.

Ҷазобат ва дидрабони ғазалхон ошиқонаи шоир боз дар он аст, ки дар онҳо он чӣ гӯянда дидааст ва ё аз дил гузаронидааст, ба қалам меояд ва пешин назари хонандаю шунаванда манзараи латифи ошиқонае ҷилвагар мешавад. Ин чунин маънӣ дорад, ки илҳомгоҳи шоир ва сарманшани кайфияти ошиқонаи ӯ воқеияти манзур ва махсус асту бас. Ба қавли устод Айнӣ гӯем, ғазалхон ошиқонаи шайх Саъдӣ ҳам асоси реалӣ ва ҳаётию воқеӣ доранд. Воқеияти таассуроти гӯянда, дар навбати худ, самимияти каломии ошиқонаро афзун гардонда, ба дилу дидан ошиқон зудтар, фавритар таъсир мерасонад. Он чӣ каломии ишқиян Саъдиро рӯҳфизою ҷонбахш мегӯем, шояд аз ҳамин манбаъ низ манша ғирад. Дар ҳақиқат ҳам вазифаи ғазал на танҳо барангехтани эҳсосоти ошиқона, балки тарбияи рӯҳоният ва ҷамолшиносии халқу миллат ҳам аст. Ба ин маънӣ, ғазалхон ошиқона симон миллати шоирро аз лиҳози ахлоқу одоб низ васеъ намонш медеҳад. Шеърҳои ишқиян Саъдӣ намунаи аълон чунин ғазалҳост.

Аз тарафи дигар, ишқномаҳои Саъдӣ аз мушоҳидот ва ангезаҳои дили ишқспришти ӯ сарчашма ғирад ҳам, рӯҳияи умумии ошиқонро, завқи онҳоро, ахлоқи иҷтимоии ошиқонаи онҳоро ифода мекунад ва аз ин рӯ хоҳ-нохоҳ ба худ ҷанбан миллӣ қабул мекунад. Форсиҷабон Саъдиро маҳз чунин қабул кардаанд, барои он ки ӯ ишқро ҳамчун қуллан болотарини дӯстӣ ва ҳамчун омил бақои инсоният шинохта буд ва талқин мекард. Ин як тарзи дигар ва аз ҳама муҳимми ибрази ақоиди гуманистии Саъдӣ буд, ки ба истиқболи соҳибони завқи салим равона карда шудааст. Таълимоти гуманистии Саъдӣ дар ин маврид бо роҳи тарбияи завқи эстетикӣ мардум намудор мегардад.

Каломии ишқиян Саъдӣ аз он ҷиҳат низ писанди дилбохтагон гардид, ки дар он асрор, ҳолат ва кайфияти дарунии ишқбозон ба мадди аввал гузошта шуд. Кайфияти зоҳирӣ ишқ, ки аз лаззатпарастӣ ва шахвату ғурур бармеояд, дар тағаззулоти ӯ қариб дида намешавад. Бонси ин, зоҳиран, дар он аст, ки ӯ ишқи орифонаро дар пояи ишқи омӣена нағз адо кардааст. Ҳамин ҳолат, дар навбати худ, сабаб шудааст, ки ғазалхон ӯ писанди хотири орифу

маъруф гардад. Аз он пиру чавон, шоҳу гадо — ҳама табакоти
ҷомеа ба қадри ҳол завқеву шавқе ҳосил карда метавонанд.

Дар айни ҳол, асрори сухани Саъдиро дарк кардан ба ҳар
кас ба осонӣ даст намедихад. Ба қавли Муҳаммад Али Фуруғӣ,
«Пай бурдан ба мақоми Шайх бо доштани завқи салим ва татаббӯъ
дар каломни фусаҳо, пас аз мутолаа ва тааммули фаровон муяссар
мешавад». Дар ҳақиқат ҳам рамзу кинояву тамсилҳои шоир на
танҳо тааммулу андеша балки дониш, малақа ва маҳорат ҳам
меҳаҳад. Вале таҳқиқи мураккаботи каломи Саъдӣ дар ҷой ва
мавриди дигар. Ҳоло меҳаҳем чанд нуктаеро дар бобати ғазалиёти
шоир кайд кунем, ки нақши бадеи тахайюли адабӣ ва тамоюли
ҳалкнӯ иҷтимоии тафаккури ӯро як навъ равшан месозад. Яке ин
аст, ки дар ғазалҳои ошиқонаи шоир ҳам абъёти дорон панду
ҳикмат зиёд дучор мешавад, аз қабилӣ:

*Дӯст набошад, ба ҳақиқат, ки ӯ
Дӯст фаромӯш кунад дар бало.*

Ё худ:

*Сингею гиёҳе, ки дар он ҳосияте ҳаст,
Аз одамие беҳ, ки дар ӯ манфиате нест.*

Панду насиҳат равияи асосии ҷаҳонбинии Саъдист, инро худ
гуфтааст ва дигарон тасдиқ кардаанд. Аммо идеали олии ҷамъия-
тии худро маҳз дар ғазал гуфтан ва ғазалро, ки сухани ишқ аст,
тобен «одамният» намудан аз наводироти Саъдист. Гузаштагонии
Саъдӣ чунин ғазал нагуфтаанд, чунон ки Саъдӣ дар ғазали зерин
гуфтааст:

*Тани одамӣ шариф аст ба ҷони одамият,
На ҳамин либоси зебост нишони одамият.
Агар одамӣ ба чашм асту даҳону гӯшу бинӣ,
Чӣ миёни нақши девору миёни одамият
Ҳӯру хобу хашму шаҳват шағаб асту ҷаҳлу зулмат,
Ҳаявон ҳабар надорад зи ҷаҳони одамият.
Ба ҳақиқат одамӣ бош, вагарна мурғ бошад,
Ки ҳамин сухан бигӯяд ба забони одамият.*

*Магар одамӣ набудӣ, ки асири дев мондӣ,
Ки фаришта раҳ надорад ба макони одамиат.
Агар ин дарандаҳӯй зи табиатат бимирад,
Ҳама умр зинда бошӣ ба равони одамиат.
Расад одамӣ ба чое, ки ба чуз худо набинад,
Бинигар, ки то чӣ ҳад аст макони одамиат.
Таярони мурғ дидӣ, ту зи пойбанди шаҳват,
Бадар ой, то бубинӣ таярони одамиат.
На баёни фазл кардам, ки насиҳати ту гуфтам,
Ҳам аз одамӣ шунидем баёни одамиат.*

Ин гуна ғазалҳо, ки сар то по аз ҳикмат ва панду насиҳат иборатанд, дар ҳамаи девонҳои шоир мавҷуд аст. Гоҳо ин наъв ғазалҳои шоир мазмуни ирфонӣ доранд, вале бояд донист, ки Саъдӣ ирфону тасаввуфро ҳам ҳамеша ба шарафмандӣ ва чалолу шаҳомати инсон тобеъ намудааст. Ирфон ва тасаввуфи Саъдӣ тимсоли озодии амалиёт, озодии тафаккур ва озодии эҷод аст. Истиқлолият ва истиғнои ӯ дар назди хукмронони замони худ ҳам ба ин тарафи чаҳонбинии ӯ беалоқа нест. Аз чониби дигар, Саъдӣ дар ғазалҳои худ воиз, зоҳид, шайх, қозӣ, сӯфӣ, мӯхтасиб ва ашҳоси дигарро, ки аз лиҳози мазҳабу шарият шонистаи эҳтиром буданд, маҳз аз мавқеи ирфону тасаввуф ба иттиҳоми дурӯяғию риёкорӣ ва макру солус саҳт мазаммат кардааст. Ринду авбошу луболро, ки шарият маҳкум мекунад, дар озодагӣ, сафон ботин, бериёи сутудани шоир ҳам аз ҳамин мавқеъ аст. Ин ҳама мазиятҳо ғазали Саъдиро ба табъи омма қарин гардондааст.

Ғазалҳои Саъдӣ ба мисли дигар анвои ашъораш на дар лафзу на дар маънӣ ҳашву зиёдат надорад. Ӯ лафзро ҳамон андоза оронш медиҳад, ки ба қомати маънӣ мутаносиб бошад. Маъниро ҳам чунон нақшу нигор медиҳад, ки ҳусни табиии он коста нагардад. Дар чое, ки маънӣ худ дар ғояти камол аст, ба оронши иборат наменардозад (Хотуни хубсурати покизарӯйро нақшу ниғору хотаму пирӯза, гӯ, мабош). Ҳамаи ин ба хотири он аст, ки мувозинат ва мавзунияти лафзу маънӣ риоят шавад ва ба ин воқеа шеърӣ ӯ на танҳо ба табъи нозуки аҳли адаб мувофиқ ояд, балки аз завқу фаҳми чумхури хонанда ҳам дур набошад. Ба иборати дигар гӯем, Саъдӣ ағлабу аксар хангоми сурудани ғазал ба

гакаллуфу тасаннӯъ, ки шеърро аз фасоҳату равонӣ маҳрум месозад, роҳ надодааст. Аммо ин чунин маънӣ надорад ки ӯ аз ӯҳдаи ин кор намебаромад. Саъдӣ ба қавли худаш, «дар ҳамаи қавлҳо фасеҳ» буд ва даҳон муқтадири ӯ ба назми ҳама гуна аснофи сухан қодир ва қобил буд (сухан мулкест Саъдиро мусаллам). Аз ин рӯ, ҷои шубҳа нест, ки шоир вақте бидуни шева ва тарикан аслии эҷодии худ, шояд ба хоҳири сибқатҷӯӣ ва ё хунарнамоӣ бошад, ба тасаннӯъ ва лафзпарварӣ латифапардозӣ ҳам ҳиммат ғумошта будааст. Гӯё дар ғазали зерин ҳамин кайфиятро мушоҳида кардаем:

*Эй мусулмонон, ғиғон з-он наргиси ҷодуфиреб,
К-ӯ ба як раҳ бурд аз ман сабру орому шикеб.
Румиёна рӯй дорад, зангиёна зулфу хол,
Ҷин камони чочиён абрӯй дорад пуритеб.
Аз аҷоибҳои олам сиву ду чизи аҷиб,
Ҷамъ мебинам аён дар рӯи ӯ ман бе ҳичеб:
Моҳу Парвин, Тиру Зӯҳра шамсу қавсу қочу оҷ,
Мӯрду наргис, лаълу гул, сабзию май, васлу фиреб,
Бону хитмӣ шамъу сандал, ширу қиру нуру нор.
Шаҳду шаққар, мушқу анбар, дурру лӯълӯ, нору себ.
Мӯъҷизоти панҷ пайғамбар ба рӯйи-дар падиб:
Аҳмаду Довуду Исо, Хизру домоди Шубеб.
Эй санам, гар ман бимирам ночашида з-он лабон,
Додгар аз ту бихоҳад доди ман рӯзи ҳисеб.
Саъдиё, аз рӯи таҳқиқ ин сухан нашнидаӣ,
Ҳар нишеборо фарозу ҳар фарозеро нишеб.*

Бояд гуфт, ки ин ғазал на дар ҳамаи нусхаҳои қалами девоии Саъдӣ сабт аст ва на ба ҳамаи нашрҳои он дохил шудааст. Баъзан онро дар таркиби ғазалҳои девони «Таййибот» мебинем ва гоҳо ноширон онро дар қисмати мулҳакот ҷой додаанд. Ба ҳар ҳол, ин ғазал, ки ба ҳамин шаклу ҳайъат ва сабку шева дар эҷодиёти Саъдӣ камъебу нодир ва шояд яққаву ягона аст, ба назари мо, як андоза аз тасаннуу такаллуф ва аз диққати бештар ба пирониҳои рухсоран сухан ҳолӣ нест. Ишорату имое ба наводироти он дар мақтаи ғазал ҳам гӯё шудааст.

Алҳол, ки сухан аз падидаҳои нодирӣ ғазалиёти Саъдӣ рафт,

наметавон аз як муҳассаноти дигари он сарфи назар намуд. Гап дар сари он аст, ки Саъдӣ дар ҳини ҷавонӣ чанде ба сулуки риндону дарвешон гаравида буд ва дар маҷлисҳои рақсу самон ошон ширкат меварзид. Дар ин гуна маҷлисҳо, ки аҳли он дар зеринамаи шӯхи дафу чанг нолаи дилнавози ною рубоб бо дастафшонӣ пойкӯбӣ ва сармастиву беҳудӣ шабхоро ба рӯз меоварданд, шоирони он қавм дар ҳини гармию ворастигӣ ба ваҷду ҳол ба ҳавон рақсу самоъ ғазалҳои шӯрангезу пурҳаяҷон мегуфтанд. Чанд ғазалест дар девоиҳои ғазалиёти шайх Саъдӣ, ки дар маҷлисҳои самоъ ва ё барои ҳамин мақсад гуфта шудани онҳо ҳис карда мешавад. Ин гуна ғазалҳои шоир дорони чандин хосиятҳост, ки дигар ғазалҳои ӯ онро надорад. Аввалан, онҳо аз ҷиҳати шакл яъне тарзи қофиябандӣ ва радифсозӣ марғубанд. Сониян, аз ваҷҳи сабкушеван баён, ки бо роҳи муқоламаву хитоба сурат гирифта, бо ифротӣ эҳсосот ва сахлияти табиияти ихроҷи шавқӣ ошкӯна фазилат доранд. Ба мисли ин ғазал:

*Эй сарболои сиҳӣ, к-аз сурати ҳол оғаҳӣ,
В-аз ҳар кӣ дар олам, беҳӣ, мо низ ҳам бад нестем.
Гуфтӣ: ба ранги ман гуле ҳаргиз набинад булбуле,
Оре, накӯ гуфтӣ, вале мо низ ҳам бад нестем.
То чанд гӯӣ, мову бас, кӯтаҳ кун, эй раънову бас,
На худ тӯӣ зебову бас, мо низ ҳам бад нестем.
Гуфтӣ, ки чун ман дар замӣ дигар набошад одамӣ,
Эй ҷону лутфи мардумӣ, мо низ ҳам бад нестем.
Гар гулшани хушбӯ тӯӣ в-ар булбули хушгӯ тӯӣ,
В-ар дар ҷаҳон некӯ тӯӣ, мо низ ҳам бад нестем.
Гар ту ба ҳусн афсонаӣ, ё гавҳари якдонаӣ,
Аз мо ҷаро бегонаӣ? Мо низ ҳам бад нестем.
Эй дар дили мо доғи ту, то кай фиребу лоғи ту,
Гар беҳ, бувад дар боғи ту, мо низ ҳам бад нестем.
Боре ғурур аз сар бинеҳ в-инсофи дарди ман бидеҳ,
Эй боғи шафтолову беҳ, мо низ ҳам бад нестем.
Гуфтаи, ту моро дидаӣ в-аз ҳоли мо пурсидаӣ,
Пас чун зи мо ранҷидаӣ? Мо низ ҳам бад нестем.
Гуфтӣ: беҳ аз ман дар Чигил сурат набандад обу гил,
Эй сустмеҳри сахтдил, мо низ ҳам бад нестем.
Саъдӣ, гар он зебо қарин бигзид бар мо ҳамнишин,
Гӯ, ҳар кӣ хоҳӣ, баргузин, мо низ ҳам бад нестем.*

Алҳол аз таҳқиқи ҷузъиёти ин ғазал ва ҳамин павъ ғазалҳои шонр хуДДорӣ намуда, фақат ҳамин қадар гуфтани ҳастем, ки ин ғазалҳо ғазалҳои Саъдиёна нестанд. Вале Саъдӣ кодир буд, ки чунин ғазалҳо низ гӯяд. Ин гуна ғазалҳо хоси эҷодиёти Ҷалолддини Румист (1207—1273), ки Саъдӣ ба шахсият, таълимот ва таълифоти ӯ назари ихлос доштааст ва гӯё маҳз аз рӯи иродатмандӣ ба ин марди бузург сафарӣ Румро ҳам пеш гирифта будааст.

Ғазалҳои Саъдӣ дар асл бо матонату истехкоми калом, назокату борикӣ ҳаёлотӣ шонрона, шеърнасти олий, фаровонии маъниҳои ногуфта ва ҳусни онҳо, дилангезӣ ва масарратбахшии худ фарқ мекунад ва имтиёз дорад. Ғазалҳои Саъдӣ сармашики хуб барои шеърғӯист, вале тақлиднопазир аст. Рост мегӯянд, ки Саъдӣ дар ғазал баъзан то ба сарҳадди эҷоз расидааст. Мазмун ва ғояҳои инсонпарваронаи ғазалҳои худ мавзӯест дигар, ки муҳаққиқон дар ин ҷода зиёдтар заҳмат кашидаанд ва зиёдтар ҳам муваффақ шудаанд.

Шайх Саъдӣ вассоф ва мадеҳасарон беназири ишк ва ҳусну зебоӣ буд. Ӯ дар инсон одамиятро ситонш мекард ва тарғиб менамуд. Вале ӯ, метавон гуфт, ки аҳли сарвату ҷоҳро ба хотири ин ки онҳо соҳибони мулку мол ҳастанд, мадҳ накардааст. Чанд адад қасида, ки дар девони ӯ ҷой дорад, ағлаб бо номи атобакони салғарӣ аст, ки онҳо вилояти Форсро аз роҳи дилсӯзӣ ба халқу кишвар аз торочи муғул наҷот дода буданд. Чанде дигар ба номи Хоҷа Шамсиддини Ҷувайнии Соҳибдеворон ва бародари ӯ Алоуддин Атомалики Ҷувайнии муаллифи китоби «Таърихи Ҷаҳонкушо» ва ашхоси дигар гуфта шудааст, ки на Саъдӣ садоқатманди онҳо, балки онҳо эътиқодманди шайхи покизасришт буданд. Аз ҷониби дигар, қасидаҳои Саъдиёна ба маънии том мадҳия шуморидан мумкин нест. Чунки дар онҳо фақат чанд байт дар сифати мамдӯҳ буда, бақият қомилан дар панду мавъизат аст. Дар насихати мамдӯҳҳои Шайх Саъдӣ баъзан ба дарачаи густоҳӣ расидааст. Дар он замон, хусусан дар ҳаққи ҳукмрони муғул, бо ин оҳанг суҳан гуфтан ёрон қасе набудааст. Ҳамин аҳволро мо дар қасидаҳои, ки Саъдӣ ба номи ҳокими Форс амир Анкиёну гуфтааст, баръало мушоҳида мекунем. Ва ҳол он ки ин амир, аз рӯи

шаҳодати китобҳои таърихӣ, шахси мутадаӣин ва дар мазҳаби муғулни худ собитқадам будааст. Аз ҷумла, Шайх Саъдӣ дар қасидае хитобан ба ӯ гуфтааст:

*Арӯси зишт зебо кай тавон буд
Вагар худ баркунад дебои мӯғлам?
Агар мардум ҳамин болову ришанд,
Ба найза низ-барбастаст парчам.
Чунин панд аз падар наштида бошӣ,
Ало, гар ҳушмандӣ, бишнава аз ам(м):
Чу яздонат муқаррам карду маҳсус,
Чунон зӣ дар миёни халқи олам,
Ки дар вақте мақоми подшоҳит
Набошад, ҳамчунон бошӣ муқаррам.
На ҳар кас ҳақ тавонад гуфт густох,
Сухан мулкест Саъдиро мусаллам.
Мақомот аз ду берун нест фардо:
Биҳишти ҷовидонӣ ё ҷаҳаннам.*

Саъдӣ сухани ҳақро инчунин густох барои он гуфта тавонист, ки «бими сар ва умеди зар» надошт.

Қасоиди Саъдӣ дар асоси тамаллуқ ва муболиғаву дурӯғи маҳз гуфта нашудааст. Дар мадҳияе ба номи Саъд ибни Абӯбакр бе зикри ном қасидасарой ва суҳанвари бузург Заҳири Форьёбиро, ки дар мадҳи Қизил Арслони Салҷуқӣ муболиға карда буд, таъна зада навишта буд:

*Ба роҳи такаллуф марав, Саъдиё,
Агар сидқ дорӣ, биёру биё.
Ту манзилшиносию шаҳ роҳрав,
Ту ҳақгӯю хусрав ҳақоқишунав.
Чӣ ҳоҷат, ки нӯҳ курсии осмон,
Ниҳӣ зери пои Қизил Арслон.
Мағӯ: пои иззат бар афлок неҳ,
Биғӯ: рӯи ихлос бар хок неҳ.*

Аз Саъдӣ фақат 14 адад қасида боқӣ мондааст, ки аксарияти онҳо ба қасе унвон нашудааст. Онҳо бештар дар панду андарз, васфи баҳор, ситонши ҷамоли маъшук, васфи Шероз ва дар тавҳид мебошанд. Услуби баёни қасоиди шоир ба мисли дигар осори

ӯ сода ва фасех аст, дар он аз сабки тумтарок ва олимонаи қаси-
дасароёни асри XII ва аввалҳои асри XIII нишоне нест. Баёнаш
фасех, андешааш равшан аст.

Шӯҳрат ва мақоми тарҷебанди Саъдӣ:

*«Биншинаму сабр пеш гирам,
Дунболаи кори хеш гирам»,*

дар таърихи адабиёт маълум аст. Осори манзуми арабӣ ва матнҳои
арабии асарҳои мансури ӯ, ба иттифоқи муҳаққиқини, дар фасоҳати
балоғат ҳадди васат доштаанд. Маҳорати Саъдӣ дар дигар анвои
ашъор ҳам олист ва он аз матни куллиёти ӯ пайдост.

Қайфияти таҳияву танзими девони шайх Саъдӣ чунин аст. Мо
дар ибтидои қор ниҳат доштем, ки куллиёти осори шайх Саъдиро дар
асоси яке аз қадимтарин нусхаҳои қалами он, ки бо рақами
503 дар Ганҷинаи дастанвисҳои шарқии АФ Тоҷикистон ба номи
А. Мирзоев маҳфуз аст ва таҳминан 10—15 сол баъд аз вафоти
Саъдӣ китобат шудааст, мураттаб созем. Таҳқиқи матншиносии
дастанвис ва муоянаи он бо дастхатҳои Душанбе ва нашрияҳои
дастраси Эрон нишон дод, ки нусхаи 503 бо вучуди қадимӣ, мусаҳ-
ҳаҳ ва ба матни асл наздик будан, матни комили куллиёти Саъдиро
дар бар нагирифтааст. Аз ин рӯ, ба хотири ин ки матни ҳар чӣ
комилтари куллиёт ба мутолааи хонанда воғузур гардад, қарор
додем, ки матни асосӣ аз нашрияҳои Эрон, ки низ дар асоси нус-
хаҳои қадимаву мусаҳҳаҳ мураттаб ёфтаанд, гирифта шавад. Ба ин
тарик, куллиёти Саъдӣ, аз ҷумла девони ӯ, асосан аз рӯи матни
ду нашрияи Эрон, ки яке соли 1338 ва дигаре соли 1340 шамсии
хичрӣ бо саъю эҳтимоми муассисаи интишороти Аҳмади Илмӣ ва
Мазохири Мусаффо интишор ёфтаанд, омода карда шудааст. Вале
дар рафти қор мо аз рӯи зарурат ба дигар нашрияҳои эронии кул-
лиёти Шайх, аз ҷумла интишороти ширкати «Иқбол» (Техрон, с.
1342) ва созмони интишороти «Човндон» (Техрон, бидуни соли
нашр) муроҷиат кардаем. Матни «Бӯстон», ки устод Айнӣ тартиб
додааст ва «Мунтахаби куллиёт»-и Саъдӣ, ки А. Деҳотӣ ва И. Али-
зода ба ҷоп расондаанд, ҳамеша мавриди назар ва истифода буд.

Бо ин ҳама хангоми тасҳеҳи матн як дастхати дигари нафисаи куллиёти Саъдӣ, ки бо рақами 421 дар Ганҷинаи дастнависҳои АФ Тоҷикистон ингоҳ дошта мешавад ва аз рӯи нусхаи қадимае бо хати насхи хафӣ истисноҳ шудааст, зеро даст буд ва дар ҳалли мушкилот мададгории мекард. Ин ҳама китобҳо дар сурате бар кор буд, ки ягон ғазал, қитъаи шеърӣ ё порчаи мансур дар нусхаи 503 набошад.

Ҳамаи ноширони эронӣ махсус қайд кардаанд, ки матни онҳо аз рӯи нусхаи ташҳеҳшудаи Муҳаммад Алии Фурӯғӣ сурат гирифтааст ва, аз ин рӯ, иддао доранд, ки наشري онҳо мӯътамад ва мӯътабар аст. Дар ҳақиқат ҳам, Муҳаммад Алии Фурӯғӣ дар натиҷаи дастуҷӯи бисёрсола аз китобхонаҳои Эрон, Лондон, Париж, Оксфорд ва Бомбай як нусхаи охири асри XIII ва ҳашт нусхаи асри XIV куллиёти Саъдиро пайдо карда, бо муқоясаву муқобала матни то андозае саҳеҳ ва комили осори Саъдиро ба вуҷуд овард ва онро соли 1936 дар Техрон интишор дод. Ин матн имрӯз ҳам дар Эрон мӯътабар ва мӯътамад аст.

Ноширони куллиёти Саъдӣ, ки мо хангоми ба ҳарфи ҳозирани тоҷикӣ гузаронидани осори Саъдӣ матни онро ба асос гирифтаем, низ аз рӯи нусхаи Фурӯғӣ ва муқобалаву муқояса бо нусхаҳои дигар мураттаб шудани нашрияи худро махсус таъкид кардаанд. Аммо муқоясаву муоянаи матни нашрияҳои Эрон ба нусхаи қадимаи Душанбе (рақами 503) нишон дод, ки дастхати Душанбе аз лиҳози саҳеҳии матн ва қаробати он ба забони назму насри замони Саъдӣ чанде фазилатҳо доштааст. Бар тасҳеҳи ин муддао чанд далел меорем. Дар байти зерини ҷопи Эрон ба ҷои калмаи «хоҷагон», ки дар нусхаи қадимаи мо омадааст, лафзи «хоҷагоҳ» оварда шудааст, ки ба назар носаҳеҳ менамояд:

*Дар он ҳарам, ки ниҳандаш ҷаҳор болиши ҳурмат,
Ҷуз остон нарасад хоҷагоҳи садриширо.*

Аз тарафи дигар, дар ҳуди ҳамин байт калмаи «ҳурмат» ба ҷои калмаи «ҳашмат» омадааст, ки дар мавриди мадҳ «ҳашмат» бештар муносиб аст.

Е худ ин байтро гирем:

*Алалхусус, ки Саъдӣ маҷоли қурби ту ёфт,
Ҳақиқат аст, ки фикрат маъруззамон монад.*

Дар нусхаи 503 ба ҷои лафзи «фикрат» вожаи «зикрат» омадааст, ки басо бачост.

Баъзан чунон ҳам воқеъ шудааст, ки матни ягон байт дар нашрияҳои мӯътабарии Эрон на танҳо носоҳеҳ балки бемантик аст. Чунончи, ба байти зерин эътибор диҳем:

*Чунон аз ҳамру замру ною ноқус
Наметарсам, ки аз зӯҳди риёӣ.*

Ин ҷо калимаи «замр» маънои «най навохтан»-ро дорад. Дар сурате, ки пас аз ин калима лафзи «ной» омадааст, табиист, ки яке аз ин калимаҳо зиёдатист. Дар нусхаи 503 мисраи аввал ин тавр омадааст, ки тамоман соҳеҳ аст:

Чунон аз ҳамру чангу ною ноқус...

Мурод аз овардани ин чанд мисол таъкиди он матлаб аст, ки матни дастхати 503 барои тасхеҳи ҷадиди куллиёти шайх Саъдӣ кӯмаки ҷиддӣ расонида метавонад ва аз ҳамин хотир аст, ки мо фарқҳои ин дастнависро дар повараки девон ва дигар асарҳои Саъдӣ сабт кардаем. Дар повараки саҳифаҳо овардани фарқҳои нусхаи 503 боз омилҳои дигар дорад, ки аҳли таҳқиқ ва хонандаи бориқбин худ ба дарёёфти он қодир аст.

Инак, матни комилӣ девони Муслиҳиддин Саъдӣ Шерозӣ омадан ҷои аст. Ин ҷо аз куллиёти шоир фақат чанд байт аз як қасидаи ҳамдӣ, як ғазал дар наът ва қасидаи арабӣ, ки тарҷумани онҳо мақдурӣ мо нест, ихтисор шудаасту бас. Эҳтимоли дорад, ки қасидаи арабии шайх Саъдӣ ҳам бо кӯмаки рафиқон тарҷума ва дар охири девон ҷой дода шавад.

Инҳоят, дар хотимаи калом ба қавли

*Як гули мақсуд дар ин бӯстон
Ҷида нашуд бе мадади дӯстон,*

меҳоҳем ба устодон, дӯстону рафиқон ва ҳамкорони азиз, ки икдоми моро дастгирӣ кардаанд ва ё дар рафти кор бевосита ба мо ёрӣ додаанд, арзи самимият ва сипосу миннатдорӣ намоем. Нахуст ба устод Муҳаммади Осимӣ, ки ин икдоми моро дастгирӣ кардаанд, ба Аълоҳон Афсаҳзод, ки дар вақташ муҳаррик ва хидоятгари ин кор буд, ба Ҷонфидо Аскар ва Ҷобулқо Додалишоев, ки куллиётро сар то по хонда, дар тасхеҳи матн бевосита иштирок кардаанд, ба Абӯбакр Зухриддинов, ки ҳамеша бо машварату маслиҳатҳои муфиди худ мададгори мо буд, ба Муҳаммадҷон Умаров, ки ба ҳарфи хозира гузаронидани матнҳои арабӣ ва тарҷумани онҳоро ба ўҳда дошт ва ба Дарвеш Баҳриддинов, ки девонро баъди чопи мошинка хонда, бо дастхати мо мукояса кардааст.

Саҳобиддин Сиддиқов

Шукру сипосу мишнату иззат худойро,
Парвардигори халку худованди кибрнѐ,
Ё раб, ба сидки синаи пирони ростгӯй¹,
Ё раб, ба оби дидан мардони ошно.
Дилҳои хастаро ба карам марҳаме фиришт,
Эй номи² аъзамат дари ганчинаи шифо.
Гар халқ такья бар амали хеш кардаанд,
Моро бас аст раҳмату фазли ту мутакко.
Ё раб, хилофи амри ту бисъер кардаем,
В-уммед баста аз карамат афви момазо.
Чашми гунаҳгор бувад бар хатои хеш,
Моро зи ғояти карамат чашм дар³ ато.
Ё раб, ба лутфи хеш гуноҳони мо бипӯш,
Рӯзе, ки розҳо фитад аз парда бар мало.
Хамвора аз ту лутфу худовандӣ омадаст,
В-аз мо чунон ки дархури мо феъли посазо.
Адл аст, агар укубати мо беғунаҳ кунӣ,
Лутф аст, агар кашӣ калами афв бар хато.
Гар таквият кунӣ, зи малак бигзарад башар
В-ар тарбият кунӣ, ба сурайё расад саро.
Дилҳои дӯстони ту хун мешавад зи хавф,
Боз аз камоли лутфи ту дил медиҳад ричо.

¹ А — Мардони ростгӯ. ² А — исми. ³ А — бар.

Ё раб, қабул кун ба бузургиву фазли¹ хеш,
 К-онро, ки рад кунӣ, набувад ҳеч мултаҷо.
 Моро ту даст гиру ҳаволат макун ба кас²,
 Илло алайка ҳоҷати дармондагон фало,
 Моем бандагони гунаҳгору ту карим,
 Ҳоҷат ҳамеша пеши каримон бувад раво.
 Кардӣ ту он чӣ шарти худовандии ту буд,
 Мо дархури ту ҳеч накардем, раббано.
 Саҳл аст, агар ба чашми иноят назар кунӣ,
 Ислоҳи қалбро чӣ маҳал пеши кимиё?
 Авлитар ин, ки ҳам ту бигирӣ ба лутфи хеш
 Дасте вагарна ҳеч наёяд зи дасти мо.
 Коре ба мунтаҳо нарасонида дар талаб,
 Бурдем рӯзгори гиромӣ ба мунтаҳо.
 Филҷумла дастҳои тихӣ бар ту доштем,
 Худ даст чуз тихӣ натавон дошт бар худо.
 Ё давлатоҳ, агар³ ба иноят кунӣ назар⁴.
 Во хиҷлатоҳ, агар⁵ ба укубат диҳӣ ҷазо.
 Эй ёр, ҷаҳд кун, ки чу мардон кадам занӣ
 В-ар пойбастай, ба дуо даст баркушо.
 Пайдо бувад, ки банда ба кӯшиш кучо расад,
 Болои ҳар саре қаламе рафта аз казо.
 Касро ба хайру тоати хеш эътимод нест,
 Он бе басар бувад, ки кунад такья бар асо.
 То рӯзи аввалат чӣ набиштаст бар ҷабин,
 Зеро ки дар азал суадоанду ашқиё.
 Гар бар вучуди ошиқи содиқ ниҳанд тег
 Гӯяд: «Бикуш, ки мол сабил асту ҷон фидо».
 Моро ба нӯшдоруи душман умед нест
 В-аз дасти дӯст гар ҳама захр аст, марҳабо!
 Эй пойбасти умри ту бар роҳгузори сел,
 Чандин амал, ки пеш ниҳӣ марг дар қафо

1 А — лутфи. 2 А — халк. 3 А — гар. 4 А — назар кунӣ.
 5 А — гар.

Дар кӯху дашт ҳар сабуе сӯфие будӣ,
Гар ҳеч судманд будӣ сӯфи бесафо.
Паҳлуи тан заиф кунад, пушти дил кавӣ
Сайде, ки дар риёзи риёзат кунад чаро.
Чун шодмониву ғами дунёе муқим нест.
Фиръавн комрон беҳу Айюб мубтало¹.
Амсоли мо ба сахтиву тангӣ намурдаанд,
Мо худ чӣ лоикем ба ташрифи авлиё?
Ғам нест захмхӯрдаи роҳи худойро,
Дарде чӣ хуш бувад, ки ҳабибаш кунад даво.
Мобайни осмону замин ҷои айш нест,
Як дона чун ҷаҳад зи миёни ду осиё?
Умрат бирафту чораи коре насохтӣ,
Акнун, ки чора нест, ба бечорагӣ биё.
Кирдори неку бад ба қиёмат қарини туст,
Он ихтиёр кун, ки тавон диданаш лико.
То ҳеч донае нафишонӣ ба ҷуз карам,
То ҳеч тӯшае наситонӣ ба ҷуз тако².
Гӯй кадом сангдил ин панд нашнавад?
Бар кӯҳ хон, ки боз ба гӯш оядат садо.
Ноаҳро насихати Саъдӣ чунон ки ҳаст,
Гуфтем, агар ба сурма тафовут кунад амо.

*ДАР СИТОИШИ АЛОУДДИН АТОМАЛИКИ
ЧУВАЙНИИ СОҲИБДЕВОН*

Агар мутолаа хоҳад касе бихишти баринро,
Биё, мутолаа кун, гӯ, ба навбахор заминро.
Шигифт нест, гар аз тин³ бадар кунад гулу насрин,
Ҳамон ки сурати одам кунад сулолаи тинро.
Ҳаким бор худое, ки сурати гули хандон
Даруни ғунча бибандад чу дар машинаи чанинро.

¹ А — дар боло. ² А — бако. ³ А — гил.

Сазад, ки рӯи ибодат ниҳанд бар дари ҳукмаш
Мусаввире, ки тавонад нигошт нақши чупинро.
Наими хиттаи Шерозу лӯъбатони бихишти¹
Зи ҳар дарича ниғаҳ кун, ки хур бинию ниро.
Гирифта роҳи тамошо бадеъчеҳра бутоне,
Ки дар мушоҳида очиз кунанд бутгари Чинро.
Камони абруи туркон ба тири ғамзаи чоду
Кушода бар дили ушшоки мустаманд каминро.
Ҳазор нолаи бедил зи ҳар канор барояд,
Чу пур кунанд² гуломони шоҳ хонаи зинро.
Ба ҳам баромада об³ аз ниҳеби боди баҳорӣ,
Мисоли шоҳиди ғазбон⁴ гиреҳ фиканда чабинро.
Магар шукуфа бихандиду бӯи атр баромад,
Ки нола дар чаман афтод булбулони ҳазинро.
Биёр, соқии маҷлис, бигӯӣ, мутриби мӯнис,
Ки дер шуд, ки қаринон надидаанд қаринро.
Ҳазордастон бари гул суҳансароӣ чу Саъдӣ,
Дуои соҳибни одил улои давлату динро.
Вазири машриқу мағриб, амини⁵ Маккаву Ясриб,
Ки ҳеч мулк надорад чун ӯ ҳафизу аминро.
Чаҳони фазлу футувват, чамоли дасту вазорат,
Ки зери даст нишонд муқаррабони макинро.
Дар он ҳарам, ки ниҳандаш чаҳор болиши ҳурмат,⁶
Чуз остон нарасад хоҷагони⁷ садришинро.
Мулуки рӯи заминро ба истимолату ҳикмат
Чунон мутеу мусаххар кунанд, ки мулки яминро.⁸
Диёри душмани вайро ба манҷаниқ чӣ хоҷат,
Ки руъби ӯ мутазалзил кунанд буручи ҳасинро.
Вазири оламу одил ба иттифоқи афозил
Паноҳи мулк бувад подшоҳи рӯи заминро.

1 А — бихишт. 2 А — барқашанд. 3 А — боғ.

4 А — боғ. 4 А — хубон. 5 А — амири. 6 А — ҳашмат.

7 А — хоҷагони. 8 А — деви ландро.

Синони давлати ӯ душманони давлату динро
Чунон занад, ки синони ситора деви ландро.
Ба аҳди мулки вай-андар намонд дасти татовул,
Магар савонди симину бозувони саминро.
Ҳамеша дасти тавакқӯъ гирифта домани фазлаш
Чу вомдор, ки даръёбад остини заминро.
Шуруҳи фикр ман андар баёни хосияти ӯ
Такаллуф аст, ки ҳочат ба шарҳ нест яқинро.
Ҳилол агар бинамояд касе, бадеъ набошад,
Чӣ ҳочат аст, ки бинмояд офтоби мубинро.
Дар ин ҳадиқа, ки булбул забони нутқ надорад,
Ту шӯҳдид мағас бин, ки баргирифт танинро.¹
Аё, расида ба чое кулоҳгӯшан қадрат,
Ки даст нест бар он поя осмони баринро.
Гар иштиёқ нависам, ба васф рост наёяд.
Чунон муриди² муҳиббам, ки ташна мой манро.
Ба хоки пой ту монад³ ямини ғайри мукаффир,
К-аз он замон, ки бидонистам аз ясор яминро.⁴
Барои ҳочати дунё ба халқ тамаъ набандам,
Ки тангчашм таҳаммул кунад азоби меҳинро.
Ту қадри фазл шиносӣ, ки аҳли фазлию дониш,
Шабаҳфурӯш чӣ донад баҳои дурри саминро.
Нигоҳдору муинат худой бод, ки ҳаргиз
Беҳ аз худой набинӣ нигоҳдору муинро.
Музоқеи падаронат ғарик бод ба раҳмат,
Ки чун ту окилу хушъёр парваранд банинро.
Дари сухан ба ду мисраъ чунон латиф бубандам,
Ки шояд аҳли маонӣ, ки вирди худ кунад инро:
«Бихӯр, бубахш, ки дунё ба ҳеч кор наёяд,
Чуз он ки⁵ пеш фиристанд рӯзи бозпасинро».

1 А — шаш байтро надорад. 2 А — муриду. 3 А — гуфта-
там. 4 А — Ки тангчашм таҳаммул кунад азоби меҳинро.
5 А — чи.

ДАР ВАСФИ БАҲОР

Алами давлати Наврӯз ба сахро бархост,
Заҳмати лашқари сармо зи сари мо бархост.
Бар арӯсони чаман баст сабо ҳар гуҳаре,
Ки ба ғаввосии абр аз дили дарёе бархост.
То рабояд галаи кокуми барф аз сари кӯх,
Язаки тобиши хуршед ба яғмо бархост.
Табақи боғ пур аз нуклу раёҳин гардид,
Шукр онро, ки замин аз тафи сармо бархост.¹
Ин чӣ бӯест, ки аз соҳати Халлух бидамид?
В-ин чӣ бодест, ки аз чониби яғмо² бархост?
Чӣ ҳавоест, ки хулдаш ба таҳассур³ бинишаст?
Чӣ заминест, ки чархаш ба тавалло бархост?
Торами ахзар⁴ аз акси чамани⁵ ҳамро гашт,⁶
Баски аз тарфи чаман лӯълӯи лоло бархост.
Мавсими нағман чанг аст, ки дар базми сабӯх⁷
Булбулонро зи чаман нолаву ғавғо⁸ бархост.
Бӯи олудагӣ аз хиркаи сӯфӣ омад⁹,
Сӯзи девонагӣ аз синаи доно бархост.
Аз замин нолаи ушшоқ ба гардун бар шуд,¹⁰
В-аз саро наъраи мастон ба сурайё бархост.
Ориф¹¹ имрӯз ба завқе бари шоҳид бинишаст,
Ки дили зоҳид аз андешаи фардо бархост.
Ҳар дилеро ҳаваси рӯи гуле дар сар шуд,
Ки на ин машғала аз булбули танҳо бархост.
Гӯиё, пардаи маъшук барафтод аз пеш,
Қалами офият аз булбули шайдо бархост.¹²
Ҳар кучо талъати хуршедрухе соя фиканд,
Бедиле хаста камарбаста чу чавзо бархост.

1 А — ин байтро надорад. 2 А — сахро. 3 — таҳайюр.
4 А — ҳазро. 5 А — замин. 6 А — шуд. 7 А — сахар.
8 А — қафас нолаи анқо. 9 А — бидамид. 10 А — бира-
сид. 11 А — ошиқ. 12 А — ду байтро надорад.

Ҳар кучо сарваке чеҳра чу Юсуф бинамуд,
 Ошике сӯхтахирман чу Зулайхо бархост.
 Бо руҳаш лола, надонам, ба чӣ равнак бишукуфт,
 Бо қадаш сарв, надонам, ба чӣ ёро бархост?¹
 Сар ба болини адам бознех, эй наргиси маст,
 Ки зи хоби саҳар он наргиси шаҳло бархост.
 Ба сухан гуфтани ӯ ақл зи ҳар дил¹ бирамид,
 Ошиқи он кади мастам, ки чӣ зебо бархост.²
 Рӯзи рӯяш³ чу барандохт ниқоби шаби⁴ зулф,
 Гуфтӣ⁵ аз рӯзи киёмат шаби ялдо бархост.
 Турки ишқаш⁶ бунаи сабр чунон ғорат кард,
 Ки ҳиҷоб⁷ аз ҳарамии рози муаммо бархост.
 Саъдиё, то кай аз ин нома сияҳ кардан? Бас,
 Ки қаламро ба сар аз дасти ту савдо бархост.

МАВЪИЗА ВА НАСИҲАТ

Ҳар он насиба, ки пеш аз вучуд нанҳодаст,
 Ҳар он⁸ ки дар талабаш саъй мекунад, бод аст.
 Сари қабул бубояд ниҳоду гардани тавъ,
 Ки ҳар чӣ ҳокими одил кунад, на бедод аст.
 Қалиди фатҳи⁹ ақолим дари ҳазоини ӯст,
 Қасе ба қуввати бозуи хеш нақшодаст.
 Ба чашми тоифае каж ҳаме намояд нақш,
 Гумон баранд, ки наққош ғайриустод аст.¹⁰
 Агар ту дидаварӣ, неку бад зи ҳақ бинӣ,
 Дубинӣ аз қибали чашми аҳвал афтодаст.
 Ҳамон, ки заръу нахил офариду рӯзӣ дод,
Малах ба хӯрдани рӯзӣ ҳам ӯ фиристодаст.¹¹

1 А — кас. 2 А — Ба хиромидани ӯ фитна зи ҳар чо бархост. 3 А — рӯят. 4 А — ниқоб аз сари. 5 А — Гӯй. 6 А — ишқат. 7 А — чаҳон. 8 А — қасе. 9 А — ганҷи. 10 А — Дубинӣ аз қибали чашми аҳвал афтодаст. 11 А — ду байтро надорад.

Чу нек' дарнигарӣ, он кӣ мекунад фаръёд,
Зи дасти хӯн бади хештан ба фаръёд аст.
Ту пок бошу мадор, эй бародар, аз кас бок,
Ба ёд дор, ки ин пандам аз падар ёд аст.
Агар² ба пой бипӯиву гар ба сар биравӣ³,
Мукассимат надихад рӯзне, ки нанҳодаст.
Худойрост бузургиву мулки беанбоз,
Ба дигарон⁴, ки ту бинӣ, ба орият додаст.
Гар аҳли маърифатӣ, дил дар охират бандӣ,
На дар харобан дунё, ки мехнатобод аст.
Ба хок бармарав, эй одамӣ, ба нихату⁵ ноз,
Ки хоки⁶ пой ту ҳам чун ту одамизод аст.
Чаҳон бар об ниҳодасту окилон донанд,
Ки рӯи об на чои карору бунъёд аст.
Ризо ба ҳукми қазо ихтиёр кун, Саъдӣ,
Ки ҳар кӣ бандаи фармони ҳақ шуд,⁷ озод аст.

МАВЪИЗА ВА НАСИҲАТ

Айюҳаннос, чаҳон чои таносонӣ нест,
Марди доно ба чаҳон доштан арзонӣ нест.
Хуфтагонро чӣ хабар замзамаи мурғи сахар,
Хайавонро хабар аз олами инсонӣ нест.
Доруи тарбият аз пирн тариқат биситон,⁸
К-одамиро батар аз иллати нодонӣ нест.
Рӯй агар чанд паричехраву зебо бошад,
Натавон дид дар ойина, ки нуронӣ нест.
Шаби мардони худо рӯзи чаҳонафрӯз аст,
Равшанонро ба ҳақиқат шаби зулмонӣ нест.

1 А — рост. 2 А — Ки гар. 3 А — бидавӣ. 4 А — Дигар ба ҳар. 5 А — кашшю. 6 А — зерн. 7 А — ҳақ шуд зи халк. 8 А — Мӯътабар дидаам аз қавли атиббон улум.

Панҷаи дев ба бозуи риёзат бишикан,
Қ-ин ба сарпанчагии зоҳири ҷисмонӣ нест.¹
Тоат он нест, ки бар хок ниҳӣ пешонӣ,
Сидқ пеш ор, ки ихлос ба пешонӣ нест.
Ҳазар аз пайравни нафс, ки дар роҳи худой
Мардумафкантар аз ин ғӯли биёбонӣ нест.
Олиму обиду сӯфӣ ҳама тифлони раҳанд,
Мард агар ҳаст, ба ҷуз орифи раббонӣ нест².
Бо ту, тарсам, накунад шоҳиди рӯҳонӣ рӯй,
Қ-илтимоси³ ту ба ҷуз роҳати⁴ нафсонӣ нест.
Хона пургандуму як ҷав нафристода ба гӯр,
Барги маргат⁵ чу ғами барги зимистонӣ нест.
Бубарӣ моли мусулмону чу молат бубаранд,
Бонгу фаръед барорӣ, ки мусулмонӣ нест.
Охире нест таманнои сару сомонро,
Сару сомон беҳ аз бе сару сомонӣ нест,
Он кас аз дузд битарсад, ки матое дорад,
Орифон ҷамъ накарданду парешонӣ нест.
В-он киро хайма ба саҳрон фароғат задаанд,
Гар ҷаҳон зилзила гирад, ғами вайронӣ нест.⁶
Як насихат зи сари сидқ ҷаҳоне арсад,
Машнав, ар дар суханам фоидан ҷонӣ нест.
Ҳосили умр талаф кардаву айём ба лағв
Гузарионида ба ҷуз ҳайфу пушаймонӣ нест.
Саъдиё, гарчи сухандону масолехгӯй,
Ба амал кор барояд, ба сухандонӣ нест.
То ба хирман бирасад кишти умеде, ки турост,
Чораи кор ба ҷуз дидаи боронӣ нест.⁷
Гар гадоӣ кунӣ, аз дарғаҳи ӯ кун боре,
Ки гадоёни дараширо сари султонӣ нест.

1 А — се байтро надорад. 2 А — ду байтро надорад.
3 А — Қ-орзуи. 4 А — лаззати. 5 А — умрат. 6 А — се
байтро надорад. 7 А — се байтро надорад.

Ё раб, аз нест ба ҳастомадаи сунъи туем
В-он чӣ ҳаст, аз назари илми ту пинҳонӣ нест.
Гар бирониву гарам бандаи мухлис хонӣ,
Рӯи навмедиям аз ҳазрати султонӣ нест.
Ноумед аз дари лутфи ту кучо шояд рафт,
Ту бибахшой, ки даргоҳи туро сонӣ нест.
Дастӣ ҳасрат газӣ, ар як дирамаат фавт шавад,
Ҳечат аз умри талафқарда пушаймонӣ нест.¹

АНДАРЗУ НАСИҲАТ

Хуш аст умр, дарего, ки ҷовидонӣ нест,
Пас эътимод бар² ин панҷ рӯзи фонӣ нест.
Дараҳти қадди санавбархиروми инсонро
Мудом равнаки навбовои ҷавонӣ нест.
Гулест хурраму хандону тозаву хушбӯй³,
Валек⁴ умеди саботаш чунон ки донӣ нест.
Давоми парвариш андар канори модари даҳр
Тамаъ макун,⁵ ки дар ӯ бӯи меҳрубонӣ нест.
Мабош ғарраву ғофил чу меш сар дар пеш,
Ки дар табнати ин гург галлабонӣ нест.
Чӣ хочат аст аёнро ба истимои баён,
Ки бевафои даври фалак ниҳонӣ нест.
Қадам боди баҳорӣ вазид дар офок,
Ки боз дар ақибаш накбати ҳазонӣ нест.
Агар мамолики рӯи замин ба даст орь,
Баҳон мӯҳлати як рӯз зиндагонӣ нест.
Дил, эй рафик, дар ин корвонсарой мабанд,
Ки хона сохтан онни корвонӣ нест.⁶

1 А — ҷор байтро надорад. 2 А — дар. 3 А — дар ҷама-
ни ишрати одамӣ хандон. 4 А — Вале. 5 А — Гумон ма-
бар. 6 А — панҷ байтро надорад.

Агар ҷаҳон ҳама ком асту душман андар пай¹
Ба дӯстӣ, ки ҷаҳон ҷои комронӣ нест.
Чу бутпараст ба сурат ҷунон шудӣ машғул,
Ки дигарат хабар аз лаззати маонӣ нест.
Тарики ҳақ раву дар ҳар кучо, ки² хоҳӣ, бош,
Ки кунҷи хилвати соҳибдилон маконе нест.
Ҷаҳон зи даст бидоданд дӯстони худой,³
Ки пойбанди ано ҷуз⁴ ҷаҳонситонӣ нест.
Нигоҳ дор забон, то ба дӯзаҳат набарад,
Ки аз забон батар андар ҷаҳон⁵ зиёне нест.
Амал биёру алам бармакун, ки мардонро
Раҳе салимтар аз кӯн бенишонӣ нест.⁶
Қафи ниёз ба даргоҳи бениёз барор,
Ки кори марди худо ҷуз худойихонӣ нест.
Махӯр чу беадабон гову тухм, к-эшонро
Умеди хирману иқболи онҷаҳонӣ нест.
Макун, ки ҳайф бувад дӯст бар худ озурдан,
Алалхусус, мар он⁷ дӯстро, ки сонӣ нест.
Чӣ суд резиши борони ваъз бар сари халк,
Чу⁸ мардро ба иродат садафдаҳонӣ нест.
Замин ба теғи балоғат⁹ гирифтаӣ Саъдӣ,
Сипос дор, ки ҷуз файзи осмонӣ нест.
Бад-ин сифат, ки дар офок сити шеъри ту рафт,
Нарафт Дачла, ки обаш бад-ин равонӣ нест.
На ҳар кӣ даъвии зӯроварӣ кунад бо мо,
Ба сар барад, ки саодат ба паҳлавонӣ нест.¹⁰
Вале ба хоҷаи аттор гӯ, ситонши мушк
Макун, ки бӯи хуш аз муштарӣ ниҳонӣ нест.

¹ А — миёни ин ҳама душман аёлу дунёву нафс.

² А — Мақом. ³ А — бидод ин адҳам аз пай он. ⁴ А —

диду самиёнат андар. ⁵ А — чиратар зи забон бар сарат.

⁶ А — ин байтро надорад. ⁷ А — ин. ⁸ А — Ки. ⁹ А —

фасоҳат. ¹⁰ А — ин байтро надорад.

ДАР НАСИҲАТ ВА СИТОИШ

Чаҳон бар об ниҳодасту зиндагӣ бар бод,
Ғуломи ҳиммати¹ онам, ки дил бар ӯ нанҳод.
Чаҳон намонаду хуррам равони одамие,
Ки бозмонад аз ӯ дар чаҳон ба некӣ ёд.
Сарои давлати боқӣ нанми охират аст,
Замини сахт ниғаҳ кун, чу мениҳӣ буньёд.
Қадам айш дар ин бўстон, ки боди аҷал
Ҳаме бароварад аз шох қомати шамшод.²
Вучуди³ ориятӣ хонаест дар раҳи сел,
Чароғи умр ниҳодаст бар даричаи бод.
Басе барояду бе мо фуру равад хуршед,
Баҳоргоҳу ҳазон бошаду даю мурдод.
Бар он чӣ мегузарад, дил манех, ки Даҷла басе
Пас аз халифа бихоҳад гузашт дар Бағдод.⁴
Гарат зи даст барояд, чу нахл бош карим
В-арат зи даст наёяд, чу сарв бош озод.
Нағӯямат ба такаллуф: фалони давлату дин,
Сипеҳри маҷду маонӣ, чаҳони донишу дод.
Яке дуо кунамат бе руунат аз сари сидк,
Худот дар нафаси охирин биёмурзод.⁵
Ту он бародари соҳибдилӣ, ки модари даҳр
Ба солҳо чу ту фарзанди некбахт назод.
Ба рӯзгори ту айём дасти фитна бубаст,
Ба юмни ту дари иқбол бар чаҳон бикшод.

1 А — хотири. 2 Ин байтро надорад ва ба ҷон ин байт омадааст:

Вучуди халқ бадал мекунад вагарна замин
Ҳамон вилояти Қайхусрав асту мулки Қубод.

3 А — Ҳаёти. 4 А — ин байтро надорад. 5 А — ба ҷон ин байт:

Ту ҳам зиён накунӣ, гар ба сидқи дил гӯӣ,
Худой соҳиби ин хабарро биёмурзод.

Далели он ки туро аз худой нек афтад,
Бас аст халки чаҳонро, ки аз ту нек афтод.¹
Басе зи² дидаи ҳасрат туро³ нигоҳ кунад.
Қасе, ки барги қиёмат зи пеш нафиристонд.
Ҳама насихати ман пеш гиру некӣ кун,
Ки донам аз паси маргам кунӣ ба некӣ ёд.⁴
Надошт чашми басират, ки гирд⁵ карду нахӯрд,
Бибурд гӯи саодат, ки сарф карду бидод⁶.

ДАР МАВЪИЗА

Чу марди раҳрав андар роҳи ҳақ собиткадам гардад,
Вучуди ғайриҳақ дар чашми тавҳидаш адам гардад.
Қамар бандад қаламқирдор сар дар пешу лаб бар ҳам,
Ба ҳар ҳарфе, ки пеш ояд,
ба торақ чун қалам гардад.

1 А — се байтро надорад. 2 А — ба. 3 А — зи бас. 4 А —
ин байтро надорад. 5 А — чамъ. 6 А — ин байтҳо ба
тарикки илова омадаанд:

Чу тифл бо ҳама бозиду бевафой кард,
Аҷаб дар он ки нагаштанд аз он яке устод.
Арӯси мулк накурӯй духтарест, вале
Вафо намекунад он суستمехр бо домод...
На худ сарири Сулаймон ба бод рафтаву бас,
Ки ҳар кучо, ки сарирест меравад барбод!...
Чунон ки соҳиби фархундадарой Фаҳриддин
Ки беҳи аҷр нишонду бинои хайр ниҳод...
Чу сарв бош тихидасту эмин аз ҳар бад,
Чу нахл бош сутуда дар ин бихиштобод...
В-агар маро ба дуо ҳам мадад кунӣ, шояд,
Ки офарини худой бар равони Саъдӣ бод...

Зи чавгонн маломат нодир он кас рӯй бартобад,
 Ки дар роҳи худо чун гӯй сар то сар қадам гардад.
 Суми якрони султони дар ин майдон касе бинад¹,
 Ки пешонӣ кунад чун меғу ҳамчун² наъл хам гардад.
 Ту хоҳӣ неку хоҳӣ бад кун имрӯз, эй писар, к-ин³ чо
 Амал гар бад бувад в-ар нек бар омил рақам гардад.
 Мабин, к-аз зулми чабборе камозоре ситам бинад,
 Ситамгар низ рӯзе куштаи теғи ситам гардад.
 Дар ин гирдоби бепоён манех бори шикам бар дил,
 Ки киштӣ рӯзи тӯфон ғарқа аз бори шикам гардад.
 Ба саъй, эй оҳаниндил, муддате боре бикаш, к-оҳан
 Ба саъй оинаи гетинамою чоми Чам гардад.
 Таколӯн ҳарам то кай? Хаёл аз табъ берун кун,
 Ки маҳрам гар⁴ шавӣ, зотат ҳақонкро ҳарам гардад.
 Кабоир саҳмгин сангест дар раҳ монда мардумро⁵
 Чунин санге магар доир⁶ ба селоби нудам гардад.
 Ғаме хӯр, к-он ба шодихон беандоза анҷомад,
 Чу беақлон марав дунболи он шодӣ, ки ғам гардад.
 Худовандони фатҳи⁷ мулку касри душманонро гӯй⁸,
 Бар эшон чун бигашт аҳвол, бар мо низ ҳам гардад,
 Дилатро дидаҳо бардӯз ,то айн-ул-яқини гардад,
 Танатро захмҳо баргир, то канз-ул-ҳикам гардад.
 Дарунат ҳирс нагзорад, ки зар бар дӯстон пошӣ,
 Шикамхолӣ чу наргис бош, то дастат дирам гардад.
 Худовандо гар⁹ афзой бад-ин ҳикмат, ки бахшидӣ,
 Маро афзун шавад, бе он ки аз мулки ту кам гардад.
 Фитод андар тани¹⁰ хокӣ зи абри бахшишат катра¹¹
 Мадад фармо¹² ба фазли хеш то ин¹³ катра ям гардад.

1 А — бўсад. 2 А — меғ агар чун. 3 А — ки-он. 4 А —
 гар маҳрам. 5 А — мардонро. 6 А — Магар гетӣ аз ин
 водӣ. 7 А — фатҳу. 8 А — гӯ. 9 А — дарафзой. 10 — мани.
 11 А — қатре. 12 А — Ямине дех. 13 А — он.

ДАР ТАВҲИД

Пархезгор бош, ки додори осмон
Фирдавс ҷои мардуми пархезгор кард.
Нобурда ранҷ, ганҷ муяссар намешавад,
Музд он гирифт, ҷони бародар, ки қор кард.
Ҳар к-ӯ амал накарду иноят умед дошт,
Дона нақошт аблаҳу дахл интизор кард.
Дунё, ки ҷисри охираташ хонд мустафо,
Ҷои нишаст нест, бибояд гузор кард.
Дорулқарори хонаи ҷовид одамист,
Ин ҷои рафтаи аст, нашоҷд қарор кард.
Золим бимурду қондан зишт аз ӯ бимонд,
Одил бирафту номи нақу ёдгор кард.
Исо ба иззат аз ҳама олам қанора ҷуст,
Маҳбубаш орзуи дил андар қанор кард.
Қорун зи дин баромаду дунё бар ӯ намонд,
Бозе рақик буд, ки муше шикор кард.
Саъдӣ ба ҳар нафас,

ки баровард чун саҳар,
Чун субҳ дар басити замин интишор кард.
Ҳар бандае, ки хотами давлат ба номи ӯст,
Дар гӯши дил насихати ӯ гӯшвор кард.
Боло гирифту давлати воло умед дошт,
Ҳар шонре, ки мадҳи мулуки диёр кард.
Шоҷд, ки илтимос қунад хилъати мазид
Саъдӣ, ки шукри неъматӣ парвардигор кард.

БАРҒАШТ БА ШЕРОЗ

Саъдӣ иннак ба қадам рафту ба сар бозомад,
Муфтии миллати асҳоби назар бозомад.
Фитнан шоҳиду савдозадаи боди баҳор
Ошиқи нағмаи мурғони саҳар бозомад.

То напиндорӣ, ки ошуфтагӣ аз сар биниҳод,
То нагӯӣ, ки зи мастӣ ба хабар бозомад.
Дили бехештану хотири шӯрангезаш
Ҳамчунон ёвағни таи ба ҳазар бозомад.
Солҳо рафт, магар ақлу суқун омӯзад,
То чӣ омӯхт, к-аз он шефтатар бозомад.
Ақл бин, к-аз бари селоби ғамн ишк гурехт,
Оламе гашту ба гирдобн хатар бозомад.
То бидонӣ, ки ба дил нуктаи побарчо¹ буд,
Ки чу паргор бигардиду ба сар бозомад.
Ваҳ, ки чун ташнаи дидори азизон мебуд,
Гуиё оби ҳаёташ ба чигар бозомад.
Хоки Шероз ҳамеша гули хушбӯӣ диҳад,
Лочарам булбули хушгӯн дигар бозомад.
Пои девонагияш бурду сари шавқ овард,
Манзалат бин, ки ба по рафту ба сар бозомад².
Майлаш аз Шом ба Шероз ба Хусрав мон аст,
Ки ба андешаи Ширин ба Шакар бозомад.
Чурмнок аст, маломат макунедаш, ки карим
Зи гунаҳгор нагирад, чу зи дар бозомад.
Чӣ ситам, к-ӯ накашид³ аз шаби дайчури фирок
То бад-ин рӯз,

ки шабҳои камар бозомад.

Булачаб буд,

ки рӯзе ба муроде бирасид,

Фалаки хиракуш аз чавр магар бозомад?

Духтари бикри замираш ба ятимӣ пас аз ин

Чаври бегона набинад, ки падар бозомад.

Не чи арзад ду-се хармӯхра,

ки дар пилаи ўст,

Хосса ақлун, ки ба дарьёи гуҳар бозомад.

Чун мусаллам пашудаш мулки хунар, чора надид

Ба гадоӣ ба дари аҳли хунар бозомад.

1 А — нобарчо. 2 А — байт нест. 3 А — бикашид.

*ДАР СИТОИШИ АЛОУДДИН АТОМАЛИКИ
ЧУВАЙНИИ СОҲИБДЕВОН*

Қадам боғ ба дидори дӯстон монад,
Қасе биҳишт нагӯяд, ба бӯстон монад.
Дарахти қомати симинбарат магар тӯбист,
Ки ҳеҷ сарв надидам, ки ин бад-он монад.
Гули дурӯй ба як рӯй бо ту даъвӣ кард,
Дигар рухаш зи хиҷолат ба заъфарон монад.
Қучост, он кӣ ба ангушт менамуд ҳиллол,
Қ-аз абрувони ту ангушт бар даҳон монад.
Ҳар он кӣ рӯи ту бинад баробари хуршед,
Миёни рӯяту хуршед дар гумон монад.
Аҷаб мадор, ки то зиндаам муҳибби туам,
Ки то ба зери заминам-дар устухон монад.
Шигифт нест, дилам чун анор агар бикафад,
Ки қатра-қатра хунаш ба нордон монад.
Ғарқи баҳри маваддат, маломаташ макунед,
Ки дасту по бизанад, ҳар кӣ дар миён монад.
Ба тири ғамза агар сайди дил кунӣ, чӣ аҷаб,
Ки абрувон-т ба ҳамидани камон монад.
Ҷафо макун, ки намонад ҷаҳону ҳар чи дар ўст,
Вафову сӯхбати ёрони меҳрубон монад.
Агар ту рӯй ба ҳам даркашӣ чу нофаи мушк,
Тамаъ мадор, ки бӯи хушат ниҳон монад.
Ту мурда зинда кунӣ, гар ба аҳд боз оӣ,
Ки авди ёри киромӣ ба авди ҷон монад.
Лабе, ки бӯса гирифтам ба вақти ханда аз ӯ,
Ба баргирифтани мӯҳри гулобдон монад¹.
Ҳате мусалсалу ширин, ки гар биёрам² гуфт
Ба хатти соҳиби девони Элхон монад.

¹ А — байт нест. ² А — каж наёрам.

Амнини машрику мағриб Алои давлату дин,
 Ки пойгоҳи рафеъаш ба осмон монад.
 Худой хост, ки ислом дар ҳимояти ӯ
 Зи тири ҳодиса дар бораи амон монад.
 Вагарна фитна чунон карда буд дандон тез,
 К-аз ин диёр на фарху, на ошён монад.
 Зарурат аст, ки некӣ кунад касе, ки шинохт
 Ки некиву бадӣ аз халқ достон монад.
 Ту он ҷаводи замони, к-аз издиҳоми авом
 Дарат ба машраби ширини корвон монад.
 Ба рӯзгори ту ҳар ҷо ки соҳиби садрест
 Зи ҳавли қадри ту мавкуфи остон монад.
 Туро ба Ҳотами Той масал зананду хатост,
 Гули шукуфта кӣ гӯяд, ба арғувон монад?
 Ман ин ғалат написандам зи рои равшани хеш,
 Ки табъу дасти ту гӯям, ба баҳру кон монад.
 Чалолу қадри манеъат кучову ваҳм кучо,
 Ман он наям, ки дар ин мавқиғам забон¹ монад.
 Фунуни фазли туро ғоятеву ҳадде нест,
 Ки нафси нотикаро қудрати² баён монад.
 Ту маън зоидаӣ дар камоли фазлу адаб,
 Ки то киёмат аз ӯ дар кутуб нишон монад.³
 Алалхусус, ки Саъдӣ маҷоли қурби ту ёфт,
 Ҳақиқат аст, ки фикрат⁴ маъуззамон монад.
 Ту низ ғояти имкон аз ӯ дарег мадор.
 Ки он намонаду ин зикр ҷовидон монад.
 Ба рағми анфи аодӣ дарозумр бимон,
 Ки дузд дӯст надорад, ки посбон монад.

1 А — муваҳҳим замон. 2 А — қуввати. 3 А — ба ҷои
 ин байти зерин омадааст:

Чаҳон намонаду икболи рӯзгори ту бод,
 Ки номи неки ту боқист, то чаҳон монад.

4 А — зикрат.

**ДАР МАДҲИ АТОБАҚ МУЗАФАРИДДИН
САЛЧУҚШОҲ¹**

Чӣ некбахт касоне, ки аҳли Шерозанд,
Ки зери боли ҳумон баландпарвозанд.
Ба рӯзгори ҳумоюни хусрави одил,
Ки гургу меш ба тавфики ӯ ҳамовозанд,
Музаффариддин Салчукшоҳ, к-аз адлаш
Равони Туклаву Бӯбакри Саъд менозанд.
Худойро ба ту бар халқ неъматест чунон,
К-аз ӯ ба шукри дигар неъматаш напардозанд,
Сазои хасми ту гетӣ диҳад, ки санги хилоф
Аз осмон ба сари хештан бияндозанд.
Балогати яди байзои Мусии Имрон
Ба кайди сеҳр чӣ монад, ки соҳирон созанд.
Дуон солеҳи содиқ рақиби чони ту бод,
Ки аҳли Порс ба сидку салоҳ мумтозанд.

**ДАР СИТОИШИ ШАМСИДДИН ҲУСАЙНИ
ЭЛКОНИ²**

Аҳмадуллоҳи таоло, ки ба арғоми ҳасуд
Хайл бозомаду хайраш ба навоҳӣ маъқуд.
Мутриб аз машғалаи кӯс башорат чӣ занад,
Зӯҳра боистӣ имрӯз, ки бинвозад уд.
Субҳ имрӯз, худоё, чӣ муборак бидамид,
Ки ҳаме аз нафасаш бӯи абир ояду уд.
Самиа-д-дахру битайсири булуғи-л-омол,
Сониҳа-д-давру битабшири ҳусули-л-мақсуд.
Раҳмати бор худоё, ки латиф асту карим,
Карами банданавозе,
ки раҳим асту вадуд.

¹ А — ин қасида нест. ² А — Ва лаҳу ямадҳа лил со-
ҳиб Шамсиддин Ҳусайн.

Гар касе шукргузори кунад ин неъматро
 Натавонад, ки ҳама умр барояд зи сучуд.
 Хабар овард мубашшир, ки зи Батнони Ирок
 Вафди мансур ҳаме ояду рафди марфуд.
 Порсро неъмате аз ғайб фиристод худой,
 Порсиёнро зилле ба сар омад мамдуд.
 Шамсиддин сояи¹ ислом, чамол-ул-офок,
 Садри девону сари хайлу сипахдори чунуд.
 Соҳиби олиму одил, хасанулхулқ Хусайн
 Он кӣ дар арсаи гетист назираш мафкуд.
 Ба чавонмардию дарвешнавозӣ машхур,
 Ба тавонгардилию некниҳодӣ машхуд.
 Зикри Осаф натавон кардан² аз ин беш ба фазл,
 Номи Хотам натавон бурдан аз ин бор ба чуд.
 Ҳеҷ хоҳанда намонд аз кафи хайраш махрум,
 Ҳеҷ дармонда нарафт аз дари³ фазлаш мардуд.
 Шарти ақл аст, ки ҳочат бари ҳар кас набаранд,
 Ки на аз ҳар дилу дасте карам ояд ба вучуд.
 Сифла, гӯ, рӯй магардон, ки агар Қорун аст,
 Қас аз ӯ чашм надорад карами номаъхуд.
 Некбахтон бихӯранду ғами дунё нахӯранд,
 Ки на бар Увчу Унук монду на бар Оду Самуд.
 Ҳар кӣ бар худ нашиносад карами борхудоӣ,
 Давлаташ дер намонад, ки куфур асту кунуд.
 Дӯст дорам, ки ҳама умр насихат гӯям,
 Ё маломат кунаму нашнавад илло масъуд.
 Ҳама гӯянду сухан гуфтани Саъдӣ дигар аст,
 Ҳама донанд мазомир на ҳамчун Довуд.
 Бад набошад сухани ман,
 ки ту некаш гӯӣ,
 Зар, ки ноқид биписандад сара бошад манкуд.

1 А — Шамс дар сояи. 2 А — кард. 3 А — паи.

В-ар ҳасуд аз сари бемағз ҳадисе гӯяд,
Тӯҳри Марьям чӣ тафовут кунад аз хубси яҳуд.
Чорае нест ба ҷуз дидану ҳасрат хӯрдан,
Чашми ҳосид, ки¹ нахоҳад, ки бубинад маҳсуд.
Эй ки дар васф наёяд караму ахлокат
В-ар бигӯянд, вучӯҳаш² натавон гуфту худуд³.
Ҳасрати модари гетӣ ҳама вақт ин будаст,
Ки бизояд чу ту фарзанди муборакмавлуд.
Ман чӣ гӯям, ки гар⁴ авсофи ҷамилат шумаранд,
Халки офоқ бимонад тарафе номаъдуд
Ҳама он бод⁵, ки дар банди ризои ту раванд,
Аҳли ислому ту дар банди ризои маъбуд.
Садри девони мамолик ба ту ороста бод,
Хосса ин мӯҳтарамонро, ки киёманду кууд.
Некхоҳони туро хотимати неку бод,
Бадсиголони туро оқибати⁶ номахмуд.
Бар равони падару модари аслофи ту бод,
Мадади раҳмати эзид адади рамли заруд.

ДАР ВАСФИ БАҲОР

Бомдоде⁷, ки тафовут накунад лайлу наҳор,
Хуш бувад домани саҳрову тамошои баҳор.
Сӯфӣ аз савмаа, гӯ, хайма бизан бар гулзор,
Ки на вақт аст, ки дар хоша бихусбӣ⁸ бекор.
Булбулон вақти гул омад, ки биноланд аз шавк,
На кам аз булбули мастӣ, ту бинол, эй хушьёр.

1 А — чу. 2 А — вучудааш. 3 А — хуруд. 4 А — агар.
5 А — Он ҳама бод. 6 А — оқибате. 7 А — Бомдодон.
8 А — бихуфтӣ.

Офаринаш ҳама танбеҳи худованди дил аст,
Дил надорад, ки надорад ба худованд икрор¹.
Ин ҳама накши ачаб бар дару девори вучуд
Ҳар кӣ фикрат накунад, накш бувад бар девор.
Кӯху даръёву дарахтон ҳама дар тасбеҳанд,
На ҳама мустамеъе фаҳм кунад ин асрор.
Хабарат ҳаст, ки мурғони саҳар мегӯянд:
«Охир, эй хуфта, сар аз хоби чаҳолат бардор.
Ҳар кӣ имрӯз набинад асари кудрати ӯ,
Ғолиб он аст, ки фардош набинад дидор.
То кай охир чу бунафша сари ғафлат дар неш,
Ҳайф бошад, ки ту дар хобию наргис бедор.
Кӣ тавонад², ки диҳад меваи алвон аз чӯб,
Ё кӣ донад³, ки барорад гули садбарг аз хор.
Вақти он аст, ки домоди гул аз ҳаҷлаи ғайб
Бадар ояд, ки дарахтон ҳама гарданд нисор.
Одамизод⁴ агар дар тараб ояд, на ачаб,
Сарв дар боғ ба ракс омадаву беду чинор.
Бош, то ғунҷаи сероб даҳан боз кунад
Бомдодон чу сари ноғои оҳуи татор.
Муждагонӣ,

ки гул аз ғунҷа бурун меояд,
Сад ҳазор ақча бирезанд дарахтони баҳор.
Бод гесӯи дарахтони⁵ чаман шона кунад,
Бӯи насрину қаранфул бидамад⁶ дар ақтор.
Жола бар лола фуруд омада наздики саҳар,
Рост чун орази гулбӯи араққардаи ёр.
Бод бӯи суман овард⁷ гулу наргису⁸ бед,
Дари дукқон ба чӣ равиак бикушояд аттор.

1 А — байт нест. 2 А — То кӣ ояд. 3 А — То кӣ шояд.
4 А — одамизода. 5 А — арӯсони. 6 А — биравад. 7 А —
оварду. 8 А — сунбулу.

Хайриву хитмию нилуфари бӯстонафрӯз,
 Накшҳое, ки дар ӯ хира бимонад абсор.
 Арғувон рехта бар даргаҳи хазрон чаман,
 Ҳамчунон аст, ки бар тахтаи дебо динор,
 Ин ҳанӯз¹ аввали осори² чаҳонафрӯз аст,
 Бош, то хайма занад давлати найсону аёр.
 Шохҳо духтари дӯшизаи боғанд ҳанӯз,
 Бош, то ҳомила гарданд ба алвони симор.
 Ақл ҳайрон шавад аз хӯшаи заррини инаб,
 Фаҳм очиз шавад аз ҳуққаи ёкути анор.
 Бандҳои³ рутаб аз нахл фуру овезанд,
 Нахлбандони қазову қадари ширинкор.
 То на торик бувад сояи анбӯҳи дарахт,
 Зери ҳар барг чароғе бинихад аз гулнор.
 Себро ҳар тарафе дода табиат ранге
 Ҳам бар он⁴ гуна, ки гулгуна кунад рӯи нигор.
 Шакли амруд ту гӯй⁵, ки зи ширинию лутф
 Кӯзае чанд набот аст муаллақ бар бор.
 Ҳеч дар биҳ натавон гуфт, чӣ гуфтӣ, ки беҳ аст,
 Беҳ аз ин фазлу камолаш натавон кард изҳор.
 Ҳашви анҷир чу ҳалвогари устод, ки ӯ⁶
 Ҳабби хашхош кунад⁷ дар асали шахд ба кор.
 Об дар пои турунчу биху бодом равон
 Ҳамчу дар зери дарахтони биҳиштӣ анҳор.
 Гӯ, назар боз куну хилқати норинҷ бубин,
 Эӣ ки бовар накуни фи-ш-шаҷари-л-аҳзари нор.
 Поку беайб худое, ки ба тақдири азиз
 Моҳу хуршед мусаххар кунаду лайлу наҳор.
 Подшоҳӣ на ба дастур кунад, ё ганҷур,
 Накшбандӣ на ба шангарф кунад ё зангор.

1 А — ҳама. 2 А — озори. 3 А — банд. 4 А — бад-он.
 5 А — чӣ гӯям. 6 А — ҳашви анҷир, ки санҷатгари ҳал-
 вост ҳаме. 7 А — бувад.

Чашма аз санг бурун ораду борон аз меғ,
 Ангубин аз магаси наҳлу дур аз дарьёбор.
 Нек бисъёр бигуфтем дар ин боб сухан
 В-андаке беш нагуфтем ҳанӯз аз бисъёр.
 То киёмат сухан андар карами раҳмати ^ӯ³
 Ҳама гӯянду⁴ яке гуфта наёяд зи ҳазор.
 Он⁵ кӣ бошад, ки набандад камари раҳмати⁵ ^ӯ
 Ҷон он аст⁷, ки кофар бикишояд зуннор.
 Неъматат, бор худоё, зи адад берун аст,
 Шукри инъоми ту ҳаргиз накунад шукргузор.
 Ин ҳама парда, ки бар кардан мо мепӯшӣ,
 Гар ба таксир бигирӣ, нагузорӣ дайёр.
 Ноумед аз дари лутфи ту кучо шояд рафт,
 Тоби қаҳри ту наёрем⁶, худоё, зинҳор!
 Феълҳое, ки зи мо ⁷дидию напсандидӣ.
 Ба худовандии худ парда⁸ бипӯш, эй саттор.
 Саъдиё ростравон гӯи саодат бурданд,
 Ростӣ кун, ки ба манзил нарасад қачрафтор.
 Ҳаббазо⁹ умри гаронмоя, ки дар лағв¹⁰ бирафт,
 Ё раб, аз ҳар чӣ хато рафт, ҳазор истигфор.
 Дарди пинҳон ба ту гӯям, ки худованди манӣ,
 Ё нагӯям, ки ту худ мутталей бар асрор.

*ДАР СИТОИШИ ШАМСИДДИН МУҲАММАДИ
 ҶУВАЙНИИ СОҲИБДЕВОН*

Ба ҳеҷ ёр мадеҳ хотиру ба ҳеҷ диёр,
 Ки барру баҳр фарох асту одамӣ бисъёр.

1 А — То киёмат суханон дар караму неъматӣ ^ӯ. 2 А — Мебигӯему. 3 А — В-он. 4 А — тоати. 5 А — ҳаст. 6 А — надорем. 7 А — ду калима «зи мон» нест. 8 А — Ба худовандию лутфат, ки... 9 А — ин ҳама. 10 А — лаҳв.

Хамеша бар саги шаҳрӣ чафову санг¹ ояд,
 Аз он кӣ чун саги сайдӣ намеравад ба шикор.
 На дар ҷаҳон гули рӯеву сабзаи занохест,
 Дарахтон² ҳама сабзанду³ бўстон гулзор.
 Чу мокиён ба дари хона чанд бинӣ ҷавр,
 Чаро сафар накуни чун кабутари тайёр?
 Аз ин дарахт чу булбул бар он дарахт нишин,
 Ба доми дил чӣ фуру⁴ мондаи чу бўтемор?
 Замин лагад хӯрад аз гову хар ба иллоти он,
 Ки сокин аст, на монанди осмон даввор.
 Гарат ҳазор бадеъулҷамол пеш ояд,
 Бубину бигзару хотир ба ҳеҷ кас маспор.
 Муҳолити ҳама кас бош, то бихандӣ хуш,
 На пойбанди яке, к-аз ғамаш бигирӣ зор.
 Ба хад атлас агар вақте илтифот кунӣ,
 Ба кадр кун, ки на атлас кам аст дар бозор⁵.
 Мисоли аспи улоғанд мардуми сафарӣ,
 На чашмбаставу саргашта ҳамчу гови ассор.
 Касе кунад тани озодаро ба банд асир?
 Касе кунад дили осударо⁶ ба фикр фигур?
 Чу тоат ориву хидмат куниву нашносанд,
 Чаро хасис кунӣ нафси хешро миқдор?⁷
 Хунук касе⁸, ки ба шаб дар канор гирад дӯст,
 Чунон ки⁹ шарти висол асту бомдод канор.
 Вагар ба банди балон касе гирифторӣ,
 Гуноҳи туст, ки бар худ гирифтай душвор¹⁰,
 Маро, ки меван ширии ба даст меафтад,
 Чаро нишонам беҳе, ки талхӣ орад бор.

1 А — ҷавр. 2 А — дарахтҳо. 3 А — сабз асту. 4 А — ту
 чаро. 5 А — байт нест. 6 А — озодаро. 7 А — байт нест.
 8 А — тане. 9 А — чунон-к. 10 А — чаро хасис кунӣ наф-
 си хешро миқдор?

Чӣ лозим аст, яке шодмону ман ғамгин,
Яке ба хобу ман андар хаёли вай¹ бедор.
Мисоли гардани озодагону чанбари ишк
Хамон мисоли пиёд (а) аст дар каманди савор.
Маро рафике бояд, ки бор баргирад,
На соҳибе, ки ман аз вай кунам таҳаммули бор.
Агар ба шарти вафо дӯстӣ ба чой орад²,
Вагарна дӯст мадораш, ту низ даст бидор.
Қасе, ки аз ғаму темори ман наяндешид,
Чаро ман аз ғаму темори вай шавам бемор?
Чу дӯст ҷавр кунад бар ману ҷафо гӯяд,
Миёни дӯст чӣ фарқ асту душмани хунхор.
Агар замини ту бўсад, ки хоки пои туам,
Мабош ғарра, ки бозет медиҳад айёр.
Гарат салом кунад, дона мениҳад сайёд,
Варат намоз барад, киса мебарад тарро.
Ба эътимоди вафо нақди умр сарф макун,
Қи анқариб ту безар шавию ӯ безор.
Ба роҳати нафасе ранчи пойдор маҷӯй,
Шаби шароб наярзад ба бомдоди хумор.
Ба аввали ҳама коре тааммул авлитар
Бикун, вагарна пушаймон шавӣ ба охири кор.
Миёни тоату ихлосу бандагӣ бастан
Чӣ пеши халқ ба хидмат, чӣ пеши бут зуннор!
Зимои ақл ба дасти ҳавои нафс мадеҳ,
Қи гирди ишк нагарданд мардуми хушъёр.³
Ман озмудаам ин ранҷу дида ин захмат,
Зи ресмон мутанаффир бувад газидаи мор.
Тариқи маърифат ин аст беҳилоф, валеқ
Ба гӯши⁴ ишк мувофиқ наёяд ин гуфтор.

1 А — ӯ. 2 А — овард. 3 А — байт нест. 4 А — кӯи.

Чу дида диду дил аз даст рафту чора намонд,
На дил зи меҳр шикебад, на дида аз дидор.
Пиёда марди камандсавор нест, валек
Чу ўфтод, бибояд давиданаш ночор.
Шабе дароз дар ин фикр то сахар ҳама шаб
Нишаста будаму бо нафси хеш дар пайкор,
Ки чанд аз ин талаби шаҳвату ҳавову ҳавас
Чу кӯдакону занон рангу бӯю накшу нигор?
Басе намонд, ки рӯй аз ҳабиб барпечам,
Вафои аҳд инонам гирифт дигар бор,
Ки сахт суст гирифтию неку бад гуфтӣ,
Ҳазор навбат аз ин рои ботил истиғфор.
Хукуки сӯхбатам овехт даст дар доман,
Ки хусни аҳд фаромӯш кардӣ, эй ғаддор!
Нагуфтамаст, ки чунин зуд бигилӣ паймон,
Мақун, к-аз аҳли мурувват наёяд ин кирдор.
Қадам дӯст битобад рух аз муҳаббати дӯст?
Қадам ёр бипечад сар аз иродати ёр?
Фирокро диле аз санг сахттар бояд,
Қадам сабр, ки бармеканӣ дил аз дилдор?
Ҳар он кӣ меҳри яке дар дилаш қарор гирифт,
Раво бувад, ки таҳаммул кунад чафои ҳазор.
Ҳавои дил натавон пухт бе тааннути халк,
Дарахти гул натавон чид бе таҳаммули хор.
Дирам чӣ бошаду динору дину дунъёиву нафс,¹
Чу дӯст даст диҳад, ҳар чӣ ҳаст, ҳеч² ангор.
Бад-он ки душманат андар қафо сухан гӯяд,
Дилат диҳад, ки дил аз дӯст барканӣ зинҳор.
Даҳони ҳасму забони ҳасуд натвон баст,
Ризои дӯст ба даст ору дигарон бигзор.
Нагӯямат, ки бар озори дӯст дил хуш кун,
Ки худ зи дӯст мусаввар намешавад озор.

¹ А — сар. ² А — нест.

Дигар мағӯй, ки ман тарки ишқ хоҳам гуфт,
Ки козӣ аз паси иқрор нашнавад инкор.¹
Зи баҳри табъи ту имрӯз дар маонии ишқ
Ҳама сафинаи дур меравад ба даръёбор.
Ҳар одаме, ки назар бо яке надораду дил
Ба сурате надихад, суратест бар девор.
Маро фақеҳ мапиндору некмард мағӯй,
Ки оқилон нақунанд эътимод бар пиндор.
Кӣ гуфт, ки пирзан² аз мева меқунад парҳез,
Дурӯғ гуфт, ки дасташ намерасад ба симор.
Фароҳхавсалаи тангдаст натвонад,
Ки симу зар қунад андар ҳавои дӯст³ нисор.
Ту ро, ки молики динор нестӣ,

Саъдӣ,

Тарик нест магар зӯҳди молики динор.
В-аз ин сухан бигузаштему як ғазал мондаст,
Ту хуш ҳадис кунӣ, Саъдиё, биёву биёр.

МАТЛАИ ДУВВУМ

Қучо ҳаме равад ин⁴ шоҳиди шақаргуфтор,
Чаро ҳаме нақунад бар ду чашми ман рафтор.
Ба офтоб намонад магар ба як маънӣ,
Ки дар тааммули ӯ хира мешавад абсор.
Назар дар оинаи рӯи оламафрӯзаш
Мисоли сайқал аз оина мебарад зангор.
Бароти хубию маншури лутфу зебӣ
Навишта бар гули рӯяш ба хатти сабз узор.
Ба мушки судои маҳлул дар арақ монад,
Ки бар ҳарир нависад касе ба хатти ғубор.

1 А — 4 байт нест. 2 А — бевазан. 3 А — ёр. 4 А — ош.

Лабаш надонаму хаддаш чӣ гуна васф кунам,
Ки ин чу донан нор асту он чу шӯълаи нор.
Чу дар муҳоварат ояд даҳони ширинаш,
Кучо шуданд¹ тамошокунони ширинкор.
Насими субҳ бар андоми нозукаш бигузашт,
Чу бозгашт ба бӯстон, бирехт барги баҳор.
Мутобеи туам, эй дӯст, гар надорӣ нанг,
Мутовеи туам, эй ёр, агар надорӣ ор.
Ту дар каманди ман оӣ, кадом давлату бахт?
Ман аз ту рӯй бипечам, кадом сабру қарор?
Ҳадиси ишки ту бо кас ҳаме наёрам гуфт,
Ки ғайратам нагузорад, ки бишнавад ағъёр.
Хамеша дар дили ман ҳар кас омадиву шудӣ,
Ту баргузаштиву нагзашт баъд аз он дайёр.
Ту аз сари ману аз чони ман азизтарӣ,
Бахилам, ар накунам сар фидову чон исор.²
Агар малӯл шавӣ³, ҳокимню фармондех
В-агар қабул кунӣ, бандаему хидматгор.
Ҳалол нест муҳаббат магар касонеро,
Ки дӯстӣ ба қиёмат баранд Саъдивор.
Ҳикоят ин ҳама гуфтему ҳамчунон бокист,
Ҳанӯз боз накардем давре аз тӯмор.
Агар дари суҳан ин⁴ чо ки ҳаст, дарбандам,
Ҳанӯз назм надорад низому⁵ шеър шиор.
Суҳан ба авчи сурайё расад, агар бирасад,
Ба садри соҳиби девону шамъи чамъи кибор.
Чаҳони донишу абри сахову кони карам,
Сипехри ҳашмату даръеи фазлу кӯҳи викор.
Амини⁶ машрику мағриб, ки мулку дин доранд
Ба раъи равшани ӯ эътимоду истизҳор⁷

1 А — раванд. 2 А — байт нест. 3 А — шудӣ. 4 А — он.
5 А — низом. 6 А — Амири. 7 А — байт нест.

Худойғони судури замона Шамсиддин,
Имоду қиблаи¹ ислому қуббаи заввор².
Муҳаммад бинни Муҳаммад, ки юмни химмати ўст³
Муину мазҳари дини Муҳаммади мухтор.
Ақобири ҳама олам ниҳода гардани тавъ
Бар остони чалолаш чу бандағони сигор.
На ҳар кас ин шарафу кадру манзалат дорад,
Қи касди⁴ боби маолӣ кунандаш аз ақтор.
Чу Каъба дар ҳама офок нуктае бояд,
Қи аҳли фазл тавофаш кунанд чун паргор⁵
Қалам ба юмни яминаш чӣ гармрав мургест,
Қи хат ба Рум барад дам ба дам зи Ҳинду Татор.
Барояд аз зуламот идавог ҳар соат,
Чунон ки меравад оби ҳаёташ аз минқор.
Паноҳи миллати ҳақ то чунин бузургонанд,
Ҳанўз ҳаст расули худойро ансор.
Адўи давлати ўро ҳамеша кўфт расад.
В-агар сараш ҳама пешонияст чун мисмор⁶.
Мар ин яғонаи аҳли замонаро, ё раб,
Ба коми давлату⁷ дунёву дин муматтеъ дор.
Қи мебарад ба худованди мунъими мўҳсин
Паёми бандаи неъматшиноси шукргузор,
Қи ман на аҳли сухан гуфтаним дар ин маънӣ,
На марди асп давониданам дар ин мизмор⁸
Маро ҳазор забони фасеҳ боистӣ,
Қи шукри неъматӣ вай кардаме яке зи ҳазор⁹.
Чу бандагӣ натавонам ҳаме ба чой овард,
Ба ақз мекунам аз ҳаққи бандагӣ иқдор.

1 А — Имоди қуббаи. 2 А — қиблаи заввор. 3 А — рои
равшани ў. 4 А — садри. 5 А — байт нест. 6 А — байт
нест. 7 А — давлати. 8 А — ки шукри неъматӣ вай гуф-
таме яке зи ҳазор. 9 А — ки аспи шукр давонидаме дар
ин мизмор.

В-агар ба чилван товус шўҳне кардам,
 Ба чашми нуқс набинандам аҳли истибсор,
 Ки ман ба чилвагарӣ пой зишт мепўшам,
 На парру боли нигорин ҳаме кунам изҳор.
 Ба сувки сайрафиён дурри ҳаким онро беҳ¹,
 Ки бар маҳак назанад сими нотамомиёр.
 Хунар намудан агар низ ҳаст, лоиқ нест,
 Ки худ абир бигўяд, чӣ ҳоҷати аттор.
 Барои хатми сухан даст бар дуо дорам,
 Умедвори қабул аз муҳаймини ғаффор.
 Ҳамеша то ки фалакро бувад тақаллуби давр,
 Ҳамора то ки заминро бувад саботу қарор,
 Саботи умри ту боду давоми офиятат
 Нигоҳдошта аз ноиботи лайлу наҳор.
 Ту ҳокими ҳама офоқу он кӣ ҳокими туст
 Зи тахту бахту чавонню умр бархўрдор.

ДАР МАДҲИ АМИР АНКИЕНУ

Бас бигардиду бигардад рўзгор,
 Дил ба дунё дарнабандад хушьёр.
 Эй, ки дастат мерасад, коре бикун,
 Пеш аз он к-аз ту наёяд ҳеҷ кор.
 Ин ки дар шаҳномаҳо овардаанд
 Рустаму рўинатан Исфандиёр.
 То бидонанд ин худовандони мулк,
 Қ-аз бача халқ аст дунё ёдгор.
 Ин ҳама рафтанду мо,
эй шўҳчашм,
 Ҳеҷ нагрифтем аз эшон эътибор.
 Эй, ки вақте нутфа будӣ беҳабар,
 Вақти дигар тифл будӣ ширхор.
 Муддате боло гирифтӣ то булуғ,
 Сарвболое шудӣ, симинузор.

¹ А — ҳакимро он беҳ.

Ҳамчуни то марди номовар шудӣ,
Фориси майдону сайду¹ корзор.
Он чӣ дидӣ, бар қарори худ намонд,
В-ин чӣ бинӣ, ҳам намонад барқарор.
Деру зуд ин шаклу шахси нозанин
Хок хоҳад будану хокаш ғубор.
Гул бихоҳад чид бешак боғбон
В-ар начинад, худ фурӯ резад зи бор.
Ин ҳама ҳеч аст, чун мебигзарад
Тахту бахту амру наҳйу гиру дор.
Номи некӯ гар бимонад з-одамӣ
Бех, к-аз ӯ монад сарои зарнигор.
Соли дигарро кӣ медонад ҳисоб?
Ё кучо рафт, он кӣ бо мо буд пор?
Хуфтагон бечора дар хоки лаҳад
Хуфта андар каллаи сар сӯсмор²
Сурати зебои зоҳир ҳеч нест,
Эй бародар, сирати зебо биёр.
Ҳеч донӣ, то³ хирад беҳ ё равон?
Ман бигӯям, гар бидорӣ устувор.
Одамиро ақл бояд дар бадан,
В-арна қон дар колбад дорад ҳимор.
Пеш аз он к-аз даст берунат барад
Гардиши гетӣ зимоми ихтиёр.
Ганҷ хоҳӣ, дар талаб ранҷе бибар,
Хирмане мебоядат тухме бикор.
Чун худовандат бузургӣ доду ҳукм,⁴
Хурда аз хурдони мискин даргузор.
Чун забардастит бахшид осмон,
Зердастонро ҳамеша нек дор.

1 А — марди. 2 А — сар кулоҳи сусмор. 3 А — ҳеч ме-
донӣ. 4 А — ақл.

Узрхоҳонро хатокорӣ, бибахш,
Зинҳоронро ба чон¹ деҳ зинҳор.
Шукри неъматро накӯӣ кун, ки ҳақ
Дӯст дорад бандагони ҳақгузор.
Лутфи ӯ лутфест берун аз адад,²
Фазли ӯ фазлест берун аз шумор.
Ғар ба ҳар мӯе забоне бошадат,
Шукри як неъмат нагӯӣ аз ҳазор.
Номи неки рафтагон зоеъ макун,
То бимонад номи некат пойдор.³
Мулкбононро нашояд рӯзу шаб
Гоҳе андар хамру гоҳе дар хумор.⁴
Коми⁵ дарвешону мискинон бидеҳ⁶
То ҳама корат барорад кирдигор.
Бо ғарибон лутфи беандоза кун,
То равад номат ба некӣ дар диёр.⁷
Зӯри бозу дориву шамшери тез,
Ғар қаҳон лашкар бигирад, ғам мадор.
Аз даруни хастагон андеша кун,
В-аз дуои мардуми парҳезгор.⁸
Манҷаниқи⁹ охи мазлумон ба субҳ
Сахт гирад золимонро дар ҳисор.
Бо бадон бад бошу бо некон накӯ,
Чои гул гул бошу чои хор хор.
Дев бо мардум наёмезад,

матарс,

Бал битарс аз мардумони девсор.
Ҳар кӣ дад ё мардуми бад парварад,
Деру зуд аз чон барорандаш димор.

1 А — Зинхорино амон. 2 А — ҳисоб. 3 А — ёдгор. 4 А —
байт нест. 5 А — кори. 6 А — барор. 7 А — то барандат
номи нек андар диёр. 8 А — байт нест. 9 А — Ҳамчунон
аз.

Бо бадон чандон ки некӯй кунӣ,
Қатли морафсо набошад чуз ба мор.
Эй, ки дорӣ чашми ақлу гӯши хуш,
Панди ман дар¹ гӯш кун чун гӯшвор.
Нашканад аҳди ман илло сангдил,
Нашнавад қавли ман илло баҳтиёр.
Саъдиё чандон ки медонӣ, бигӯ²,
Ҳақ набояд гуфтан илло ошкор.
Ҳар киро ҳавфу тамаъ дар кор³ нест,
Аз хато бокаш набошад в-аз татор.
Давлати навйини аъзам шаҳриёр
Бод, то бошад бақои рӯзгор.
Хусравӣ одил, амири номвар
Анкиёну сарвари олитабор.
Дигарон ҳалво ба тарғу оваранд,
Ман ҷавоҳир мекунам бар вай нисор.
Подшоҳонро сано гӯянду мадҳ
Ман дуое мекунам дарвешвор.
Ё раб илҳомаш ба некӯй бидеҳ
В-аз бақои умр бархурдор дор.
Ҷовидон аз даври гетӣ коми дил
Дар канорат боду душман бар канор⁴.

ДАР ВАСФИ ШЕРОЗ⁵

Хушо сафедадаме бошад, он ки бидам боз,
Расида бар сари аллоҳу акбари Шероз.
Бидида бори дигар он бихишти рӯи замин,
Ки бори эманӣ орад,
на ҷаври қаҳту ниёз.

1 А — Панди мардум. 2 А — бигӯй, 3 В-бор. 4 А — 17 байт нест. 5 Ин қасида нест.

На лоиқи заламот аст, биллаҳ, ин иқлим,
Ки тахтгоҳи Сулаймон будасту ҳазрати роз.
Ҳазор пирдиле беш бошад андар вай,
Ки Қаъба бар сари эшон ҳамекунад парвоз.
Ба зикру фикри ибодат, ба рӯҳи шайхи кабир,
Ба ҳаққи рӯзбеҳону ба ҳаққи панҷ намоз.
Ки гӯш дор ту ин шаҳри неқмардонро,
Зи дасти золими баддину кофари ғаммоз.
Ба ҳаққи Қаъбаву он кас, ки кард Қаъба бино,
Ки дор мардumi Шероз дар таҷаммулу ноз.
Ҳар он касе, ки кунад қасди қуббатулислом,
Бурида бод сараш ҳамчу зарру нуқра ба гоз.
Ки Саъдӣ аз ҳақи Шероз рӯзу шаб меғуфт,
Ки шаҳрҳо ҳама бозанду шаҳри мо шаҳбоз.

*ДАР ЛАЙЛАТА АЛ-БАРОТ
ФАРМУДААСТ*

Шабе чунин дари ҳафт осмон ба раҳмат боз,
Зи хештан нафасе, эй писар, ба ҳақ пардоз.
Магар зи муддати умр он чӣ монд, даръёбӣ,
Ки он чӣ рафт ба ғафлат, дигар наёяд боз.
Чунон макун, ки ба бечорагӣ фуру монӣ,
Кунун, ки чора ба даст андар аст, чора бисоз.
Зи умрат он чӣ ба бозича рафту зоеъ шуд,
Гарат дарег наёмад, бақият андар боз.
Чӣ рӯзхот ба шаб рафт дар ҳавову ҳавас,
Шабе ба рӯз кун, охир, ба шукру зикру намоз.
Мағӯй, шаб ба ибодат чӣ гуна рӯз кунам,
Муҳибро нанамояд шаби висол дароз.
Қарими азза ва ҷал ғайбдону мутталеъ аст,
Гараш баланд бихонӣ в-агар¹ ба хуфъяву роз.

¹ А — в-араш.

Барор дасти тазаррӯъ, бибор¹ ашки надам,
Зи бениёз бихоҳ, он чӣ боядат ба ниёз.
Сари умед фуруд ору рӯи аҷз бимол
Бар остони худовандгори банданавоз.
Ба некмардон, ё раб, ки дасти феълбадон
Бибанд бар ҳама олам, хусус, бар Шероз.

*ДАР МАДҲИ АМИР ЮСУФИДДИН
(МУҲАММАД)²*

Шукру фазли худои азза ва ҷал,
Ки амири бузургвори аҷал,
Шарафи хонадони давлату мулк
Хона таҳвил карду чома³ бадал.
Деваш аз роҳи маърифат мебурд,
Малакаш бонг зад, ки «ло таъҷал!»
Некбахтон ба роҳати мозӣ
Нафурушанд айши мустақбал.
Ҳосили лаҳву лаъби дунёе чист:
Номи зишту хумору ҷангу ҷадал.
Чои дигар наими бор худой
Чашмаи салсабилу ҷӯи асал.
Ҳайф бар хештан кунад нодон,
Заҳм бар хештан занад манбал.
На ту боз омадӣ, ки боз овард
Ҳусни тавфиқат аз хатову залал.
Ғарқаро то яке нагирад даст,
Натавонад баромадан зи ваҳал.
То нагӯӣ: «Ана-л-лазӣ ясьӣ,
Эй бародар, ҳува-л-лазӣ якбал.

¹ А — бипош.

² А — Дар таҳнияти тавбаи амир Сайфиддин Муҳаммад-бек фармояд. ³ А — хирқа.

Бандагон сар кашанду бозорад¹
Дасте иқболи Сайфи дину дувал.
Ҳама шамъанд пеши ин хуршед,
Ҳама парвона гирди ин машъал.
Лочарам чун ситора рост бувад,
Нагавонад, ки каж равад чадвал.
Фикри ман чист пеши ҳиммати ӯ?
Нахли кӯтаҳ бувад ба пой чабал.
Зухалу Муштарӣ чунон нигаранд
Пояи кадрат, эй бузургмаҳал,
Ки яке аз замин нигоҳ кунад
Ба тааммул ба Муштариву Зухал.
Саъдиё, қисса хатм кун ба дуо
Инна хайр²-л-каломи қалла ва дал.
Дӯстонат чу бӯстон боданд
Душманонат чу беҳи мустаъсал.
Ҳама комею давлате дорӣ,
Чӣ дуо гӯям, эй амири ачал?
Душманат худ мабоду гар бошад,
Дида бардӯхта ба тири ачал.

*ДАР СИТОИШИ АЛОУДДИН ЧУВАЙНИИ
СОҲИБДЕВОН²*

Ҳар одаме, ки назар ба яке надораду дил
Ба сурате надихад, суратест лояъқил.
Агар ҳамин хӯру хоб аст ҳосили³ умрат,
Ба ҳеч қор наёяд ҳаёти беҳосил.
Аз он ки ман ба тааммул дар ӯ гирифторам,
Ҳазор ҳайф бар он кас, ки бигзарад ғофил.

¹ А — бозоянд. ² А — Ва лаҳу айзан ямдахуҳу.

³ А — ҳосил аз.

Назар бирафту дил андар каманди шавқ бимонд,
Хато кунанд сафехону ўҳда бар оқил.
Надонам аз чӣ гил аст он нигори яғмой,
Ки хат кашида дар авсофи некувони¹ Чигил.
Бад-ин камол надоранд хусн дар Қашмир,
Чунон балиғ надонанд сеҳр дар Бобил.
Ба холи² мушкин, бар хадди аҳмараш гӯй
Ниҳодаанд бар оташ ба номи ман филфил.
Сари азиз, ки сармоёи вучуди ман аст,
Фидои пояш, агар қотё асту гар восил³.
Зи ҳар чӣ ҳаст, гузир асту ногузир аз дӯст,
Зи дӯст мағсилу аз ҳар чӣ дар ҷаҳон, бигсил.
Давои дарди маро, эй табиб, менакунӣ,
Магар ту низ фуру мондай дар ин мушкил?
Ҳазор киштии бозоргон дар ин дарё
Фуру равад, ки⁴ набинанд тахта бар соҳил.
Ҷаҳониён ба муҳиммоти хештан машғул,
Маро ба рӯи ту шуғлест аз ҷаҳон шоғил,
Ки ман ба хусни ту моҳе надидаам толеъ,
Ки ман ба қадди ту сарве надидаам монл.
Ба дӯстӣ, ки надорам зи қайди душман бок,
В-агар ба тег бувад дар миёни мо фозил.
Марову хори мағелон ба холи худ бигзор,
Ки дил намеравад, эй сорбон,

аз ин манзил.

Шутур ба ҷаҳду ҷафо барнаметавонад хост,
Ки бори ишқ таҳаммул намекунад маҳмил.
Ба хуни Саъдӣ агар ташнай,

ҳалолат бод,

Ки дар шарияти мо ҳукм нест бар қотил.⁵
Ту гӯши хуш накардӣ, ки дӯш мегуфтам

1 А — шоҳидони. 2 А — Навхоли. 3 А — воил. 4 А —
раванду. 5 А — байт нест.

Зи рӯзгори мухолиф шикояте бо дил,
Ки оби ҳайратам аз сар гузашту оби¹ халос
Ба истионати дасте тавон кашид аз гил.
Чӣ гуфт? Гуфт: «Надонистай, ки хушъерон
Чӣ гуфтанд², ки аз муқбилон шавӣ муқбил».
Ту он най, ки ба ҳар дар сарат фуруд ояд,
На ҷои ҳиммати олист пояи³ нозил.
Паноҳ мебарам аз чаҳли олиме ба худой,
Ки олим асту ба миқдори хештан чоҳил.
Назар ба олами сурат макун, ки тоифае
Ба чашми халқ азизанду дар худой хичил.⁴
Бале, дарахт нишонанду дона афшонанд,
Ба шарти он, ки бубинанд мазрае қобил.
Ба ҳеч халқ набояд, ки қисса пардозӣ
Магар ба соҳиби девони олами одил.
На з-он сабаб, ки маконеву мансабе дорад,
Аз он сабаб, ки дилу дасти вай ҳаме бошад⁵
Чу абр бар ҳама олам ба раҳмате шомил.
Зи баски аҳли хунарро бузург карду навохт,
Басе намонд, ки ҳар ноқисе шавад қомил.
Мисоли қатраи борону абри озорӣ,
Ки кард ҳар⁷ садаферо ба лӯълӯе ҳомил.
Сипехри мансабу тамкин,

алои давлату дин,
Саҳоби раъфату борони ба раҳмат вобил⁸,
Ки дар фазоили ӯ ҷои ҳайрат асту вуқуф,
Ки ҳар кадом якеро баён кунад қоил.⁹

1 А — пой. 2 А — бигуфтаанд. 3 А — ҷои ҳар. 4 А — 2 байт нест. 5 А — байт нест. 6 А — борад. 7 А — мекунад. 8 А — Саҳоби раҳмату борони раъфати вобил. 9 А — ноқил.

Хабар ба накл шунидему мухбираш дидем,
 Варои он ки аз ӯ накл мекунад ноқил.¹
 Кафи кариму атои амими ӯ на ачаб,
 Ки зикри Ҳотаму амсоли вай кунад ботил.
 Ба дастгирии афтодагону мӯхтоҷон
 Чунон ки дӯст ба дидори дӯст мустаъҷил.
 Чу руъби пояи олиш соя андозад,
 Ба рифқ бозравад пеши даҳшати воҷил.²
 Умед ҳаст, ки дар аҳди чуду инъомаш
 Чунон шавад, ки мунодӣ кунанд бар соил.³
 Қадом соил аз ин мавҳибат шавад маҳрум,
 Ки ҳамчу баҳри⁴ муҳит аст бар ҷаҳон соил.
 Ҳазор Саъдӣ агар доимаш сано гӯяд,
 Ҳазорчандон муставҷиб асту мустаъҷил.⁵
 Ба даври адли ту, эй некадлу неканҷом,
 Худойрост, бар⁶ офоқ неъмате тоил.⁷
 Ҳамин тариқ ниғаҳ дору хайр кун, к-имрӯз⁸
 Ба бӯи раҳмати фардо амал кунад омил.
 Касе, ки тухм нақорад, ҷи дахл бардорад,
 Бипош донаи очил, ки бархӯри очил.
 Ту некбахт шавӣ дар миён, вагарна⁹ бас аст
 Худои азза ва ҷал ризқи халқро комил.¹⁰
 Санои тола бако ҳеҷ фоидат накунад,
 Ки дар мавочиҳа гӯянд: рокибу роҳил.
 Бале, санои ҷамили он бувад, ки дар хилват
 Дуои хайр кунандат чунон ки дар маҳфил.¹¹
 Ҳамеша давлату бахтат рафиқ боду қарин,
 Муроду матлаби дунъеву охират ҳосил.

1 А — байт нест. 2 А — байт нест. 3 В-даҳшати дохл.
 4 А — соҳил. 5 А — абр. 6 А — мустаъсил. 7 А — бар
 ҳама. 8 А — шомил. 9 А — Саъдӣ. 10 А — миёна в-арна.
 11 А — кофил. 12 А — баъди ин байти зерин омадааст:
 Бинои мулк ниҳодаст бар саломати ом,
 Чунон ки олий бунъён ниҳода бар соҳил.

ДАР ПАНДУ МАВЪИЗА¹

Ғавонгарӣ на ба мол аст пешн аҳли камол,
Ки мол толиби гӯр асту баъд аз он аъмол.
Ман он чӣ шартӣ балоғ аст, бо ту меғӯям,
Ту хоҳ аз суханам панд гиру хоҳ малол.
Маҳалли қобилу он гаҳ насиҳати қонл,
Чу гӯшу хуш² набошад чӣ суд хусни мақол.
Ба чашму гӯшу даҳон одамӣ набошад шахс,
Ки ҳаст сурати деворро ҳамин тимсол.
Насиҳати ҳама олам³ чу боди дар қафас аст,
Ба гӯши мардуми нодон чу об⁴ дар ғирбол.
Дил, эй ҳақим, дар ин маъбари ҳалок мабанд,
Ки эътимод накарданд бар ҷаҳон уққол.
Мақун ба чашми иродат нигоҳ дар дунё,
Ки пушти мор ба нақш асту заҳри ӯ қаттол⁵.
На офтоби вучуди заифи инсонро,
Ки офтоби фалакро зарурат аст завол.
Чунон ба лутф ҳаме парварад, ки марворид,
В-агар ба қаҳр чунон хурд мекунад, ки сафол⁶
Бирафт умру нарафтем роҳи шартӣ адаб,
Ба ростӣ, ки ба бозӣ бирафт чандин сол.
Кунун, ки рағбати хайр асту зӯри тоат нест,
Дареғ, рӯзи ҷавонӣ, ки сарф шуд ба муҳол.
Замони тавбаву узр асту вақти бедорӣ,
Ки панҷ рӯзи дигар меравад ба истеъҷол⁷.
Кунун ҳавои амал мезанад кабӯтари нафс,
Ки дасти ҷаври замонаш на пар гузошт, на бол.

1 Ва лаҳу айзан фи-л-мавъиза. 2 А — гӯши хуш. 3 А — дунё. 4 А — нодону об. 5 А — байт нест. 6 А — Баъди ин байти зерин омадааст:

Ба умри ориятӣ эътимод ҳеҷ мақун,

Ки панҷ рӯзи дигар меравад ба истеъҷол.

7 А — 3 байт нест.

Чунон шудам, ки ба ангушт менамояндам
Намози шом, ки бар бом меравам¹ чу ҳилол.
Висоли ҳазрати чонофарин муборак бод,
Ки деру зуд фироқ ӯфтад дар² ин авсол.
Ба зери бори гунаҳ гом барнамегирам,
Ки зери бор ба оҳистагӣ равад ҳаммол.
Чунин³ гузашт ки дигар умеди хайр намонд
Магар ба афви худованди мунъими мутаол.
Бузургвор худоё, ба ҳаққи мардоне,
Ки орифони чамиланду ошиқони ҷамол.
Муборизони тариқат, ки нафс бишкастанд,
Ба зӯри бозӯи тақвию ли-лхуруби риҷол.
Юқаддисуна лаху би-л-хафйи ва-л-эълон,
Юсаббихуна лаху би-л-ғадви ва-л-осол.
Муроди нафс надоданд⁴ аз ин сарои ғурур,
Ки сабр пеш гирифтанд то ба вақти висол.⁵
Ба сирри синаи ин дӯстон ал-ат-тафсил,
Ки даст гирию раҳмат кунӣ ал-ал-иҷмол,
Раҳе намебараму чорае намедонам
Ба ҷуз муҳаббати мардони мустақимаҳвол.
Маро ба сӯҳбати некон умеди бисъёр аст,
Ки моядорон раҳмат кунанд⁶ бар баттол.
Бувад, ки садришинони боргоҳи қабул
Назар кунанд ба бечорагони саффи ниол,
Тавакқуъ аст ба инъоми доим-ал-маъруф,
Зи баҳри он ки на имрӯз мекунад афзол.
Ҳамеша дар карамаш будаему дар ниамаш,
Аз остони мураббӣ кучо раванд атфол.
Суол нест магар бар ҳазонни карамаш,
Суол низ ҷӣ ҳоҷат,
ки олим аст ба ҳол.

1 А — меравад. 2 А — андар ин. 3 А — Чунон. 4 А — бароранд. 5 А — маҷол. 6 А — баранд.

Ман он зулуми чухулам, ки аввалам гуфтӣ,
Чӣ хоӣ аз зуафо, эӣ карим, в-аз чуҳҳол?¹
Маро таҳаммули боре чӣ гуна даст диҳад,
Ки осмону замин сар битофтанду¹ ҷибол.
Санон ҳазрати иззат наметавонам гуфт,
Ки раҳ намебарад он чо қиёсу ваҳму хаёл.
Хитоми умр, худоё, ба фазлу раҳмати хеш
Ба хайр кун, ки ҳамин аст ғоятуломол.
Бар остони ибодат вуқуф кун Саъдӣ,
Ки ваҳм мунқатеъ аст аз суродикоти ҷалол.²

ДАР СИТОИШИ АМИР АНҚИЁНУ³

Басе сурат бигардидаст олам
В-аз ин сурат бигардад окибат ҳам.
Иморат бо сарои дигар андоз,
Ки дунёро асосе нест маҳкам.
Мисоли умр сар баркарда шамъест,
Ки кӯтаҳбоз мебошад дамодам.
Ва ё барфи гудозон бар сари кӯҳ,
К-аз ӯ ҳар лаҳза ҷузве мешавад кам.
Басо хоко ба зери пой нодон,
Ки гар бозаш кунӣ, даст асту миъсам.
На чашми томеъ аз дунёе шавад сер,
На ҳаргиз чоҳ пур гардад ба⁴ шабнам.
Гири фарзанди Одам хишт гардид,⁵
Намечунбад⁶ дили фарзанди Одам.
Ба симу зар накӯномӣ ба даст ор,
Манеҳ бар ҳам, ки баргирандаш аз ҳам.

1 А — барнатофтанду. 2 А — 3 байт нест. 3 А — Фӣ на-
сихатиҳи-л-амир Анқиёну ал-ҳоким би Шероз. 4 А — зи.
5 А — карданд. 6 А — намехусбад.

Фаредунро сар омад подшоҳӣ,
Сулаймонро бирафт аз даст хотам.
Ба неше мезанад даврони гетӣ,
Ки онро то қиёмат нест марҳам.
Вафодорӣ маҷӯӣ аз даҳри хунхор,
Мухол аст ангубин дар коми арқам.
Ба нақл аз ўстодон ёд дорам,
Ки шоҳони Ачам Қайхусраву Чам
Зи сўзи синаи фаръёдохон
Чунон парҳез кардандӣ, ки аз сам,
Ки мўрон чун ба гирд оянд бисъёр,
Ба танг ояд равон дар ҳалқи зайғам.
Ва мо мин золимин илло ва юбло,
Ва ин тола-л-мадо явмин биазлам.
Суханро рўӣ дар соҳибдилон аст,
Нагўянд аз ҳарам илло ба маҳрам.
Ҳаромаш бод мулку подшоҳӣ
Ки пешаш мадҳ гўянд, аз қафо зам.
Арўси зишту¹ зебо чун тавон дид²,
В-агар бар худ кунад дебои маълам.
Агар мардум ҳамин болову ришанд,
Ба найза низ барбааст парчам.
Сухан ширин бувад пири куҳанро,
Надонам, бишнавад навъйини аъзам.
Чаҳонсолори одил Анкиёну —
Сипаҳдори Ироку Турку Дайлам,
Ки рўзи базм бар тахти каёнӣ
Фаредун³ асту рўзи разм Рустам.
Чунин панд аз падар нашнуда бошад,⁴
Ало, гар хушмандӣ, бишнава аз ам.
Чу яздонат муқаррам карду махсус,
Чунон зӣ дар миёни халқи олам,

1 А — зишт. 2 А — буд. 3 А — Сулаймон. 4 А — нашни-
да бсшӣ.

Ки гар вакте макоми¹ подшоҳит
Набошад, ҳамчунон бошӣ мукаррам.
На ҳар кас ҳақ тавонад гуфт густох,
Сухан мулкест Саъдиро мусаллам.
Макомот аз ду берун нест фардо:
Биҳишти ҷовидонӣ ё ҷаҳаннам.
Бикор имрӯз тухми неқномӣ,
Ки фардо бар хӯрӣ валлоҳу аълам.
Мудомат бахту давлат ҳамнишин бод,
Ба давлат шодмон, аз бахт хуррам.
Ба дасти рост қайди бози ашҳаб
Ба дасти чап инони хинги² адҳам.
Сари салат муборак боду маймун,
Саодат ҳамраҳу иқбол ҳамдам.
Муҳаррам бар ҳасуди мулку ҷоҳат,
Ки монда зинда то дигар муҳаррам.

*ДАР ТАҲНИЯТИ АТОБАК МУЗАФФАРИДДИН
САЛҶУҚШОҲ ИБНИ САЛҒАР³*

Худойро чӣ тавон гуфт шукри фазлу карам,
Бад-ин⁴ назар, ки дигарбора карда⁵ бар олам.
Ба даври давлати Салҷуқшоҳи Салғаршоҳ —
Худойғони муаззам, Атобаки аъзам,
Сари мулуки замон, подшоҳи рӯи замин,
Халифаи падару амм ба иттифоқи аам.⁶
Замини Порс дигар фарри осмон дорад,
Ба моҳи талъати шоҳу ситорাগони ҳашам.

1 А — макони. 2 А — хайли. 3 А — Ва лаҳу ямдах ал-Атобак Музаффариддин Салҷуқшоҳ. 4 А — Бар иш.
5 А — кард. 6 А — умам.

Яке ба ҳазрати ӯ доғи ходимй бар рӯй,
Яке ба хидмати ӯ дасти бандагй бар ҳам.
Ба киблаи карамаш¹ рӯи некхоҳон рост,
Ба хидмати ҳарамаш пушти подшоҳон ҳам.
Ханӯз кӯси башорат тамои нозада буд,
Ки тахният ба диёри Араб расиду Аҷам.
Зи сар ниҳодани гарданкашону солорон
Бар остони чалолаш намонд чои кадам.
Сипоси бор худое, ки шукри неъматӣ ӯ
Ҳазор сол кам аз ҳаққи ӯ бувад як дам.
Хуш аст бар дили озодагон ҷароҳати дӯст,
Ба ҳукми он ки ҳамаш дӯст мениҳад марҳам.
Шаби фироқ ба рӯзи висол ҳомила буд,
Алам хуш аст ба андешаи шифои алам.
Дигар хилоф набошад миёни оташу хун,²
Дигар низоъ наҷафтад миёни гургу ғанам.
Зи сояи алами шерпайкараш на аҷаб,
Ки ларза бар тани шерон ғитад чу шерӣ алам.
Агар ду дидан душман наметавонад дид,
Ки дӯстон ҳама шоданд,

гӯ: «Бимир аз ғам!».

Вучуди ҳар кӣ нахоҳад давоми давлати ӯ,
Асир бод ба зиндони сокинони адам.
Шаҳо, ба хуни аду рехтан шитоб макун,
Ки худ ҳалок шаванд аз ҳасад ба хуни шикам.
Ҳар он кӣ чун қаламат сар ба ҳукм барнанҳад,
Дунима бод сараш то ба сина ҳамчу қалам.
Чунон ба аҳди ту муштоқ буд навбати мулк,
Ки ташнагон ба Фуроту пиёдагон ба ҳарам.
Ба халқи халқ фуру рехт шарбате ширин,
Заданд бар дили бадгӯй зарбате маҳкам.

1 А — Ба аҳди акрами ӯ. 2 А — об.

Чаҳон намонаду осори маъдалат монад,
Ба хайр кӯшу салоҳу садоду афву¹ карам,
Қи мулку давлати Заҳхоки бегуноҳозор²
Намонду то ба қиёмат бар ӯ бимонд³ рақам.
Хатои банда нагирӣ, ки меҳтарони мулук
Шунидаанд насихат зи кеҳтарони ҳадам.
Хунук тане,⁴ ки пас аз вай ҳадиси хайр кунанд,
Ки чуз ҳадис намомонад аз банӣ-Одам.
Ба давлатат ҳама афтодагон баланд шуданд,
Чу офтоб, ки бар осмон барад шабнам.
Магар каминаи оҳоди бандагон Саъдӣ,
Қи саъйаш аз ҳама беш асту ҳаззаш аз ҳама кам.
Ҳамеша хуррамият боду хайр бод,

ки халқ

Набудаанд ба айёми кас чунин хуррам.
Саре мабод, ки бар хатти бандагии ту нест,
В-агар бувад, ба сари найза бод чун парчам.

*ДАР ИНТИҚОЛИ ДАВЛАТ АЗ САЛҒАРИЕН
БА ҚАВМИ ДИГАР⁵*

Ин миннате бар аҳли замин буд аз осмон
В-ни⁶ раҳмати худон чаҳон буд бар чаҳон.
То гарданони рӯи замин мунзачир шуданд,
Гардан ниҳода бар хату фармони Элхон.
Ақсои барру баҳр ба таъйиди адли ӯ
Омад ба теғи ҳодиса дар бораи амон.
Бӯи чаман баромаду барфи чабал гудохт,
Гул бо шукуфтан омаду булбул ба бӯстон.

1 А — ба адл кӯшу. 2 А — бегуноҳозор. 3 А — бимонд зулм. 4 А — касе. 5 Ва лаҳу фи интиқол-ил-мамлакат ман қавмин ило охири 6 А — В-он.

Он давр шуд, ки нохуни дарранда тез буд
В-он рӯзгор рафт, ки гургӣ кунад шубон.
Бар букъае, ки чашми иродат кунад худой,
Фармондеҳе гуморад бар халқ мехрубон.
Шоҳе, ки арзи лашкари мансур агар диҳад,
Аз қирвон сипоҳ кунад то ба Қирвон.
Гар тохтан ба лашкари сайёра оварад,
Аз ҳам биюфтанд Сурайёву Фарқадон.
Султони Руму Рус ба миннат диҳад хироҷ,
Чиполи Хинду Синд ба гардан кашад қалон.
Мулке бад-ин масофату ҳукме бар ин² насақ.
Нанвиштаанд дар хама шаҳнома дoston.
Эй подшоҳи Машрику Мағриб ба иттифоқ,
Бал камтарина³ бандаи ту подшаҳнишон.
Ҳақро ба рӯзгори ту бар халқ миннатест,
К-андар ҳисоби ақл⁴ наёяд шумори он.
Дар рӯи душманони ту тире биюфтод,⁵
Қ-аз ҳайбати ту пушт бидоданд чун камон.⁶
Ҳар к-ӯ ба бандагет камар баст, тоҷ ёфт,
Бинҳод муддаӣ сару бар каф ниҳод ҷон.⁷
Бо шер панҷа қардани рубаҳ на раъй⁸ буд,
Ботил хаёл басту хилоф омадаш гумон.
Сар бар синони найза накардеш рӯзгор,⁹
Гар сар ба бандагӣ биниҳодӣ бар осмон.¹⁰
Гунҷишкро,

ки донаву рӯзӣ тамом шуд,
Аз пеши боз бознаёяд ба ошъён.

1 А — шер ба номаш даранда буд. 2 А — бад-ин. 3 А — камтарин. 4 А — ақл. 5 А — кушод ёфт. 6 А — Бинҳод муддаӣ сару бар сар ниҳод ҷон. 7 А — байт нест. 8 А — ақл. 9 А — накардӣ ба рӯзгор. 10 А — остон.

Нафси даранда панди хирадманд нашнавад,
Бигзор, то дурушт бар ў борад¹ устухон.
Гардун синони қаҳр ба ботил намеzanaд,
Илло касе, ки худ бизанад сина бар синон.
Иқбол нониҳода ба кўшиш намедиҳанд,
Бар боми осмон натавон шуд ба нардбон.
Бахти баланд бояду пас китфи зўрманд,
Бе шурта хок бар сари маллоҳу бодбон².
Эй подшоҳи рӯи замин, давр аз они туст,
Андеша кун тақаллуби даврону осмон.³
Беҳе нишон, ки давлати боқит бар диҳад,
Қ-ин боғи умр гоҳ баҳор асту гоҳ хазон.
Ҳар навбате назар ба касе мекунад сипеҳр,
Ҳар муддате замин ба яке медиҳад замон.
Чун ком ҷовидон мутасаввир намешавад,
Хуррам тане,⁴ ки зинда кунад ном ҷовидон.
Нодон, ки бухл мекунаду ганҷ мениҳад,
Муздури душман аст, ту бар дўстон фишон.
Ё раб, ту ҳар чӣ раъи савоб асту феъли хайр,
Андар дили вай афкану бар дасти вай бирон.
Оҳуи табъи банда чунин мушк медиҳад,
Қ-аз Порс мебаранд ба Тотораш⁵ армуғон.
Беҳуда дар басити замин ин сухан нарафт,
Мардум намебаранд, ки худ меравад равон.
Саъдӣ диловарию забонаварӣ макун,
То айб⁶ нашмаранд бузургони хурдадон.⁷
Лекин ба ҳукми он ки худованди маърифат
Донад, ки бӯи хуш натавон доштан ниҳон,

1 А — дуруст ба ту бозад. 2 А — байт нест. 3 А —
Андешаи тақаллуби даврон куну замон. 4 А — касе.
5 А — дайёраш. 6 А — хурда. 7 А — баъди ин байти
зерин омада:

Гар дар Ироқ нақди туро бар маҳак зананд,
Бисёр зар, ки мис бадар ояд ба имтиҳон.

Гар чун бунафша сар ба сухан бар намекунам,
Фикр¹ аз дилам чу лола бадар мекунад забон.
Чун ғунча оқибат лабам аз ҳамдигар бирафт,
То чун шукуфа пурзари сурхам кунӣ² дахон.
Ё раб, дуои пиру чавонат рафиқ бод,
То он замон, ки пир шавӣ, давлатат чавон.
Дастӣ мулук лозими фитроки давлатат,
Чун пой дар рикоб кунӣ³ бахт ҳаминон.
Дар эҳтимоми соҳиби садри бузургвор,
Фармонравои оламу алломаи ҷаҳон,
Ақфалкуфоти рӯи замин шамси мулку дин,
Ҷонибнигоҳдори худою худойгон,
Садри ҷаҳону соҳиби соҳибқирон, ки хаст
Қадри меҳони рӯи замин пешӣ ӯ кеҳон.
Гар муктазои баҳр набудӣ, нагуфтаме
Бо баҳри каффи ӯ хабари кону исми кон.
Назми мадеҳӣ ӯ на ба андозаи ман аст,
Лекин равост назми лаолӣ ба ресмон.
Эй офтоби мулк, бәсе рӯзҳо битоб
В-эӣ сояи худой,

бәсе солҳо бимон.

Холӣ мабод гулшани хазрои маҷлисат
З-овози булбулони ғазалгӯи мадҳхон.
То бар дарат ба расми башорат ҳамезананд
Душман ба ҷӯб, то чу духул мекунад фиғон.⁴

ДАР ВИДОИ МОҲИ РАМАЗОН⁵

Барги таҳвил мекунад рамазон,
Бори тавдеъ бар дили ихвон.

1 А — Гул. 2 А — кунад. 3 А — ниҳӣ. 4 А — байт нест.
5 А — Ва лаху айзан фӣ тавеи шаҳри рамазон.

Ёр ноида сер¹, зуд бирафт,
Дер наншаст нозанин меҳмон.
Годара-л-хуббу сӯҳбата-л-аҳбоб,
Форақа-л-хиллу ишрата-л-хиллон.
Моҳи фархунда рӯй барпечид,
Ва алайк-ас-салом, ё рамазон.
Алвидоъ, эй замони тоату хайр,
Маҷлиси зикру маҳфили «Куръон».
Мӯҳри фармони эзидӣ бар лаб,
Нафс дар банду дев дар зиндон.
То дигар рӯза бо ҷаҳон ояд,
Пас бигардад ба гуна-гуна ҷаҳон.
Булбуле зор-зор менолид
Бар фироқи баҳор вақти хазон,
Гуфтам: «Андӯҳ мабар, ки бозояд
Рӯзи наврӯзу лолаву райҳон».
Гуфт: «Тарсам бақо вафо накунад,
Варна ҳар сол гул диҳад бӯстон.
Рӯз² бисъёру ид хоҳад буд
Тиранмоху баҳору тобистон.
То кӣ дар манзили ҳаёт бувад,
Соли дигар, кӣ дар ғарибистон.
Хок чандон аз одамӣ бихӯрад,
Қи шавад хоку одамӣ яксон.
Ҳар дам аз рӯзгори мо ҷузвест,
Қи гузар мекунад чу барқи ямон.
Кӯҳ агар ҷузв-ҷузв баргиранд,
Муталошӣ шавад ба даври замон.
То қиёмат, ки дигар оби ҳаёт
Бозгардад ба ҷӯи рафта равон.
Ё раб, он дам, ки дам фуру бандад,
Малакулмавти воқифи шайтон,

1 А — Ёр носер дида. 2 А — рӯза.

Кори чон пеши аҳли дил саҳл аст,
Ту ниғаҳ дор чавҳари имон».

*ДАР МАДҲИ ШАМСИДДИН
ҲУСАИНИ ЭЛҚОНИ¹*

Тамом гашту музайян шуд ин хучаста макон,
Ба фазлу миннати парвардигори оламиён.
Ҳамеша соҳиби ин манзили муборақро
Тани дурусту дили шод боду бахти чавон.
Ду чиз ҳосили умр аст: номи неку савоб
В-аз ин ду гар гузарӣ, куллу ман алайҳо фон.
Зи хусравони муқаддам чунин ки мешунавам,
Вафои аҳд накардаст бо кас ин даврон.
Сарои охират обод кун ба ҳусни амал,
Қи эътимоди бақоро нашоёд ин бунъён.
Пас эътимод макун бар давоми давлати умр,
Қи давлате дигарат дар пай аст ҷовидон.
Замини дунё бӯстони заръи охират аст,
Чу даст медиҳадат тухми давлате бифишон.
Бидеҳ, ки бо ту бимонад ҷазои кардаи нек,
В-агар чунин нақунӣ, аз ту бозмонад, ҳон,
Бипош тухми ибодат, ҳабиби ман, з-он пеш,
Қи дар замини вучудат намонад оби равон.
Ҳаёти зинда ғанимат шумор, ки боқии умр
Чу барфи бар сари кӯҳ аст рӯй дар нуксон.
Зи молу мансаби дунё ҷуз ин намоннад,
Миёни аҳли мурувват, ки «ёд бод фалон!»
Калиди ганҷи саодат насиҳати Саъдист,
Агар қабул кунӣ, гӯй бурдӣ аз майдон.
Ба навбатанд мулук андар ин сипанҷ сарой,
Худон азза ва ҷалрост мулки бепоён.

¹ А — Ин қасида нест.

ДАР СИТОИШИ АЛОУДДИН АТОМАЛИКИ
ЧУВАЙНИИ СОҲИБДЕВОН

Шакар ба шукр ниҳам дар даҳони муждадеҳон,
Агар ту боз барорӣ ҳадиси ман ба даҳон.
Баид нест, ки гар ту ба аҳд бозой,
Ба иди васли ту ман ҳештан кунам қурбон.
Ту он най, ки чу ғоиб шавӣ, зи дил биравӣ,
Тафовуте накунад қурби дил ба бўъди макон.
Қарор як нафасам бе ту даст менадиҳад,
Ҳам эҳтимоли чафо бех, ки сабр бар ҳичрон.
Муҳибби содиқ агар соҳибаш ба тир занад,
Муҳаббаташ нагузорад, ки барканад пайкон.¹
Висоли дӯст ба чон гар муяссарат гардад,
Бихар, ки дер ба даст ўфтад чунин арзон.
Қадам рӯзи дигар чон ба кор бозояд,
Ки чонфишон накунӣ рӯзи васл бар чонон.
Шикоят аз дили сагини ёр натвон кард,
Ки ҳештан задаем обгина бар сандон.
Зи дасти дӯст ба нолидан омадӣ, Саъдӣ,
Ту қадри дӯст надонӣ,

ки дӯст дорӣ чон.

Гар он бадеъсифат ҳештан ба мо надихад,
Биёр сокиву моро зи ҳештан биситон.
Замони боди баҳор аст,

доди айш бидех,

Ки даври умр чунон меравад, ки барқи ямон.
Чӣ гуна пир чавонию ҳоҳилий накунад,
Дар ин қазия, ки гардад ҷаҳони пир чавон.
Назоран чамани урдибиҳишт хуш бошад,
Ки бар дарахт занад боди навбаҳор афшон.

¹ А — Баъди ин байти зерин омадааст:

Ба дӯстӣ, ки вафо гар кунӣ в-агар накунӣ,
Ман аз ту барнаканам меҳру нагсилам паймон.

Муҳандисони табиат зи чомахонаи¹ ғайб
Хазор ҳулла бароранд мухталифалвон.
Зи коргоҳи қазо дар дарахт пӯшонанд,
Қабон сабз,

ки тороч карда буд хазон.

Ба кулбаи чаман аз рангу бӯй боз кунанд
Хазор таблаи аттору тахти бозаргон.
Баҳори мева чу мавлуди нозпарвари дӯст²
Ки то булуғ даҳон³ барнагирад аз пистон.
На офтоб мазаррат кунад, на соя газанд,
Қи ҳар чаҳор ба ҳам муттафиқ шуданд аркон.
Авони манқалу оташ гузашту хонаи гарм,
Замони биркаи об асту сафҳаи айвон.
Бисоти лаҳв бияндозу барги айш бинех
Ба зери сояи раз бар канори шодиравон.
Ту гар ба ракс наёӣ, шигифт қонварӣ
Аз ин ҳаво,⁴ ки дарахт омадаст дар ҷавлон.
Зи бонги машғалаи булбулони ошиқи маст
Шукуфа чома даридасту сарв саргардон.
Хичил шаванд кунун духтарони Мисри чаман,
Ки гул зи хор баромад чу Юсуф аз зиндон.
Ту худ мутолааи боғу бӯстон накунӣ,
Ки бӯстони баҳорию боғи лоласитон.
Қадам гул бувад андар чаман ба зебоит?
Қадам сарв ба болои туст дар бӯстон?
Чӣ гӯям он хати сабзу даҳони ширинро,
Ба ҷуз Хизир натавон гуфту чашмаи ҳайвон,
Ба чанд рӯзи дигар, к-офтоб гарм шавад,
Мақарри айш бувад соябону соя ба он⁵

1 А — ҳаҷлаҳона. 2 А — баҳор меваи мавлуди нозпар-
вард аст. 3 А — даҳан. 4 А — сабаб. 5 А — соянишон.

Ту, к-офтоби заминӣ ба ҳеч соя марав,
 Магар ба сояи дастури подшоҳи замон.
 Саҳоби раҳмату даръёи фазлу кони карам,
 Сипеҳри ҳашмату кӯҳи виқору қаҳфи амон.
 Бузурги рӯи замин, подшоҳи садришиш,
 Алои давлату дин, садри подшоҳнишон,
 Ки гарданони акобир нахуст фармонаш
 Ниҳанд бар сару пас сар ниҳанд бар фармон.
 В-агар ҳасуд на розист, гу: «Ба рашк бимир,¹
 Ки мартабат ба сазовор медиҳад яздон».
 Натофтаст чунин офтоб бар офок,
 Нагустарида чунин соя бар басити ҷаҳон.
 Баланд пояи қадраш, чӣ ҷои фаҳму киёс?
 Фарох мояи фазлаш, чӣ ҷои ҳасру баён?
 Ба гарди ҳимматаш² идроки одамӣ нарасад.
 Ки фаҳм барнатавонад гузаштан аз кайвон.
 Бар ӯ маҳосини ахлоқ чун рутаб пурбор,
 Дар ӯ фунуни фазоил чу дона дар руммон.
 Чу бар саҳифаи имло равон шавад қаламаш,
 Забони таън ниҳад дар балоғати³ Саҳбон.
 Чунон раманду даванд аҳли бидъат аз назараш,
 Ки аз Масеҳо Даҷчолу аз Алӣ⁴ Шайтон.
 Ба нозу неъматаш имрӯз ҳақ назар кардаст,
 Умед ҳаст, ки фардо ба раҳмату ризвон⁵.
 Қасон захираи дунёе ниҳанду ғаллаи ӯ
 Ҳанӯз сунбула бошад, ки рафт дар мизон.
 Бузургворо, шарҳи маолният⁶ кӣ диҳад,
 Ки фикри восиф⁷ аз ӯ мунқатеъ шавад ҳайрон.
 Ба гирди нуктаи олам сипеҳри доирагард
 Надид шабеҳи ту, чандон ки⁸ мекунад даврон.
 Худойро, ба ту фазле, ки дар ҷаҳон дорад,
 Қадом шукр тавон гуфт дар муқобили он?

1 А — бимир аз рашк. 2 А — неъматаш. 3 А — фасоҳати.
 4 А — В-аз Умар. 5 А — ба раҳмати яздон. 6 А — мао-
 ният. 7 А — Осаф. 8 А — чандон.

Хунук Ирок, ки дар сояи химояти туст,
Химояти ту нагӯям, инояти яздон.
Зи поси ту на аҷаб дар билоди Фурсу Араб,¹
Зи гург бар гала ёро набошадаш удвон.
Бари дарахти умедат ҳамеша бод, ки нест
Ба даври адли ту чуз бар дарахт бор гарон.
Сипехр бо ту ба рафъат баробарӣ накунад,
Ки шармсор бувад муддаӣ ба ло бурҳон.
Чу ҳасри манқабатат дар қалам намеояд,
Чӣ гуна васфи ту гӯяд забони мидҳатхон.
Ман ин қасида ба поён наметавонам бурд,
Ки шарҳи макраматиатро намерасад поён.
Ба хотирам ғазале сӯзнок мегузарад,
Забона мезанад аз тангнои дил ба забон.
Даруни хона зарурат чу оташе бошад,
Ба иттифоқ бурун ояд аз дарича духон.
Нахостам дигар ин бор ишқ паймудан,
Валек менатавон бастан оби таъби равон.

МАТЛАЪИ ДУВВУМ²

Туро кӣ гуфт, ки бурқаб барафкан, эй фаттон,
Ки моҳи рӯи ту моро бисӯхт чун каттон.
Парӣ, ки дар ҳама олам ба ҳусн мавсуф аст,
Зи шарми чун ту паризода меравад³ пинҳон.
Ба дастҳои нигорин чу дар ҳадис оӣ,
Ҳазор дил бибарӣ, зинҳор аз ин дастон.
Дил аз чафои ту, гуфтам, ба дигаре бидиҳам,
Қасам ба ҳусни ту, эй дилситон, надод нишон.

1 А — Аҷаб. 2 А — Ва лаху айзан фиҳӣ. 3 А — мешавад.

Лабони лаъли ту бо ҳар кӣ дар ҳадис омад,
 Ба ростӣ, ки зи чашмаш бюфтад марҷон.
 Агар ҳазор чароҳат кунӣ ту бар дили реш,
 Давон дарди ман аст он даҳони марҳамдон.
 Авоми халқ ба ангушт менамоидам,
 Ман аз таачҷуб ангушти фикр бар дандон.
 Умеди васли ту чонам ба ракс меорад
 Чу боди субх, ки дар гардиш оварад раӣҳон.¹
 Зи халқ гӯи латофат ту бурдаӣ имрӯз,
 Ки дил ба дасти ту гӯест дар хамаи чавгон.
 Чунон ки соҳиби одил алои давлату дин
 Ба дасти фатҳу зафар гӯи давлат² аз майдон.
 Чамоли олами инсон³ айни аҳли⁴ адаб,
 Ки ҳеч⁵ айн надидаст мисли ӯ инсон.
 Буручи касри маолиш аз он рафеътар аст,
 Ки тири ваҳм бурун⁶ ояд аз камони гумон.
 Ман ин сухан на сазовори қадри ӯ гуфтам,
 Ки саъй дар ҳама бобе ба қадри вусъ тавон.
 Чу Мустафо, ки иборат ба фаҳми⁷ вай нарасад,
 Вале муболиғи хеш мекунад Ҳассон.
 Бизоати ману бозори илму ҳикмати ӯ
 Мисоли қатраву Дачл(а) асту Дачлаву⁸ Уммон.
 Сарӣ хичолатам аз пеш барнамеояд,
 Ки дур чӣ гуна ба даръе баранду лаъл ба кон.
 Агар на банданавозӣ аз он тараф будӣ,
 Ман ин шакар нафиристодеме ба Хӯзистон,
 Матои ман кӣ харад дар билоди⁹ фазлу адаб?¹⁰
 Ҳакими роҳнишинро чӣ вақъ дар Юнон?
 Вале бо ҳама чурмам умеди мағфират аст,
 Ки тара низ бувад бар мавоиди султон.

1 А — ду байт нест. 2 А — гӯй бурд. 3 А — оламу инсонии. 4 А — калима нест. 5 А — ки ӯ ҳеч. 6 А — бар ӯ,
 7 А — фазли. 8 А — Донаду. 9 А — днѐри. 10 А — хунар.

Маро кабули шумо ном дар чахон густурд,
Маро ба соҳиби девон азиз шуд девон.
Малози аҳли дил имрӯз хонадони шумост,
Ки бод то ба киёмат ба давлат ободон.¹
Зи молу мансаби дуньё чуз ин намеонад
Миёни аҳли мурувват, ки «ёд бод фалон!».
Сарои охират обод кун ба ҳусни амал,
Ки эътиқоди² бакоро нашоёд ин бунъён.
Ҳаёти монда ғанимат шумар, ки боқии умр
Чу барф бар сари кӯҳ аст, рӯй дар нуқсон.
Бимурду ҳеч³ набурд он кӣ чамъ карду нахӯрд,
Бихӯр, бибахшу бидеҳ, эй ки метавонӣ, ҳон!
Чу хайре⁴ аз ту ба ғайре расад, футӯҳ шинос,⁵
Ки ризқи хеш ба дасти ту меҳӯрад меҳмон.
Карам ба чои хирадманд кун, чу битвонӣ,
Ки абр кам накунад бар замини хуш борон.
Сухан дароз кашидам⁶ ба эътимоди қабул,
Ки раҳмати ту бибахшад ҳазор⁷ ин исьён.
Маро, ки табъи сухангӯй дар ҳадис омад,
На марқабест, ки бозаш тавон кашид⁸ инон.
Агар сафинаи шеърар равон бувад, на ачаб,
Ки меравад ба сарам аз танӯри дил тӯфон.
Ту кӯҳи чудию ман дар миёни вартаи фақр,
Магар ба шуртаи иқболат ўфтам ба карон.
Ду чиз хоҳамат аз кирдигори фарди азиз⁹.
Давоми давлати дуньёву хатм бар имон.
Хилоф нест,
дар осор барру¹⁰ маъруф аст,
Ки дер сол бимонад, ту дер сол бимон.

1 А — байт нест. 2 А — эътимоди. 3 А — субҳ. 4 А — чизе. 5 А — шумор. 6 А — кашидем. 7 А — ҳазор аз. 8 А — гирифт. 9 А — маҷид. 10 А — бикру.

Фалак мусоиду иқбол ёру бахт карин,
Танат дурусту умедат равову хукм равон.
Зи ноиботи казо дар паноҳи бор худой
Зи ҳодисоти кирон дар ҳимояти «Куръон».
Ҳумои маъдалатат соя карда бар сари халқ
Ба явми ҳодиса явми³ муҳолифон вайрон.
Бад-ин ду мисраи охир, ки хатм хоҳам кард,
Умед ҳаст ба таҳсину гӯш бар эҳсон.
Ду чиз ҳосили умр аст: номи неку савоб
В-аз ин ду даргузарӣ, куллу ман алайҳо фон.

ДАР СИТОИШИ ШАМСИДДИН ХУСАИНИ ЭЛҚОНЯ⁴

Эй маҳофилро ба дидори ту зайн,
Тоатат бар хушмандон фарзи айн.
Осмон дар зери пой ҳимматат
Бар замин молида фарқи фарқадайн.
Аз мақомат то сурайё ҳамчунон,
Қ-аз сурайё то саро фарқ асту байн.
Эй ниҳода пой рафъат бар фалак
В-эй рабуда гӯи ақл аз аъқалайн.
Қош кобин мукла будӣ дар ҳаёт,
То бимолидӣ хатат бар муқлатайн.
Дар ту натвон гуфт чуз авсофи нек
В-ар касе гӯяд чуз ин, майл асту майн.
Эй камоли неқмардӣ бар ту хатм,
Неқномӣ мунташир дар хофиқайн.
Олими одил,

амини Шарку Фарб,
Сарвари офоқ Шамсиддин Хусайн,
Қ-аз баҳон талъаташ чун офтоб
Медурахшад нур байн-ал-ҳоҷибайн.

¹ А — буми. ² А — ин қасида нест.

Моҳу парвинро нигаҳ дар қадди ӯ
Ҳамчунон к-аз батни моҳӣ дар батайн.
Он кӣ берун аз санову ҳамди ӯ,
Бар сухандонон сухан айб асту шайн.
Ақро пурсидам: Андар аҳди ӯ
Ҳеч душман ком ёбад? Гуфт: «Айн?»
Панҷа бар шерон наёрад кард тез
В-ар ҳазорон макр донад булҳусайн.
Ман, ки чандин миннат аз вай бар ман аст,
Чун нагӯям шукри ӯ: «В-аш-шукри дайн».
То напиндорӣ, ки машғулам зи зикр,
Ё зи хидмат ғофилам як турфа айн.
То ба гардун-бар бирахшанд ахтарон,
То ба гетӣ-дар битобад наййирайн,
Ҷовидон дар боргоҳат айш бод,
То ба гардун меравад овози қайн.
Бахро бо дӯстонат иттифок,
Чархро бо душманон ҳарби Ҳунайн.
Абри раҳмат бар ту борон солу мох,
Рӯҳи роҳат бар равони волидайн.
Номат андар Машриқу Мағриб равон
Чашми бад дур аз ту баъд-ул-машриқайн.

ДАР СИҶОИШИ СОҲИБДЕВОН

Таборақаллаҳ, аз он нақшбанди мои маин,¹
Ки нақши рӯи ту бастасту чашму² зулфу ҷабин.
Чунон ки дар назаре дар сифат намеоӣ,
Манат чӣ васф бигӯям, ту худ дар оина бин.
Маҳ аз фуруғи ту бар осмон наметобад,
Чӣ ҷои мох, ки хуршед ло якоду-л-баййин.

¹ А — мои маҳин. ² А — ҳадду.

Худой то гили Одам сиришту халк нигошт,
Сулолае чу ту дигар наёфарид аз тин.
На дар қабилан одам, ки дар бихишти худой
Бад-ин камол набошад ҷамоли хур-ул-ин.
Чунин дарахт нарӯяд зи бӯстони Ирам,
Чунин санам набувад дар нигорхонаи Чин.
Магар дарахти бихиштӣ бувад, ки бор орад
Шукуфай¹ гулу бодому лолаву насрин.
Зи баски дидаи муштоқ² дар ту ҳайрон аст,
Туранчу даст ба якбор мебурад саккин.
Тариқи аҳли назар хомушию ҳайронист,
Ки дар ниҳояти васфат намерасад таҳсин.³
Ҳикояти лабат андар даҳон намегунҷад,
Лабу даҳон натавон гуфт- дурри дурчи⁴ самин.
Гар Ибни Муқла дигар бор дар⁵ ҷаҳон ояд,
Чунон ки даъвии мӯъҷиз кунад ба сеҳри мубин,
Ба оби зар натавонад кашид чун ту алиф,
Ба сими ҳал нанависад мисоли⁶ сағри ту син.
Биё, биё, ки ба ҷон омадам зи талхии ҳаҷр,
Бигӯй аз он лаби ширин ҳикояте ширин.
Таранҷубини висолам бидех, ки шарбати сабр⁷
Намекунад хафақони фаводро таскин.
Дарег, агар қадаре майл аз он тараф будӣ,
Қ-аз ин тараф ҳама шавқ асту изтиробу ҳанн.
Туро сарест, ки бо мо фуру намеояд,
Маро саре, ки ҳаром аст бе ту бар болин.
Миёни хатти ману душманон-т фарке нест,
Манат ба меҳр ҳаме мираму ҳасуд ба кин.
Агар ту бар дили мискини ман набахшӣ,
Чӣ лозим аст,
ки ҷавру ҷафо барам чандин.

1 А — Бунафшаву. 2 А — ушшоқ. 3 А — байт нест. 4 А — дурчи дурри 5 А — бо. 6 А — ба сони. 7 А — захр.

Ба садри соҳиби девони Элхон полам,
Ки дар аёсаи ӯ чавр нест бар мискин.
Худойгони судури замону каҳфи амон,
Паноҳи миллати ислом, шамси давлату дин,
Ҷамоли Машриқу Мағриб, салоҳи халқи¹ худой,
Мушири мамлақату подшоҳи рӯи замин,
Ки аҳли Машриқу Мағриб ба шукри неъматӣ ӯ
Чу аҳли Миср ба эҳсонӣ² Юсуфанд раҳин.
Басе намонд, ки дар аҳди рою раъфати ӯ
Ба як мақом нишинанд саъваву шоҳин.
Зи гӯспанд бидӯзад риояти назараш
Даҳони гургу бидаррад даҳони шери арин.³
Муини хайру мутеи худою носеҳи халк,
Ба роӣ⁴ равшану фикри⁵ балиғу роӣ разин.
Зихӣ, ба сояи лутфи ту халқро ором,
Хихӣ, ба қуввати роӣ ту мулқро онн.
Гар иқтизои замон давр боз сар гирад,
Баноти даҳр назоянд⁶ беҳтар аз ту банин.
Ту он яғонаи даҳрӣ, ки дар висодаи ҳукм
Беҳ аз ту такья накардаст⁷ ҳеч садришини.
Чу файзи⁸ ҷашмаи хуршед ба имдоди нигоҳ,⁹
Ки дар тамавуҷи ӯ мунтамис шавад¹⁰ Парвин.
Фурӯғи роӣ ту мисбоҳи роҳҳои махуф,
Инони азми ту мифтоҳи мулқҳои ҳасин.
Худой Машриқу Мағриб ба Элхон додаст,
Ту бар ҳазоини рӯи замин ҳофизу амин.
Қазо мувофиқи роӣ бувад, ки натвон буд
Хилофи роӣ ту рафтаи магар¹¹ залолӣ мубин.

1 А — мулки. 2 А — инъоми. 3 А — байт нест. 4 А — феъли. 5 А — саъи. 6 А — Баноти наъш наёранд. 7 А — накарданд. 8 А — курси. 9 А — пагоҳ. 10 А — он хира мешавад. 11 А — ба қуз.

Мухолифони туро дасту пой асби мурод
 Бурида бод, ки бе дасту пой беҳ тинни.
 Тамоми зикри ту ноғуфта хатм хоҳам кард.
 Ки хавз кардаму дастам намедихад таъйин¹
 Лаин мадаҳтука сабъина ҳуччатаи даъбан,
 Лима-қтадарту ало воҳидаи мина-с-сабъин.
 Қамоли фазли туро ман ба гард менарасам,
 Магар касе кунад асби суҳан ба зин беҳ аз ин.
 Варои қадри ман аст илтифоти садри ҷаҳон,
 Ки зикри банди мухлис кунад ал-ат-таъйин.
 Барои маҷлиси унсат гуле фиристодам,
 Ки рангу бӯй нагардонадаш мурури² синин.
 Ту рӯи духтари дилбанди таъби ман бикушой,
 Ки пир буду наодоам ба шавҳари³ аннин.
 Ба зинда мекунам аз нанги васлаташ дар гӯр,
 Ки зишт хуб нагардад ба ҷомаи рангин.⁴
 Агар на банданавозӣ аз он тараф будӣ,
 Қӣ заҳра дошт, ки дебо барад ба Қўстантин.
 Қӣ мебарад ба Ироқ ин бизоти музҷот,
 Чунон ки зира ба Қирмон баранду коса ба Чин.
 Туро шамомаи райҳони ман кӣ ёд овард,
 Ки халқ аз он тараф оранд нофаи мушкин.
 Чӣ лоиқи мағасон аст бомдоди баҳор,⁵
 Ки дар муқобалаи булбулон кунанд танин.
 Ба шукри бахти баланд истодаам, ки маро
 Ба умри хеш накардаст ҳаргиз ин тамкин.
 Миёни арсаи Шероз то ба чанд охир
 Пиёда бошаму дигар пиёдагон фарзин.

1 А — намерасад ба самни. 2 А — шухуру 3 А — шавҳаре. 4 А — Ки бахт дархӯри хуснаш намедихад кобин.

5 А — Баъди ин байти зерин омадааст:

Ситойши суҳани хештан нагу, Саъдӣ,

Ки зишт хуб нагардад ба ҷомаи рангин.

6 А — пагоҳ.

Ўу бедбун, ки тановар шавад ба панҷаҳ сол,
Ба панҷ рӯз ба болош барравад¹ яқтин.
Зи рӯзгор баранҷам, чунон ки натвон гуфт
Ба хоки пон худованди рӯзгори ямин.
Бале, ба як ҳаракат аз замона хурсандам,
Ки рӯзгор ба сар меравад ба шиддату кин.
Давон хаставу ҷабри шикаста кас накунад,
Магар касе, ки яқинаш бувад ба рӯзи яқин.
Яқинун қалбӣ аннӣ атока минка ғино,
Ва ло язолу яқинӣ мина-л-ҳавони яқин²
Сухан баланд кунам,

то бар осмон гӯянд,
Дуои давлати ўро фариштагон «омин!».
Ҳамеша хотами иқбол дар ямини ту бод
Ба авни³ эзиду дар чашми душманон-т нигин.
Ба рағми душману аъҷоби дўстон бодо
Ҳамеша чашмаи ризқат⁴ муину бахт⁵ муин.
Ҳазин нишаста ҳасудони давлатат ҳама сол,
Ту гӯш карда бар овози мутрибони ҳазин.
Мабод душманат андар ҷаҳону гар бошад
Ба зиндагонӣ дар сичну мурда дар сиччин.
Давоми айши ту бодо

пас аз ҳалоки аду
Чунон ки пеши ту даф мезананду хасм дафин.
Зи дўстони ту овози рӯду
бонги суруд
Бар осмон шуда аз душманон зафиру анин.
Ҳазор соли ҷалолӣ бақон умри
ту бод,
Шухури он ҳама урдибиҳишту фарвардин.

1 А — баршавад. 2 А — байт нест. 3 А — юмин. 4 А —
ҳашмату чоҳат. 5 А — ризқ.

ДАР СИТОИШИ МАЛИКА ТУРКОНХОТУН

Эй беш аз он ки дар калам ояд¹ санои ту,
Вочиб бар аҳли Машрику Мағриб дуои ту.
Дарвешу подшоҳ, надонам, дар ин замон
Илло ба зери сояи ҳамчун ҳумои ту.
Нӯшинравону Ҳотами Той, ки будаанд,
Ҳаргиз набудаанд ба адлу сахои ту.
Маншур дар навоҳиву машҳур дар ҷаҳон
Овозаи таабиду² хавфу риҷои ту.
Ислом дар амону замони саломат аст
Аз юмни ҳиммату қадами порсои ту.
Гар осмон бидонад кадри ту бар замин,
Дар ҷашми офтоб кашад хоки пойи ту.
Халқ аз ҷазои хайри ту қардан муқассиранд,
Парвардигори халқ тавонад³ ҷазои ту.
Шукри мусофирон, ки ба офоқ меравад,
Гар бар фалак расад, нарасад дар атои ту.
Теги муборизон накунад дар диёри хасм
Чандон асар, ки ҳиммати кишваркушои ту.
Бадбахт нест дар ҳама олам ба иттифок
Илло касе, ки рӯй битобад зи рои ту.
Эй дар бақои умри ту хайри ҷаҳонӣён
Боқӣ мабод, ҳар кӣ нахоҳад бақои ту.
Хос аз барои маслиҳати ом дер сол
Биншин, ки мисли ту нанишинад ба ҷои ту.
Он чист дар ҷаҳон, ки надорӣ ту он мурод,
То Саъдӣ аз худой бихоҳад барои ту.
То офтоб мераваду субҳ медамад
Ойид ба хайрбоди сабоҳу масои ту.
Ё раб, ризои ӯ ту баровар ба фазли хеш,
К-ӯ рӯзу шаб наметалабад ҷуз ризои ту.

1 А — омад. 2 А — таахҳуду. 3 А — бидонад.

ДАР СИҶОИШИ АТОБАК МУЗЛФФАРИДДИНИ
САЛЧУҚШОҲ

Дари биҳишт кушоданд дар ҷаҳон ногоҳ,
Худо ба ҷашми иноят ба халқ кард нигоҳ.
Умеди баста баромад, сабоҳи хайр дамид,
Ба даври давлати Салҷуқшоҳи Салғаршоҳ.
Чу моҳрӯй мусофир, ки бомдоди пагоҳ
Дарояд аз дари уммедвори ҷашмбароҳ,¹
Шамониле, ки наёяд ба васф дар авҳом,
Хасонсе, ки нагунҷад ба зикр дар афвоҳ,
Худойғони муаззам, Атобаки Аъзам,
Сари мулуки замон, Носири Ибодуллоҳ.
Шаҳаншаҳе, ки замин аз фурӯғи талъати ӯ
Мунаввар аст чунон к-осмон ба талъати моҳ.
Хучастарӯзиву хуррам касе, ки боз кунанд
Ба рӯи давлату бахташ дари фараҷ ногоҳ.
Кӣ ҷашм дошт,

ки Юсуф Азизи Миср шавад

Асири банду балон бародарон дар чоҳ.
Шаби финок намебояд аз фалак нолид,
Ки рӯзҳон сапед аст дар шабони сиёҳ.²
Ҳар он ки бар дари бахшоиши худой нишаст,
Ба оқибат наравад ноумед аз ин даргоҳ.
Замона бар сари он аст,

агар хатое кард,

Ки баъд аз ин ҳама тоат кунад ба узри гуноҳ.
Худой умри дарозат диҳод чандоне,
Ки дасти ҷаври замон аз замин кунӣ кӯтоҳ.
Ба гирди хайман ислом шукқае бизанӣ,
Ки қаҳрабо натавонад рабуд парраи коҳ.
Муроди Саъдӣ аз иншои заҳмати хидмат
Насиҳат аст ба самъи кабули шоханшоҳ.

1 А — уммеду ҷашми бахтбароҳ.

2 А — ду байти охириро надорад.

Давоми давлату ороми мамлакат хоҳӣ
Субути роҳату амну мазиди рифъату чоҳ.¹
Камар ба тоату инсофу адлу афв бибанд,
Чу дасти миннати ҳақ бар сарат ниҳод кулоҳ.
Ту равшан оинай, зи оҳи дардманд битарс
Азизи ман, ки асар мекунад дар оина оҳ.
Муаллимони бадомӯзро сухан машнав,
Ки дер сол бимонӣ ба коми некухоҳ..
Дуои зиндадилонат рафиқ боду қарин,
Худои оламиёнат насир боду паноҳ.

ДАР ПАНДУ АНДАРЗ

Ба навбатанд мулук андар ин сипанҷ сарой,
Кунун, ки навбати туст, эй малик, ба адл гарой.
Чу дӯстӣ кунад айём, андак-андак бахш,
Ки бори бозпасин душманест чумларабой.
Чӣ моя бар сари ин мулк сарварон буданд,
Чу даври умр ба сар шуд, даромаданд аз пой.
Ту мард бошу бибар бо худ, он чӣ битвонӣ.
Ки дигарон-ш ба ҳасрат гузоштанд ба чой.
Дирам ба чаврситонони зар ба зинат дех,
Биной хона канонанд, боми қасрандой.
Ба оқибат хабар омад, ки мурд золимӯ монд²
Ба сими сӯхтагон зарнигор карда сарой.
Бухури маҷлисаш аз нолаҳои дудомез,
Ақиқи зевараш аз дидаҳои хунполой.
Ниёз бояду тоат, на шавкату номус,
Баланд бонг чӣ суду миён тихӣ чу дарой.
Ду хислатанд ниғаҳбони мулку ёвари дин,
Ба гӯши қони ту, пиндорам, ин ду гуфти худой:

¹ А — байтро надорад.

² А — ояд, ки марди золим мурд.

Яке, ки гардани зӯроварон ба кахр бизан,
Дувум, ки аз дари бечорагон ба лутф дарой.
Ба теғу таъна гирифтанд чангчӯён мулк,
Ту барру баҳр гирифтӣ ба адлу ҳиммату роӣ.
Чу хидмат аст, чӣ хочат ба гурзи миғфаркӯб,
Чу давлат аст, чӣ хочат ба тири ҷавшанхой.
Ба чашми акли ман ин халқ подшоҳонанд,
Ки соя бар сари эшон фикандай чу хумой.
Самои маҷлис овози зикри¹ Куръон аст,
На бонги мутрибу овои² чангу нолаи ной.
Амал биёр, ки рахти сарои охират аст,
На удеӯз ба кор оядат, на анбарсой.
Кафи ниёз ба ҳақ баркушою ҳиммат банд,
Ки дасти фитна бибандад худои коркушоӣ.
Бад ӯфтанд бадон лочарам, ки дар масал аст,
Ки мор даст надорад³ зи қатли морафсой.
Ҳар он касат, ки ба озори халқ фармояд,
Адуи мамлакат аст ӯ, ба куштанаш фармой.
Ба комаи дили душман нишинад он мағрур,
Ки бишнавад сухани душманони дӯстнамой.
Агар тавакқӯи бахшоиши худоят ҳаст,
Ба чашми афву карам бар шикастагон бахшой.
Диёри Машриқу Мағриб магиру чанг маҷӯӣ,
Диле ба даст куну занги хотире биздой.
Гарат ба соя-дар осоише ба халқ расад,
Бихишт бурдию дар сояи худой осой.
Нагӯямат чу забоноварони рангомез,
Ки абри мушкфишонию баҳри гавҳарзой.
Накоҳад он чӣ набиштаст умру нафзояд,
Пас ин чӣ фоида гуфтан, ки то ба ҳашр бипой.
Мазиду рифъати⁴ дунъёву охират талабӣ,
Ба адлу афву карам кӯшу дар салоҳ афзой.

1 А — зикру. 2 А — овози. 3 А — бидорад. 4 А — неъмат

Ба рӯзи ҳашр, ки феъли бадону неконро
Чазо диҳанд ба микъели некубадпаймой,
Чаридан гунаҳат афв боду тавба қабул,
Сапедномаву хушдил ба афви бор худой.
Ба таънае зада бод, он кӣ бар ту бад хоҳад,
Ки бори дигараш аз сина барнаёяд вой.

ДАР ТАҲБЕҲ ВА МАВЪИЗАТ

Дареғ, рӯзи¹ чавонию аҳди² барной,
Нишоти кӯдакию айши хештанрой.
Сари фурутани андохт пириям дар пеш,
Пас аз фурури чавонию дастболой.
Дареғ, бозун сарпанчагӣ, ки барпечид
Ситези даври фалак сонди тавоной.
Зихӣ, замонаи нопойдори аҳдшикан,
Чӣ дӯстист ки бо дӯстон намепой,
Ки эътимод кунад бар мавоҳиби неъмат,
Ки ҳамчу тифл бибахшию боз бирбой.
Ба зортар гусилӣ, ҳар чӣ хубтар бандӣ,
Табоҳтар шиканӣ, ҳар чӣ хуштар орой.
Ба умри хеш касе коме аз ту барнагирифт,
Ки дар шиканчаи бекомияш нафармой.³
Агар зиёдати кадр аст дар тағайюри нафс,
Нахостам, ки ба қадри ман андарафзой.
Маро маломати девонагию саршағабӣ,
Туро саломати пирию пойбарҷой.
Шукӯҳи пирӣ бигзору илму фазлу адаб,
Кучост чаҳли чавонию ишқу⁴ шайдой.
Чу бо қазои аҷал барнаметавон омад,
Тафовуте накунад гурбузию доной.

¹ А — аҳди. ² А — рӯзи. ³ А — нафарсой. ⁴ А — айши.

На он чалиси анис аз канори ман рафтаст,
 Ки баъд аз ӯ¹ мутасаввир шавад шикейбой.
 Дареғ, хилъати деби аҳсан-ут-тақвим
 Бар остини танаъум тирози зебой.
 Губори хатти муанбар нишаста бар гули рӯй,
 Чунон ки мушк биёвард бар сумансой.
 Агар зи боди фано, эй писар, бияндешӣ,
 Чу гул ба умри дурӯза ғурур нанмой.
 Замони рафта нахоҳад ба гирья бозомад,
 На оби дида, ки гар хуни дил биполой.
 Хамеша боз набошад дари ду лахте чашм,
 Зарурат аст, ки рӯзе ба гил барандой.²
 Надӯхт чомаи коме ба қадди кас гардун,
 Ки оқибат ба мусибат накард яктой.
 Чу хони яғмо барҳам занад ҳаме ногоҳ,
 Замона маҷлиси айши бутони яғмой.³
 Бародарони ту⁴ бечора дар саро рафтанд,
 Ту ҳамчунон зи сари кибр бар сурайёй.
 Хаёл баставу бар боди умр такья зада,
 Ба панҷ рӯз, ки дар ишрати таманной.⁵
 Димоғ пухта, ки ман шермард барноям,
 Бирав, чу бо сағи нафси даранда⁶ барн-ой.
 Агар бувад дили мӯъмин чу мум нармниҳод,
 Ту мум нестӣ,
 эй дил, ки санги хорой.
 Хар он замон, ки зи ту мардуме баросояд⁷
 Дуруст шуд, ба ҳақиқат, ки мардумосой.

1 А — он. 2 А — ни байтро идорад.

3 А — ба чои он байти зерин омадааст:

Чу тухми хурмо фарлот поймол кунад,
 В-агар ба сарвари имрӯз нахли хурмой.

4 А — бародаронат. 5 А — дар айшу дар таманной.

6 А — набахра. 7 А — биёсояд.

В-агар ба чаҳл бирафтӣ, ба узр бозпас оӣ,
Ки чора нест бурун аз шикастапирой.¹
Сухан дароз макун, Саъдиёву, кӯтах кун,
Чу рӯзгор ба пиронасар ба раъноӣ.
В-агар инояту тавфики ҳақ нагирад даст,
Ба дасти саъй ту бо даст то напаймоӣ.
Бибахш, бор худоё, ба фазлу раҳмати хеш,
Ки дардманднавозию чурмбахшоӣ.
Бизоате на сазовори ҳазрат овардем,
Магар ба айни иноят қабул фармоӣ.
Зи дарғаҳи карамат рӯи ноумедӣ нест,
Кучо равад мағас аз коргоҳи ҳалвоӣ.

ДАР ПАНДУ МАВЪИЗА

Эй, ки панҷоҳ рафту дар хобӣ,
Магар ин панҷрӯза² дарьёбӣ.
То кай ин боди кибру оташи хашм?
Шарм бодат, ки катран обӣ.
Қаҳл гаштиву ҳамчунон тифлӣ,
Шайх будиву ҳамчунон шобӣ.
Ту ба бозӣ нишаста в-аз ҷану рост
Меравад тири чархи партобӣ.
То дар ин галла гӯсфанде ҳаст,
Нанишинад фалак зи қассобӣ.
Ту чароғе ниҳода бар раҳи бод,
Хонае дар мамарри селобӣ.
Гар ба рифъат сипехру кайвонӣ,
В-ар ба ҳусн офтобу маҳтобӣ.
В-ар ба Машриқ равӣ ба сайёҳӣ,
В-ар ба Мағриб расӣ ба ҷаллобӣ.

1 А — шикаста бурун зи пиroy. 2 А — панҷ рӯз.

В-ар ба мардї зиёд¹ даргузарї,
 В-ар ба шӯхї чу барқ биштобї.²
 В-ар ба неъмат шарики Қорунї.
 В-ар ба қувват адили Сӯхробї.
 В-ар муяссар шавад, ки санги сиёҳ,
 Зари сомат кунї ба қаллобї.
 Малакулмавро ба ҳилаю зӯр³
 Нагавонї, ки даст⁴ бартобї.
 Мунтаҳои камол нуқсон аст,
 Гул бирезад ба вақти серобї.
 Ту, ки мабдою марҷеат ин аст
 На сазовори кибру эъҷобї.
 Хишти болини гӯр ёд овар,
 Эї, ки сар бар канори аҳобї.⁵
 Хуфтанат зери хок хоҳад буд,
 Эї, ки дар хобгоҳи⁶ санҷобї.
 Бонги таблат намекунад бедор,
 Ту магар мурдаї,
 на дар хобї?⁷
 Бас халоик⁷ фирефтаст ин сим,
 Ки ту ларзон бар ӯ чу симобї.
 Бас ҷаҳон дида ин дарахти қадим,
 Ки ту печон бар ӯ чу лаблобї.⁸
 Бас бигардиду бас бихоҳад гашт
 Бар сари мо сипеҳри дӯлобї.

1 А — зи бод.

2 А — баъди ин байт байти зерин омадааст:

В-ар ба тамкин Ибни Аффонї,
 В-ар ба неруй Ибни Хаттобї.

3 А — фан. 4 А — рӯй. 5 А — асҷобї. 6 А — ҷомаҳобї.

7 А — қасонро. 8 А — байтро надорад.

Ту мумаййиз ба ақлу идрокӣ,
На мукаррам ба чоҳу ансобӣ¹.
Аблаҳе сад унобии хоро
Гар бипӯшад харест уннобӣ².
Нақши девори хонаи ту ханӯз,
Гар ҳамин суратию алқобӣ.
Эй муриди ҳавои нафси ҳарис,
Ташна бар заҳр ҳамчу чуллобӣ.
Қимати ҳештан ҳасис макун,
Ки ту³ дар асл ҷавҳари нобӣ.
Дасту пое бизан ба чораю ҷаҳд,
Ки аҷаб дар миёни ғарқобӣ.
Аҳдҳои шикастаро ҷӣ тариқ⁴
Чора ҳам тавба асту⁵ шиъобӣ.
Ба дари бениёз натвон рафт,
Ќуз ба мустағфирию аввобӣ.
Ту дари халқ мезанӣ шабу рӯз,⁶
Лочарам бенасиб аз ин бобӣ.
Қай дуои ту мустасҷоб кунад,
Ки ба як рӯй дар ду меҳробӣ.
Ё раб, аз ҷинси мо ҷӣ хайр ояд,
Ту карам кун, ки раббӣ арбобӣ.
Ғайбдону латифу бечунӣ,
Ситрпӯшу кариму таввобӣ.
Саъдиё, ростӣ зи халқ маҷӯй,
Чун ту⁷ дар нафси худ намеёбӣ.

¹ А — баъди ин байт байти зерин омадааст:

Ту ба-дин арчманду некуном,
На ба дунъеву мулки асбобӣ.

² А — утғобӣ. ³ А — Ту, ки.

⁴ А — Аҳдҳои шикаста ёд овард. ⁵ А — навбат асту.

⁶ А — ҳама вақт. ⁷ А — Ки ту.

Ҷои гирья (а)ст бар мусибати пир,
Ту¹ чу кӯдак ҳанӯз лаъобӣ.
Бо ҳама айби хештан шабу рӯз
Дар такопӯи айби асҳобӣ.²
Гар ҳама илми оламот бошад,
Бе амал муддану каззобӣ.

ДАР ПАНДУ СИТОИШ

Бизан, ки қуввати бозуи салтанат дорӣ,
Ки дасти Ҳиммати мардон-т меҳнад ёрӣ.
Ҷаҳон кушою аду банду мулк бахшу ситон,
Ки дар Ҳимояти соҳибдилони бисъёрӣ.
Гарат ба шаб набудӣ сар бар остонаи ҳақ,
Қайат ба рӯз муяссар³ шудӣ ҷаҳондорӣ.
Ба давлати ту ҷунон эмин аст пушти замин,
Ки халқ дар шиками модаранд,
пиндорӣ.

Ба зери сояи адли ту осмонро нест
Маҷоли он, ки қунад бар касе ситамгорӣ.
Қафи атои ту гар нест абри раҳмати ҳақ,
Чӣ неъмат аст,

ки бар барру баҳр меборӣ?
Мадеҳ шеваи дарвеш нест, то гӯям⁴:
Мисоли баҳри муҳитию абри озорӣ.
Нагӯямат, ки ба фазл аз киром мумтозӣ,
Нагӯямат, ки ба адл аз мулк мухторӣ.
В-агарчи ин ҳама ҳастӣ, насихат авлотар,
Ки панд роҳи халос асту дӯстӣ борӣ.

1 А — Қи. 2 А — аҳбобӣ. 3 А — мусаллам. 4 А — гӯяд.

Ба саъй кӯш, ки ногаҳ фароғатат набувад,
Ки сар бихорӣ агар рӯи шери нар хорӣ.
Худой Юсуфи сиддикро Азиз накард
Ба хубрӯй, лекин ба хубкирдорӣ.
Шукӯху лашкару чоҳу ҷалолу¹ молат ҳаст,
Вале ба кор наёяд ба ҷуз накӯкорӣ.
Чӣ рӯзо ба шаб овардаи ба роҳати нафс,
Чӣ бошад, ар ба ибодат шабе ба рӯз орей,
Ки пеши аҳли дил оби ҳаёт дар зулмот,
Дуои зиндадилон аст дар шаби торӣ.
Худой салтанатат бар замини дунё дод
Зи баҳри он, ки дар ӯ тухми охират корӣ.
Ба неку бад чу бибояд гузошт, ин беҳтар,
Ки номи нек ба даст оварию бигзорӣ.
Пас аз гирифтани олам чу кӯч хоҳад буд,
Равост, гар ҳама олам гирифта ангорӣ.
Сирот рост кӣ донад дар он ҷаҳон рафта?
Қасе, ки хӯ кунад ин чо ба рострафторӣ.
Ҷаҳонситонию лашкаркашӣ чӣ монанд аст
Ба комронии дарвеш дар сабукборӣ.
Ба бандагӣ сари тоат бинех, ки бирбой
Ба рифъат аз сари гардун кулоҳи ҷабборӣ.²
Чу кор бо лаҳад афтод ҳар ду яксонанд
Бузургтар малику камтарина бозорӣ.
В-ар ин гадо, ба масал, некбахт бархезад,
Бад-он³ амири аҷаллаш диҳанд солорӣ.
Туро, ки раҳмату дод асту дин, башорат бод,
Ки зулму ҷавру тааддӣ зи халқ бардорӣ
Бақои мамлакат андар вучуди як шарт аст,⁴
Ки дасти ҳеч қавӣ бар заъиф нагморӣ.

¹ А — бахту ҷамолу

² А — ин байтро надорад. ³ А — бар он.

⁴ А — ҳамин саодат андар вучуди як ҳарф аст.

Ба давлатат алами дини ҳақ фарошта бод,
Ба савлатат алами куфр дар нагунсорӣ.
Чунон ки то ба қиёмат касе нишон надихад
Ба чуз даҳона¹ фарангию мушки тоторӣ.
Ҳазор сол нагуям бақон умри ту бод,
Ки ин муболиға, донам, зи ақл нашморӣ.
Ҳамин саодату тавфиқ бар мазидат бод,
Ки ҳақ гузорию беҳақ касе наёзорӣ.

ДАР СИТОИШ

Гар ин хаёл муҳаққақ шавад ба бедорӣ,
Ки рӯи азми ҳумоюн аз ин тараф дорӣ.²
Худойро кӣ тавонад гузорд шукру сипос
Яке манам, ки ба мадҳаш кунам шакарборӣ.
Надид³ душмани бетолеъ он чӣ аз ҳақ хост,⁴
Ки ёр бо сари лутф омадасту дилдорӣ.
Ту ёди ҳар кӣ кунӣ, дар ҷаҳон бузург шавад,
Магар ки дигараш аз ёди хеш бигзорӣ.⁵
В-агар маро ҳунаре нест ё хатое ҳаст,
Ту он⁶ макорими ахлоқи хеш ёд орӣ.
Ҷамоатии шуарои дурӯғширинро
Агар ба рӯзи қиёмат бувад гирифторӣ,⁷
Ту рӯи духтари дилбанди табъи ман бикшоӣ,
Ки хонагиш баровардаам, на бозорӣ.
Чу ҳамсариш набинам, ба ноқисе надҳам,
Халифазода таҳаммул чаро кунад хорӣ?
Ба ҳар дирам сари ҳиммат фуру намеояд,
Бибастаам дари дӯкон зи бехаридорӣ.

1 А — даҳони. 2 А — орӣ. 3 А — Бидид.

4 А — дидан хост.

5 А — Магар ки бори дигараш аз ёд бигзорӣ.

6 А — аз. 7 А — ин байтро надорад.

Ман обрӯй нахоҳам зи баҳри¹ нон додан,
Ки пеши тонфае марг бех, ки беморӣ.
Худой дар ду ҷаҳонат ҷазои хайр диҳод,
Ки ҳар чӣ дод, ба изъофи он сазоворӣ.
Туру, ки ҳиммату иқболу² фарру бахт ин аст,
Ба ҳар чӣ саъй кунӣ, давлатат диҳад борӣ.³

ДАР ПАНДУ АНДАРЗ

Эй нафс, агар ба дидаи таҳқиқ бингарӣ,
Дарвешӣ ихтиёр кунӣ бар тавонгарӣ.
Эй подшоҳи шаҳр чу вақтат фаро расад,
Ту низ бо гадои маҳаллат баробарӣ.
Гар панҷ навбатат ба дари қаср мезананд,
Навбат ба дигаре бигузорию бигзарӣ.
Дунъё занест ишвагару дилситон, валек
Бо кас ба сар ҳаме⁴ набарад аҳди шавҳарӣ.
Оҳиста рав, ки бар сари бисъёр мардум аст
Ин ҷирми хокро, ки ту имрӯз бар сарӣ.
Обистане, ки ин ҳама фарзанд зоду кушт,
Дигар кӣ чашм дорад⁵ аз ӯ меҳри модарӣ.
Ин ғули рӯйбастаи кӯтаҳназарфиреб
Дил мебарад ба ғолияандуда ҷодаре.
Хорутро, ки халқи⁶ ҷаҳон сеҳр аз ӯ баранд,
Дар ҷаҳ фиканда⁷ ғамзаи хубон ба соҳирӣ.
Мардӣ гумон мабар, ки ба панча(а)сту зӯру китф,
Бо нафс агар барой, донам, ки шотирӣ.
Бо шермардиат саги иблис сайд кард,
Эй беҳунар, бимир, ки аз гурба камтарӣ.

1 А — барон. 2 А — ахлоку. 3 А — ёрӣ.

4 А — ҳаме ба сар. 5 А — чӣ чашм дорӣ. 6 А — ҷумла.

7 А — фиканд.

Хуш дор, то наяфканадат найравин нафс
Дар вартае, ки суд надорад шиноварӣ.
Сар дар сари ҳавою ҳавас кардаю боз
Дар кори охират кунӣ андеша сарсарӣ.
Дунё ба дин хариданат аз бебизоатист,
Эй бадмуомалат, ба ҳама ҳеч мехарӣ.
То чони маърифат накунад зинда шахсро,
Наздики орифон ҳаявони¹ муҳаққарӣ.
Бас одамӣ, ки дев ба зиштӣ ғуломи ӯст,
В-ар сураташ намояд зеботар аз парӣ.
Гар кадри худ бидонӣ, қадрат фузун шавад,
Некуниход бош, ки покизапайкарӣ.
Чандат ниёзу оз даводад ба барру баҳр,
Даръёб вақти хеш, ки дар пой гавҳарӣ.
Пайдост, қатрай, ки ба қимат кучо расад,
Лекин чу парвариш бувадат, донан дурӣ.
Гар кимиёи давлати ҷовидат орзуст,
Бишнос кадри хеш, ки гӯгирди аҳмарӣ.
Эй мурғи пойбаста ба доми ҳавон нафс,
Қай бар ҳавон олами рӯҳониён парӣ?
Бози сапеди равзаи унсӣ, чӣ фоида,
К-андар талаб чу болбурида кабӯтарӣ.
Чун буми бадхабар мафикан соя бар хароб,
Дар авчи сидра кӯш, ки фархунда тоирӣ.
Он роҳи дӯзах аст, ки иблис меравад,
Бедор бош, то паи ӯ роҳ наспарӣ.
Дар сӯҳбати рафики бадомӯз ҳамчунон
К-андар каманди душмани оҳехта ханҷарӣ.
Роҳе ба сӯи оқибати хайр меравад,
Роҳе ба сӯи оқибат,
акнун мухайярӣ.
Гӯшат ҳадис мешунавад, хуш беҳабар,
Дар ҳалқай ба сурату чун ҳалқа бар дарӣ.

¹ А — ҳайвоне.

Даъвӣ макун, ки бартарам аз дигарон ба илм,
 Чун кибр кардӣ, аз ҳама дунон фурӯтарӣ.¹
 Аз ман бигӯй олими тафсиргӯйро:
 Гар дар амал накӯшӣ, нодон муфассарӣ.
 Бори дарахти илм надонам ба чуз амал,
 Бо илм агар амал накунӣ, шохи бебарӣ.²
 Илм одамият асту ҷавонмардию адаб,
 В-арна дадӣ, ба сурати инсон мусавварӣ.
 Аз сад яке ба ҷой наёварда шартӣ илм
 В-аз ҳубби ҷоҳ дар талаби илми дигарӣ.
 Хар илмро, ки қор набандӣ, ҷӣ фонда?
 Чашм аз барои он бувад, охир, ки бингарӣ.
 Имрӯз ғаррай ба фасоҳат, ки дар ҳадис
 Хар нуктаро ҳазор далоил биёварӣ.
 Фардо фазеҳ бошӣ дар мавқеи³ ҳисоб,
 Гар иллоте бигӯию узре бигустарӣ.
 В-ар сад ҳазор узр бихоҳӣ⁴ гунохро,
 Мар шӯй кардаро набувад зеби духтарӣ.
 Мардон ба сазю ранҷ ба ҷое расидаанд,
 Ту, беҳунар, кучо расӣ аз нафспарварӣ.
 Тарки ҳавост киштии даръеи маърифат,
 Ориф ба зот шав, на ба далқи қаландарӣ.
 Дар кам зи хештан ба ҳақорат ниғаҳ макун,
 Гар беҳтарӣ⁵ ба мол, ба гавҳар баробарӣ.
 В-ар беҳунар ба мол кунӣ кибр бар ҳаким
 Кунӣ харат шуморат, агар гови анбарӣ.
 Фармонбари худою ниғаҳбони халқ бош,
 Ин ҳар ду қарн агар бигирифтӣ, Сикандарӣ.
 Умре, ки меравад ба ҳама ҳол, ҷаҳд кун,
 То дар ризон эзидӣ⁶ бечун ба сар барӣ.

1 А — Бо илм агар амал накунӣ, шохи бебарӣ.

2 А — дубайтро надорад. 3 А — мавқеи.

4 А — биёри. 5 А — меҳтарӣ. 6 А — холики.

Марг, он-к аждаҳон дамон аст печ-печ,
Лекин туро чӣ ғам, ки ба хоби хуш андарӣ.
Фориғ нишастай ба фарохон коми дил,
Боре зи тангнои лаҳад ёд н-оварӣ.
Боре агар ба гӯри азизон гузар бувад,
Аз сар бинех ғурури каёниву сарварӣ.
К-он чо ба дасти воқеъа бинӣ Халилвор
Бар ҳам шикаста сурати бутҳои озарӣ.³
Фарқи азизу паҳлӯи нозук ниҳода тан
Маскан⁴ ба хиштболишию хокбистарӣ.
Таслим шав, гар аҳли тамизӣ, ки орифон
Бурданд ганчи офият аз ганчи⁵ собарӣ.
Пеш аз ману ту бар рухи қонҳо кашидаанд
Туғрои некбахтию нили бадахтарӣ.
Онро, ки тавки мукбилӣ андар азал худой
Рӯзӣ накард, чуи накашад ғулли мудбарӣ.
Зинҳор, панди ман падарон (а) аст, гӯш гир,
Бегонагӣ маварз, ки дар дин бародарӣ.
Шанг аз фақири ашъасу ағбар мадор, аз он-к
Дар вақти марг ашъасу дар гӯр ағбарӣ.
Доман макаш зи сӯхбати эшон, ки дар биҳишт
Доманкашон сундуси хазранду абқарӣ.
Рӯи замин ба талъати эшон мунаввар аст
Чун осмон ба Зӯҳраву Хуршеду Муштарӣ.
Дар боргоҳи хотири Саъдӣ хиром, агар
Хоҳӣ зи подшоҳи сухан доди шоирӣ.
Ғаҳ-ғаҳ хаёл дар сарам ояд, ки ин манам
Мулки Аҷам гирифта ба теги суханварӣ.
Бозам нафас фуру равад аз ҳавли аҳли фазл,
Бо каффи Мӯсавӣ чи зияд⁴ сеҳри Сомарӣ.
Шарм ояд аз бизоати беқиматам, валеқ
Дар шаҳр обгинафурӯш асту чавҳарӣ.

1 А — ин байтро надорад. 2 А — мискин. 3 А — кунчи

4 А — занад.

ДАР СИТОИШИ АМИР АНКИЕНУ

Дуньё наярзад, он ки парешон кунӣ диле,
Зинҳор, бад макун, ки накардаст окиле.
Ин панҷрӯза мӯҳлати айёми одамӣ
Озори мардумон накунад чуз муғаффиле.
Боре назар ба ҳоли азизони рафта кун,
То муҷмали вучуд бубинӣ муфасале.
Он¹ панҷаи камонкашу ангушти хушнавис
Ҳар банде ӯфтада ба ҷоеву мафсиле.
Дарвешу подшаҳ, нашунидам, ки кардаанд
Берун аз ин ду лукмаи рӯзӣ² тановуле.
З-он ганҷҳои неъмату харворҳои мол.
Бо хештан ба гӯр набурданд хардале.
Аз молу ҷоҳу мансабу иқболу³ тахту бахт
Беҳтар зи номи нек накарданд ҳосиле.
Баъд аз ҳазор сол, ки Нӯшинравон гузашт,⁴
Гӯянд аз ӯ ҳанӯз, ки будаст одиле.
Эй он, ки хона дар раҳи селоб мекунӣ,
Бар хоки рӯдхона набошад муаввале.
Дил дар ҷаҳон мабанд, ки бо кас вафо накард,
Ҳаргиз набуд даври замон⁵ бе табаддуле.
Марг аз ту дур нест ва гар ҳаст филмасал,
Ҳар рӯз боз меравияш пеши манзиле.
Бунъеди хок бар сари об аст, аз ин сабаб
Холӣ набошад аз халале ё тазалзуле.
Дуньё мисоли баҳри амиқ аст пурнаҳанг,
Осуда орифон,

ки гирифтанд соҳиле.

Доно чӣ гуфт? Гуфт: «Чу узлат зарурат аст,
Ман худ ба ихтиёр нишинам ба маъзиле».

1 А — ин. 2 А — ду лукма зи дуньё муаввале.

3 А — фармону. 4 А — намонд. 5 А — ҷаҳон.

Яъне хилофи раъи худованди хикмат аст
Имрӯз хона кардану фардо таҳаввуле.
Он гаҳ ки сар ба болиши гӯрам ниҳанд боз,
Аз ман чӣ болише, ки бимонад, чӣ ханбале.
Баъд аз худой ҳар чӣ тасаввур кунӣ ба ақл,
Ночораш охирест ҳамайдун, ки аввале.
Хоҳӣ, ки растагор шавӣ, росткор бош,
То айбчӯйро нарасад бар ту мадхале.
Тир аз камон чу рафт, наёяд ба шаст боз,
Пас вочиб аст дар ҳама коре тааммуле.
Бояд, ки қаҳру лутф бувад подшоҳро
Варна муяссараш нашавад ҳалли мушкиле.
Вақте ба лутф гӯӣ, ки солори қавмро
Бо гуфтугӯи халқ бибояд таҳаммуле.
Вақте ба қаҳр гӯӣ, ки сад кузаи набот
Гаҳ-гаҳ чунон ба кор наёяд, ки ҳанзале.
Мард одамии набошад, агар дил насузадаш,
Боре, ки бинаду харе афтода дар гиле.
Рустам ба найзае накунад ҳаргиз он масоф
Бо душманони хеш, ки золе ба мағзале,¹
Ҳаргиз ба панҷрӯза ҳаёти гузаштани,
Хуррам касе шавад магар аз мавт ғофиле?
Не² корвон бирафту ту хоҳӣ муқим буд,³
Тартиб кардаанд гуру низ маҳмиле.
Гар ман сухан дурушт нагӯям, ту нашнавӣ,
Бе ҷаҳд аз оина набарад занг сайқалӣ.
Ҳақгӯйро забони маломат бувад дароз,
Ҳақ нест, ин чӣ гуфтам?⁴ Агар⁵ ҳаст, гӯ: «Бале!»
Ту рост бош, то дигарон рости кунанд.
Донӣ, ки бе ситора нарафтаст ҷадвале.
Хос аз барои васвасаи деви нафсро
Шояд, гар ин сухан бинависӣ ба ҳайкале.

1 А — Ин даҳ байтро надорад. 2 А — Н. 3 А — монд.
4 А — гуфтаам. 5 А — ар.

Чуз некбахт панди хирадманд нашнавад,
Ин аст тарбият, ки парешон макун диле.
То ҳар чӣ гуфта бошамат аз хайр дар ҳузур,
Баъд аз ту шармсор набошам ба маҳфиле.¹
Ин фикри бикри ман, ки ба хуснаш назир нест,
Мардам махон, агар диҳамаш чуз ба муқбиле.
В-он² кист? — Анкиёна, -ки додори осмон
Додаст мар варо ҳама ҳусну шамоиле.
Навйини аъзам он кӣ ба тадбиру фаҳму роӣ
Имрӯз дар басит надорад муқобиле.³
Ман худ нӣ гуна дам занам аз ақлу табъи хеш,
Қас пеши офтоб накардаст машъале.
Миннатпазири ӯ на манам дар замини Порс,
Дар ҳаққи кист, он кӣ надорад тафаззуле⁴
Умрат дароз бод,

нагӯям, ҳазор сол,
Зеро ки аҳли ҳақ написанданд ботиле.
Нафсат ҳамеша найрави фармони шаръ бод,
То бар сараш зи⁵ ақл бидорӣ муваккале.
То, булбулон ба нола дароянд бомдод,
Ҳар гаҳ ки сар бароварад аз бўстон гуле,
Ҳамвора бўстони умедат шукуфта бод
Саъдӣ дуои хайри ту гӯяд⁶ чу булбуле.

МАРСИЯҲО

Ғарибонро дил аз баҳри ту хун аст,
Дили хешон, намедонам, ки чун аст?
Инони гирия чун шояд гирифтаи,
Ки аз дасти шикебой бурун аст.

1 А — ин байтро надорад. 2 А — он.

3 А — ин байтро надорад. 4 А — Ин байтро надорад.

5 А — ба. 6 А — гӯён.

Магар шоҳаншаҳ андар қалби лашкар
Намеоҷд, ки роят сарнагун аст.
Дигар сабзӣ нарӯяд бар лаби ҷӯй,
Ки борон бештар селоби хун аст.
Дигар хуни Сиёвушон бувад ранг,
Ки оби чашмҳо уннобгун аст.
Шикебой маҷӯй аз чони маҳҷур,
Ки бор аз тоқати мискин фузун аст.
Сукун дар оташи сӯзанда, гуфтам,
Нашояд карду дармон ҳам сукун аст,
Ки дунё соҳибе бадахду хунхор,
Замона модаре бемехру дун аст.
На акнун аст бар мо ҷаври айём,
Ки аз даврони Одам то кунун аст.
Намедонам ҳадиси нома чун аст,
Ҳама бинам, ки унвонаш ба хун аст.

* * *

Бузургон чашму дил дар интизоранд,
Азизон вақту соат мешуморанд.
Ғулумон дурру гавҳар мефишонанд,¹
Канизон дасту соид менигоранд.
Маликхону Миёку Бадру Тархон²
Ба раҳворони тозӣ-бар саворанд,
Ки шоҳаншоҳи одил Саъди Бӯбақр
Ба айвони шаҳаншоҳӣ дароранд.
Ҳарам шодикунон бар тоқи айвон,
Ки марворид бар тоҷаш биборанд.
Замин мегуфт: «Айше хуш гузорем»,
Аз ин³ пас осмон гуфт: «Ар гузоранд».

1 А — мебиёранд. 2 А — Саъду Иқбол. 3 А — он.

Умеди тоҷу тахти хусравӣ буд,
Аз ин ғофил, ки тобуташ дароранд.¹
Чӣ шуд покизарӯёни ҳарамро,
Ки бар сар коху бар зевар ғуборанд.
Нашояд пора кардан чомаву рӯй,
Ки мардум тахти амри кирдигоранд.
Валекин бо чунин доғи чигарсӯз
Намешояд, ки фаръёде надоранд.²
Бале, шояд, ки маҳчурон бигирьянд,
Равъ бошад, ки мазлумон бизоранд.
Намедонам ҳадиси нома чун аст,
Ҳаме бином, ки унвонаш ба хун аст.
Бирафт он гулбуни хуррам ба бода,
Дареғе монду фаръёдеву ёде.
Замоне ҷашми ибратбин³ бихуфтӣ,
Гараш селоби хун бозистодӣ.
Чӣ шояд гуфт даврони замонро,
Нахоҳад парварид ин сифла зоде⁴.
Наёрад гардиши гетӣ дигар бор,
Чунон соҳибдиле, фаррухнажоде.⁵
Хирадмандони пешин рост гуфтанд:
«Маро худ кошкӣ модар назодӣ.
Набудӣ дидагонам, то надидӣ,
Чунин оташ, ки дар олам фитодӣ».⁶
Накӯхоҳон тасаввур карда буданд,
Ки омад пушти давлатро малода.
Тани гарданкашашро вақти он буд,
Ки тоҷи хусравӣ бар сар ниҳодӣ.
Чӣ⁷ рӯз омад дарахти номбардор,
Ки бӯстонро баҳору мева додӣ.

1 А — биёранд. 2 А — ин байтро надорад.

3 А — ҳасратбин. 4 А — роде. 5 А — хуррамнажоде.

6 А — ин байтро надорад. 7 А — чу.

Магар чашми баде¹ андар камин буд,
Бибурд аз бӯстонаш тундбод.
Намедонам ҳадиси нома чун аст,
Ҳама бинам, ки унвонаш ба хун аст.
Пас аз марги ҷавонон гул мамонод,
Пас аз гул дар² чаман булбул махонод.
Қас андар зиндагонӣ кимати дӯст
Надонад, кас чунин кимат мадонод.
Ба ҳасрат дар замин рафт он гули нав,
Сабо бар устухонаш гул дамонод.
Ба талхӣ рафт аз³ дуньёи ширин,
Зулоли ком дар халқаш ҷаконод.
Саромад рӯзгори Саъди Бӯбакр,
Худовандаш ба раҳмат даррасонод.
Ҷазои ташна мурдан дар ғарибӣ,
Шароб аз дасти пайғамбар ситонод.
Дар он олам худой аз олами ғайб⁴
Нисори раҳматаш бар сар фишонод.
Хар он кас дил намесӯзад бад-ин дард,
Худояш ҳам ба ин оташ нишонод.⁵
Дар ин гетӣ Музаффаршохи одил
Муҳаммад номбардорааш бимонод.
Саодат партави некон диҳодаш,
Ба хӯи солеҳонаш парваронод.
Равони Саъдро бо ҷони Бӯбакр
Ба авчи рӯху роҳат густуронод.
Ба коми дӯстону бахти фирӯз
Басе даврони дигар бигзаронод.
Намедонам ҳадиси нома чун аст,
Ҳама бинам, ки унвонаш ба хун аст.

1 А — бадон. 2 А — бар. 3 А — аз ин. 4 А — лутф.
5 А — ин байтро надорад.

ЗИКРИ ВАФОТИ АМИР ФАХРИДДИН

Вучуди ориятӣ, дил дар ӯ нашоёд баст,
Ҳамон ки марҳами ҷон буд, дил ба неш бихаст.
Агар ҷавоҳири арвоҳ дар кашокаши назъ,
Ҳаме ба олами улвӣ равад зи олами паст.
Бар оби дидан маҳҷур ҳам маломат нест,
Ки шавқ мебиситонад инони ақл аз даст.
Дарахти сабз намебинӣ, эй аҷаб, дар боғ,
Ки чун фуру давад обаш, чу шохи тар бишнкаст.
Чӣ гуна талх набошад шаби фироқи касе,
Ки бомдоди киёмат дар ӯ тавон пайваст.
Чаҳон бар об ниҳодасту зиндагӣ бар бод,
Бар обу бод кучо бошад эътимоди нишаст.
Чу лашкарӣ, ки ба гӯш оядаш нидои раҳил,
Ки хайма баркану охур ҳанӯз хинг¹ набаст.
Камони умри чиҳилсолагню панҷахро
Ба зӯри дасти табиат шикаста² гир ба даст.³
Гар ангубин диҳадат рӯзгор, гарра мабош,
Ки боз дар даҳанат ҳамчунон кунад, ки кабаст.
Худои азза ва ҷал қабз карда бандаи хеш,
Ту низ сабр кун,

эй бандаи худойпараст.

Чаҳон сарои гурур асту деви нафсу ҳавой,
Афаллах, он ки сабукбору бегуноҳ бираст.
Ризо ба ҳукми қазо гар диҳему гар надихем,
Аз ин каманд нашоёд ба шермардӣ раст.⁴
Бунафшавор нишастан чӣ суд сар дар пеш,
Дареғи беҳуда бурдан⁵ бар он ду наргиси маст.
Гар офтоб фуру шуд, ҳанӯз боке нест
Туро, ки сояи Бӯбакри Саъди Зангӣ ҳаст.

1 А — нек. 2 А — кашада. 3 А — шаст. 4 А — част.

5 А — хӯрдан.

Дарде ба дил расид, ки ороми чон бирафт,
В-он¹ ҳар кӣ дар ҷаҳон ба дарег аз ҷаҳон бирафт.
Шояд, ки чашми чашма бигирьяд ба ҳой-ҳой,
Бар бӯстон, ки сарви баланд аз миён бирафт.
Боло тамом карда дарахти баланди ноз,
Ногаҳ ба ҳасрат аз назари боғбон бирафт.
Гетӣ ба ў чу хуни Сиёвуш навҳа кард,
Хуни сиёвушон зи ду чашмаш равон бирафт.
Дуди дил аз дарича баромад,² ки дуди дег,
Ҳаргиз чунин набуд, ки то осмон бирафт.
То оташ аст, хирмани касро чунон насӯхт,
Зинҳори³ оташе, ки ба чархаш духон бирафт.
Борони фитна бар дару девори кас набуд,
Бар боми мо зи гирьяи хун новадон бирафт.
Талх аст шарбати гами ҳичрону талхтар
Бар сарвқомате, ки ба ҳасрат ҷавон бирафт.
Чандон бирафт хун зи ҷароҳат ба ростӣ,
Қ-аз чашми модару падари меҳрубон бирафт.
Ҳамчун шақоиқам дили хунин сиёҳ шуд,
Қ-он сарви навбаромада аз бӯстон бирафт.
Хӯрдем захмҳо, ки на хун омаду на оҳ,
Ваҳ, ин чӣ неш буд, ки то устухон бирафт.
Хушбӯр сарзаниш накунад дардмандро,
Қ-аз дил нишон намераваду дилнишон бирафт.⁴
Лекин самуми қаҳри аҷалро илоҷ нест,
Бисъёр аз ин варақ, ки ба боди хазон бирафт.

1 А — В-аз. 2 А — биёмад. 3 А — зинҳор аз.

4 А — Баъди ин байти зерин омадааст:

Чашму ҷароғи қавму қабонл зи пешн чашм
Барқи ҷаҳанда чун биравад ҳамчунон бирафт.

Мо корвони охиратем аз диёри умр
У мард буд,¹ пештар аз корвон бирафт.
Икболи хонадони шарифу бародарон
Човид бод, агар яке аз хонадон бирафт.
Эй нафси пок, манзили хокат хучаста бод,
Танхо на бар ту чавру чафои замон бирафт.
Донанд окилон ба ҳақиқат, ки мурғи рӯх
Вакте халос ёфт, к-аз ин ошён бирафт.
Зинхор аз он шабонгаҳи торику бомдод,
К-аз ту хабар наёмаду аз мо фиғон бирафт.
Захме чунон набуд, ки марҳам тавон ниҳод,
Доруи дил чӣ фоида дорад, чу² чон бирафт.
Шарҳи ғамат тамом нагуфтем ҳамчунон,
Ин садьякест, к-аз ғами дил бар забон бирафт.
Саъдӣ ҳамеша бори фироқ эҳтимоли ўст,³
Ин навбаташ зи дасти таҳаммул инон бирафт.
Хукми худой буд қироне, ки аз сипехр
Бар дасту теғи ҳазрати⁴ соҳибкирон бирафт.
Умраш дароз бод, ки бар қатли бегуноҳ
Вакте дарег гуфт, ки тир аз камон бирафт.

ДАР МАРСИЯИ АТОБАК АБУБАКР БИННИ САЪДИ ЗАНГӢ

Ба иттифок, дигар дил ба кас набояд дод,
Зи хастағие, ки дар ин навбат иттифок афтод.
Чу моҳи давлати Бӯбакри Саъд офил шуд.
Тулӯи ахтари саъдаш ханӯз чон меод.
Умеди амну саломат ба гӯши дил мегуфт,
Бақои Саъд Абӯбакри Саъди Зангӣ бод.

1 А — буду. 2 А — Дору чӣ суд дорад онро, ки.
3 А — эҳтимол дошт. 4 А — хисрави.

Ханӯз доғи нахустин дуруст ношуда буд,
Ки дасти ҷаври замон доғи дигараш бинҳод.
На он дарег, ки ҳаргиз бадар равад аз дил,
На он ҳадис, ки ҳаргиз бурун шавад аз ёд.
Арӯси мулк накӯрӯй духтарест, валеқ
Вафо намекунад ин суستمехр бо домод.
На худ сарири Сулаймон ба бод рафтию бас,
Ки ҳар кучо, ки сарир аст, меравад бар бод.
Вучуди халқ бадал мешавад, вагарна замин
Ҳамон вилояти Қайхусрав асту Тӯру Қубод.
Шунидаем, ки бо ҷумла дӯстӣ пайваст.
Нагуфтаанд, ки бо ҳеч кас ба аҳд истод.
Чу тифл бо ҳама бозиду бевафой кард,
Аҷабтар он, ки нагаштанд ҳеч як устод.
Бад-ин хилоф надонам, ки мулк ширин аст,
Вале чӣ суд, ки дар санг мекушад Фарҳод.
Зи модар омада бе ганҷу мулку хайлу ҳашам,
Ҳама раванд чунон-к омаданд модарзод.
Ҳама иморати оромгоҳи укбо кард,
Ки эътимоди бақоро нашояд ин бунъёд.
Агар касе ба сипандор дарнапошад тухм,
Гадои хирмани дигар қасон бувад мурдод.
Умед ҳаст, ки равшан бувад бар ӯ шаби гӯр,
Ки шамъдони макорим зи пеш бифристонд.
Ба рӯзи арзи қиёмат худон азза ва чал
Ҷазои хайр диҳодаш,

ки доди хайр бидод.

Бикарду бо тани худ кард ҳар чӣ аз инсоф,
Ҳамин қиёс бикун, гар касе кунад бедод.
Қасон ҳукумати ботил кунанду пиндоранд,
Ки ҳукмро ҳама вақте мулозим аст нафод.
Ҳазор давлати султонию худовандӣ,
Ғуломи бандагию гардан аз гунаҳ озод.
Гар оби дидаи шерозиён бипайванданд
Ба якдигар, биравад ҳамчу Даҷла дар Бағдол.

Вале чӣ фоида, аз гардиши замона нафир
 Накардаанд шиносандагон зи ҳақ фаръёд.
 Агар зи боди хазон гулбуне шукуфта бирехт,
 Бақон сарви равон боду сояву шамшод.
 Ханӯз рӯи саодат ба кишвар аст ваъид,
 Ханӯз пушти саодат ба маснад аст Суод.
 Қулоҳи давлату савлат ба зӯри бозу нест,
 Ба ҳафтсола диҳад бахту давлат аз ҳафтод.
 Ба хидматаш сари тоат ниҳанд хурду бузург
 Дар он қабилла, ки хурде бувад бузургниҳод.
 Камар фурӯ шуду субҳи дувум ҷаҳон бигрифт,
 Хаёти ӯ ба сар омад, давоми умри ту бод.
 Қушоишат бувад, ар панди банда гӯш кунӣ,
 Ки ҳар кӣ кор набаст ин сухан, ҷаҳон накшод.
 Ҳамон насихати қаддат, ки гуфтаам, бишнавар,
 Ки ман намонаму гуфти манат бимонад ёд:
 «Диле хароб макун бе гунаҳ, агар хоҳӣ,
 Ки солҳо бувадат хонадону мулк обод».¹

МАРСИЯИ САЪД БИННИ АБЎБАКР

Ба ҳеҷ боғ набуд он дарахт монандаш,
 Ки тундбоди аҷал бедареғ баркандаш.
 Ба дӯстӣ ҷаҳон бар ки эътимод кунад,
 Ки шӯҳи дида назар бо касест ҳар чандаш.
 Ба лутфи хеш худоё равони ӯ хуш дор,
 Бад-он ҳаёт бикун з-ин ҳаёт хурсандаш.
 Намурд Саъд Абӯбакр Саъд бинни Заңғӣ,
 Ки ҳаст сояи уммедвори фарзандаш.
 Гар офтоб бишуд,
 соя ҳамчунон боқист,
 Бақон аҳли ҳарам боду хешу пайвандаш.

¹ А — ин марсияро надорад.

Хамеша сабзу чавон бод дар ҳадикаи мулк
Дарахти давлати беховари барӯмандаш.
Яке дуои ту гуфтам, яке дуои адут,
Бигӯям онро, гар нек нест, мапсандаш.
Хар он ки пон хилофи ту дар рикеб овард,
Ба хона бозравад асп бе худовандаш.¹

ДАР МАРСИЯИ АБЎБАКР САЪД БИННИ ЗАНГИ²

Дили шикаста, кӣ марҳам ниҳад³ дигарбораш?
Ятими хаста, кӣ аз пой барканад хораш?
Хаданги дарди фироқ андаруни синаи халк
Чунон нишаст⁴, ки дар ҷон нишаст сӯфораш.
Чу мурғи кушта қалам сарбурида мегардад,
Чунон ки хуни сияҳ меравад зи минқораш.
Даҳони мурда ба маънӣ сухан ҳаме гӯяд,
Агарчи нест ба сурат забони гуфтораш,
Ки, зинҳор, ба дунъюю мол ғарра мабош,
Бихоҳадат ба зарурат гузошт якбораш.⁵
Чӣ суди косан заррину шарбати масмум,
Дареғи ганчи бақо гар набудӣ ин мораш.
Бас эътимод макун бар давоми давлати даҳр,⁶
Ки озмудан халк⁷ аст хӯи ғаддораш.
Назар ба ҳоли худованди дину⁸ давлат кун,
Ки файзи раҳмати ҳақ бар равони хушъораш.
Сипеҳр тоҷи каёнӣ зи торакаш бардошт,
Ниҳод бар сари турбат кулоҳу дастораш.

1 А — ин марсияро надорад.

2 А — Ба лаҳу фӣ марсияти-л-Атобак Абӯбакр бини Саъд. 3 А — кунад. 4 А — бихаст. 5 А — бигзораш.

6 А — умр. 7 А — ақл. 8 А — кулму.

Ғарат ба шаҳду шакар парварад замонаи дун,
 Вафои аҳд надорад, ба дӯст машмораш.
 Дигар шукуфа нахандад ба боғи фирӯзӣ,
 Ки хун ҳаме равад аз дидаҳон¹ ашҷораш.
 Чӣ гуна ғам нахӯрад дар фироқи ӯ дарвеш,²
 Ки ғам фузун шуду аз сар бирафт ғамхораш.
 Умедвори вучуде, ки аз чаҳон биравад,
 Миёни халқ бимонад ба некӣ осораш.
 Аз оби чашми азизон, ки бар бисот бирехт,
 Ба рӯзи борон монасту сафҳаи³ бораши.
 Назар ба ҳоли чунин рӯз буд дар ҳама умр,
 Намози нима шабону дуои исҷораш.
 Гумон мабар, ки ба танҳост дар ҳазираи хок,
 Қарини гӯру қиёмат бас аст кирдораш.
 Ғараш вилояту фармону ганҷу мол⁴ намонд,
 Бимонд раҳмати парвардигори ғаффораш.⁵
 Қазои ҳукми азал буду рӯзи хатми амал,
 Дигар чӣ фоида таъдоди⁶ зикру кирдораш⁷.
 Валеки дӯст бигирьяд ба зорӣ аз пан дӯст,
 Агарчи бознагардад ба гирьяи зораш.
 Ғаме расид ба рӯи замона аз тақдир,
 Ки пушти тоқати гардун дуто кунад бораши.⁸
 Ҳамин чароҳату ғам буд, к-аз фироқи расул
 Ба рӯзгори муҳочир расиду ансораш.
 Бирафт сояи дарвешу ситрпӯши ғариб,
 Бипӯш, бор худоё,
 ба афви саттораш.
 Ба хайли хонаи каррубниёни олами кудс,
 Ба гирди хонаи⁹ рӯҳонниён фуруд ораш.

1 А — бандҳон. 2 А — дар фироқ дарвеше.
 3 А — суфған. 4 А — мулку ганҷ. 5 А — дотораш.
 6 А — таъдоду. 7 А — такрораш. 8 А — ни байтро надор
 рад. 9 А — хайман.

Аду, ки гуфт ба ғавго, ки дар гузаштани дӯст¹
 Чаҳон хароб шавад, сахв буд пиндораш.
 Ҳамон дарахт набуд дар ҳадикан мулк,
 Ки баъд аз ин мутафарриқ шаванд итёраш.²
 Намурд номи Абӯбакр Саъд бинни Зангӣ,
 Ки монд Саъд Абӯбакр номбардораш.³
 Чароғро, ки чароғе аз ӯ фаро гиранд,
 Фуру нишинаду боқӣ бимонад анвораш.
 Худойғони замону замин⁴ Музаффаридин,
 Ки қоим аст ба аълои дину изҳораш,
 Бузургвор, худоё, ба фарру давлату ком
 Давоми умр бидеҳ солҳои бисъёраш.
 Ба некмардон, к-аз⁵ чашми бад бипарҳезаш,
 Ба ростон, ки зи норостон ниғаҳ дораш,
 Ки нуқта то мутамаккин набошад андар асл,
 Дуруст бознаёяд ҳисоби паргораш.

ДАР ЗАВОЛИ ХИЛОФАТИ БАНИ АББОС⁶

Осмонро ҳақ бувад гар хун бигирьяд бар замин,
 Бар заволи мулки Мустаъсим амиралмӯъмин.
 Эй Муҳаммад, гар қиёмат мебарорӣ сар зи хок,
 Сар баровар в-ин қиёмат дар миёни халқ бин.
 Нозанинони ҳарамро хуни халки бедареғ,
 З-остон бигзашту моро хуни чашм аз остин.
 Зинҳор аз даври гетӣ в-инқилоби рӯзгор,⁷
 Дар хаёли кас наёмад, к-онҷунон гардад чунин.

1 А — ӯ. 2 А — изҳораш. 3 А — ин байтро надорад.

4 А — мулуки замон. 5 А — Ба некномӣ аз.

6 А — Дар марсияи амиралмӯъмин Мустаъсим ва зикри воқеан Бағдод.

7 А — аҳди гетӣ в-инқилоби даври чаҳр.

Дида бардор, эй ки дидӣ шавкати бобулҳарам,
 Кайсарони Рум сар бар хоку хоконони Чин.
 Хуни фарзандони амми Мустафо шуд¹ рехта,
 Ҳам бар он хоке, ки султонон ниҳодандӣ чабин.
 Ваҳ, ки гар бар хуни он покон фуруд ояд мағас,
 То киёмат дар даҳонаш талх гардад ангубин.
 Баъд аз ин ӯсоиш аз дунъё набояд чашм дошт,
 Қир дар ангуштарӣ монад, чу бархезад нигин.
 Даҷла хуноб аст аз ин пас, гар ниҳад сар дар нишеб,
 Хоки нахлистони Батҳоро кунад дар хун ачин.
 Рӯи даръё дарҳам омад з-ин ҳадиси хавлюк,
 Метавон донист, бар рӯяш зи мавҷ² афтода чин.
 Гирья беҳуд(а) асту беҳосил бувад шустан ба об,
 Одамиро ҳасрати³ дил в-аспро доғ аз сурин.
 Навҳа лонк нест бар хоки шаҳидон, з-он ки ҳаст,⁴
 Қамтарини давлати эшон биҳишти бартарин.
 Лекин аз рӯи мусулмонӣю кӯи маърифат⁵
 Меҳрубонро дил бисӯзад дар фироки нозанин.
 Бош то фардо, ки бинӣ рӯзи доду растахез
 В-аз лаҳад бо захми хунолуда бархезад дафин.
 Бар замин хоки қадамшон тӯтнён чашм буд,
 Рӯзи маҳшар хунашон гулгунаи ҳурони ин.
 Қолаби маҷрӯҳ агар дар хоку хун ғалтад, чӣ бок?
 Рӯҳи пок андар ҷавори лутфи раббулоламин.
 Такья бар дунъё нашояд карду дил бар вай ниҳод
 Қ-осмон гоҳе ба меҳр аст, эй бародар, гар ба кин.
 Чархи гардон бар замин, гӯӣ, ду санги оспёст,
 Дар миёни ҳар ду рӯзу шаб дили мардум таҳин.
 Зӯри бозую шуҷоат барнатобад⁶ бо ачал,
 Чун қазо омад, намонад қуввати рои разин.
 Теғи ҳиндӣ барнаёяд рӯзи пайкор аз ниём
 Шермардеро, ки бошад марг пинҳон дар камин.

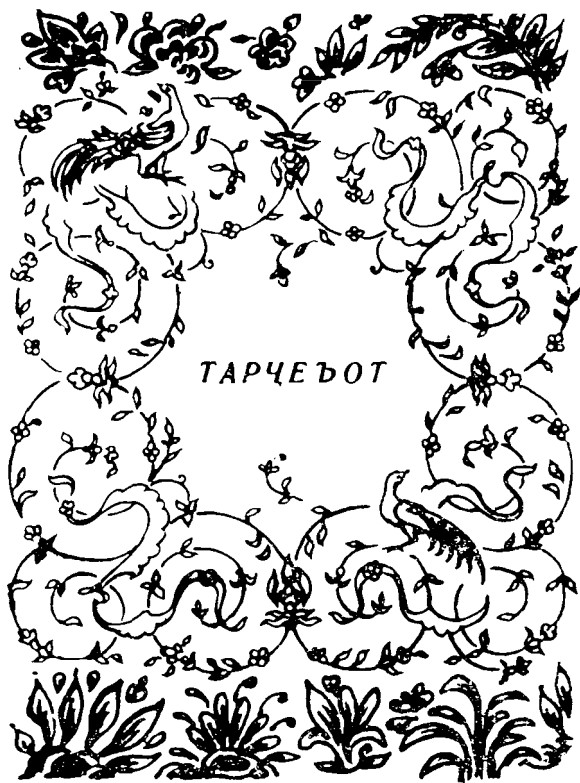
¹ А — бин, ² А — чарх, ³ А — ҳасрат аз.

⁴ А — баҳри оғ-к. ⁵ А — марҳамат. ⁶ А — барнаёяд.

Таҷрибат бефоида (а) аст, он чо ки баргардид бахт,
Хамла овардан чӣ суд, онро ки баргардид зин.
Қаргасонанд аз паи мурдори дунъё ҷангҷӯй,
Эй бародар, гар хирадмандӣ, чу симурғон нишин.
Мулки дунъёро чӣ қимат, хочат ин аст аз худой,
Қ-ӯ ниғаҳ дорад ба мо-бар мулки имону якин.
Ё раб, ин мулки мусулмонӣ ба амн обод дор,
Дар паноҳи шоҳи одил, пешвои мулку дин.
Хусрави соҳибқирон, ғавси замон Бӯбакри Саъд
Он кӣ ахлоқаш писандид (а) асту авсофаш гузин.
Маслиҳат буд ихтиёри¹ рои равшанбини ӯ,
Бо забардастон сухан гуфтан нашоёд чуз ба лин.
Лочарам дар барру бахраш донёни давлатанд,
Қ-эй ҳазорон офарин бар чонат, эй чонофарин.
Рӯзгорат босаодат боду саъдат пойдор²,
Роятат мансуру бахтат ёру иқболат муин³.

¹ А — маслиҳат дид, иқтизои. ² А — Саъдӣ мадҳ гӯй.
³ А — қарин.

ТАРЧЕЪОТ

ТАРЧЕБОТ¹

Эй сарви баландқомати дӯст
Ваҳ, ваҳ, ки шамоилат чӣ некӯст.
Дар пои латофати ту мирод,
Ҳар сарви сихӣ, ки бар лаби чӯст.
Нозук баданӣ, ки менагунчад
Дар зери қабо чу ғунча дар пӯст.
Маҳпора ба бом агар барояд,
Қӣ фарқ кунад, ки моҳ ё ӯст?
Он хирмани гул на гул, ки боғ аст,
На боғи Ирам, ки боғи минӯст.
Он ғӯи муанбар аст дар чайб,
Ё бӯи даҳони анбаринбӯст?
Дар ҳалқаи савлачони зулфаш
Бечора дил ӯфтода чун ғӯст.
Месӯзаду ҳамчунон ҳаводор,
Мемираду ҳамчунон дуогӯст.
Хуни дили ошиқони мушток
Дар гардани дидаи балочӯст.
Ман бандаи лӯъбатони симин,
Қ-охир дили одамӣ на аз рӯст.
Бисъёр маломатам бикарданд,
Қ-андар паи ӯ марав, ки бадхӯст.
Эй сахтдилони сустпаймон,
Ин шарт и вафо бувад, ки бе дӯст

¹ А — Китоб-ат тарчеъ.

Биншинаму сабр пеш гирам,
Дунболаи кори хеш гирам?
Дар аҳди ту, эй нигори дилбанд,
Бас аҳд, ки бишкананду савганд.
Дигар наравад ба ҳеч матлуб
Хотир, ки гирифт бо ту пайванд.¹
Аз пеши ту роҳи рафтаним нест,
Ҳамчун мағас аз баробари қанд.
Ишқ омаду расми ақл бардошт,
Шавқ омаду беҳи сабр барканд.
Дар ҳеч замонае назодаст
Модар ба чамоли чун ту фарзанд.
Бод аст насихати рафиқон
В-андӯҳи фироқ кӯҳи Алванд.
Ман нестам, ар касе дигар ҳаст
Аз дӯст ба ёди дӯст хурсанд.
Ин чавр, ки мебарем, то кай
В-ин сабр, ки мекунем,

то чанд?

Чун мурғ ба тамъи дона дар дом,
Чун гург ба бӯи дунба дар банд.
Афтодаму маслиҳат чунин буд,
Бе банд нагирад одамӣ панд.
Муставчиби ину беш аз инам
Бошад, ки чу мардуми хирадманд
Биншинаму сабр пеш гирам,
Дунболаи кори хеш гирам.
Имрӯз ҷафо намекунад кас
Дар шаҳр, магар ту мекуни бас.²
Дар доми ту ошиқон гирифтор,
Дар банди ту дӯстон маҳбас.

1 А — ин байтро надорад. 2 А — ту мекуни дигар ба

Ё мӯҳрифатӣ ба нори хаддин,
 Ман ҷумратихо-с-сирочу такбас.
 Субҳе, ки машоми ҷони ушшоқ
 Хушбӯй кунад изо танаффас.
 Истакбалаҳу ва ин тавалло
 Истаънасаҳу ва ин танаффас.
 Андоми ту худ ҳарири Чин аст,
 Дигар чӣ кунӣ қабои атлас.
 Ман дар ҳама қавлҳо фасеҳам,
 Дар васфи шамоили ту ахрас.
 Ҷон дар қадамат кунам, валекин
 Тарсам, наниҳӣ ту пой бар хас.
 Эӣ соҳиби ҳусн, дар вафо кӯш,
 Қ-ин ҳусн вафо накард бо кас.
 Схир ба закоти тандурустӣ
 Фаръеди дили шикастагон рас.
 Минбаъд макун, чунон к-аз ин пеш,
 В-арна, ба худо, ки ман аз ин пас
 Биншинаму сабр пеш гирам,
 Дунболаи кори хеш гирам.
 Гуфтори хушу лабони борик,
 Мо атья ба фиҳи¹ чалла борик.
 Аз рӯи ту моҳи осмонро
 Шарм омаду шуд ҳилол борик.
 Ё қотилати² би сайф лаҳзин
 Воллоҳ фатангани³ бихотик.
 Аз баҳри худо,
 ки моликон ҷавр
 Чандин накунамд бар мамолик.
 Шояд, ки ба подшаҳ бигӯянд:
 «Турки ту бирехт хуни тоҷик».⁴

1 А — фока. 2 А — қоталанӣ. 3 А — Қаталтанӣ.

4 А — ин байтро надорад.

Донї, ки чї шаб гузашт бар ман,
 Ло яъти бимислухо аодик
 Бо ин ҳама гар ҳаёт бошад,
 Ҳам рӯз шавад шабони торик.
 Филҷумла, намонд сабру ором
 Кам тарчунї ва кам адорик
 Дардо, ки ба хира умр бигзашт,
 Эй дил, ту маро намегузорї-к.
 Биншинаму сабр пеш гирам,
 Дунболаи кори хеш гирам.
 Чашме, ки назар нигах надорад,
 Бас фитна, ки бо сари дил орад.
 Охуи каманди зулфи хубон
 Худро ба ҳалок месупорад.
 Фаръед, зи дасти нақш, фаръед
 В-он¹ даст, ки нақш менигорад.
 Ҳар чо ки муваллаҳе чу Фарҳод
 Ширинсифате бар ӯ гуморад.
 Қас бори мушоҳидат начинад,
 То тухми муҷоҳидат нақорад.
 Нолидани ошикони дилсӯз
 Нопухта маҷоз мешуморад.²
 Айбаш мекунад, хушмандон,
 Гар сӯхта хирмане барорад.
 Хоре чї бувад ба пой муштоқ,
 Тегеш бизан, ки сар нақорад.
 Ҳочат ба дари қасест моро,
 Қ-ӯ хочати қас намегузорад.
 Гӯянд: ба рӯз пеши ҷавраш
 Мян меравам, ӯ намегузорад.
 Ман худ на ба ихтиёри хешам,
 Гар даст зи доманам бидорад,

1 А — 3-он. 2 А — ин байтро надорад.

Биншинаму сабр пеш гирам,
 Дунболаи кори хеш гирам.
 Баъд аз талаби ту дар сарам нест,
 Ғайр аз ту ба хотир-андарам нест.
 Раҳ менадиҳӣ, ки пешат оям
 В-аз пеши ту раҳ, ки бигзарам, нест.
 Ман мурғи забуни доми унсам,
 Ҳарчанд ки мекашӣ, парам нест.
 Гар чун ту парӣ дар одамизод
 Гӯянд, ки ҳаст, боварам нест.
 Меҳр аз ҳама халқ баргирифтам,
 Чуз ёди ту дар тасавурам нест.
 Гӯянд: бикӯш, то биёбӣ
 Мекӯшаму бахт ёварам нест.
 Қисме, ки маро наёфариданд,
 Гар ҷаҳд кунам, муяссарам нест.
 Эй кош,¹ маро назар набудӣ,
 Чун ҳаззи назар баробарам нест.
 Фикрам ба ҳама ҷаҳон бигардид
 В-аз гӯшаи сабр бехтарам нест.
 Бо бахт ҷадал наметавон кард
 Акнун, ки тариқи дигарам нест,
 Биншинаму сабр пеш гирам,
 Дунболаи кори хеш гирам.
 Эй дил, на ҳазор аҳд кардӣ,
 Қ-андар талаби ҳаво нагардӣ?
 Қасро чӣ гунаҳ, ту хештанро
 Бар теғ задю захм х (в) ардӣ.
 Дидӣ, ки чӣ гуна ҳосил омад
 Аз даъвини ишқ- рӯй зардӣ²
 Ё дил биниҳӣ ба ҷавру бедод,
 Ё қиссаи ишқ дарнавардӣ.

¹ А — коқ. ² А — ин байтро надорад.

Эй симтани сиѣхгесӯ,
 К-аз фикр сарам сапед кардӣ.
 Бисьѣр сиѣх сапед кардаст
 Даврони сипехри лочувардӣ.
 Сулҳ аст миёни куфру ислом
 Бо мо ту ҳанӯз дар набардӣ.
 Сар беш гарон макун, ки кардем
 Иқрор ба бандагию хурдӣ.
 Бо дарди туам хуш аст, азэро-к
 Ҳам дардию ҳам давои дардӣ.
 Гуфтӣ, ки сабур бош, ҳайҳот,
 Дил мавзеи сабр буду бурдӣ.
 Ҳам чора таҳаммул асту таслим
 В-арна ба кадом чаҳду мардӣ.
 Биншинаму сабр пеш гирам,
 Дунболаи кори хеш гирам.
 Бигзашту ниғаҳ накард бо ман,
 Дар пой кашон зи кибр доман.
 Ду наргиси масти нимхобаш
 Дар пешу ба ҳасрат аз қафо ман.
 Эй қиблаи дӯстони мушток,
 Гар бо ҳама он кунӣ, ки бо ман
 Бисьѣр касон, ки чони ширин
 Дар пой ту резад, аввало ман.
 Гуфтам, ки шикоят бихонам,
 Аз дасти ту пеши подшо ман,¹
 Қ-ин² сахтдилию сустмехрӣ
 Чурм аз тарафи ту буд ё ман?
 Дидам, ки на шартӣ меҳрубонист,
 Гар бонг барорам аз қафо ман.
 Гар сар биравад, фидои поят,
 Даст аз ту намекунам раҳо ман.

¹ А — ин байтро надорад. ² А — ин.

Чуз васли туам ҳаром бодо,
Ҳоҷат, ки бихоҳам аз худо ман.
Гӯяндам: аз ӯ назар бипархез,
Пархез надорам аз казо ман.
Ҳаргиз нашунидаам, ки ёре
Бе ёр сабур буд, то ман
 Биншинаму сабр пеш гирам,
 Дунболаи кори хеш гирам.
Эй рӯи ту офтоби олам,
Ангуштнамои оли Одам.
Эҳъёи равони мурдагонро
Бӯят нафаси Масеҳи Марьям.
Бар чони азизат офарин бод,
Бар қисми шарифат «Исми аъзам».
Махбуби манӣ чу дидаи рост,
Эй сарви равон, ба абруи хам.¹
Дастон, ки ту дорӣ, эй парирӯй,²
Бас дил бибарӣ ба каффи миъсам.
Танҳо на манам асири ишқат,
Халке мутаашшиканду³ ман ҳам.
Ширини ҷаҳон туй ба таҳқиқ,
Бигзор ҳадиси мотақаддам.
Хубит мусаллам асту моро
Сабр аз ту намешавад мусаллам.
Ту аҳду вафон худ шикастӣ
В-з ҷониби мо ханӯз маҳкам.
Мағзор, ки хастагон бимиранд
Дур аз ту ба интизори марҳам.
Бе мо ту ба сар барӣ хама умр
Ман бе ту гумон мабар, ки як дам
 Биншинаму сабр пеш гирам,
 Дунболаи кори хеш гирам.

1 А — ин байтро надорад. 2 А — паризод.

3 А — ба ту ошиқанду.

Гулро мабаред пеши ман ном,
 Бо хусни вучуди он гуландом.
 Ангуштнамои халқ будем
 Монанди ҳилол аз он маҳи том.
 Бар мо ҳама айбҳо бигуфтанд
 Ё қавму ило мато ва ҳаттом?
 Мо худ задаем чом бар санг,
 Дигар мазанед санг бар чом.
 Охир ниғаҳе ба сӯи мо кун,
 Эй давлати хоссу ҳасрати ом.
 Бас дар талаби ту деги савдо
 Пухтему ҳанӯз кори мо хом.
 Дармони асири ишқ сабр аст,
 То худ ба кучо расад саранчом.
 Ман дар қадами ту хок бодам,
 Бошад, ки ту бар сарам ниҳи гом.
 Дур аз ту шикоб чанд бошад?
 Мумкин нашавад бар оташ ором.
 Дар доми ғамат чу мурғи ваҳшӣ
 Мепечаму саҳт мешавад дом.
 Ман бе ту на розиям, валекин
 Чун ком намедиҳӣ ба ноком,
 Биншинаму сабр пеш гирам,
 Дунболаи кори хеш гирам.
 Эй зулфи ту ҳар ҳаме каманде,
 Чашмат ба карашма чашмбанде.
 Маҳром бад-ин сифат, мабодо,
 Қ-аз чашми бадат расад газанде.
 Эй оина эманӣ, ки ногоҳ
 Дар ту расад оҳи дардманде.
 Ё чехра бипӯш,
 ё бисӯзон
 Бар рӯи чу оташат сипанде.

1 А — Ин байтро надорад.

Девонаи ишкат, эй парирӯй,
Окил нашавад ба ҳеч панде.
Талх аст даҳони айшам аз сабр,
Эй тунги шакар, биёр канде.¹
Эй сарв,² ба коматаш чӣ монӣ,
Зебост, вале на ҳар баланде.
Гирьям ба умеду душманонам
Бар гирья зананд нешханде.³
Кочӣ зи дарам даромади дӯст,
То дидан душманон бикандӣ.
Ё раб, чӣ шудӣ, агар ба раҳмат
Боре сӯи мо назар фикандӣ.
Якчанд ба хира умр бигзашт
Минбаъд бар он сарам, ки чанде
 Биншинаму сабр пеш гирам,
 Дунболаи кори хеш гирам.
Дардо, ки ба лаб расид чонам,
Овах, ки зи даст шуд инонам.
Кас дид чу ман заъиф ҳаргиз,
Қ-аз ҳастии хеш дар гумонам.
Парвонаам ӯфтоғу хезон,
Якбора бисӯзу вораҳонам.
Гар лутф кунӣ, ба чои инам
В-ар чавр кунӣ, сазои онам.
Ҷуз нақши ту нест дар замирам,
Ҷуз номи ту нест бар забонам.
Гар талх кунӣ ба дуриям айш,
Ёдат чу шакар кунад даҳонам.
Асрори ту пеши кас нагӯям,
Авсофи ту пеши кас нахонам.
Бо дарди ту ёваре надорам
В-аз дасти ту махласе надонам.

1 А — ин байтро надорад. 2 А — Сарво. 3 А — ришханде.

Оқил бичаҳад зи пеши шамшер,
Ман куштаи сар бар остонам.
Чун дар ту наметавон расидан,
Беҳ 3-он набувад, ки то тавонам,
 Биншинаму сабр пеш гирам,
 Дунболаи кори хеш гирам.¹

Он барги гул аст, ё баногӯш,
Ё сабза ба гирди чашмаи нӯш?
Дасти чу мане киёма бошад
Бо қомати чун тӯе дар оғӯш.
Ман моҳ надидаам кулаҳдёр,
Ман сарв надидаам қаболӯш.
В-аз² рафтани омадан чӣ гӯям,
Меёрад ваҷду мебарад хуш³.
Рӯзе даҳане ба ханда бикшод
Писта, даҳани ту гуфт: «хомӯш!»
Хотир пай зӯҳду тавба мерафт,⁴
Ишқ омаду гуфт: «Зарқ мафрӯш!»
Мустағриқи ёдат ончунонам,
Қ-ам ҳастии хеш шуд фаромӯш.
Ёрон ба насихатам чӣ гӯянд:
Биншину сабур бошу махрӯш.
Эй хоми ман, инчунин бар оташ
Айбам макун, ар бароварам чӯш.
То ҷаҳд бувад ба ҷон бикӯшам,
В-он гаҳ ба зарурат аз буни гӯш
 Биншинаму сабр пеш гирам,
 Дунболаи кори хеш гирам.
Токат бирасиду ҳам бигуфтам
Ишқат, ки зи халқ менухуфтам.

1 А — ин бандро надорад. 2 А — 3-он.

3 А — Меошю меравам ман аз хуш.

4 А — Андешан тавба карда будам.

Токам зи фироку сабру ором
З-он рӯз, ки бо ғами ту чуфтам.
Оҳанги дарози шаб зи ман пурс,
К-аз фуркати ту¹ даме нахуфтам.
Бар ҳар мижа катрае зи алмос
Дорам, ки ба гирья санг суфтам.
Гар кушта шавам, аҷаб мадоред,
Ман худ зи ҳаёт дар шигифтам.
Такдир дар ин миёнам андохт,
Чандон ки² канора мегиррифтам.
Дӣ бар сари кӯи дӯст лахте
Ҳоки қадамаш ба дида руфтам.
На хортарам зи хор,³ бигзор,
То дар қадами азизаш⁴ афтам.
З-он гаҳ ки бирафтӣ аз канорам,
Сабр аз дили реш, гуфт, рафтам.
Мерафт⁵ ба кибру ноз мегуфт:
Бе мо чӣ кунӣ? Ба лоба гуфтам:
 Биншинаму сабр пеш гирам,
 Дунболаи кори хеш гирам.
Боре бигузар, ки дар финокат
Хун шуд дили реш з-иштиёкат.
Бикшой даҳан, ки посухи талх
Гӯӣ шакар аст дар мазокат.
Дар куштаи хештан назар кун,
Рӯзе агар афтад иттифокат.
Ту хандазанон чу шамъу ҳалке
Павонасифат дар эхтирокат,
Мо худ зи кадом хайл бошем,
То хайма занем дар васокат.
Мо ахтарту сабобати ва локин
Айни назарат ва мо атокат.

1 А — ҳасрати ӯ. 2 А — ҳарчанд. 3 А — хок.
4 А — азизат. 5 А — мерафту.

Бас дида, ки шуд дар нитизорат
Дар пою намерасад ба сокат.
Ту масти шаробу хобу моро
Бехобий кушт дар таёкат.
На қудрати бо ту буданам ҳаст,
На токати он, ки дар финокат
 Биншинаму сабр пеш гирам,
 Дунболаи кори хеш гирам.¹

Овах, ки чу рӯзгор баргашт,
Аз ман дилу сабру ёр баргашт.
Баргаштани мо зарурате буд
В-он шӯх ба ихтиёр баргашт.
Парварда будам ба рӯзгораш
Хӯ карду чу рӯзгор баргашт.
Ғам низ чӣ будӣ, ар бирафтӣ
Он рӯз, ки ғамгусор баргашт.
Раҳмат кун, агар шикастаеро
Сабр аз дили бекарор баргашт.
Узраш бинех, ар ба зери санге
Саркӯфтае чу мор баргашт.
З-ин баҳри амиқ чон бадар бурд
Он кас, ки аз ин канор баргашт.
Ман сокини хокӣ поки ишқам,
Натвонам аз ин диёр баргашт.²
Бечорағияст чоран ишқ,
Донӣ, чӣ кунам, чу ёр баргашт,
 Биншинаму сабр пеш гирам,
 Дунболаи кори хеш гирам.
Ҳар дил, ки ба ошиқӣ забун нест,
Дастӣ хуши рӯзгори дун нест.
Чуз дидаи шӯхи ошиқонро
Бар чеҳра равон сирӣшки хун нест.

1 А — ин бандро надорад. 2 А — Ин байтро надорад.

Кӯтаҳназаре ба хилватам гуфт:
 Савдо макун, охират чунун нест.
 Гуфтам: зи ту кай барояд ин дуд,
 К-ат оташи ғам дарандарун нест.
 Оқил донад, ки нолаи зор¹
 Аз сӯзиши синае бурун нест.
 Таслими казо шавам, к-аз ин кайд
 Қасро ба халос раҳнамун нест.²
 Сабр ар накунам, чӣ чора созам,
 Оромӣ дил аз яке фузун нест.
 Гар бикшаду гар муоф дорад,
 Дар қабзаи ӯ чу ман забун нест.
 Донӣ, ба чӣ монад оби чашмам?
 Симоб, ки як дамаш сукун нест.
 Дар даҳр вафо набуд ҳаргиз?
 Ё буду ба бахти мо кунун нест?
 Чон бар хаи рӯи ёр кардам,
 Гуфтам: магараш вафост, чун нест,
 Биншинаму сабр пеш гирам,
 Дунболаи кори хеш гирам.
 Дар пой ту ҳар кӣ сар наяндохт,
 Аз рӯи ту парда барнаяндохт.
 Дар ту нарасиду пай ғалат кард
 Он мурғ, ки болу пар наяндохт.
 Қас бо руҳи ту натохт аспе,³
 То чон чу ниёда дарнаяндохт.
 Нафзуд ғами ту рушноӣ⁴
 Онро, ки чу шамъ сар наяндохт.
 Борат бикашам, ки марди маънӣ
 Дарбохт сару сипар наяндохт.

1 А — Ба яқин оқил донад, ки нолаи зор.

2 А — Ин байтро надорад. 3 А — набохт ишке.

4 А — Дид(а) аз ту разшанӣ наяфзуд.

Чон доду дарун ба халк нанмуд,
 Хун хӯрду сухан бадар наяндохт.
 Рӯзе гуфтам, касе чу ман чон
 Аз баҳри ту дар хатар наяндохт.
 Гуфто, ки на,¹ тири чашми мастам
 Сайд аз ту заъифтар наяндохт.
 Бо он кӣ хама назар дар ӯям,
 Рӯзе сӯи мо назар наяндохт.
 Навмед наям, ки чашми лутфе
 Бар ман фиканад вагар наяндохт,
 Биншинаму сабр пеш гирам,
 Дуинболаи кори хеш гирам.
 Эй бар ту кабои хусн чолок,
 Сад пираҳан аз муҳаббатат² чок.
 Пешат ба тавозӯъ аст, гӯй,
 Афтодани офтоб бар хок.
 Мо хок шавему ҳам нагардад
 Хоки дарат аз чабини мо пок.
 Меҳр аз ту тавон бурид, хайхот,
 Қас бар ту тавон гузид, хошок.³
 Аввал дили бурда бозпас деҳ,
 То даст бидорамат зи фитрок.
 Баъд аз ту ба ҳеҷ кас надорам
 Уммеду зи кас наёядам бок.
 Дард аз чихати⁴ ту айни дорӯст,
 Заҳр аз қибали⁵ ту маҳзи таръёк.
 Савдон ту оташе чаҳонсӯз
 Хичрони ту вартае хатарнок.⁶
 Рӯи ту чӣ чои сеҳри Бобул,
 Мӯи⁷ ту чӣ чои мори Заҳҳок.

1 А — на, ки. 2 А — чудоият. 3 А — ин байтро надорад
 4 А — қабали. 5 А — назари. 6 А — ин байтро надорад
 7 А — зулфи.

Саъдӣ пас аз ин сухан, ки васфаш
Доман надихад ба дасти идрок,
Гард ар чӣ базе ҳаво бигирад,
Ҳаргиз наравад ба гирди афлок.
Пои талаб аз равиш фуру монд,
Мебинаму ҳила нест, илло-к

Биншинаму сабр пеш гирам,

Дунболаи кори хеш гирам.

Эй чун лаби лаъли ту шакар не,
Бодом чу чашмат, эй писар, не.
Куз сӯи ту майли хотирам не,
Куз дар рухи ту маро назар не.
Хубони чаҳон ҳама бидидам,
Мисли ту ба чобукӣ дигар не.
Пирони чаҳон нишон надоданд
Чун ту дигаре ба ҳеҷ қарне.
Эй он кӣ ба боғи дилбарӣ-бар
Чун кадди хуши ту як шаҷар не.
Чандин шаҷари вафо нишондам
В-аз васли ту заррае самар не.
Овозаи ман зи арш бигзашт
В-аз дарди дилам туро ҳабар не.
Аз рафтани ман ғамат набошад,
Аз омадани ту худ асар не.
Боз оям, агар диҳӣ иҷозат
Эй роҳати чони ман вағар не

Биншинаму сабр пеш гирам,

Дунболаи кори хеш гирам.

Шуд мавсимӣ сабзаву тамошо,
Бархезу биё ба сӯи саҳро.
Қ-он фитна, ки рӯи хуб дорад,
Ҳар ҷо, ки нишаст,

хост ғавфо.

1 А — хок.

Сохибназаре, ки дид рӯяш,
 Девонаи ишк гашту шайдо.
 Донӣ, накунад қабул ҳаргиз
 Девона ҳадиси марди доно.
 Чашм аз паи дидани ту дорам,
 Ман бе ту хасам канори дарё
 Аз чаври рақиби ту нанолам,
 Хор аст нахуст бори хурмо.
 Саъдӣ ғами дил нухуфта медор,
 То менашавӣ зи ғайр расво.
 Гуфтаст магар ҳасуд бо ту:
 Зинхор, марав аз ин пас он чо.
 Ман низ агарчи ношикебам,
 Рузе ду барон маслиҳатро
 Биншинаму сабр пеш гирам,
 Дунболаи кори хеш гирам.¹
 Бирбуд чамолат, эй маҳи нав,
 Аз моҳи шаби чаҳордаҳ зав.
 Чун мегузарӣ, бигӯ ба товус:
 Гар чилвақунон равӣ,
 чунин рав.
 Гар лоф занам, ки ман сабурам,
 Баъд аз ту ҳикоят асту² машнав.
 Дасте зи ғамат ниҳода бар дил,
 Чашме зи паят фитода дар гав.
 Ё аз дари ошиқон дарун ой,
 Ё аз дили толибон бурун шав.
 З-ин чавру таҳаккумат ғараз чист?
 Бунъёди вучуди мо кану рав.
 Ё мутлифу мӯҳчати ва нафсӣ,
 Оллоҳ яқиқа маҳзара-с-сав.
 Бо ман чу чаве надид маъшук,
 Нагрифт ҳадиси ман ба як чав.

1 А — Ин ду бандро надорад. 2 А — аст.

Гуфтам: кафанам мабин, ки рӯзе
Бинӣ, ки шавад ба хилъате нав.
Дар сояи шоҳи осмонкадр
Махталъату офтоб партав.
В-аз лафзи ман ин ҳадиси ширин
Гар менарасад ба гӯши Хусрав,
• Биншннаму сабр пеш гирам,
Дунболаи кори хеш гирам.

МУЛАММАОТ

Ту хуни халқ бирезню рӯй дартобӣ,
Надонамат, чӣ мукофоти ин гунаҳ ёбӣ.
Тасдаунӣ-л-чавру ва-н-наво локин
Илайки қалбӣ ё ғоят-ул-мано собӣ.

Чу андалеб чӣ фаръёдҳо,
ки медорам,
Ту аз ғурури чавонӣ ҳамеша дар хобӣ.
Ила-л-ғадоти васалтум ва тусбиҳунаҳум,
Ва фӣ видодикум қад ҳаҷарту аҳобӣ.

На ҳар кӣ соҳиби ҳусн аст,
чавр пеша кунад,
Туро чӣ шуд, ки худ андар камини асҳобӣ.
Аҳиббатӣ амарунӣ битарки зикроҳ,
Лақад атаъту ва локинна ҳуббуҳу обӣ.

Ғамат чӣ гуна бипӯшам, ки дида бар рӯят
Ҳаме гувоҳӣ бар ман днҳад ба қаззобӣ.
Маро ту бар сари оташ нишондай, аҷаб он-к
Манам дар оташу аз ҳоли ман ту дар тобӣ.
Ман аз ту сер нагардам,
ки соҳибистисқо
На мумкин аст, ки ҳарғиз расад ба серобӣ.¹

¹ А — Ин муламмаъро надорад.

Вактхо як дам наёсудӣ¹ танам,
 Кола мавлоӣ битарфи лонаам,
 Аскиёнӣ ва даонӣ афтазих,
 Ишку мастурӣ наёмезад ба ҳам.
 Мо ба мискинӣ силоҳ андохтем,
 Ло таҳиллу қатла ман алқа-с-сулам,
 Ё ғариб-ул-хусни рифқан ли-л-ғариб,
 Хуни дарвешон марез, эй мӯхташам.
 Гар накардастӣ ба хунам панча тез,
 Мо ли зокал-л-каффи махзубан бидам.
 Қад малакта-л-қалба мулкан донман.
 Хоҳӣ акнун адл кун, хоҳӣ ситам.
 Гар бихонӣ в-ар биронӣ, бандаам,
 Ло уболӣ ан даонӣ ав шатам,
 Ё қазиб-ул-бони мо хозо-л-вукуф,
 Гар хилофи сарв мехоҳӣ, бичам.
 Умрхо парҳез мекардам зи ишк,
 Мо ҳасабту-л-она илло қад ҳачам.
 Халлиёнӣ нахва манзурӣ ақиф,
 То чу шамъ аз сар бисӯзам то қадам.
 Дар азал рафтаст манро дӯстӣ,
 Лотахунинӣ ва аҳдӣ ма-нсарам.
 Базлу рӯҳӣ фики амруҳин,
 Худ чӣ бошад дар кафи Хотам дирам..
 Бандаам, то зиндаам бе зинҳор,
 Лам язал аҳдӣ ва авсоли наам.
 Шунъат-ул-аззоли индӣ лам тукид,
 Қ-аз азал бар ман кашиданд ин рақам.
 Ақлу сабр аз ман чӣ мехоҳӣ,

ки ишк

Кулламо ассаству бунъёнӣ ҳадам.

¹ А — баросудӣ.

Анта фӣ қалбӣ а лам таълам бихи,
Қ-аз насихатгӯ намебинад алам.
Гар бинолам вақте аз захме қидам,
Ло талумунӣ фаҷар ҳӣ ма-лтаҳам.
Ин турид маҳва-л-бароё фанкашиф,
То вучуди халқ резӣ дар адам.
Саъдиё, ҷон сарф кун дар роҳи дӯст,
Инна ғоёта-л-амонӣ тағтанам.

* * *

Тараҳҳам зиллатӣ ё за-л-маолӣ,
Ва восилнӣ изо шаввашта ҳолӣ.
Ба гӯшат гар расонам нолаи зор,
Зи сӯзи нолаи зорам, бинолӣ.
Ало ё ноис-ут-тарфайни сакро,
Сил-ис-саҳрони ан тӯл-ил-лаёлӣ.

Надорам чун ту дар олам дигар¹ дӯст,
Агарчи² дӯсте душманфиолӣ.
Камол-ул-хусни фӣ-д-дунъё масунун,
Ка мисл-ил-бадри фӣ ҳадд-ил-камоли.
Мураккаб дар вучудам ҳамчу ҷонӣ,
Мусаввар дар димоғам чун хаёлӣ.
Фа мозо-н-навму? Қила-н-навму роҳат,
Ва мо ли-н-навму фи тӯл-ил-лаёлӣ.
Даме дилдорию соҳибдилӣ кун,
Ки бархур бошӣ аз соҳибчамолӣ.
А лам танзур ало айнӣ ва дамъӣ,
Таро фи-л-бахри асдоф-ул-лаолӣ.
Ки кӯтаҳ бод чун дасти ман аз дӯст
Забони душманон аз бадсиголӣ.

¹ А — яке. ² А — Вагарчи.

Ало ё соилан аннй таваккуф,
Фамо калб-ул-муаннй анка солй.
Ба чашмонат, ки гарчи дурй аз чашм
Дил аз ёдн ту як дам нест холй.
Манаъту-н-носа ястаскуна ғайсан,
Ан истир силту дамъан ка-л-лаолй.
Чаҳоне ташнагонро дида дар туст,
Чунин покиза, пиндорам, зулолй.
Ва лй фи-ка-л-иродат фавка васфин,
Ва локан лам таравнй ма-ҳиёлй.
Чй дастон бо ту даргирад чу рубох,
Ки аз мардум гурезон чун ғазолй.
Чарат айной ман зикроки сайлан
Сил-ил-чайрона аннй мо чаро лй.
Намаяндат ба ҳам халке ба ангушт,
Чу бинанд он ду абруй хилолй.
Хафотй лам язал мо думту хайян,
Ва лав антум зачартум мин висолй.
Дилат сахт асту паймон андаке суст,
Дигар дар ҳар чй гӯям, баркамолй.
Изо кона-фтизоҳй фика хилван,
Фа кул лй мо лиаззолй ва мо лй.
Маро бо рӯзгори хеш бигзор,
Нагирад сарзаниш дар лоуболй.
Таронй нозиман фи-л-васфи байтан,
Ва тарфй носирун икда-л-лаолй.
Надонам¹ коматат зебост ё сарв²
Хама лутфию сар то по чамолй.
Ва ин кунтум самиътум тӯла максй,
Хаволикум, фақад ҳона-ртихолй.
Чу Саъдй хок шуд,
 суде надорад,
Агар хоки вай андар дида молй.

¹ А — нагӯям. ² А — чашм.

Айю ҳава-н-нафси тақидд-ул-уқол,
 Аҳтадию-н-нафса ба қилин ва қол.
 Хоки ману туст, ки боди шамол
 Мебарадаш сӯи ямину шимол.
 Мо лака фи-л-хаймати мусталқиян,
 Қад ҳазза-л-қавму ва шадда-р-риҳол.
 Умр ба афсӯс бирафт, он чӣ рафт,
 Дигараш аз даст мадеҳ бар муҳол.
 Қад ваара-л-маслаку ё зо-л-фато,
 Афлача ман ҳайя зора-л-маол.
 Баски дар оғӯши лаҳад бигзарад,
 Бар ману ту рӯзу шабу моҳу сол.
 Ло таку тағтарру би маъмуратин,
 Яъкибуҳа-л-ҳамду ав-ил-интиқол.
 Гар, ба масад, Қоми Қам аст одамӣ,
 Санги аҷал бишканадаш чун сафол.
 Лав кашафа-т-турбата ан бадриҳим,
 Лам яра илло ка-дақик-ил-ҳилол.
 Бас ки дар ин хок мумаззик шуда,
 Пайкари хубони бадеъулҷамол.
 В-индараса-р-расму би тӯл-из-замон,
 В-интахара-л-азму би тӯл-ил-лаёл.
 Эй, ки дарунат ба гунаҳ тира шуд,
 Тарсамат ойина нагирад сафол.
 Мо лака таъсӣ ва мунодӣ-л-қабул,
 Ман қибал-ил-ҳаққи юноди таол?
 Зиндан дилмурда надонӣ,

ки кист,

Он, ки надорад ба худо иштиғол.
 Иззу каримин аҳадин ло язил,
 Қаллу қадимин самадин лоязол.
 Подшаҳон бар дари таъзими ӯ
 Даст бароварда ба ҳукми суол.

Кам ҳазанин фӣ баладин балқанин
Ман алайҳо би ҳисоби сиқол.

Бор худое, ки даруни садаф
Дур (р) кунад аз қатран оби зулол.
Ан натақа-л-орифу фӣ васфиҳи,
Яъчизу ан шаъни адим-ил-мисол.
Кори маъас нест

дар ин раҳ парид,
Балки бисӯзад пари анко вабол.
Кам фатанин бодара мустафҳиман,
Ода ва кад калла лисон-ул-мақол.
Фаҳм бaсе рафту набудаш тарик,
Ваҳм бaсе кишту намондаш маҷол.
Ла данати-л-куфрату мин ҳачбиҳӣ,
Ла-хтаракат мин сабҳот-ил-чалол.
Бар дили ушшоқ ҷамолаш хуш аст,
Талҳии ҳичрон ба умеди висол.
Асбаҳа мин ғояти-ит-тоқати,
Яҳтариму-л-абду ва ябқа-н-навол.
Банда дигар бар кӣ кунад эътимод,
Гар накунад бар карами зулчалол.
Инна мақоли ҳақамун фа-ътабар,
Мавъизатан тасмау самм-ул-чибол.
Ҳар кӣ ба гуфтори насихатқунон
Гӯш надорад,

бихӯрад гӯшмол.
Бодият-ул-маҳшари водин амик,
Тамтаҳину-н-нафсу ва тамсӣ-л-ҷамол.
Гар қадамат ҳаст, чу мардон бирав
В-ар амалат нест,

чу Саъдӣ бинол.
Рабби уъунӣ ва уқил асрати
Анта раҷой ва алайка-т-тиқол.

1 А — Ин қасидаро надорад.

Офтоб аст он парирух, ё малонк, ё башар?
 Комат аст он ё киёмат, ё алиф, ё найшакар?
 Ҳадда сабрӣ мо тавалло радда ақли мо сано,
 Сода калбӣ мо тамашшо зода вачдӣ мо ғибар.
 Гулбун аст он, ё тани нозукниҳодаш, ё ҳарир?
 Охан аст он, ё дили номехрубонаш, ё ҳаҷар?
 Тухту ва-л-матлубу индӣ кайфа ҳолӣ ан нао,
 Чурту ва-л-маъмулу наҳвӣ ма-ҳтиёлӣ ан ҳаҷар?
 Боғи фирдавс аст, гулбаргаш бихонам, ё баҳор?
 Чони ширин аст, хуршедаш бигӯям, ё камар?
 Кул лиман ябғи фироран минҳу ҳал лӣ силватун,
 Ам ала-т-тақдири аннӣ абтағӣ айна-л-мафар.
 Бар фарози сарви симинаш чу бихромад ба ноз,
 Чашми шӯрангез бин, то начм бинӣ бар шаҷар.
 Якраху-л-маҳбубу васлӣ аштаҳӣ аммо наҳо,
 Ярсиму-л-манзуру қатлӣ артазӣ фимо амар.
 Кош андак моя нармӣ дар хитобаш дидаме
 В-ар маро ишқаш ба саҳтӣ кушт, саҳл аст ин қадар.
 Қила ли фӣ-л-хубби ахторун ва таҳсил-ул-mano,
 Давлатун алко би ман улқӣ ба рӯҳӣ фӣ-л-хатар.
 Гӯш гир, эй ёр, ё чон дар миён овар, ки ишқ
 Тирборон аст, ё таслим бояд, ё ҳазар.
 Фа-т-таной ғуссатан мо зока илло ман сабо,
 Ва-т-тадонӣ фурсатан мо нола илло ман сабар.
 Духтарони табъро, яъне сухан, бо ин ҷамол
 Обрӯе нест пеши рӯи он зебописар.
 Лаҳзука-л-каттолу яғво фӣ ҳалоки, ло тадаъ,
 Атфука-л-майёсу ясъй фӣ балой ло тазар.
 Охир, эй сарви равон, бар мо гузар кун як замон,
 Охир, эй ороми чон, дар мо назар кун, як назар.
 Ё раҳим-ул-ҷисми лав ло анта,

шаҳсӣ ма-нҳано,

Ё каҳил-ут-тарфи лав ло анта дамӣ ма-нҳадар.

Дўстери гуфтам: инак, умр шуд. Гуфт: эй ачаб,
Турфа медорам, ки бе дилдор чун бурдан ба сар?
Баъзу халлонӣ атонӣ соилан ан қиссатӣ,
Қулту ло тасъил, сифор-ул-ваҷҳи яғнӣ ан хабар.
Гуфт: Саъдӣ, сабр кун, ё симу зар дех, ё гурез,
Ишкро ё мол бӯяд, ё сабурӣ ё сафар.

* * *

Маро расад, ки барорам ҳазор нола чу булбул,
Ки эҳтимол надорам зи дўстон вараке гул.
Хабар баред ба булбулон, ки аҳд мешиканад гул,
Ту низ агар битавонӣ, бибанд бори таҳаввул.
А-мо ухолису вуддӣ, алам уроика чаҳдӣ,
Фа кайфа танкузу аҳдӣ ва фӣ ма таҳчурунӣ? Кул.
Агарчи молики раққию подшоҳи ба ҳаққӣ,
Ҳиммат ҳалол набошад зи хуни банда тағофул.
Фа ман юбаллиғу аннӣ ило муаззиби қалбӣ.
Изо чараҳта фуодӣ бисайфи лаҳзика фукбул.
Ту он каманд надорӣ, ки ман халос биёбам,
Асир мондаму дармон таҳаммул асту тазаллул.
Ла авзаҳанна бисиррӣ ва лав таҳтику сатрӣ,
Иза-л-аҳиббату тарзо даъи-л-лавоима таъдул
Вафою аҳду маваддат миёни аҳли иродат,
На чун вафои шукуф(а) асту ишқбозии булбул.
Тамилу байна ядайно ва ло тамилу алайно,
Лақад шаддатта алайно алам туаққиду фаҳлул.
Маро, ки чашми иродат ба рӯю мӯи ту бошад,
Далели сидқ набошад назар ба лолаю сунбул.
Фидока шеърука мискун анаттаҳазта абيران,
Ва ҳатву савбика вардун ва тибу
фика қаранфул.
Ту худ тааммули Саъдӣ намекунӣ,
ки бубинӣ,
Ки ҳеч бор надидат, ки сер шуд зи тааммул.

* * *

Интабиҳ қабла-с-сахар ё за-л-маном,
Навбати ишрат бизан, пеш ор чом.
То савори ақл бардорад даме
Табъи шӯрангезро даст аз лигом.
Давре аз май дар кадаҳ кун, пеш аз он-к
Дар хурӯш ояд хурӯси субҳи бом.
Мурғи чонамро ба мушкин силсила
Тавк бар гардан ниҳодӣ чун ҳамом.
З-оҳанин чанголи шохини ғамат
Раҳна-раҳн (а) аст андаруни ман чу дом.
Соате чун гул ба сахро даргузар,
Як замон чун сарв дар бӯстон хиром,
То шавад бар гул накӯрӯӣ вабол,
То шавад бар сарв раъноӣ харом.
Тӯтиёни чони Саъдиро ба лутф
Шаккаре деҳ аз лаби ёкутфом.
Нолаи булбул ба мастӣ хуштар аст,
Соткине, соткине, эӣ ғулом.

* * *

Сили-л-масонна рақбат тахиму фил-фалавотӣ
Ту кадри об чӣ донӣ, ки дар канори Фуротӣ.
Шабам ба рӯи ту рӯз асту дидаҳо ба ту равшан,
Ва ин ҳаҷарта сивоан ашниятӣ ва ғадотӣ.
Агарчи дер бимондам, умед барнағрифтам,
Маза-з-замону ва калбӣ якулу аннакаотӣ.
Ман одамӣ ба чамолат надидаму нашнидам,
Агар гулӣ, ба ҳақиқат ачини оби ҳаётӣ.
Шабони тира умедам ба субҳи рӯи ту бошад,
Ва кад туфаттишу айн-л-ҳаётӣ фи-з-зулумотӣ.
Фа кам тумарриру айши ва анта хомилу шахдан.
Чавоби талх бадеъ аст аз он даҳони наботӣ.

На панчрӯза умр аст ишки рӯи ту моро
Ваҷадту роиҳат-ал-вудди ан шамамту рафотӣ,
Васафту кулла малиҳин камо ту ҳиббу ва тарзо,
Маҳомиди ту чӣ гӯям, ки моварои сифотӣ.
Ахофу минка ва арчу ва астағису ва адну,
Ки ҳам каманди балоию ҳам калиди начотӣ.
Зи чашми дӯст фитодам ба коман дили душман,
Аҳиббати ҳаҷруни камоташоу адотӣ.
Фирокноман Саъдӣ аҷаб, ки дар ту нагирад.
Ва ин шакавту ила-т-тайри наҳну фӣ-л-вакаротӣ.

* * *

Ба поён омад ин дафтар, ҳикоят ҳамчунон бокӣ,
Ба сад дафтар нашояд гуфт ҳасбулҳоли муштоқӣ.
Китобун болиғун миннӣ, ҳабибан муъризан аннӣ,
Ан ифъал мо таро аннӣ ало аҳдӣ ва мисокӣ
Нагӯям, нисбате дорам ба наздикони даргоҳат,
Ки худро бар ту мебандам ба солусию зарроқӣ.
Ахиллои ва аҳбобӣ зарав мин хуббиҳи мо бӣ,
Мариз-ул- ишки ло ябри ва ло яшқу ила-р-роқӣ.
Нишони ошиқ он бошад, ки шаб бо рӯз пайвандад,
Ту ро гар хоб мегирад, на соҳибдард ушшоқӣ.
Кум имлаъ ва-скинӣ каъсан ва даъ мо фиҳи масмуман,
Амо анта-л-лазӣ таскӣ фаайн-ус-самми таръёқӣ.
Қадаҳ чун даври мо бошад,

ба ҳушъёрони маҷлис деҳ,

Маро бигзор, то ҳайрон бимонад чашм дар соқӣ.
Сао фӣ-ҳаткнй-шшаънӣ ва ламаммом юдриҳи мо

шаънӣ,

Ана-л-маҷнуну ло аъбоа би-ҳроқӣ ва игроқӣ.
Магар шамси фалак бошад,

бад-ин фархундадидорӣ?

Магар нафси малак бошад бад-ин покизаахлоқӣ?
Ваайту-л-асда фӣ-л-роботи ло такдар

ало сайдан,

Ва ҳоза-з-забъю фи Ширози ясбинӣ би аҳдоқӣ.

На хуснат охире дорад, на Саъдиро сухан поён
Бимирад ташна мустаскию даръё хамчунон боқӣ.

* * *

Ба қалам рост наёяд сифати муштоқӣ,
Содатӣ ихтарақа-л-қалбу мин-ал-ашвоқӣ.
Нашавад дафтари дарди дили маҷрӯҳ тамом,
Лавазофу сухуф-ад-дахри ило авроқӣ.
Орзуи дили халқӣ ту ба ширинсуханӣ,
Асари раҳмати ҳаққӣ ту ба некахлоқӣ.
Ба азизон чӣ таматтӯъ бувад аз умри азиз,
Қайфа яхлу заман-илбайни лада-л-ушшоқӣ.
Ман ҳамон ошиқам, ар з-он ки ту он дӯст наӣ,
Ана аҳвока амалтум ва ала-л-мисоқӣ.
Чилту ло таклифу манзура ҳабиби аранӣ,
Чӣ кунам, киссаи ин ғусса кунам дар боқӣ.
Ба ду чашми ту, ки гар бе ту барандам ба бихишт,
Накунам майл ба ҳурону назар бар соқӣ.
Саъдӣ аз дасти ғамат чок зада домани умр,
Бештар з-ин накунад собирию муштоқӣ.

* * *

Умрам ба охир омад, ишқам ҳанӯз боқӣ
В-аз май чунон на мастам, к-аз ишқи рӯи соқӣ.
Ё ғоят-ал-амонӣ, қалбӣ ладайка фонӣ,
Шахсӣ камо таронӣ, мин ғоят иштиёқӣ.
Эй дардманди мафтун бар хадду холи мавзун,
Қадри висолаш акнун донӣ,
ки дар фироқӣ.
Ё Саъда кайфа сирно фӣ балдтан ҳачарно,
Минбаъда мо сахарно ва-л-айду фи-л-иноқӣ.
Баъд аз Ироқ чое хуш н-оядам ҳавое,
Мутриб бизан навое з-он пардаи ироқӣ.

Хона-з-замону аҳдӣ, хатто бакийту ваҳдӣ,
Радду алайҳа вудди биллоҳи ё рифоқӣ.
Дар сарву маҳ чӣ гӯӣ, эй маҷмаи накӯӣ?
Ту моҳи мушкбӯӣ, ту сарви симсоқӣ.
Ин мутту фӣ ҳавоҳо даънӣ амут фидоҳо,
Ё озили ҷабоҳо зурнӣ ва мо улоқӣ.
Чанд аз ҳадиси онон, хезед эй ҷавонон,
То дар ҳавои чонон бозем умри боқӣ.
Кома-л-ғиёсу ламмо замма-л ҷамолу заммо,
Ва-л-лайлу мадда лаҳмо ва -д-дамғу фи-л-маоқӣ.
То дар миён наёрӣ, бегонаӣ, на ёрӣ,
Дарбоз ҳар чӣ дорӣ, гар марди иттифоқӣ.

* * *

Халилий-ул-худо анчо ва аслаҳ.
Ва локин ман ҳадоҳу-л-лоҳу афлаҳ.
Насиҳат некбахтон гӯш гиранд,
Ҳакимон панди дарвешон, пазиранд.
Ман истаъзафта ло тағлиз алайҳи,
Ман истаъсарта ло таксир ядайҳи
Чӣ неку гуфт дар пой шутур мӯр,
Ки эй фарбех, макун бар лоғарон зӯр.
Даъ истинқоса ман тола-хтиромаҳ,
Фа кавс-удд-дахри ламтафруғ сихомах.
Ҷароҳатбанд бош, ар метавонӣ,
Ту ро низ ар бияндозад, чӣ донӣ.
Тааддо тастаким лотиф такаддам,
Тавозеъ тартафеъ ло таъли тандам.
Ки даврони фалак бисъёр будаст,
Ки бахшудасту дигар даррабудаст.
Лияъфу-л-мухтади он сӯн манзал,
Ва ло тастаҳзи кам мин қоимин зал.
Манам, к-афтодагонро бад нагуфтам,
Ки тарсидам, ки рӯзе худ бияфтам.

Мато зурта-л-фато ғаббан ачиллик,
Фало таксур хабибак ло юмаллик.
Зи бисъёр омадан иззат бикоҳад,
Чу кам бинанд, хотир беш хоҳад.
Тамиру фӣ фақирин яштаҳӣ-з-зод,
Ва ло таҳсид ғаниян кадруху зод.
В-агар гӯянд он чоҳу маҳал бин,
Ту пой рӯстой дар ваҳал бин.
Талаҳқафта-ш-шаво ва-н-нуқлу баъдах,
Сал ил чуъона кайфа-л-хубзу ваҳдах
Бипурс онро, ки чашм аз фоқа хун аст,
Ки кадри неъмат ӯ донад, ки чун аст.
Афиқ ё ман талаҳхо ҳавла манқал,
Ан-ил-ҳаттоби фӣ водин ақанқал.
Фақир аз баҳри нон бар дар дуохон,
Ту метундӣ, ки мурғам нест бар хон.
Манеҳ гар ақл дорӣ дар тану ҳуш,
Агар мардӣ, деҳу баҳшу хурӯ пӯш.
Қасе аз заръи дуньё хӯша бардошт,
Ки чанде хӯрду чанде тӯша бардошт.
Ба гӯри ғабр монад зоҳиди ғӯр
Дарун мурдору берун мушку кофур.
Марав бо жандапӯшон шому шабгир,
Чу рафтӣ, дар бағал неҳ дасти тадбир.
Мағӯ, дар нафси дарвешон ҳунар нест,
Ки гар мардист, ҳам з-эшон бадар нест.
Сухан сахл аст бар тарфи забон гуфт:
Нигаҳ кун, к-ин сухан ҳар чо тавон гуфт.
Мағӯ, бо дӯст меғӯям, чӣ бок аст,
Ки гар душман шавад, бими ҳалок аст.
Чӣ ҳуш гуфт он писар бо ёри танноз,
Ту дар най бастай,

оташ маяндоз.

Чӣ бошад, гар зи раҳмат порсое
Кунад дар кори дарвеше дуое.

ТАЙИИБОТ

Эй нафаси хуррами боди сабо,
Аз бари ёр омадай, мархабо!
Қофилаи шаб, чӣ шунидӣ 'зи субҳ?¹
Мурғи Сулаймон, чӣ хабар аз Сабо?
Бар сари хашм аст ҳанӯз он ҳариф?
Ё сухане меравад андар ризо?
Аз дари сулҳ омадай, 'ё хилоф?
Бо² қадами хавф равам, ё риҷо?
Бори дигар гар ба сари кӯи дӯст
Бигзарӣ, эй пайки насими сабо,
Гӯ, рамаке беш намонд аз заиф,
Чанд кунад сурати бечон бако?
Он ҳама дилдорию паймону аҳд,
Нек накардӣ, ки накардӣ вафо.
Лекин агар даври висоле бувад,
Сулҳ фаромӯш кунад мочаро.
То ба гиребон нарасад дасти марг,
Даст зи доман накунемат раҳо.
Дӯст набошад, ба ҳақиқат, ки ӯ
Дӯст фаромӯш кунад дар бало.
Хастагӣ андар талаби роҳат аст,
Дард кашидан ба умеди даво.
Сар натавонам, ки барорам чу чанг,

¹ А — рӯз. ² А — То.

В-ар чу дафам пӯст бидаррад кафо.
Ҳар саҳар аз ишқ даме¹ мезанам,
Рӯзи дигар мешунавам бар мало.
Қиссаи дардам ҳама² олам гирифт,
Дар кӣ нагирад сухани ошно?
Ғар бирасад нолаи Саъдӣ ба кӯҳ.
Кӯҳ бинолад ба забони садо³.

* * *

Рӯи ту хуш менамояд ойнаи мо,
Қ-ойина покнза асту рӯи ту зебо.
Чун маи равшан дар обгинаи софӣ
Хӯи ҷамил аз ҷамоли рӯи ту пайдо.
Ҳар кн даме бо ту буд, ё қадаме рафт,
Аз ту набошад ба ҳеч рӯй шикобо.
Сайди биёбон сар аз каманд бипечад,
Мо ҳама печида дар каманди ту амдо.
Тоири мискин, кн меҳр баст ба ҷо,
Ғар бикушандаш, намеравад ба дигар ҷо.⁴
Ғайратам ояд шикоят аз ту ба ҳар кас,
Дарди аҳиббо намебарам ба атиббо.
Бар хан ҷонат шавам, кн шамъи уфукро
Пеш бимирад ҷароғдони сурайё.
Ғар ту шакарханда остин нафишонӣ,
Ҳар мағасе тӯтие шаванд шакархо.
Лӯъбати ширин агар тӯрш наншинад,
Мудданёнаш тамаъ кунанд ба ҳалво⁵.
Марди тамошои боғи ту Саъдист,
Даст фурумоягон баранд ба яғмо.

1 А — ишқи ту дам. 2 А — сӯн.

3 А — Аз ҷигари санг барояд садо.

4 А — Ин байтро надорад. 5 А — Ин байтро надорад.

* * *

Агар ту форигӣ аз холи дӯстон, ёро,
Фароғат аз ту муяссар намешавад моро.
Ту ро дар онна дидан чамоли талъати хеш
Баён кунад, ки чӣ будаст ношикеборо.
Бисё, ки вақти баҳор аст, то ману ту ба ҳам
Ба дигарон нагузорем боғу саҳоро.
Ба чон сарви баланд истода дар лаби чӯй,
Чаро назар накунӣ ёри сарвболоро?
Шамоиле, ки дар авсофи хусни таркибаш
Мачоли нутқ намонад¹ забони гӯёро.
Кӣ гуфт, дар рухи зебо назар хато бошад?
Хато бувад, ки набинанд рӯи зеборо!
Ба дӯстӣ, ки агар заҳр бошад аз дастат,
Чунон ба завқу² продат хурам, ки халворо.
Қасе маломати Вомиқ кунад ба нодонӣ,
Ҳабиби ман, ки надидаст рӯи Узроро.
Гирифтам оташи пинҳон хабар намедорӣ,
Нигоҳ менакунӣ оби чашми пайдоро?³
Нагуфтамаст, ки ба яғмо равад дилат Саъдӣ,
Чу дил ба ишқ дихӣ дилбарони Яғморо.
Ҳанӯз бо ҳама дардам умеди дармон аст,
Ки охири бувад, охир, шабони ялдоро!

* * *

Шаби фироқи нахоҳам давочи деборо,
Ки шаб дарсз бувад хобгоҳ танҳоро.
Зи даст рафтани девона окилон донанд,
Ки эҳтимол намондаст ношикеборо.
Гараш бубинию даст аз турунч бишносӣ,
Раво бувад, ки маломат кунӣ Зулайхоро.

1 А — надорад. 2 А — сидку. 3 А — Ин байтро надорад.

4 А — дароз.

Чунин чавон, ки тӯй, буркае фуру овец
В-агарна дил биравад пири пойбарчоро.
Ту он дарахти гулӣ, к-эътидоли комати ту
Бибурд қимати сарви баландболоро.
Дигар ба ҳар чӣ ту гӯй, муҳолифат накунам,
Ки бе ту айш муяссар намешавад моро.
Ду чашм боз ниҳода нишастаам ҳама шаб
Чу Фарқадину ниғаҳ мекунам сурайёро.
Шабею шамъею чамъе чӣ хуш бувад то рӯз
Назар ба рӯи ту кӯри чашми аъдоро.
Ман аз ту пеши кӣ нолам, ки дар шарияти ишқ
Муоф дӯст бидоранд¹ катли амдоро.
Ту ҳамчунон дили шаҳре ба ғамзае бибарӣ,
Ки бандагонн банӣ-Саъд хони Яғморо.
Дар ин равиш, ки туй бар ҳазор чун Саъдӣ
Чафою чавр тавонӣ, вале макун, ёро.

* * *

Пеши мо расми шикастан набувад аҳди вафоро,
Иллаҳ, иллаҳ, ту фаромӯш макун сӯҳбати моро.
Қимати ишқ надонад, қадами сидқ надорад
Сустаҳде, ки таҳаммул накунад бори чафоро.
Гар мухайяр бикунандам ба қиёмат, ки чӣ хоҳӣ,
Дӯст морову ҳама неъматӣ фирдавс шуморо.
Гар сарам меравад аз аҳди ту сар бознапечам,
То бигӯянд пас аз ман, ки ба сар бурд вафоро.
Хунук он дард, ки ёрам ба аёдат ба сар ояд,
Дардмандон ба чунин дард нахоҳанд даворо.
Бовар аз мот набошад, ту дар она ниғаҳ кун,
То бидонӣ, ки чӣ будаст гирифтори балоро.
Аз сари зулфи арӯсони чаман даст бидорад,
Ба сари зулфи ту гар даст расад боди саборо.

¹ А — Надоранд.

Сари ангушти тахайюр бигазад ақл ба дандон,
Чун тааммул кунад ин сурати ангуштнаморо.
Орзу мекунадам шамъсифат пеши вучудат,
Ки саропой бисӯзанд мани бе сару поро.
Чашми кӯтаҳназарон бар вараки сурати хубон
Хат ҳаме бинаду ориф қалами сунъи худоро.
Хамаро дида ба рӯят нигарон аст, валекин
Худпарастон зи ҳақиқат нашиносанд ҳаворо.
Меҳрубонӣ зи ман омӯзу гарам умр намонд,
Ба сари турбати Саъдӣ биталаб меҳргийёро.
Ҳеч хушъёр маломат накунад мастии моро,
Қуллисоҳин тарака-н-носа мин-ал-вачдисикоро

* * *

З-андоза берун ташнаам, соқӣ, биёр он обро,
Аввал маро сероб кун в-онгаҳ бидеҳ асхобро.
Ман низ чашм аз хоби хуш барменакардам пеш аз ин,
Рӯзи фироқи дӯстон шаб хуш бигуфтам хобро.
Ҳар порсоро, к-он¹ санам дар пеши масҷид² бигзарад,
Чашмаш бар абрӯ афканад,

ботил кунад меҳробро.

Ман сайди ваҳшӣ нестам дар банди ҷони хештан,
Гар вай ба тирам мезанад,³ истодаам партобро.
Микдори ёри ҳамнафас чун ман надонад ҳеч кас,
Моҳӣ, ки бар хушк ӯфтад,

кимат бидонад обро.

Вакте дар обе то миён дастеву⁴ пое мезанам,
Акнун ҳамон пиндоштам даръёи бепоебро.
Имрӯз ҳоло⁵ ғарқаам, то бо каноре ӯфтам,
Он⁶ гаҳ ҳикоят гӯямат дарди дили⁷ ғарқобро.

1 А — к-ин. 2 А — хотир. 3 А — камандам мекашад.
4 А — дасту. 5 А — ҳоли. 6 А — В-он. 7 А — гар зинда-
ам.

Гар бевафой кардаме, яргу ба коон бурдаме,
К-он¹ кофар аъдо мекушад в-ин сангдил ахбобро.
Фаръед медорад ракиб аз дасти муштокони ӯ,
Овози мутриб дар саро² заҳмат бувад баввобро.³
Саъдӣ чу чавраш мебарӣ, наздики ӯ дигар марав,
Эй бебасар, ман меравам, ӯ мекашад куллобро.

* * *

Вакти тараб хуш ёфтам он дилбари таннозро,
Сокӣ, биёр он чоми май, мутриб бизан он созро.
Имшаб, ки базми орифон аз шамъи рӯят равшан аст,
Оҳиста, то набвад хабар риндони шоҳидбозро.
Рози ғамӣ ишқе чуни ҳайф аст пинҳон доштан,
Дар гӯши най рамзе блғӯ, то баркашад овозро.
Дӯш, эй писар, май хӯрдаӣ, чашмат гувоҳӣ медихад,
Боре ҳарифе чӯ,
ки ӯ мастур дорад розро.
Рӯи хушу овози хуш доранд ҳар як лаззате,
Бингар, ки лаззат чуи бувад маҳбуби хушовозро.
Чашмони турку абрувон ҳар як ба новак мезананд,
Ё раб, кӣ додаст ин камон он турки тирандозро.
Ман мурғаке парбастаам,
з-он дар қафас биншастаам,
Гар з-он ки бишқастӣ қафас,
бинмудаме парвозро.
Шероз пурғавғо шудааст аз фитнаи чашми хушат,
Тарсам, ки ошӯбе аҷаб барҳам занад Шерозро.
Саъдӣ, ту мурғи зиракӣ, хубат ба дом овардаам,
Мушкил ба даст орад касе монанди ту шаҳбозро.⁴

1 А — К-ин. 2 А — ҳарам. 3 А — асҳобро.

4 А — Ин ғазалро надорад.

Дӯст медорам ман ин нолидани дилсӯзро,
 То ба ҳар навъе ки бошад бигзаронам рӯзро.
 Шаб ҳама шаб интизори субҳрӯе меравад,
 Қ-он сабоҳат нест ин субҳи чаҳонафрӯзро.
 Ваҳ, ки гар ман боз бидам чехри меҳрафзон ӯ,
 То киёмат шукр гӯям толен пирӯзро.
 Гар ман аз санги маломат рӯй барпечам, занам,
 Чон сипар карданд мардон новаки дилдӯзро.
 Комҷӯёнро зи нокомӣ чашидан чора нест,
 Бар зимистон сабр бояд толиби Наврӯзро.
 Оқилони хушачин аз сирри Лайлӣ ғофиланд,
 Ин каромат нест ҷуз Маҷнуни хирмансӯзро.
 Ошиқони дину дунъёбозро хосиятест,
 Қ-он набошад зоҳидони молу чоҳандӯзро.
 Дигареро дар каманд овар, ки мо худ бандаем,
 Ресмон дар пой¹ хочат нест дастомӯзро.²
 Саъдиё, дӣ рафту фардо ҳамчунон мавҷуд нест,
 Дар³ миёни ину он фурсат шумор имрӯзро.

* * *

Имшаб сабуктар мезананд¹ ин табли бехангомро,
 Ё вақти бедорӣ галат будаст мурғи бомро?
 Як лаҳза буд ин⁵ ё шабе, қ-аз умри мо тороч шуд?
 Мо ҳамчунон лаб бар лабе, нобаргирифта комро.
 Ҳам тозарӯям, ҳам хичил, ҳам шодмон, ҳам тангдил,
 Қ-аз аҳд берун омадан натвонам ин инъомро.
 Гар пой бар фарқам ниҳӣ, ташрифи курбат медиҳӣ,
 Ҷуз сар намедонам ниҳодан узри ин икдомро.

1 А — ной. 2 А — байтхон ? 4, 6, 7-ро надорад.

3 А — аз. 4 А — мезанад. 5 А — буда.

Чун бахти неканҷомро бо мо ба куллі сулҳ шуд,
Бигзор, то чон медиҳад бадгӯи бадфарҷомро.
Саъдӣ алам шуд дар чаҳон, сӯфиву омӣ, гӯ, бидон,
Мо бутпарастӣ мекунем, он¹ гаҳ чунин асномро.

* * *

Бархез, то як сӯ ниҳем ин далки азракҷомро,
Бар боди қаллошӣ диҳем ин ширки таквономро.
Хар соат аз нав қиблае бо бутпарасте меравад,
Тавҳид бар мо арза кун, то бишканем асномро.
Май бо чавонон хӯрданам, боре таманно мекунад,
То кӯдакон дар пай фитанд ин пири дурдошомро.
Сармоџи бечорагӣ китмири мардум мешавад,
Мохӯлиџи меҳтарӣ сағ мекунад Балҷомро.
З-ин тангнои хилватам хотир ба саҳро мекашад,
К-аз бӯстон боди саҳар хуш медиҳад пайғомро.²
Ғофил мабош, ар оқилӣ,

даръџб, агар соҳибдилӣ,

Бошад, ки натвон џфтан дигар чунин айёмро.
Ҷое, ки сарви бӯстон бо пои чӯбин мечамад,
Мо низ дар рақс оварем он сарви симандомро.
Дилбандам он паймонгусил, манзури чашм оромн дил,
Не, не, дилоромаш махон,³ к-аз дил бибурд оромро.
Дунъџву дину сабру ақл аз ман бирафт андар ғамаш,⁴
Ҷое, ки султон хайма зад, ғавғо намонад оро.
Борони ашкам медавад в-аз абрам⁵ оташ мечаҳад,
Бо пухтагон гӯӣ ин сухан, сӯзиш набошад хомро.⁶
Саъдӣ маломат нашнавад в-ар чон дар ин сир меравад,
Сӯфӣ, гаронҷонӣ бибар, соқӣ, биџвар чомро.

1 А — В-он. 2 А — Ду байтро надорад. 3 А — мағӯ.

4 А — Ду калимаро надорад. 5 А — аз наълам.

6 А — Бо пухтагон гӯ, к-ин сухан суде надорад хомро.

Чӣ кунад банда, ки гардан наниҳад фармонро,
 Чӣ кунад гӯй, ки очиз нашавад¹ чавгонро?
 Сарвболон камонабрӯ агар тир занад,²
 Ошиқ он аст, ки бар дида ниҳад пайконро.
 Дасти ман гир, ки бечорагӣ аз ҳад бигузашт,
 Сари ман дор, ки дар пой ту резам ҷонро.
 Кошкӣ,³ парда барафтодӣ аз он манзари хусн,
 То ҳама халқ бубинанд нигористонро.
 Ҳамаро дида дар авсофи ту ҳайрон мондӣ,
 То дигар айб нагӯянд мани ҳайронро.
 Лекин он нақш, ки дар рӯи ту ман мебинам,
 Ҳамаро дида набошад, ки бубинад онро.
 Чашми гирёни маро ҳол бигуфтам ба табиб,
 Гуфт: «Як бор бибӯс он даҳани хандонро!»
 Гуфтам:⁴ «Оё, ки дар ин дард бихоҳам мурдан?»
 Ки муҳол⁵ аст, ки ҳосил кунам ин дармонро».
 Панҷа бо соиди симин на ба ақл афкандам,
 Ғояти ҷаҳл бувад мушт задан сандонро.
 Саъдӣ аз сарзаниши халқ натарсад,⁶ ҳайҳот,
 Фарқа дар Нил⁷ чӣ андеша кунад боронро?
 Сар бинех, гар сари майдони продат дорӣ,
 Ногузир аст, ки гӯе бувад ин майдонро⁸.

Он рӯй бин, ки хусн бипӯшид мохро
 В-он доми зулфу донаи холи сиёхро.
 Ман сарвро қабо нашунидам дигар кӣ баст,
 Бар фарқи офтоб надидам кулохро.
 Гар сурате чунин ба киёмат бароваранд,
 Фосиқ ҳазор узр бигӯяд гунохро.

1 А — набувад. 2 А — Сир, к-аз шасти нигорини дило-
 вез ояд. 3 А — кочкӣ. 4 А — Гуфт: 5 А — мурод. 6 А —
 битарсад. 7 А — баҳр. 8 А — Ин байтро надорад.

Юсуф, шундай, ки ба чоҳе асир монд,
Ин Юсуфест бар занах оварда чоҳро.
Бо дӯстони хеш ниғаҳ мекунад, чунон-к
Султон ниғаҳ кунад ба такаббур сипоҳро.
Дар ҳар қадам, ки мениҳад он сарви ростни,
Хайф аст, агар ба дида нарӯбанд роҳро.
Ман сабр беш аз ин натавонам зи рӯн ӯ,
Чанд эҳтимоли кӯҳ тавон буд коҳро.
Эй хуфта, к-оҳи синан бедор бишнави,
Айбаш макун, ки айб бувад хонақоҳро.
Саъдӣ ҳадиси мастию фаръеди ошиқӣ
Дигар макун, ки дарди диле бошад оҳро.
Дафтар зи шеърӣ гуфта бишӯю дигар мағӯӣ
Илло дуои давлати Салҷукшоҳро.
Ё раб, давомн умр деҳаш, то ба қаҳру лутф
Бадҳоҳро чазо диҳаду некҳоҳро.
В-андар гулуи душмани давлат кунад чу мех

* * *

Фарроши ӯ таноби дари боргоҳро.¹
Тафовуте накунад қадри подшоҳеро,
Гар илтифот кунад камтарин гадоеро.
Ба чони дӯст, ки душман бад-ин ризо надихад,
Ки дар ба рӯй бибанданд ошноеро.
Магар ҳалол набешад, ки бапдагонн мулук
Зи хайли соя² биронанд бенавоеро.
В-агар ту чавр кунӣ, раъи мо дигар нашавад,
Ҳазор шукр бигӯем ҳар чафоеро.³
Ҳама саломати нафс орзу кунад мардум
Хилофи ман, ки ба чон мехарам балоеро.
Ҳадиси ишқ надонад касе, ки дар ҳама умр
Ба сар накӯфта бошад дари сароеро.

1 А — ин ғазалро надорад. 2 А — хона.

3 А — ин байтро надорад.

Саре ба сӯхбати бечорагон фуруд овар,
Ҳамин қадар ки бибӯсанд хокн поеро.
Қабое хуштар аз ин дар бадан тавонад буд,
Бадан наҷфтад аз ин хубтар қабоеро.
Агар ту рӯй набудӣ¹ бад-ин латофату хусн,
Дигар набинӣ дар Порс порсоеро.
Манех, ба чони ту, бори фирок бар дили реш,
Ки пашшае набарад санги оснӯеро,²
Дигар ба даст наёяд чу ман вафодоре,
Ки тарк менадиҳам аҳди бевафоеро.
Дуон Саъдӣ агар бишнави, зиён нақунӣ,
Ки яҳтадил, ки иҷобат кунад дуоеро.

* * *

Рафтем, агар малӯл шудӣ аз нишастн мо,
Фармой хидмате, ки барояд зи дасти мо.
Бархостему нақши ту дар нафси³ мо чунон-к
Ҳар чо ки ҳаст, бе ту набошад нишастн мо.
Бо чун худе дарафкан, агар панҷа меқунӣ,
Мо худ шикастаем, чӣ бошад шикасти мо.
Чурме нақардаам, ки уқубат кунад, валек
Мардум ба шаръ менақушад⁴ турки масти мо.
Саъдӣ, нағуфтама, ки ба сарви баланди ӯ
Мушкил тавон расид ба болон пасти мо.

* * *

Вакте дили савдой⁵ мерафт ба бӯстонхо,
Бе хештанам қардӣ бӯи гулу райҳонхо.
Гаҳ⁶ наъра задӣ булбул, гаҳ⁷ чома даридӣ гул,
Бо ёди ту афтадам, аз⁸ ёд бирафт онхо.

1 А — напӯшӣ. 2 А — ин байтро надорад. 3 А — нақши.

4 А — мебиқушад. 5 А — тарафи хотир. 6 А — гар.

7 А — В-ар. 8 А — в-аз.

Эй меҳри ту бар дилҳо в-эй зикри¹ ту бар лабҳо
В-эй шӯри² ту дар сарҳо в-эй сирри³ ту дар чонҳо!
То аҳди ту дарбастам, аҳди ҳама бишкастам,
Баъд аз ту раво бошад нақзи ҳама паймонҳо.
То хори ғами ишкат овехта дар доман,
Кӯтахназарӣ бошад рафтан ба гулистонҳо.⁴
Онро, ки чунин дарде аз пой дарандозад,
Бояд, ки фуру шӯяд даст аз ҳама дармонҳо.
Гар дар талабат моро ранче бирасад, шояд,
Чун ишки ҳарам бошад, саҳл аст биебонҳо.
Хар тир, ки дар кеш аст, гар бар дили реш ояд,
Мо низ яке бошем аз чумлаи қурбонҳо.
Хар к-ӯ назаре дорад бо ёри камонабрӯ,
Бояд, ки сипар бошад пеши ҳама пайконҳо.⁵
Гӯянд, мағӯ, Саъдӣ, дигар сухан аз ишқаш,
Меғӯяму баъд аз ман гӯянд ба давронҳо.

* * *

Моро ҳама шаб намебарад хоб,
Эй хуфта, рӯзгор даръёб!
Дар бодия ташнагон бимурданд,
В-аз Ҳилла ба Кӯфа меравад об.
Эй сахткамони сустпаймон!
Ин буд вафою аҳди асҳоб?
Хор аст ба зерн паҳлувонам
Бе рӯи ту хобгоҳи санҷоб.
Эй дидан ошиқон ба рӯят
Чун рӯи мучовирон ба меҳроб.
Ман тан ба қазон ишқ додам,
Пиронасар омадам ба қуттоб.

1 А — мӯҳри. 2 А — сирри. 3 А — сӯзи. 4 А — Ин байтро надорад. 5 А — Ин байтро надорад.

Заҳр аз кафи дасти нозанинон
Дар ҳалқ чунон равад, ки чуллоб.
Девонан кӯи хубрӯён
Дардаш накунад ҷафои баввоб.
Саъдӣ натавон ба ҳеч куштан
Илло, ба фироқи рӯи аҳбоб.

* * *

Ғофиланд аз зиндагӣ мастони хоб,
Зиндгонӣ чист, мастӣ аз шароб.
То напиндорӣ шаробе гуфтамаст,
Хона ободону ақл аз вай хароб.
Аз шароби шавки¹ чонон маст шав,
Қ-он чӣ ақлат мебарад, шарр асту об.
Қурб хоҳӣ, гардан аз тоат мапеч,
Хоҷагӣ² хоҳӣ, сар аз хидмат матоб.
Хуфта дар водию рафта корвон,
Тарсамаш манзил набинад чуз ба хоб.
То напешӣ тухми тоат, дахли айш
Барнагирӣ,³ ранҷ бину ганҷ ёб.
Чашман ҳайвон ба торикӣ-дар аст,
Лӯълу андар баҳру ганҷ андар хароб.
Ҳар кӣ доим ҳалқа бар сандон занад,
Ногаҳаш рӯзе бибошад фатҳи боб.
Рафт бояд, то ба коми дил расид,
Шаб нишастан, то барояд офтоб.
Саъдиё, гар музд хоҳӣ бе амал,
Ташна хусбад⁴ корвоне дар сароб.

* * *

Моҳрӯё, рӯи хуб аз ман матоб,
Бе хато ⁵куштан чӣ мебинӣ савоб?

1 А — ишқи. 2 А — Ҷомагӣ. 3 А — Барнабинӣ. 4 А — хуфта. 5 А — Дӯстон.

Дӯш дар хобам дар оғӯш омадӣ,
В-ин напиндорам, ки бинам чуз ба хоб.
Аз даруни сӯзноку чашми тар,
Нимае дар оташам, нимае дар об.
Хар кӣ бозояд зи дар, пиндорам ўст,
Ташна-мискин об пиндорад сароб.
Новакашро чони дарвешон ҳадаф,
Нохунашро хуни мискинон хизоб.
Ў сухан мегӯяду дил мебарад,
Ў намак мерезаду мардум кабоб.
Хайф бошад бар чунон тан пераҳан,
Зулм¹ бошад бар чунон сурат ниқоб!
Х(в)ай ба домон аз баногӯшаш бигир,
То бигирад чомаат бӯи гулсб.
Фитна бошад шоҳиде шамъе ба даст,
Саргарон аз хобу сармаст аз шароб.
Бомдоде то ба шаб рӯят малӯш,
То бишӯшонӣ чамоли офтоб.²
Саъдиё, гар дар бараш хоҳӣ чу чағ,
Гӯшмолат хӯрд бояд чуи рубоб.

* * *

Эй мусулмонон, фиғон з-ои наргиси чодуфяреб,
К-ӯ ба як раҳ бурд аз ман сабру орому шикоб.
Румиёна рӯй дорад, зангиёна зулфу хол,
Чун камони Чочиён абрӯй дорад пуритеб.
Аз аҷоибҳои олам сию ду чизи аҷиб
Чамъ мебинам аён дар рӯи ӯ ман бе хичеб.
Моҳу Парвин, Тиру Зӯхра, Шамсу Қавсу Кочу Оҷ
Мӯру наргис, лаълу гул, сабзию май, васлу фиреб.
Бону хитмӣ, шамъу сандал, ширу қиру нуру нор,
Шаҳду шаккар, мушқу анбар, дурру лӯълу нору себ.

¹ А — хайф. ² А — Ин байтро надорад.

Мӯъчизоти панҷ пайғамбар ба рӯяш-дар падид,
Аҳмаду Довуду Исо, Хизру домоди Шӯъеб.
Эй санам, гар ман бимирам ночашнда з-он лабон,
Додгар аз ту бихоҳад доди ман рӯзи ҳисеб,
Саъдиё, аз рӯи таҳқиқ ин сухан нашиндай:
Хар нишеbero фарозу хар фарозеро нишеб.¹

* * *

Рафтию сад ҳазор дилат даст дар риқеб,
Эй чони аҳли дил, кӣ тавонад зи чон шиқеб.
Гӯӣ, ки эҳтимол кунад муддате² фироқ
Онро, ки як нафас набувад тоқати итеб³.
То ҳамчу офтоб барояд⁴ дигар зи шарқ,
Мо чумла дида бар раҳу ангушт бар ҳисеб⁵.
Аз дасти қосиде, ки китобат ба ман⁶ расад,
Дар пон қосид афтаму бар сар ниҳам китеб.⁷
Чун дигарон зи дил наравӣ, гар равӣ зи чашм,
К-андар миёни қоншо в-аз дида дар ҳичеб.⁸
Уммедин рӯзи васли дили қалқ медахад
В-арна фироқ хун бичақонидӣ аз наҳеб.
Дар бӯстонсарои ту баъд аз ту қай шавад⁹
Хандон анору тоза биху сурхрӯӣ себ?
Ин ид муттафик нашавад қалқро нишот,
Ид он, ки бар расиданат озин¹⁰ қунанду зеб.
Ин талъати хучаста, ки бо туст, ғам мадор,
К-икбол ёварат бувад андар фарозу шеб.¹¹
Ҳамроҳи туст хотири Саъди, ба ҳукми он-к
Хулқи хушат чу гуфтаи Саъдиест дилфиреб.
Таъйиду нусрату зафарат бод ҳамнинон
Хар бомдоду шаб, ки ниҳӣ пой дар риқеб.

1 А — Ин ғазалро надорад. 2 А — муддати. 3 А — итоб.
4 А — Ту ҳамчу офтоб барой. 5 А — ҳисоб. 6 А — мо.
7 А — китоб. 8 А — ҳичоб. 9 А — бувад. 10 А — Азбаски
бар расиданат ойин. 11 А — Ин байтро надорад.

Мутаносибанду мавзун ҳаракоти дилфиребат,
 Мутаваҷҷеҳ аст бо мо суханони беҳисебат.
 Чу наметавон сабурӣ, ситамат кашам зарурӣ,
 Магар одамӣ набошад, ки биранчад аз итебат.
 Агарам ту хасм бошӣ, наравам зи пеши тират
 В-агарам ту сел бошӣ, нагурезам аз нишебат.¹
 Ба киёс дарнагунчиву ба васф дарнаёӣ,
 Мутаҳайирам дар авсофи чамолу рӯю² зебат.
 Агарам бароварад бахт ба тахти подшоҳӣ,
 На чунон ки банда бошам ҳама умр дар рикебат.
 Аҷаб аз касе дар ин шаҳр, ки порсо бимонад,
 Магар ӯ надида бошад руҳи порсофиребат.
 Ту бурун хабар надорӣ,³ ки чӣ меравад зи ишқат,
 Бадар ой, агар на оташ бизанем дар ҳичебат.⁴
 Ту дарахти хубманзар, ҳама мевай, валекин
 Чӣ кунам ба дасти кӯтах, ки намерасад ба себат?
 Ту шабе дар интизорӣ нанишастай, чӣ донӣ,
 Ки чӣ⁵ шаб гузашт бар мунтазирони ношикебат?
 Ту худ, эй шаби чудой, чӣ шабӣ бад-ин дарозӣ?
 Бигузар, ки қони Саъдӣ бигудохт аз ниҳебат!

Ҳар кӣ хасм андар ӯ каманд андохт,
 Ба муроди ваяш бибояд сохт.
 Ҳар кӣ ошик набуд, мард нашуд,
 Нуқра фонк нагашт, то нагудохт.⁶

1 А — В-агарам ту сайд бошӣ, нагурезам аз ниҳебат.

2 А — ҳусну. 3 А — чӣ дорӣ.

4 А — Бадар ой, в-арна оташ бизанам дар ҳичебат.

5 А — Қалимаро надорад.

6 А — Ки на дунъеву охират дарбохт.

Хеч муслех ба кӯи ишк нарафт,
Ки на дунъёву охират дарбохт.¹
Ончунонаш ба зикр машғулам,
Ки надонам² ба хештан пардохт.
Ҳамчунон шукри ишқ мегӯям,
Ки гарам дил бисӯхт,³ чон бинвохт.
Саъдиё, хуштар аз ҳадиси ту нест
Тӯхфае, рӯзгори аҳл шинохт,
Офарин бар забони ширинат,
К-ин ҳама шӯр дар ҷаҳон андохт!

* * *

Кӯҳан шавад ҳама касро ба рӯзгор продат,
Магар маро, ки ҳамон ишқи аввал асту зиёдат.
Гарам ҷавоз набошад ба пешгоҳи қабулат,
Кучо равам, ки намирам бар остони ибодат.
Маро ба рӯзи қиёмат магар ҳисоб набошад,
Ки ҳаҷру васли ту дидам, чӣ чон мавту нодат.
Шунидамат, ки назар мекуни ба ҳоли заифон,
Табам⁴ гирифтудилам хуш ба интизори аёдат.
Гарам ба гӯшаи чашме шикастаставор бубинӣ,
Фалак шавам ба бузургию Муштариву саодат.⁵
Бнёямат, ки бубинам, кадом захраву ёро?
Равам, ки бе ту нишинам, кадом сабру ҷалодат?⁶
Маро ҳар ойна рӯзе тамом кушта⁷ бубинӣ,
Гирифта домани котил ба ҳар ду дасти продат.
Агар ҷанозаи Саъдӣ ба кӯи дӯст бароранд,
Зиҳӣ, ҳаёти накӯному рафтани⁸ ба шаҳодат.

1 А — Ин байтро надорад. 2 А — нашоёд.

3 А — тан бихаст. 4 А — танам.

5 А — Муштарӣ ба саодат. 6 А — Ин байтро надорад.

7 А — катили ишк. 8 А — накӯном рафтани.

* * *

Дӯст дорам, ки бипӯшӣ рухи ҳамчун камарат,
То чу хуршед набинанд ба ҳар бому дарат.
Чурми бегона набошад, ки ту худ сурати хеш
Гар дар оина бубинӣ, биравад дил зи барат.
Чон ханда (а)ст сухан гуфтани ширин пешат,
К-оби ширин чу бихандӣ, биравад аз шақарат.
Роҳи оҳи саҳар аз шавк намеёрам дод,
То набояд, ки бишӯронад хоби саҳарат.
Ҳеч пироя знёдат накунад ҳусни туро,
Ҳеч машшота наёрояд аз ин хубтарат.
Борҳо гуфтаам, ин рӯй ба ҳар кас¹ манамоӣ,
То тааммул накунад дидан ҳар бевасарат.
Боз гӯям, на ки ин сурату маънӣ, ки турост,
Натавонад, ки бубинад магар аҳли назарат.
Роҳ сад душманам аз баҳри ту мебояд дод,
То яке дӯст бубинам, ки бигӯяд хабарат.
Ончунон саҳт наёяд сари ман, гар биравад
Нозанино, ки парешоии мӯе зи сарат.
Ғами он нест, ки бар хок нишинад Саъдӣ,
Заҳмати хеш намехоҳад бар раҳгузарат.²

* * *

Бандавор омадам ба зинҳорат,
Ки падорам силоҳи пайкорат.
Муттафиқ³ мешавам, ки дил надҳам,
Мӯътақид мешавам дигар борат.
Муштариро баҳон рӯи ту нест,
Ман бад-ин муфлисӣ харидорат.
Ғайратам ҳасту иқтидорам нест,
Ки бипӯшам зи чашми ағъерат.⁴

1 А — мардум. 2 А — бар хоки дарат. 3 А — Муттақӣ.

4 А — мекушам нафсу мекашам борат.

Гарчи бетокатам, чу мӯри заиф
Мекушам нафсу мекашам борат.¹
На чунон дар каманд печидӣ,
Ки мухаллис шавад гирифтورات.
Ман ҳам² аввал, ки дидамат, гуфтам:
Хазар аз чашми масти хунхорат.
Дида шояд, ки бе ту барнакунад,
То набинад фироки дидорат.
Ту малулию дӯстон муштоқ,
Ту гурезону мо талабгорат.
Чашми Саъдӣ ба хоб бинад хоб,
Ки бубастӣ ба чашми саҳҳорат.
Ту бад-ин³ ҳар ду чашми хоболуд
Чӣ ғам аз чашмҳои бедорат?
Мапиндор аз лаби ширин иборат,
Ки коме ҳосил ояд бе марорат.
Фирок афтад миёни дӯстдорон,
Зиёну суд бошад дар тиҷорат.
Якero чун⁴ бубинӣ куштаи дӯст,
Ба дигар дӯстонаш деҳ башорат.
Надонам ҳеҷ кас дар аҳди хуснат,
Ки бо дил бошад илло бебасорат.
Маро он гӯшаи чашми диловез
Ба куштан мекунад гӯи ишорат.⁵
Гар он ҳалво ба дасти сӯфӣ афтад,
Худотарсӣ набошад рӯзи ғорат.
Ачаб дорам даруни ошиқонро,
Ки пирохан намесӯзад⁶ ҳарорат.
Чамоли дӯст чандон соя андохт,
Ки Саъдӣ нопадид аст аз ҳақорат.

1 А — ки билӯшам эн чашми саҳҳорат. 2 А — аз.
3 А — ба ин. 4 А — гар. 5 А — Ин байтро надорад.
6 А — бисӯзонад.

* * *

Бе ту харом аст ба хилват¹ нишаст,
Хайф бувад дар ба чунин рӯй баст.
Домани давлат чу ба даст ўфтод,
Гар бихилӣ, боз наёяд ба даст.
Ин чӣ назар буд, ки хунам бирехт?
В-ин чӣ намак буд, ки решаи бихаст?²
Хар кӣ бияфтод ба тират, нахост,
В-он, ки даромад ба камандат, наҷаст.
Мо ба ту якбора³ муқайяд шудем,
Мурғ ба дом омаду моҳӣ ба шаст.
Сабр қафо хӯрду ба роҳе гурехт,⁴
Ақл бало диду⁵ ба кунҷе нишаст.
Бори мазаллат битавонам кашид,
Аҳди муҳаббат натавонам шикаст.
В-ин рамаке низ, ки ҳаст аз вучуд,
Пеши вучудат натавон гуфт, ҳаст.
Харгиз агар роҳ ба маънӣ барад,
Саҷдаи сурат накунад бутпараст.
Мастии хамраш накунад орзӯ,
Хар кӣ чу Саъдӣ шавад аз ишқ маст.

* * *

Чунон ба мӯн⁶ ту ошурфтаам, ба бӯи ту маст,
Ки нестам хабар аз ҳар чӣ⁷ дар ду олам ҳаст.
Дигар ба рӯи касам дида бар намебошад,
Халили ман⁸ ҳама бутҳои озарӣ бишкаст.
Маҷоли хоб намебошадам зи дасти хаёл,
Дари сарой нашояд бар ошноён баст.
Дари қафас талабад, ҳар кучо гирифтorest,

1 А — маҷлис. 2 А — Ин байтро надорад. 3 А — якбор.
4 А — Сабр дар ин роҳ ба коре сурехт. 5 А — дар ин
рӯз. 6 А — рӯи 7 А — ки. 8 А — мо.

Ман аз каманди ту то зиндаам, нахохам част.¹
Ғуломи давлати онам, ки пойбанди якест,²
Ба ҷонибе мутааллиқ шуд, аз ҳазор бираст.
Мутен амри туам, гар дилам бихоҳӣ сӯхт,
Асири ҳукми туам, гар танам бихоҳӣ хаст³.
Намози шои киёмат ба ҳуш бозояд
Касе, ки хӯрда бувад майи зи бомдоди аласт.
Нигоҳи ман ба туву дигарон ба худ машғул,
Муоширон зи маю орифон зи соки маст.
Агар, ту сарви хиромон, зи пой наншинӣ,
Чӣ фитнаҳо, ки бихезад миёни аҳли нишаст.
Бародарону бузургон, насихатам макунед,
Ки ихтиёри ман аз даст рафту тир аз шаст.⁴
Ҳазар кунед зи борони дидаи Саъдӣ,
Ки катра сел шавад, чун ба якдигар пайваст.
Ҳуш аст номи ту бурдан, вале дарег бувад,⁵
Дар ин сухан, ки бихоҳад бурд даст ба даст.

* * *

Нашояд гуфтан он касро диле хаст,
Ки надҳад бар чунин сурат дил аз даст.
На манзуре, ки бо ӯ метавон гуфт,
На хасме, к-аз камандаш метавон раст.⁶
Ба дил гуфтам: зи чашмонаш бипарҳез,
Ки ҳушъерон наёмезанд бо маст.
Сарангуштони махзубаш⁷ набинӣ,
Ки дасти сабр барпечиду бишкаст?

1 А — ин байтро надорад. 2 А — касест.

3 А — ин байтро надорад. 4 А — ин байтро надорад.

5 А — Маро ҳадиси ту гуфтан дарег меояд. 6 А — част.

7 А — рангинаш.

На озод аз бараш барметавон хост,
 На бо ӯ метавон осуда биншаст.
 Агар дуде равад, бе оташе нест
 В-агар хуне биёяд, куштае ҳаст.
 Хаёлаш дар назар, чун оядам хоб?
 Нашояд дар ба рӯи дӯстон баст.
 Нашояд хирмани бечорагон сӯхт,
 Намебояд дили дармондагон хаст.
 Ба охир дӯстӣ натвон буридан,
 Ба аввал худ намебоист пайваст.
 Диле аз даст берун рафта, Саъдӣ,¹
 Наёяд боз тири рафта аз шаст!

* * *

Бӯи гулу бонги мурғ бархост,
 Хангоми² нишоту рӯзи саҳрост.
 Фарроши хазон варақ бияфшонд,
 Накқоши сабо чаман³ биёроост.
 Моро сари боғу бӯстон нест,
 Хар чо ки тӯй, тафарруҷ он чост,
 Гӯянд: назар ба рӯи хубон,
 Наҳй аст, на ин назар, ки мсроост.
 Дар рӯи ту сирри сунъи бечун
 Чун об дар обгина пайдоост.
 Чашми чапи хештан барорам,
 То чашм⁴ набинадат ба чуз рост,
 Хар одамне, ки муҳри меҳрат
 Дар вай нағрифт, санги хорост.
 Рӯзе тару хушки маи бисӯзад
 Оташ, ки ба зери деги савдост.
 Нолидани беҳисоби Саъдӣ,

1 А — Дил аз дасти ту берун бурд, Саъдӣ.

2 А — Айёми

3 А — азал сабо. 4 А — дида.

Гӯянд хилофи рои доност.
Аз вартаи¹, мо хабар надорад
Осуда, ки бар канори дарёест.

* * *

Хуш меравад ин писар, ки бархост,
Сарвест чунон², ки меравад рост.
Абрӯш камони қатли ошқ,
Гесӯш каманди акли доност.
Болон чунин агар дар ислом
Гӯянд, ки ҳаст, зеру болост.
Эй оташи хирмани азизон,
Биншин, ки ҳазор фитна бархост.
Бе ҷурм бикӯш, ки банда мамлук,
Бе шаръ бибар, ки хона яғмоист.
Дардат бикашам, ки дард доруст,
Хорат бихӯрам, ки хор хурмоист.
Ангуштнамои ҳалқ будан
Зишт аст, валеқ бо ту зебоист.
Бояд, ки саломати ту бошад,
Саҳл аст, маломате, ки бар моист.³
Чон дар қадами ту рехт Саъдӣ
В-ин манзалат аз худой мехоист.
Хохӣ, ки дигар ҳаёт ёбад,
Як бор бигӯ, ки куштаи моист.

* * *

Дигар нашунидем чунин фитна, ки бархост,
Аз хона бурун омаду бозор биёроист.
Дар ваҳм нагунҷад, ки чӣ дилбанду чӣ ширин?
Дар васф наёяд, ки чӣ матбӯю чӣ зебоист?

¹ А — ғарқан. ² А — чунин. ³ А — Ин байтро надорад.

Сабру дилу дин мераваду¹ токату ором,
Аз захм падид аст, ки бозуш тавоност.
Аз баҳри худо рӯй мапӯш аз зану аз мард,
То сунъи худо менигаранд аз чапу аз рост.
Чашме, ки туро бинаду дар қудрати бечун,
Мадхуш намонад, натавон гуфт, ки биност.²
Дунъё ба чӣ кор ояду фирдавс чӣ бошад?
Аз борхудо бех зи ту хочат натавон хост.
Фаръёди ман аз дасти ғамат айб набошад,
К-ин дард, напиндорам, аз они мани танхост.
Бо чавру чафон ту насозем, чӣ созем?
Чун захраву ёро набувад, чора мудорост.
Аз рӯи шумо сабр на сабрест, ки мавт аст
В-аз дасти шумо захр на захрест,
ки ҳалвост.

Он кому даҳону лабу дандон, ки ту дорӣ,
Айш аст, вале то зи барои кӣ муҳайёст?
Гар хуни ману чумлан олам ту бирезӣ,
Иқроп биёрем, ки чурм аз тарафи мост.
Таслими ту Саъдӣ натавонад, ки набошад,
Гар сар биниҳад в-ар наниҳад, дасти ту болост.

* * *

Хуррам он букъа, ки оромгаҳи ёр он чост,
Рохати қону шифои дили бемор он чост.

1 А — мебарату.

2 А — баъди ин байт абъёти зерин омадааст:

Шахсе, ки ба дидори туаш майл набошад,
Медон ба ҳақиқат, ки чамол аст, на доност.
Зинҳор, ки дидори ту дил мебарад аз кор,
Донам, ки фароғат бувад аз захм, ки бар мост.
Съдӣ, ки ба чуз шиқи ту дар қону дилаш нест,
Шояд, ки ба васли ту худаш шод кунӣ, чост.

Ман дар ин чой ҳамин сурати бечонаму бас,
 Дилам он чост, ки он дилбари айёр он чост.
 Танам ин чост сақиму дилам он чост муким,
 Фалак ин чост, вале кавкаби сайёр он чост.
 Охир, эй боди сабо, бӯе агар меорӣ,
 Сӯи Шероз гузар кун, ки маро ёр он чост.
 Дарди дил пеши кӣ гӯям, ғами дил бо кӣ хӯрам,
 Равам он чо, ки маро маҳрамин асрор он чост.
 Накунад майл дили ман ба тамошои чаман,
 Ки тамошой дар он чост, ки дилдор он чост.
 Саъдӣ, ин манзили вайрон чӣ кунӣ, чон ту нест,
 Рахт барбанд, ки манзилғаҳи аҳрор он чост.¹
 Ишқ варзидаму ақлам ба маломат бархост,
 Қ-он кӣ ошиқ шуд, аз ӯ ҳукми саломат бархост.
 Хар кӣ бо шохиди гулрӯй ба хилват бинишаст,
 Натавонад зи сари роҳи маломат бархост.
 Кӣ шундӣ, ки барангехт саманди ғами ишқ,
 Ки на андар акибаш гарди надомат бархост.²
 Ишқ³ ғолиб шуду аз гӯшанишинони салоҳ,
 Номи мастуриву номуси каромат бархост.
 Дар гулистоне, к-он гулбуни хандон бинишаст,
 Сарви озод ба як пой ғаромат бархост.
 Гули садбарг, надонам,
 ба чӣ равнақ бишукуфт,
 Ё санавбар ба кадомин каду қомат бархост?
 Дӣ замоне ба такаллуф бари Саъдӣ бинишаст,
 Фитна бинишасту чу бархост,
 киёнат бархост.

1 А — Ин ғазалро надорад. 2 А — Ин байтро надорад.

3 А — Вачд.

* * *

Он на зулф асту баногӯш, ки рӯз асту шаб аст
В-он на болои санавбар, ки дарахти рутаб аст.
На дахонест, ки дар ваҳми сухандон ояд,
Магар андар сухан оиву бидонад, ки лаб аст.
Оташи рӯи ту з-ин гуна, ки дар халк гирифт,
Ачаб аз сӯхтагӣ нест, ки хомӣ ачаб аст.
Одаме нест, ки ошиқ нашавад вақти баҳор,
Ҳар гнёхе, ки ба наврӯз начунбад, хатаб аст.¹
Чуибиши сарв, ту пиндорӣ, к-аз² боди сабост?
На, ки аз нолаи мурғони чаман дар тараб аст.
Ҳар касеро ба ту ин³ майл набошад, ки маро,
К-офтобӣ туву кӯтоҳназар⁴ мурғи шаб аст.
Хоҳам андар талабат умр⁵ ба поён овард,
Гарчи роҳам на ба андозан пой талаб аст.
Ҳар қазое сабабе дораду ман дар ғамн дӯст,
Ачалам мекашаду дарди фиροқаш сабаб аст.
Сухани хеш ба бегона намеёрам гуфт,
Гилад аз дӯст ба душман на тариқи адаб аст.
Лекин ин ҳоли муҳол аст, ки пинҳон монад,
Ту зиреҳ медарию пардаи Саъдӣ қасаб аст.

* * *

Он моҳи духафта дар никоб аст,
Ё хуре даст дар хизоб аст.
В-он⁶ вусма бар абрувони дилбанд,
Ё⁷ қавси кузаҳ бар офтоб аст?

1 А — Ин байтро надорад. 2 А — надонӣ, ту,
3 А — ҳама касро ба ту он. 4 А — назар он. 5 А
6 А — он. 7 А — Чун.

Селоб зи сар гузашт, ёро,
З-андоза бадар мабар чафоро.
Боз ой, ки аз ғами ту моро
Чашмею ҳазор чашма об аст.
Тундию чафою зиштхӯй
Харчанд ки мекунӣ

накӯй.

Фармон барамат ба ҳар чӣ гӯй,
Чон бар лабу чашм бар хитоб аст.
Эй рӯи ту аз биҳишт бобе,
Дил бар намаки лабат кабобе.
Гуфтӣ, бизанам¹ бар оташ обе.
В-ин оташи дил на чои об аст.
Сабр аз ту касе наёварад тоб,
Чашмам зи ғамат намебарад хоб.²
Шак нест,

ки бар мамарри селоб

Чандон ки бино кунӣ, хароб аст.
Эй шӯхраи шаҳру фитнаи хайл,
Фӣ манзарика-н-наҳору в-ал-лайл
Ҳар к-ӯ накунад ба суратат майл,
Дар сурати одамӣ давоб аст.
Эй доруи дилпазири дардам,
Иқроп ба бандагит кардам.
Донӣ, ки ман аз ту барнагардам,
Чандон ки хато кунӣ,

савоб аст.

Гарчи ту амиру мо асирем,
Гарчи ту бузургу мо ҳақирем,
Гарчи ту ғанию мо фақирем,
Дилдории дӯстон савоб аст.

¹ А — Гуфтам, ки занам. ³ А — Ин байтро надорад.

Эй сарви равону гулбуни нав,
Махпайкару¹ офтобпартав,
Бистону² бидех, бигӯю бишнав,
Шабҳои чунин на вақти хоб аст.
Имшаб шаби хилват аст то рӯз,
Эй толеи саъду бахти фирӯз,
Шамъе ба миёни мо барафрӯз,
Ё шамъ макун, ки моҳтоб аст.
Соқӣ, қадаҳе каландаривор
Дардеҳ ба муоширони хушъёр,
Девона ба ҳоли хеш бигзор,
Қ-ин мастии мо на аз шароб аст.
Бод аст ғурури зиндагонӣ,
Барқ аст лавомеи чавонӣ,
Даръёб даме,

ки метавонӣ,
Биштоб, ки умр дар шитоб аст.³
Ин гур (у) сна гурги бе тараҳхум
Худ сер намешавад зи мардум,
Абнои замон мисоли гандум,
В-ин даври фалак чу осӣёб аст.
Саъдӣ, ту на марди васли ӯй,
То лоф заню курб чӯй,
Эй ташна, ба хира чанд пӯй,
Қ-ин раҳ, ки ту меравӣ сароб аст.

* * *

Дидори ту ҳалли мушкилот аст,
Сабр аз ту хилофи мумкинот аст.
Дебочаи сурати бадеъат
Унвони камоли ҳусни зот аст.

1 А — маҳталъату. 2 А — Биншину.

3 А — Ин шаш байтро надорад.

Лабхон ту Хизр агар бидидӣ,
 Гуфтӣ, лаби чашмаи ҳаёт аст.
 Бар кӯзаи об неҳ даҳонат,
 Бардор,¹ ки кӯзаи набот аст.
 Тарсам, ту ба сеҳри ғамза як рӯз
 Даъвӣ бикунӣ, ки муъҷизот аст.
 Заҳр аз кибали ту нӯшдоруст,
 Фаҳш аз даҳани ту таййибот аст.
 Чун рӯи² ту сурате надидам³
 Дар шаҳр, ки мабтали салот аст.
 Аҳди тую тавбаи ман аз ишк
 Мебинаму ҳар ду бе сабот аст.
 Охир, ниғаҳе ба сӯи мо кун.
 К-ин давлати⁴ хусро закот аст.
 Чун ташна бисӯхт дар биёбон
 Чӣ фоида, гар чаҳон Фурот аст.
 Саъдӣ ғами нестӣ надорад,
 Ҷон додани ошиқон начот аст.

* * *

Сарви чаман пеши эътидоли ту паст аст,
 Рӯи ту бозори офтоб шикастаст.
 Шамъи фалак бо ҳазор машъали анҷум⁵
 Пеши вучудат чароғи бознишаст(а) аст.
 Тавба кунад⁶ мардум аз гуноҳ ба шаъбон,
 Дар рамазон низ чашмҳои ту маст аст.
 Ин ҳама⁷ зӯроварию мардию шерӣ
 Мард надонам,
 ки аз каманди ту частаст.

1 А — Боз ор. 2 А — Мо худ чун. 3 А — надидем. 4 А —
 неъматӣ. 5 А — бо чароғдони сурайё. 6 А — кунанд.
 7 А — бо ҳама.

Ин яке аз дӯстон ба теги ту куштаст
В-он дигар аз ошикон ба тири ту хастаст.¹
Дида ба дил мебарад ҳикояти Мачнун,
Дида надорад, ки дил ба меҳр набастаст.
Дасти талаб доштан зи домани маъшук
Пеши касе гӯ, к-аш ихтиёр ба даст аст.²
Бо чу ту рӯҳоние тааллуки хотир
Ҳар кӣ надорад, давоби нафспараст аст.
Мункири Саъдӣ, ки завқи ишк надорад,
Найшакараш дар ҷаҳон чу талх кабастан аст.

* * *

Ҳар субҳдам насими гул аз бӯстони туст,
Илҳони булбул аз нафаси дӯстони туст.
Чун Хизр дид он лаби ҷонбахши дилфиреб,
Гуфто, ки оби ҷашмаи ҳайвон даҳони туст.
Юсуф ба бандагит камар баста бар миён,
Будаш яқин, ки мулки малоҳат аз они туст.
Ҳар шоҳиде, ки дар назар омад ба дилбарӣ,
Дар дил наёфт роҳ, ки он ҷо макони туст.
Ҳаргиз нишон зи ҷашмаи кавсар шунидаӣ,
К-ӯро нишоне

аз даҳани бенишони туст.

Аз рашки офтоби ҷамолат бар осмон
Ҳар моҳ моҳ дидам, чун авбрувони туст.
Ин боди рӯхпарвар аз анфоси субҳдам,
Гӯӣ, магар зи турраи анбарфишони туст.
Сад пираҳан кабо кунам аз хуррамӣ, агар
Бинам, ки дасти ман чу камар дар миёни туст.
Гуфтанд, меҳмони ушшоқ мекунӣ,
Саъдӣ ба бӯсае зи лабат меҳмони туст.

1 А — ба тир бихастаст. 2 А — Ин байтро надорад.

* * *

Иттифокам ба сари кӯи касе афтодаст,
Ки дар он кӯй чу ман кушта¹ бaсе афтодаст.
Хабари мо бирасонед ба мурғони чаман,
Ки ҳамовози шумо дар кафасе афтодаст.
Ба дилором бигӯ, эй нафаси боди сахар,
Кори мо ҳамчу сахар бо нафасе афтодаст.
Банд бар пой таҳаммул чӣ кунад гар накунад,³
Ангубинест, ки дар вай магасе афтодаст.
Ҳеҷ кас айби ҳавас бохтани мо накунад,⁴
Магар он кас, ки ба доми ҳавасе афтодаст.
Саъдиё, ҳоли парокандаи гӯй он дорад,
Ки ҳама умр ба чавғони касе афтодаст.

* * *

Ин туй, ё сарви бўстоне ба рафтор омадаст?
Ё малак дар сурати мардум ба гуфтор омадаст?
Он парӣ, к-аз халқ пинҳон буд чандин рӯзгор,
Боз мебинам, ки дар олам падидор омадаст.
Уд месӯзанд, ё гул медамад дар бўстон?
Дӯстон, ё қорвони мушки тотор омадаст?
То маро бо накши рӯяш ошноӣ ўфтод,
Ҳар чӣ⁵ мебинам, ба чашмам накши девор омадаст.
Сорбоно, як назар дар рӯи он зебонигор
Гар ба чоне медиҳанд, инак харидор омадаст!
Ман дигар дар хона наншинам асиру дардманд,
Хосса ин соат, ки гуфтӣ, гул ба бозор омадаст.

1 А — Ин ғазалро надорад. 2 А — хару бор.

3 А — Рӯи ширин чи тавон гуфту бар ў холи сиёх,

4 А — Ҳама кас айби ҳавас бохтани мо бикунанд.

5 А — кӣ.

Гар ту инкори назар дар офариниш мекунӣ,
 Ман ҳаме гӯям, ки чашм аз баҳри ин кор омадаст.
 Ваҳ, ки гар ман боз бидам рӯи ёри хешро,
 Мурдае бинӣ, ки бо дунё дигар бор омадаст.
 Он чӣ бар ман меравад дар бандат, эй ороми чон,
 Бо касе гӯям, ки дар банде гирифта омадаст.
 Най, ки менолад ҳаме дар маҷлиси озодагон,
 З-он ҳаме нолад, ки бар ваӣ захми бисёр омадаст.
 То напиндорӣ, ки баъд аз чашми хоболуди ту
 То бирафтӣ, хобам андар чашми бедор омадаст.
 Саъдиё, гар ҳиммате дорӣ, манол аз чаври ёр,
 То ҷаҳон будааст, чаври ёр бар ёр омадаст.

* * *

Шаби финок кӣ донад, ки то саҳар чанд аст?
 Магар касе, ки ба зиндони ишқ дар банд аст.
 Гирифтам, аз ғами дил роҳи бӯстон гирам,
 Қадом сарв ба болои дӯст монанд аст?
 Паёми ман кӣ расонад ба ёри меҳргусил?
 Ки баршикастиву моро ҳанӯз пайванд аст.
 Қасам ба чони ту гуфтаи тариқи иззат нест,
 Ба хоки пойи ту в-он¹ ҳам азим савганд аст,
 Ки бо² шикастани паймону баргирифтани³ дил,
 Ҳанӯз дида ба дидорат орзуманд аст.
 Биё, ки бар сари кӯят бисоти чеҳраи мост,
 Ба ҷои хок⁴ ки дар зери поят афкандаст.
 Хаёли рӯи ту беҳи умед биншондаст,
 Балои ишқи⁵ ту бунъеди сабр баркандаст.
 Аҷаб дар он, ки ту маҷмӯъу гар қиёс кунӣ,
 Ба зери ҳар хама мӯят диле парокандаст.

1 А — к-он. 2 А — аз. 3 А — баргусастани.

4 А — Ба хоки роҳ. 5 А — ҳаҷри.

* * *

Аз ҳар чӣ меравад, сухани дӯст хуштар аст,
Пайғоми ошно нафаси рӯҳпарвар аст.
Ҳаргиз вучуди ҳозиру ғоиб шунидаӣ?
Ман дар миёни чамъу дилам чои дигар аст.
Шоҳид, ки дар миён набувад, шамъ, гӯ, бимир,
Чун ҳаст, агар чароғ набошад, мунаввар аст.
Абноти рӯзгор ба сахро раванду боғ,
Сахрову боғи зиндадилон кӯи дилбар аст.
Чон меравам,¹ ки дар қадам андозамаш зи шавк,
Дармондаам ҳанӯз, ки нузле муҳаққар аст.
Кош он ба хашмрафтаи мо оштикунон
Бозомадӣ, ки дидаи мушток² бар дар аст.
Чоно, дилам³ чу уд бар оташ бисӯхтӣ
В-ин дам, ки мезанам зи ғамат, дуди мичмар аст.
Шабҳои бе туам шаби гӯр аст дар хаёл
В-ар бе ту бомдод кунам, рӯзи маҳшар аст.
Гесӯт анбаринаю гардан тамом буд,
Маъшуқи хубрӯй чӣ мӯҳтоҷи зевар аст?⁴
Саъдӣ хаёли беҳуда бастӣ умеди васл⁵
Ҳаҷрат бикӯшту васл ҳанӯзат мусаввар аст.

* * *

Зинҳор, аз ин умеди дарозат, ки дар⁶ дил аст!
Ҳайҳот,⁷ аз ин хаёли муҳолат, ки дар сар аст!
Ин бӯи рӯҳпарвар аз он кӯи дилбар аст,
В-ин оби зиндагонӣ аз он ҳавзи кавсар аст.
Эй боди бӯстон, магарат нофа дар миён?

1 А — мебарам. 2 А — ушшок. 3 А — Чунон дилам.

4 А — ду байтро надорад.

5 А — Саъдӣ, хаёли беҳуда умеди васли ёр.

6 А — бар. 7 А — Зинҳор.

В-эй мурғи ошно, магарат нома дар пар аст?
 Бӯи биҳишт мегузарад ё насими дӯст?
 Ё корвони субҳ, ки гетӣ мунаввар аст?¹
 Ин қосид аз кадом замин аст мушкбӯй?
 В-ин нома дар чӣ дошт, ки унвон муаттар аст?
 Бар роҳи бод уд бар оташ ниҳодаанд?²
 Ё худ дар он замин, ки туй хок анбар аст?
 Боз ою ҳалка бар дари зиндони шавк зан,
 Қ-асҳобро ду дида чу мисмор бар дар аст.
 Боз о, ки дар фироқи ту чашми умедвор,
 Чун гӯши рӯзадор бар аллоҳу акбар аст.
 Донӣ, ки чун ҳамегузаронем рӯзгор?
 Рӯзе, ки бе ту мегузарад,³ рӯзи маҳшар аст.
 Гуфтем⁴ ишқро ба сабурӣ даво кунем,⁵
 Хар рӯз ишқ бештару сабр камтар аст.
 Сурат зи чашм ғоибу ахлоқ дар назар,
 Дидор дар ҳичобу маонӣ баробар аст.
 Дар нома низ чанд бигунҷад ҳадиси ишқ.
 Кӯтаҳ кунам, ки қиссаи мо кори дафтар аст.
 Ҳамчун дарахти бодия Саъдӣ ба барқи шавк
 Сӯзону меван суханаш ҳамчунон тар аст.
 Оре, ҳуш аст вақти ҳарифон⁶ ба бӯи уд,
 В-аз сӯз ғофиланд, ки дар чони миҷмар аст.

* * *

Хар касеро натавон гуфт, ки сохибназар аст,
 Ишқбозӣ дигару нафспарастӣ дигар аст.
 На ҳар он чашм, ки бинанд сиёҳ асту сапед,
 Ё сапедӣ зи сиёҳӣ бишиносад, басар аст.
 Хар кӣ дар оташи ишқаш набувад тоқату сӯз,
 Гӯ, ба наздик марав, к-офати парвона пар аст.

1 А — ин байтро надорад. 2 А — ниҳода буд.
 3 А — меравад он. 4 А — Гуфтам, ки. 5 А — кунам.
 6 А — азизон.

Гар ман аз дӯст бинолам, нафасам содик нест,
Хабар аз дӯст надорад, ки зи худ бохабар аст.
Одамисурат агар рафъ кунад шахвати нафс,
Одамихӯй шавад в-арна ҳамон ҷонвар аст.
Шарбат аз дасти дилором чи ширину чи талх,
Бидех, эй дӯст, ки мустаскӣ аз он ташнатар аст.
Ман худ аз ишқи лабат фаҳми сухан менакунам,
Хар-ч аз он талхтарам, гар ту бигӯӣ, шакар аст.
В-ар ба теғам бизанӣ, бо ту маро хасме нест,
Хасми онам, ки миёни ману теғат сипар аст.
Ман аз ин банд нахоҳам бадар омад ҳама умр,
Банди пое, ки ба дасти ту бувад, тоҷи сар аст.
Дасти Саъдӣ ба чафо нагсилад аз домани дӯст,
Тарки лӯълӯ натавон гуфт, ки даръё хатар аст.¹

* * *

Фаръеди ман аз фироқи ёр аст.
В-афғони² ман аз ғами нигор аст.
Бе рӯи чу моҳи он нигорин
Рухсораи ман ба хун нигор аст.
Хуни цигарам зи фурқати ту
Аз дида равона дар канор аст.
Дарди дили ман зи ҳад гузаштаст,
Ҷонам зи фироқ беқарор аст.³
Қасро зи ғами ман оғаҳӣ нест,
Овах, ки ҷаҳон на пойдор аст.
Аз дасти замона дар азобам,
З-он ҷону дилам ҳаме⁴ фигор аст.
Саъдӣ, ҷӣ кунӣ шикоят аз дӯст,
Ҷун шодиву ғам на барқарор аст.

¹ Ин ғазалро надорад. ² А — Афғони.

³ А — Ин байтро надорад. ⁴ А — Қалма афтидаст.

* * *

Чашмат хуш асту бар асари хоб хуштар аст,
Таъми даҳонат аз шакари ноб хуштар аст.
Зинҳор аз он табассуми ширин, ки мекунӣ,
Қ-аз хандан шукуфаи сероб хуштар аст.
Шамъе ба пеши рӯи ту, гуфтам,¹ ки баркунам,
Ҳочат ба шамъ нест, ки маҳтоб хуштар аст.
Дӯш орзуи хоби хушам буд як замон,
Имшаб назар ба рӯи ту аз хоб хуштар аст.
Дар хобгоҳи ошиқ сар бар канори дӯст,
Қемухти хорпушт зи санҷоб хуштар аст.
З-он сӯи баҳри оташ агар хониям ба лутф,
Рафтани ба рӯи оташам аз хоб хуштар аст.
З-оби равону сабзаву саҳрову лолазор
Бо ман мағӯ, ки чашм дар аҳбоб хуштар аст.²
Заҳрам мадеҳ ба дасти рақибони тундхӯй,
Аз дасти худ бидеҳ, ки зи чуллоб хуштар аст.
Саъдӣ, дигар³ ба гӯшаи ваҳдат намеравад,⁴
Хилват хуш асту сӯхбати асҳоб⁵ хуштар аст.
Ҳар боб аз ин китоби нигорин, ки баркунӣ,
Ҳамчун бихишт, гӯӣ, аз он боб хуштар аст.

* * *

Дарди ишқ аз тандурустӣ хуштар аст,
Мулқи дарवेशӣ зи ҳастӣ хуштар аст.
Ақл беҳтар мениҳанд аз коинот,
Орифон, гӯянд, мастӣ хуштар аст.
Худпарастӣ хезад аз дунъюву чоҳ.
Нестию ҳақпарастӣ хуштар аст.

1 А — хоҳам. 2 А — Ин ду байтро надорад.
3 А — магар. 4 А — намерасад. 5 А — аҳбоб.

Чун гаронборон ба сахтї мераванд,
Хам сабукборию чувтї хуштар аст.
Саъдиё, чун давлати фармондеҳї,
Менамонад, тангдастї хуштар аст.¹

* * *

Диле, ки ошиқу собир бувад, магар санг аст,
Зи ишқ то ба сабури ҳазор фарсанг аст.
Бародарони тариқат насиҳатам макунед,
Ки тавба дар раҳи ишқ обгина бар санг аст.
Дигар ба хуфья намебождам шаробу самоъ,
Ки некномї дар дини ошиқон нанг аст.
Чї тарбият шунавам, ё чї маслиҳат бинам,
Маро, ки чашм ба соқию гўш бар чанг аст.
Ба ёдгори касе домани насими сабо
Гирифтаему, дарего, ки бод дар чанг аст.
Ба хашм рафтаи моро кї мебарад пайғом?
Биё, ки мо силар андохтем, агар чанг аст.
Бикуш, чунон ки тавонї, ки бе мушоҳидаат
Фарохнои ҷаҳон бар вучуди мо танг аст.
Малолат аз дили Саъди фуру нашўяд ишқ,
Сиёҳи аз ҳабашї чун равад, ки худ ранг аст.

* * *

Пои сарви бўстонї дар гил аст,
Сарви моро пои маънї дар дил аст.
Ҳар кї чашмаш бар чунон рӯе фитод,
Толаш маймуну фолаш мукбил аст.
Некхоҳонам насиҳат мекунанд
Ҳишт бар дарёе задан беҳосил аст.
Эй бародар, мо ба гирдоб андарем
В-он кї шунъат мезанад, бар соҳил аст.

¹ А — Ин ғазалро надорад.

Шавкро бар сабр кувват ғолиб аст,
Аклро бо ишқ даъвӣ ботил аст.
Нисбати ошиқ ба ғафлат мекунад
В-он ки маъшуке надорад, ғофил аст.
Дида бошӣ ташна мустаъчил ба об,
Чон ба чонон ҳамчунон мустаъчил аст.
Базми чоҳу молу тарки ному нанг
Дар тариқи ишқ аввал манзил аст.
Гар бимирад толибе дар банди дӯст,
Саҳл бошад, зиндагонӣ мушкил аст.
Ошике мегуфту хуш-хуш мегирист,
Чон биёсояд, ки чонон қотил аст.
Саъдиё, наздики рои ошиқон
Халқ Мачнунанду Мачнун оқил аст.¹

* * *

Дида аз дидори хубон баргирифтан мушкил аст,
Ҳар кӣ моро ин насиҳат мекунад, беҳосил аст.
Ёри зебо, гар ҳазорат ваҳшат аз вай дар дил аст,
Бомдодон рӯи ӯ дидан сабоҳи мукбил аст.
Он кӣ дар чоҳи занахдонаш дили бечорагон
Чун малак маҳбус дар зиндони чоҳи Бобул аст.
Пеш аз ин ман даъвии парҳезгорӣ кардаме,
Боз мегӯям, ки ҳар даъвӣ, ки кардам, ботил аст.
Заҳр наздики хирадмандон агарчӣ қотил аст,
Чун зи дасти дӯст мегирӣ, шифои очил аст.
Ман кадам берун намеёрам ниҳод аз кӯи дӯст,
Дӯстон, маъзур доредам, ки поям дар гил аст.
Бош, то девона гӯяндам ҳама фарзонагон,
Тарқи чон натвон гирифтан то ту гӯӣ оқил аст.
Он кӣ мегӯяд, назар дар сурати хубон хатост,
Ӯ ҳамин сурат ҳаме бинад, зи маънӣ ғофил аст.

¹ А — Ин ғазалро надорад.

Сорбон, оҳиста рон, к-ороми чон дар маҳмил аст,
Чорпоён бор бар пуштанду моро бар дил аст.
Гар ба сад манзил фирок афтад миёни мову дӯст,
Ҳамчунонаш дар миёни қони ширин манзил аст.
Саъдӣ, осон аст бо ҳар кас гирифтаи дӯстӣ,
Лек чун пайванд шуд, худ боз кардан мушкил аст¹.

* * *

Шароб аз дасти хубон салсабил аст,
Вагар худ хуни майҳорон сабил аст.
Намедонам рутабро чошнӣ чист,
Ҳаме бинам, ки хурмо бар нахил аст.
На вусм(а) аст он, ба дилбандӣ хазиб аст,
На базм аст² он, ба қодуӣ қаҳил аст.
Сарангуштонӣ соҳибдилфиребаш
На дар ҳинно, ки дар хуни катил аст.
Ало, эӣ корвон, маҳмил биронед,
Ки моро банд бар пой раҳил аст³.
Ҳар он шаб дар фироқи рӯи Лайлӣ,
Ки бар Маҷнун равад, Лайлӣ тавил аст.
Қамандаш медавонад пой муштоқ,
Биёбонро напурсад чанд мил аст.
Чу мӯр афтоду хезон рафт бояд
Ва гар худ⁴ раҳ ба зери пой пил аст.
Ҳабиб он қо, ки дасте барфишонад,
Муҳиб ар сар наҷфшонад, бахил аст.
Зи мо гар тоат ояд, шармсорем
В-аз эшон гар қабеҳ ояд, чамил аст.
Бадилу дӯстон гиранду ёрон,
Суҳан берун мағӯӣ аз ишқ, Саъдӣ,
Суҳан ишқ асту дигар⁵ қолу қил аст.

1 А — Ин ғазалро надорад. 2 А — сурм(а) аст.

3 А — Ин байтро надорад.

4 А — Аз калиман «худ» харфи «д» афтадааст.

5 А — боқӣ.

* * *

Корам чу зулфи ёр парешону дархам аст,
Пуштам ба сони абрӯи дилдор пурхам аст.
Ғам шарбате зи хуни дилам нӯш карду гуфт:
Ин шодии касе, ки дар ин давр хуррам аст.
Танҳо дили ман аст гирифтдор дар ғамон
Ё худ дар ин замона дили шодмон кам аст?
З-ин сон, ки медиҳад дили ман доди ҳар ғаме,
Инсоф мулки оламу ишқаш мусаллам аст.
Донӣ, хаёли рӯи ту дар чашми ман чӣ гуфт:
Оё чӣ қост ин, ки ҳамарӯза бо нам аст?
Хоҳӣ, чу рӯзи равшан донӣ ту ҳоли ман,
Аз тирашаб бипурс, ки ӯ низ маҳрам аст.
Эй кошкӣ, миёни ман астию дилбарам,
Пайванде инчунин, ки миёни ману ғам аст¹.

* * *

Бар ман, ки сабӯҳӣ задаам, ҳирқа ҳаром аст,
Эй маҷлисиён, роҳи харобот кадом аст?
Ҳар кас ба ҷаҳон хурраме пеш гирифтанд,
Моро ғамат, эй моҳи паричеҳра, тамом аст.
Бархез, ки дар сояи сарве бинишем,
Қ-он ҷо, ки ту биншастай бар сарв қиём аст.
Доми дили соҳибназаронат ҳами гесӯст
В-он холи баногӯш магар донаи дом аст.
Бо чун ту ҳарифе ба чунин ҷой, дар ин вақт
Ғар бода хӯрам, ҳамри биҳиштӣ на ҳаром аст.
Ғайрат нагузорад, ки бигӯям, кӣ маро кушт,
То халқ надонанд, ки маъшуқа чӣ ном аст.
Дардо, ки бипухтем дар ин сӯзи ниҳонӣ
В-онро хабар аз оташи мо нест, ки хом аст.

¹ А — Ин ғазалро надорад.

Саъдӣ, мабар андеша, ки дар коми наҳангон,
Чун дар назари дӯст нишинӣ, ҳама ком аст¹.

* * *

Имшаб, ба ростӣ, шаби мо рӯзи равшан аст,
Иди висоли дӯст алорағми душман аст.
Боди бихишт мегузарад ё насими боғ?
Ё накҳати даҳони ту ё бӯи лодан аст?
Ҳаргиз набошад аз тану ҷонат азизтар,
Чашмам, ки дар сар асту равонам, ки дар тан аст.
Гардан ниҳам ба хидмату гӯшат кунам ба қавл,
То хотирам муаллиқи он гӯшу гардан аст.
Эй подшоҳ, соя зи дарвеш вомагир!
Ночор хӯшачин бувад, он чо ки хирман аст.
Дур аз ту дар чаҳони фироқам маҷол нест,
Олам ба чашми тангдилон чашми сӯзан аст.
Ошиқ гурехтан натавонад зи дасти шавк,
Ҳар чо, ки меравад, мутааллиқ ба доман аст.
Ширин бадар намеравад аз хона бе ракиб,
Донад шакар, ки дафъи магас бодбезан аст.
Чаври ракибу сарзаниши аҳли рӯзгор,
Бо ман ҳамон ҳикояти гови духулзан аст.
Бозони шоҳро ҳасад ояд бад-ин шикор,
К-он шоҳбозро дили Саъдӣ нишеман аст.
Қалби рақиқ чанд бипӯшад ҳадиси ишқ,
Ҳар-ч он ба обгина бипӯшӣ, мубайян аст.²

* * *

Ин боди баҳори бӯстон аст,
Ё бӯи висоли дӯстон аст.
Дил мебарад ин хати нигорин,
Гӯӣ, хати рӯи дилситон аст.

¹ А — Ин ғазалро надорад. ² А — Ин ғазалро надорад.

Эй мурғи ба доми дил гирифтор,
Боз ой, ки вақти ошъён аст.
Шабҳо ману шамъ меғудозем
Ин аст, ки сӯзи ман ниҳон аст.
Гӯшам ҳама рӯз аз интизорат
Бар роҳу назар бар остон аст.
В-ар бонги муаззине биёяд,
Гӯям, ки дарои корвон аст.
Бо он ҳама душманӣ, ки кардӣ,
Боз оӣ, ки дӯстӣ ҳамон аст.
Бо қуввати бозувони ишқат,
Сарпанҷаи сабр нотавон аст.
Безории дӯстони дамсоз,
Тафрики миёни ҷисму ҷон аст.
Нолидани дардноки Саъдӣ,
Бар даъвии дӯстӣ баён аст.
Оташ ба наи калам дарандохт
В-ин ҳибр, ки меравад, духон аст.¹

* * *

Ин хатти шариф аз он банон аст
В-ин нукли ҳадис аз он даҳон аст.
Ин бўи абири ошноӣ
Аз соҳати ёри меҳрубон аст.
Мӯҳр аз сари нома баргирифтам,
Гуфтӣ, ки сари гулобдон аст.
Қосид магар оҳун Хутан буд,
К-аш нофаи мушк дар миён аст.
Ин худ чӣ иборати латиф аст
В-ин худ чӣ кифояти баён аст?
Маълум шуд ин ҳадиси ширин,
К-аз мантиқи он шакарфишон аст.

¹ А -- Ин ғазалро надорад.

Ин хат ба замин нашојад андохт,
К-аз чониби моҳи осмон аст.
Рӯзе биравад рабони Саъдӣ,
К-ин айш на айши қовидон аст.
Хуррам тани ӯ, ки чун равонаш
Аз тан биравад, сухан равон аст.

* * *

Зи ман мапурс, ки дар дасти ӯ дилат чун аст,
Аз ӯ бипурс, ки ангуштхош дар хун аст.
В-агар ҳадис кунам, тандурустро чӣ хабар,
Ки андаруни чароҳатрасидагон чун аст?
Ба хусни талъати Лайлӣ нигоҳ менакунад,
Фитода дар паи бечорае, ки Мачнун аст.
Хаёли рӯи касе дар сар аст ҳар касро
Маро хаёли касе, к-аз хаёл берун аст
Хучаста рӯзи касе, ки ту аз дараш бозой,
Ки бомдод ба рӯи ту фоли маймун аст.
Чунин шамоили мавзуну қадди хуш¹, ки тuroст,
Ба тарки ишки ту гуфтан на табъи мавзун аст.
Агар касе ба маломат зи ишк² баргардад,
Маро ба ҳар чӣ ту гӯӣ, иродат афзун аст.
На подшоҳ мунодӣ задаст, май махӯред,
Биё, ки чашму даҳони ту масту майгун аст.
Қанори Саъдӣ аз он рӯз, к-аз ту дур афтод,
Аз оби дида, ту гӯӣ, қанори Ҷайхун аст.

* * *

Бахти ҷавон дорад он, ки бо ту қарин аст,
Пир нагардад,³ ки дар биҳишти барин аст.

¹ А — қадду ҳад. ² А — ёр. ³ А — набошад.

Дигар аз он¹ ҷонибам намоз набошад,
 Гар ту ишорат кунӣ, ки қибла чунин аст.
 Ойнае пеши офтоб ниҳод (а) аст
 Бар дари он хайма, ё шиои ҷабин аст?
 Гар ҳама олам зи лавҳи фикр бишӯянд,
 Ишк нахоҳад шудан, ки накши нигин аст.
 Гӯша гирифтам зи халқу ғоидае нест²,
 Гӯшаи ҷашмат балои гӯшанишин аст.
 То на тасаввур кунӣ, ки бе ту сабурам,
 Гар нафасе мезаниям, бозпасин аст.
 Ҳусни³ ту ҳар ҷо кӣ табли⁴ ишк фуру куфт,
 Бонг баромад, ки ғорати дилу дин аст.
 Симу зарам, гӯ, мабошу дунъиву асбоб,
 Рӯи ту бинам, ки мулки рӯи замин аст.
 Ошики собиқ ба захми дӯст намирад,
 Заҳри музобам бидеҳ, ки мои маин аст.
 Саъдӣ аз ин пас, ки роҳи пеши ту донист⁵,
 Гар раҳи дигар равад, залоли мубин аст.

* * *

Бо хирадмандиву хубӣ порсову неххӯст,
 Сурате ҳаргиз надидам, к-ин ҳама маънӣ дар ўст.
 Гар хаёли ёре андешанд, боре чун ту ёр,
 Ё⁶ ҳавои дӯстӣ варзанд, боре чун ту дӯст.
 Хоки пояш бўса хоҳам дод, обам, гӯ, бубар,
 Обрӯи меҳрубонон пеши маъшук оби чӯст.
 Шоҳидаш дидору⁷ гуфтан, фитнааш абрӯву ҷашм⁸,
 Нодираш болову рафтан, дилпазираш табъу хӯст.

1 А — аз ин.

2 А — В-ар ба саломат ба гӯшае бинишинам.

3 А — меҳри. 4 А — кӯси. 5 А — ёбад. 6 А — В-ар.

7 А — рафтору. 8 А — зулф

То ба худ боз оям, он гаҳ васфи дидораш кунам,
Аз кӣ мепурсӣ дар ин майдон, ки саргардон чу гӯст?
Айби пирохандаридан мекунандам дӯстон,
Бевафо ёрам, ки пирохан ҳаме даррам на пӯст.
Хок сабзорангу бодаш гулфишону об хуш,
Абр марворидборону ҳавое мушкбӯст¹.
Тирборон бар сару сӯфӣ гирифтори назар,
Муддаӣ дар гуфтугӯю ошиқ² андар чустучӯст.
Ҳар киро ганҷ ихтиёр омад, ту даст аз вай бидор,
Қ-ончунон шӯридасар пояш ба ганҷе³ дар фурӯст.
Чашм агар бо дӯст дорӣ, гӯш бо душман макун,
Ошикиву некномӣ, Саъдиё, сангу сабӯст.

* * *

Буто, ҳалок шавад дӯст дар муҳаббати дӯст,
Ки зиндагонии ӯ дар ҳалок будани ӯст.
Маро ҷафою вафои ту пеш яксон аст,
Ки ҳар чӣ дӯст писандад ба ҷон дӯст, накӯст.
Марову ишқи ту гетӣ ба як шикам зодаст,
Ду рӯҳ дар бадане чун ду мағз дар як пӯст.
Ҳар он чӣ бар сари озодагон равад, зебост,
Алалхусус, ки аз дасти ёри зебохӯст.
Дилам зи даст бадар бурд сарвболое,
Хилофи одати он⁴ сарвҳо, ки бар лаби ҷӯст.
Ба хоб дӯш чунин⁵ дидаме, ки зулфайнаш
Гирифта будаму дастам ҳанӯз ғолиябӯст.
Чу гӯӣ дар хама олам ба ҷон бигардидам
Зи дасти ишқашу чавгон ҳанӯз дар паи гӯст.
Ҷамоате ба ҳамин⁶ оби чашми берунӣ
Назар кунанду надонанд, к-оташам дар тӯст.

1 А — Ин ду байтро надорад. 2 А — ориф.

3 А — Қ-ончунон шӯрида пояшро ба санге.

4 А — ин. 5 А — чунон. 6 А — ҳамон.

Зи дӯст ҳар кӣ ту бинӣ, муроди худ хоҳад,
Муроди хотири Саъдӣ муроди хотири ўст.

* * *

Сафар дароз набошад ба пой толиби дӯст,
Ки зиндаи абад аст, одаме, ки куштаи ўст.
Шаробхӯрдани муғаннӣ чу дар самоъ ояд,
Чӣ чои чома, ки бар хештан бидаррад пӯст.
Ҳар он кӣ бо рухи манзури мо назар¹ дорад,
Ба тарки хеш бигӯяд,

ки хасм арбадачӯст.

Ҳақир то нашуморӣ² ту оби чашми фақир,
Ки катра-катраи борон чу бо ҳам омад, чӯст.
Намеравад, ки камандаш ҳаме барад мушток,
Чӣ чои панди насихаткунони беҳудагӯст.
Чу дар миёнаи хок ўфтадае бинӣ,
Аз он бипурс, ки чавгон,

аз ў³ мапурс, ки гӯст.

Чарову чун нарасад бандагонии мухлисро,
Равост, гар ҳама бад мекуни, бикун, ки нақӯст.
Қадам сарви сихирост бо вучуди ту кадр?
Қадам ғолияро пеши хоки пой ту бӯст.
Басе блугфт худованди аклу нашнидам,
Ки дил ба ғамзаи хубон мадеҳ,

ки сангу сабӯст.

Ҳазор душман агар бар саранд Саъдиरो,
Ба дӯстӣ, ки нагӯяд ба чуз ҳикояти дӯст.
Ба оби дидаи хунин набишта қиссаи ишк,
Назар ба сафҳои аввал макун,

ки ту бар туст.

1 А — хабар. 2 А — нашиносӣ. 3 А — он.

* * *

Кас ба чашмам дарнамеояд, ки гӯям мисли ўст,
Худ ба чашми ошикон сурат набандад мисли дўст.
Ҳар кӣ бо мастон нишинад, тарки мастурӣ кунад,
Обрӯи некномон дар харобот оби чўст.
Чуз худовандони маъниро нағалтонад самоъ,
Аввалат мағзе бибояд, то бурун ой зи пўст.
Бандаам, гӯ¹, тоҷ хоҳӣ бар сарам неҳ ё табар,
Ҳар чӣ пешни ошикон ояд, зи маъшукон накўст.
Ақл боре² хусравӣ мекард бар³ мулки вучуд,
Боз чун Фарҳоди ошиқ бар лаби ширини ўст.
Анбарин чавғони зулфашро гар истиксо кунӣ,
Зери ҳар мӯе диле бинӣ, ки саргардон чу гўст.
Саъдиё, чандон ки хоҳӣ гуфт васфи рӯи ёр,
Хусни⁴ гул беш аз қиёси⁵ булбули бисъергўст.

* * *

Субҳ механдаду ман гирьякунон аз ғами дўст,
Эй дами субҳ, чӣ дорӣ хабар аз мақдами дўст?
Бар худам гирья ҳаме ояду бар хандан ту,
То табассум чӣ кунӣ беҳабар аз мубсами дўст.
Эй насими саҳар, аз ман ба дилором бигӯӣ,
Ки касе чуз ту надонам, ки бувад маҳрамин дўст.
Гӯ кам, эй ёр, барои дили ағъёр мағир,
Душман ин нек писандад, ки ту гирӣ камин дўст.
Ту, ки бо чониби хасмат ба иродат назар аст,
Бех, ки зоеъ нагузорӣ тарафи мӯъзами дўст.
Ман на онам, ки адӯ гуфт,
ту худ донӣ нек,
Ки надорад дили душман хабар аз олами дўст.

1 А — гар. 2 А — вақте. 3 А — дар. 4 А — ҳадди.

5 А — забони.

Не, не, эй бод, марав, ҳоли мани хаста мағӯй,
То ғуборе нанишинад ба дили хуррами дӯст.
Ҳар касеро ғами хеш асту дили Саъдиरो
Ҳама вақте ғами он, то чӣ кунад бо ғами дӯст?¹

* * *

То дастҳо камар накуни бар миёни дӯст,
Бӯсе ба коми дил надиҳӣ бар даҳони дӯст.
Донӣ, ҳаёти куштаи шамшери ишқ чист?
Себе газидан аз руҳи чун бӯстони дӯст.
Бар мочарои Хусраву Ширин қалам кашид
Шӯре, ки дар миёни ман асту миёни дӯст.
Хасме, ки тири қофараш андар ғазо накушт,
Хунаш бирехт абруи ҳамчун камони дӯст.
Дил рафту дида хун шуду чони заиф монд
В-он ҳам барои он ки кунам ҷонфишони дӯст.
Рӯзе ба пой марқаби тозӣ дарафтамаш,
Ғар қибру ноз бознапечад инони дӯст.
Чун ҷон супурданист ба ҳар сурате ки ҳаст,
Дар кӯи ишқ хуштару бар остони дӯст.
Бо хештан ҳаме барам ин шавқ то ба хок
В-аз хок сар барораму пурсам нишони дӯст.
Фаръеди мардумон ҳам аз дасти душман аст,
Фаръеди Саъдӣ аз дили номехрубони дӯст.²

* * *

Субҳдам хоке³ ба саҳро бурд бод⁴ аз кӯи дӯст,
Бӯстон дар анбари соро гирифт аз бӯи дӯст.

1 А — Ин ғазалро надорад. 2 А — Ин ғазалро надорад.

3 А — боде. 4 А — хок.

Дӯст гар бо мо бисозад давлате бошад азим
В-ар насозад, мебибояд сохтан бо хӯи дӯст.
Гар қабулам мекунад, мамлуки худ мепарварад
В-ар биронад, панча натвон кард бо бозуи дӯст.
Ҳар киро хотир ба рӯи дӯст рағбат мекунад,
Бас парешонӣ бибояд бурданаш чун¹ мӯи дӯст.
Дигаронро ид агар фардост, моро ин дам аст,
Рӯзадорон моҳи нав бинанду мо абрӯи дӯст.
Ҳар касе бе хештан ҷавлони ишқе мекунад,²
То дили мурда магар зинда кунӣ, к-ин⁴ дам аз ӯст.
Душманамро бад намехоҳам, ки он бадбахтро
Ин уқубат бас, ки бинад дӯст ҳамзонуи дӯст.³
Ҳар касеро дил ба сахроеву боге меравад,
Ҳар кас аз сӯе бадар рафтанду ошик сӯи дӯст.
Қош, боре боғу бӯстонро, ки таҳсин мекунанд
Булбуле будӣ чу Саъдӣ бо гуле чун рӯи дӯст.

* * *

Ба ҷаҳон хуррам аз онам, ки ҷаҳон хуррам аз ӯст,
Ошиқам бар ҷама олам, ки ҷама олам аз ӯст.
Ба ғанимат шумар эй дӯст, дами Исии субҳ,
То дили мурда магар зинда кунӣ, к-ин⁴ дам аз ӯст
На фалакrost мусаллам, на малакро ҳосил
Он чӣ дар сирри сувайдои банӣ-одам аз ӯст.
Ба ҳаловат бихӯрам захр, ки шоҳид соқиист.
Ба иродат бибарам дард, ки дармон ҳам аз ӯст.
Заҳми хунинам агар беҳ нашавад, беҳ бошад,
Хунук он захм, ки ҳар лаҳза маро марҳам аз ӯст.⁵

1 А — сохтан бо, 2 А — мезананд.

3 А — Ин байтро надорад. 4 А — к-он.

5 А — Ин байтро надорад.

Ғаму шодӣ бари ориф чӣ тафовут дорад,
Сокиё, бода бидеҳ шодии он, к-ин ғам аз ўст.
Подшохию гадоӣ бари мо яксон аст,
Ки бар ин дар ҳамаро¹ пушти ибодат ҳам аз ўст.
Саъдиё, гар биканад сели фано хонаи ғам,²
Дил кавӣ дор, ки бунъеди бако маҳкам аз ўст.

* * *

Аз чон бурун наёмада чононат орзуост,
Зуннор нобуридаву имонат орзуост.
Бар дарғаҳе, ки навбати арнӣ ҳамезананд,
Мӯре наию мулки Сулаймонат орзуост.
Мӯре наиву хидмати мӯре накардаӣ
В-он гоҳ суффи суфаи мардонат орзуост.
Фиръавнвор лофи аналҳақ ҳаме занӣ
В-он гоҳ қурби Мусии Имронат орзуост.
Чун кӯдакон,

ки домани худ асп кардаанд,
Доман савор кардаву майдонат орзуост.
Инсофро ту худ

зи сари сидқ дода бех,
Бар дард норасидаву дармонат орзуост.
Бар хони анкабут,

ки бирьён магас бувад,
Шаҳпар чу Чабраили магасронат орзуост.
Ҳар рӯз аз барои сағи нафси Бӯсаид
Як коса шӯрбову ду-то нонат орзуост.
Саъдӣ, дар ин чаҳон ки туй,

дарравор бош,
Гар дил ба назди ҳазрати султонат орзуост.³

¹ А — ҳама қо. ² А — санги фано хонаи дил.

³ А — ин ғазалро надорад.

* * *

Маро худ бо ту чизе дар миён ҳаст
В-агарна рӯи зебо дар ҷаҳон ҳаст.
Вучуде дорам аз меҳрат гудозон,
Вучудам рафту меҳрат ҳамчунон ҳаст.
Мабар зан (н), к-аз сарам савдон ишқат
Равад, то бар заминам устухон ҳаст.
Агар пешам нишинӣ, дилнишонӣ
В-агар ғоиб шавӣ, дар дил нишон ҳаст.
Ба гуфтан рост н-ояд шарҳи ҳуснат,
Валекин гуфт хоҳам, то забон ҳаст.
Надонам, қомат аст он ё қиёмат
Кӣ мегӯяд, чунин сарви равон ҳаст?
Тавон гуфтан, ба маҳ монӣ, вале моҳ
Напиндорам, чунин шириндаҳон ҳаст.
Ба ҷуз пешат нахоҳам сар ниҳодан,
Агар болин набошад, остон ҳаст.
Бирав, Саъдӣ, ки кӯи васли ҷонон
На бозорест, к-он ҷо қадри ҷон ҳаст.¹

* * *

Машнав, эй дӯст, ки ғайр аз ту маро ёре ҳаст,
Ё шабу рӯз ба ҷуз фикри туам коре ҳаст.
Ба каманди сари зулфат на ман афтодаму бас,
Ки бар ҳар ҳалкаи мӯет гирифторе ҳаст.
Гар бигӯям, ки маро бо ту сару коре нест,
Дару девор гувоҳӣ бидиҳад, коре ҳаст.
Ҳар кӣ айбам кунад аз ишқу маломат гӯяд,
То надидаст туро, бар манаш инкоре ҳаст.
Сабр бар ҷаври рақибат ҷӣ кунам, гар накунам?

¹ А — ин ғазалро надорад.

Ҳама донанд, ки дар сӯхбати гул хоре ҳаст.
На мани хомтамаъ ишки ту меварзаму бас,
Ки чу ман сӯхта дар хайли ту бисъёре ҳаст.
Бод хоке зи макоми ту биёварду бибурд
Оби ҳар тийб, ки дар кулбаи атторе ҳаст.
Ман чӣ дар пон ту резам, ки писанди ту бувад?
Чону сарро натавон гуфт, ки микдоре ҳаст.
Ман аз ин далки мураккаъ бадар оям рӯзе,
То ҳама халқ бидонанд, ки зунноре ҳаст.
Ҳамаро ҳаст ҳамин доғи муҳаббат, ки марост.
Ки на ман мастаму дар даври ту хушъёре ҳаст.
Ишки Саъдӣ на ҳадисест, ки пинҳон монад,
Достонест, ки бар ҳар сари бозоре ҳаст.¹

* * *

Қист он, к-аш сари пайванди ту дар хотир нест,
Ё назар бо ту надорад, магараш нозир нест.
На ҳалол аст, ки дидори ту бинад ҳар кас,²
Ки ҳаром аст бар он, к-аш назаре тоҳир³ нест.
Ҳама касро магар ин завқ набошад ки маро,
К-он чӣ ман менигарам, бар дигаре зоҳир нест.⁴
Ҳар шабе рӯзею ҳар рӯз заволе дорад,
Шаби васли ману маъшуқи маро охир нест.
Ҳар кӣ бо ғамзаи хубон сару коре дорад,
Сустмеҳр аст, ки бар доғи чафо собир⁵ нест.
Ҳар кӣ сарпанҷаи маҳзуби ту бинад, гӯяд:
Гар бар ин даст касе кушта шавад, нодир нест.⁶
Сари мӯем назар кун, ки ман андар тани хеш
Як сари мӯй, надонам, ки туро зокир нест.

1 А — Ин ғазалро надорад. 2 А — ҳама умр.

3 А — зоҳир. 4 А — ин байтро надорад. 5 А — кодири.

6 А — ин байтро надорад.

Ҳама донанд, ки савдозадаи дилшударо
 Чора сабр аст, валекин чӣ кунад, кодир¹ нест.
 Гуфта будам, ғами дил бо ту бигӯям чанде²
 Ба забон чанд бигӯям, ки дилам ҳозир нест.
 Гар ман аз³ чашми ҳама халқ бияфтам, сахл аст,
 Ту маяндоз⁴, ки маҳзули туро носир нест.
 Илтифот аз ҳама олам ба ту дорад Саъдӣ,
 Ҳиммате, к-он ба ту масруф бувад, қосир нест.

* * *

Эй, ки гуфтӣ ҳеч мушкил чун фироқи ёр нест,
 Гар умеди васл бошад, ҳамчунон душвор нест.
 Халқро бедор бояд буд з-оби чашми ман
 В-ин аҷаб, к-он вақт мегирьям, ки кас бедор нест.
 Нӯки мижғонам ба сурхӣ бар баёзи рӯи зард
 Қиссаи дил менависад, хочати гуфтор нест.
 Бедилонро айб кардам, лочарам бедил шудам,
 Он гунахро ин укубат ҳамчунон бисъёр нест.
 Эй насими субҳ, агар боз иттифоке афтадат,⁵
 Офарин гӯӣ⁶ бар он ҳазрат, ки моро бор нест.
 Борҳо рӯӣ аз парешонӣ ба девор оварам,
 В-ар⁷ ғами дил бо касе гӯям, беҳ аз девор нест.
 Мо забон андаркашидем аз ҳадиси халқу рӯӣ,⁸
 Гар ҳадисе ҳаст,
 бо ёр асту бо ағъёр нест.
 Кодирӣ бар ҳар чӣ мехоҳӣ, магар⁹ озори ман,
 З-он ки гар шамшер бар фарқам ниҳӣ, озор нест.

1 А — собир. 2 А — Саъдӣ. 3 А — Агар аз

4 А — мапиндор. 5 А — иттифоқат уфтад. 6 А — хонӣ.

7 А — Ар.

8 А — Дигареро чун хабар гӯям ман аз худ беҳабар.

9 А — мачуӣ.

Эҳтимولي неш кардан вочиb аст аз баҳри нӯш,
Ҳамли кӯҳи Бесутун бар ёди Ширин бор нест.
Сарвро монӣ, валекин сарвро рафтор на,
Моҳро монӣ, валекин моҳро гуфтор нест.
Гар дилам дар ишқи ту девона шуд, айбаш макун,
Бадр бе нуқсону зар бе айбу гул бехор нест.
Лавҳашиллаҳ аз қаду болои он сарви сикӣ,
З-он ки ҳамтояш ба зери гунбади даввор нест.¹
Дӯстон гӯянд, Саъдӣ, хайма бар гулзор зан,
Ман гулуро дӯст медорам, ки дар гулзор нест.

* * *

Ҷон надорад, ҳар кӣ ҷононеш нест,
Тангайш аст, он кӣ бӯстонеш нест.
Ҳар киро сура́т набандад сирри ишқ,
Сура́те дорад, вале ҷонеш нест.
Гар диле дорӣ, ба дилбанде бидеҳ,
Зоеъ он кишвар, ки султонеш нест.
Қамрон он дил, ки маҳбубеш ҳаст,
Некбахт он сар, ки сомонеш нест.
Чашми нобино замину осмон
З-он намебинад,
ки биноеш² нест.
Орифон дарवेशи соҳибдардро
Подшаҳ хонад, агар³ нонеш нест.
Мочарои ақл пурсидам зи ишқ,
Гуфт: маъзул асту фармонеш нест.
Дарди ишқ аз тандурустӣ хуштар аст,
Гарчи беш аз сабр дармонеш нест.

¹ А — чор байтро надорад. ² А — инсонаш. ³ А — в-агар.

Ҳар киро бо моҳрӯе сар хуш аст,
Давлате дорад, ки поёнеш нест.
Хона зиндон асту танҳой залол
Ҳар кӣ чун Саъдӣ гулистонеш нест.

* * *

Хуштар аз даврони ишқ айём нест,
Бомдоди ошкнорро шом нест.
Мутрибон рафтанду¹ сӯфӣ дар самоъ,
Ишкро оғоз ҳаст, анҷом нест.
Қоми² ҳар қўяндаеро охирест,
Орифнорро мунтаҳон ком нест.
Аз ҳазорон дар яке гирад самоъ,
З-он кӣ ҳар кас маҳрамаи пайғом нест.
Ошноён раҳ бад-ин маънӣ баранд,
Дар сарон хос бори ом нест.
То насӯзад, барнаёяд бӯи уд,
Пухта донад, к-ин сухан бо хом нест.³
Ҳар касеро номи маъшуке, ки ҳаст,
Мебарад, маъшуки моро ном нест.
Сарвро бо ҷумла зебой, ки ҳаст,
Пеши андоми ту ҳеҷ андом нест.⁴
Мастӣ аз ман пурсу шӯри ошиқӣ,
Он⁵ кучо донад, ки дурдошом нест.
Боди субҳу хоки Шероз оташест,
Ҳар киро дар вай гирифт, ором нест.
Хоби беҳангомат аз раҳ мебарад
В-арна бонги субҳ беҳангом нест.

1 А — дар завку. 2 А — Қори. 3 А — ин байтро надорад.
4 А — Ин байтро надорад. 5 А — Қӣ.

Саъдиё, чун бут шикастӣ, худ мабош,
Худпарастӣ камтар¹ аз асном нест.

* * *

Хабарат ҳаст, ки бе рӯи ту оромам нест,
Тоқати бори фироқ ин ҳама айёмам нест.
Холӣ аз зикри ту узве чӣ ҳикоят бошад?
Сари муе ба ғалат дар ҳама андомам нест.
Майли он донаи холам назаре беш набуд,
Чун бидидам, раҳи берун шудан аз домам нест.
Шаб бароям,

ки магар рӯз нахоҳад будан,
Бомдодат, ки набинам,

тамаи шомам нест.

Чашм аз он рӯз, ки баркардаму рӯят дидам,
Ба ҳамин дида сари дидани ақвомам нест.
Гар ҳама шаҳр ба чангам бадароянду хилоф
Ман, ки дар хилвати хосам, хабар аз омам нест.
На ба зарқ омадаам, то ба маломат биравам,
Бандагӣ лозим, агар иззату икромам нест.
Ба худою ба саропон ту,

к-аз дӯстият

Хабар аз душману андеша зи дашномам нест.
Дӯстат дорам, агар лутф кунӣ в-ар накунӣ,
Ба ду чашми ту,

ки чашм аз ту ба инъомам нест.

Саъдиё, номутаносиб ҳаявоне бошад,
Хар кӣ гӯяд, ки дилам ҳасту дилоромам нест.²

1 А — худ парастидан кам.

2 А — ин ғазалро надорад.

* * *

Дар ман ин ҳаст, ки сабрам зи накурӯён нест,
Зарқ нафрӯшаму зӯҳде нанамоям, к-он нест.
Эй, ки манзур бубинию тааммул накунӣ,
Гар туро куввати ин ҳаст, маро имкон нест.
Тарки хубони Хито айни савоб аст, валеқ
Чӣ кунад банда, ки бар нафси худаш фармон нест.
Ман дигар майл ба сахрову тамошо накунам,
Ки гуле ҳамчу руҳи ту ба ҳама бӯстон нест.
Эй парирӯи малаксурати зебосират,
Ҳар кӣ бо мисли ту унсаш набувад, инсон нест.
Чашм баркарда бәсе халқ, ки нобиноанд,
Масали сурати девор, ки дар вай ҷон нест.
Дарди дил бо ту ҳамон бех ки нагӯяд дарвеш,
Эй бародар, ки туро дарди дили пинҳон нест.
Он кӣ ман дар қалами қудрати ӯ хайронам,
Ҳеч махлуқ, надонам, ки дар ӯ хайрон нест.
Саъдиё, умри гаронмоя ба поён омад,
Ҳамчунин қиссаи савдон туро поён нест.

* * *

Рӯзи васлам қарори дидан нест,
Шаби хичронам орамидан нест.
Тоқати сар буриданам бошад
В-аз хабибам сари буридан нест.
Мутриб аз дасти ман¹ ба ҷон омад,
Ки маро тоқати шунидан нест.
Дасти бечора чун ба ҷон нарасад,
Чора ҷуз пираҳан даридан нест.
Мо худ афтодагонӣ мискинем,
Ҳочати дом густаридан нест.

¹ А — мо.

Даст дар хуни ошиқон дорӣ,
Ҳочати теғ баркашидан нест.
Бо худовандгоре афтодам,
К-аш сари банда парваридан нест.
Гуфтам, эй бӯстони рӯхонӣ,
Дидани мева, чун газидан нест.
Гуфт Саъдӣ, хаёли хира мабанд,
Себи симин барои чидан нест.¹

* * *

Кас надонам, ки дар ин шаҳр гирифтори ту нест.
Ҳеч бозор чуни гарм, ки бозори ту нест.
Сарв зебову ба зебоии болои ту на,
Шаҳд ширину ба ширинии гуфтори ту нест.
Худ кӣ бошад, ки туро бинаду ошиқ нашавад?
Магараш ҳеч набошад, ки харидори ту нест.
Кас надидаст туро як назар андар ҳама умр,
Ки ҳама умр дуогӯю ҳаводори ту нест.
Одамӣ нест, магар қолбаде бечон аст,
Он кӣ гӯяд, ки маро майл ба дидори ту нест.
Эй, ки шамшери чафо бар сари мо охтай?
Сулҳ қардем, ки моро сари пайқори ту нест.²
Чавр талх аст, валекин чӣ кунам, гар набарам?³
Чун гурез аз лаби ширини шақарбори ту нест.
Ман саре дораму дар пой ту хоҳам бозид,
Хичил аз нанги бизоат, ки сазовори ту нест.
Ба чамоли ту, ки дидор зи ман бозмагир,
Ки маро тоқати нодидани дидори ту нест.⁴
Саъдиё, гар натавонӣ, ки ками худ гирӣ,
Сари худ гир, ки соҳибназарӣ қори ту нест.

1 А — Ин ғазалро надорад. 2 А — ин байтро надорад.
3 А — накунам. 4 А — ин байтро надорад.

* * *

На худ андар замин назари ту нест,
Ки қамар чун рухи мунири ту нест.
Надиҳам дил ба қаду қомати сарв,
Ки чу болои дилпазири ту нест.
Дар ҳама шаҳр, эй камонабрӯ,
Қас надонам, ки сайди тири ту нест.
Дили мардум дигар касе набарад,
Ки диле нест, к-он асири ту нест.
Гар бигирӣ назари ман, чӣ кунам,
Ки маро дар ҷаҳон назари ту нест.
Зоҳир он аст, к-он дили чу ҳадид
Дархури садри чун ҳарири ту нест.
Ҳама олам ба ишқбозӣ рафт,
Номи Саъдӣ, ки дар замири ту нест.¹

* * *

Дил намондаст, ки гӯи хами чавғони ту нест,
Хасро пой гурез аз сари майдони ту нест.
То сари зулфи парешони ту дар чамъ омад,
Ҳеҷ маҷмӯъ, надонам, ки парешони ту нест.
Дар ту ҳайронаму авсофи маонӣ, ки тuroст
В-андар он кас, ки басар дораду ҳайрони ту нест.
Он чӣ айб аст, ки дар сурати зебои ту ҳаст?
В-он чӣ сеҳр аст, ки дар ғамзаи фаттони ту нест?
Оби ҳайвон натавон гуфт, ки дар олам ҳаст,
Гар чунон аст, ки дар чоҳи занаҳдони ту нест.
Аз худо омадаӣ ояти раҳмат бар халқ
В-он кадом ояти лутф аст,
ки дар шони ту нест.

¹ А — ин ғазалро надорад.

Гар туро ҳаст шикѐб аз ману имкони фироқ,
 Ба висолат, ки маро тоқати ҳичрони ту нест.
 Ту кучо нолӣ аз ин хор, ки дар пой ман аст?
 Ё чӣ ғам дорӣ аз ин дард, ки бар чони ту нест?¹
 Дарде аз ҳасрати дидори ту дорам, ки табиб
 Оқиз омад, ки маро чораву² дармони ту нест.
 Охир, эй каъбаи мақсуд, кучо афтодӣ,
 Ки худ аз ҳеч тараф ҳадди биёбони ту нест?
 Гар биронӣ, чӣ кунад банда, ки фармон набарад
 В-ар бихонӣ, аҷаб аз ғояти эҳсони ту нест.³
 Саъдӣ аз банди ту ҳаргиз бадар ояд, ҳайхот!
 Балки ҳайф аст бар он кас, ки ба зиндони ту нест.⁴

* * *

Чун айши гадоён ба ҷаҳон салтанате нест,
 Маҷмӯътар аз мулки ризо мамлакате нест.
 Гар манзалате ҳаст касеро, магар он аст,
 Қ-андар назари ҳеч касаш манзалате нест.
 Ҳар кас сифате дораду рангею нишоне,⁵
 Ту тарки сифат кун, ки аз ин беҳ сифате нест.
 Пӯшида касе бинӣ ба фардои киёмат,
 К-имрӯз бараҳн(а) асту бар ӯ орияте нест.
 Он кас, ки дар ӯ маърифате ҳаст, кадом аст?
 Он аст, ки бо ҳеч касаш маърифате нест.
 Сангею гиёҳе,

ки дар ӯ хосияте ҳаст,
 Аз одаме беҳ, ки дар ӯ манфияте нест.

1 А — ин байтро надорад. 2 А — чораи.

3 А — ин байтро надорад.

4 А — Ба чон ин байт байти зерин омадааст:

Саъдиё, шояд агар дар талаби умри азиз

Чони ширин бидиҳӣ, к-они вай аст он ту нест.

5 А — тарике.

Дарвеш, ту дар маслиҳати хеш надонӣ,
Хуш бош, агарат нест, ки бе маслиҳате нест.
Он дӯст набошад, ки шикоят кунад аз дӯст,¹
Бар² хун, ки дилором бирезад дияте нест.
Роҳи адаб ин аст, ки Саъдӣ ба ту омӯхт,
Гар гӯш бидорӣ, беҳ аз ин тарбияте³ нест.

* * *

Чу турки дилбари ман шоҳиде ба шангӣ нест,
Чу зулфи пуршиканаш ҳалкаи фарангӣ нест.
Ба теги ғамзаи хунхор лашкаре бизанӣ,
Бизан, ки бо ту дар ӯ ҳеч марди чангӣ нест.
Дахонаш ар чӣ набинӣ магар ба вақти сухан,
Чу нек дарнигарӣ, чун дилам ба тангӣ нест.
Қавӣ ба чанги ман афтода буд домани васл,
Вале дарег, ки давлат ба тезчангӣ нест.
Дувум ба лутф надорад, ачаб, ки чун Саъдӣ
Ғуломи Саъд Абӯ Бакри Саъди Зангӣ нест.⁴

* * *

Дӯш дур аз рӯят, эй чон, чонам аз ғам тоб дошт,
Абри чашмам бар рух аз савдои дил селоб дошт.
Дар⁵ тафаккур ақли мискин поймоли ишқ⁶, шуд,
Бо парешонии дил шурида чашмам⁷ хоб дошт.
Кӯси ғорат зад фироқат гирди шаҳристони дил,
Шаҳнан ишқат сарои ақл дар табтоб дошт.
Нақши номат карда дил меҳроби тасбеҳи вучуд
То саҳар тасбеҳгӯён рӯй дар меҳроб дошт.

1 А — ёр. 2 А — Ҳар. 3 А — хосияте.

4 А — ин ғазалро надорад. 5 А — Аз. 6 А — сабр.

7 А — чашми.

Дидаам мечусту гуфтандам бубинӣ¹ рӯи дуст,
Худ дурафшон буд чашмам, к-андар ӯ симоб дошт.
З-осмон оғози қорам сахт ширин менамуд,
Қай гумон бурдам, ки шаҳдолуда захри ноб дошт.
Саъдӣ, ин раҳ мушкил афтодаст дар даръеи ишқ
Аввал охир, дар сабури андақе поёб дошт.

* * *

Дӯшам он сангдил парешон дошт
Ёри дилбурда даст бар чон дошт.
Дида дур мефишонд

дар доман,

Гӯиё,

остин марҷон дошт.

Андарунам зи шавқ месӯзад

В-ар нанолидаме,

чӣ дармон дошт.²

Менапиндоштам,

ки рӯз шавад,

То надидам³ сахар, ки поён дошт.

Дари боғи бихишт бикшуданд,

Бод, гӯӣ, калиди ризвон дошт.

Ғунча дидам, ки аз насими сабо

Ҳамчу ман даст дар гиребон дошт,

Ки на танҳо манам рабудай ишқ,

Ҳар гуле булбуле ғазалхон⁴ дошт.

Розам аз парда бармало афтод,

Чанд шояд ба сабр пинҳон дошт.

Саъдиё, тарки чон бибояд гуфт,

Қи ба як дил ду дӯст натвон дошт.

1 А — набинӣ. 2 А — Ин байтро надорад. 3 А — бидидам.

4 А — сахархон.

* * *

Опро, ки муяссар нашавад сабру қаноат,
Бояд, ки бубандад камари хидмату тоат.
Чун дӯст гирифтӣ, чӣ ғам аз душмани хунхор,
Гӯ, бавқи¹ маломат бизану кӯси шиноат.
Гар худ ҳама бедод кунад, ҳеч мағӯед,
Таъзеби дилором беҳ аз зулли шафоат.
Аз ҳар чӣ ту гӯӣ, ба қаноат бишикебам,
Имкони шикеб аз ту муҳол асту қаноат.
Гар нухаи рӯи ту ба бозор бароранд,
Наккош бубандад дари дӯккони саноат²
Чон бар кафи даст омада, то рӯи ту бинад,
Худ шарм намеоядаш аз нанги бизоат.
Даръёб даме сӯхбати ёре, ки дигар бор
Чун рафт, наёяд ба каманд он даму соат.³
Инсоф набошад, ки мани хастаи ранҷур⁴
Парвонаи ӯ бошаму ӯ шамъи ҷамоат.
Лекин чӣ тавон кард, ки қувват⁵ натавон кард
Бо гардиши айём ба бозуи шуҷоат.
Дил дар ҳавасат хун шуду чон дар талабат сӯхт,
Бо ин ҳама Саъдӣ хиҷил аз нанги бизоат.

* * *

Эй диданат осоишу хандиданат офат,
Гӯӣ, аз ҳама хубон бирабудӣ ба латофат.
Эй сурати дебои хитой ба накуӣ
В-эӣ қатраи борони баҳорӣ ба назофат.

¹ А — табли. ² А — ин байтро надорад.

³ А — ин байтро надорад. ⁴ А — маҷрӯҳ. А — кӯшиш.

Хар мулки вучуде, ки ба шӯхи бигирифтӣ,
Султони хаёлат бинишондӣ ба хилофат.
Эй сарви хиромон, гузаре аз дари раҳмат
В-эй моҳи дурахшон, назаре аз сари раъфат.
Гӯянд: бирав, то биравад суҳбатат аз дил,
Тарсам, ҳавасам беш кунад баъди масофат.
Эй ақл, нагуфтам, ки ту дар ишқ нагунҷӣ,
Дар давлати ҳокон натавоп кард хилофат.
Бо қадди ту зебо набувад сарв ба нисбат,
Бо рӯи ту неку набувад маҳ ба изофат.
Опро, ки дилором диҳад ваъдаи куштан,
Бояд, ки зи маргаш набувад ҳеч махофат.
Сад суфраи душман биниҳад толиби максуд,
Бошад, ки яке дӯст биёяд ба зиёфат.
Шамшер зарофат бувад аз дасти азизон,
Дарвеш набояд, ки биранҷад ба зарофат.
Саъдӣ, чу гирифтोर шудӣ, тан ба қазо деҳ,
Даръё дур(р)у марҷон буваду ҳавлу махофат.¹

* * *

Кист он лӯъбати хандон, ки паривор бирафт,
Ки қарор аз дили девона ба якбор бирафт.
Бод бӯи гули рӯяш² ба гулистон овард,
Об гулзор бишуд, равнаки аттор бирафт.
Сурати Юсуфи ноида сифат мекардем,
Чун бидидем, забони сухан аз қор бирафт.
Баъд аз ин айбу маломат накунам мастонро,
Ки маро дар ҳақи ин тоифа инкор бирафт.
Дар сарам буд, ки ҳаргиз надиҳам дил ба хаёл,
Ба сарат, к-аз сари ман он ҳама пиндор бирафт.

1 А — Ин ғазалро надорад. 2 А — васлаш.

Охир ин¹ мӯри миёнбастан афтон, хезон
Чӣ хато дошт, ки саркӯфта чун мор бирафт.
Ба харобот чӣ ҳочат, ки яке маст шавад?
Ки ба дидори ту ақл аз сари² хушъёр бирафт.
Ба намоз омада меҳроби ду абрӯи ту дид,
Дилаш аз даст бибурдану ба зуннор бирафт.
Пеши ту мурдан аз он бех, ки пас аз ман гӯянд,
На ба сидқ омада буд ин, ки ба озор бирафт.
Ту на марди гули бустони умедӣ,³ Саъдӣ,
Ки ба паҳлӯ натавонӣ, ба сари хор бирафт.

* * *

Ҳар кӣ дилором дид, аз дилаш ором рафт,
Чашм надорад⁴ хилоф, ҳар кӣ дар ин дом рафт.
Ёди ту мерафту мо ошиқи бедил будем,⁵
Парда барандохтӣ, кор ба итмом рафт.
Моҳ натобад ба рӯз, чист, ки дар хона тофт?
Сарв нарӯяд ба бом, кист, ки бар бом рафт?
Машъалае барфурӯхт партави хуршеди ишқ,
Хирмани хосон бисӯхт, хонагаҳи ом рафт.
Орифи маҷмӯъро дар паси девори⁶ сабр
Тоқати сабраш⁷ набуд, нанг шуду ном рафт.
Гар ба ҳама умри хеш бо ту барорам даме,
Ҳосили умр он дам аст, боқии айём рафт.
Ҳар кӣ ҳавое напӯхт ё ба фироке насӯхт,
Охири умр аз чаҳон чун биравад, хом рафт.
Мо кадам аз сар кунем дар талаби дӯстон,⁸
Роҳ ба ҷое набурд, ҳар кӣ ба ақдом рафт.

¹ А — эй. ² А — танн. ³ А — висолӣ. ⁴ А — Бознаёбад.

⁵ А — шудем. ⁶ А — зонун. ⁷ А — будан. ⁸ А — дилсиптон.

Химмати Саъдӣ ба ишк майл накардӣ, вале¹
Май чу фуру шуд ба ком, ақл ба ноком рафт.

* * *

Эй кисвати зебой бар қомати чолокат,
Зебо натавонад дид илло назари покат.
Гар манзалате дорам,
бар хоки дарат мирам,
Бошад, ки гузар бошад як рӯз бар он хокат.
Донам, ки сарам рӯзе дар пой ту хоҳад шуд,
Хам дар ту гурезандам,² дасти ману фитрокат.
Эй, чашми хирад ҳайрон дар манзари матбӯат
В-эй дасти назар кӯтоҳ аз домани идрокат.³
Гуфтам, ки наёвезам бо⁴ мори сари зулфат,
Бечора фуру мондам пеши лаби захҳокат.
Маҳ рӯй бипӯшонад, хуршед хичил монад,
Гар партави рӯи ту бар торами афлокат.
Гар чумла⁵ бибахшой
фазл аст бар асҳобат,
В-ар чумла⁶ бисӯзонӣ, ҳукм аст бар амлокат.
Хуни ҳама кас⁷ резӣ,
аз кас набувад бимат,
Чурми ҳама кас⁸ бахшӣ,
аз кас набувад бокат.
Чандон ки чафо хоҳӣ, мекун, ки намегардад
Ғам гирди дили Саъдӣ бо ёди тарабнокат.

1 А — вале. 2 А — гурезидам. 3 А — Ин байтро надо-
рад. 4 А — дар. 5 А — Гар з-он ки. 6 А — В-ар з-он ки.
7 А — гар. 8 А — гар.

* * *

Ин ки ту дорӣ қиёмат аст, на қомат,
В-ин на табассум, ки мӯъҷиз асту каромат.
Ҳар кӣ тамошои рӯи чун қамарат кард,
Сина сипар кард пеши тири маломат.
Ҳар шабу рӯзе,

ки бе ту меравад аз умр,
Бар нафасе меравад ҳазор надомат.
Умр набуд, он чӣ ғофил аз ту нишастам,
Бокии умр истодаам бар ғаромат.
Сарви хиромон чу қадн мӯътадилат нест,
Он ҳама васфаш, ки мекунанд ба қомат.
Чашми мусофир, ки бар чамоли ту афтад,
Азми раҳилаш бадал шавад ба иқомат.
Аҳли фариқайн дар ту хира бимонанд,
Гар биравӣ дар ҳисобгоҳи қиёмат.
Ин ҳама сахтиву номуродии Саъдӣ,
Чун ту писандӣ.

саодат асту саломат.

* * *

Ин чони хирадмандон гӯи хами чавгонат,
Берун наравад гӯе,

к-афтод ба майдонат.
Рӯзи ҳама сар баркард аз кӯҳу шаби моро
Сар бар накунад хуршед илло зи гиребонат.
Чон дар тани муштоқон аз завқ ба рақс ояд,¹
Чун бод бичунбонад шохе зи гулистонат.
Девори сароятро наққош намебояд,
Ту зинати айвонӣ на сурати айвонат.

¹ А — омад.

Харчанд намесӯзад бар ман дили сангинат,
 Гӯй дили ман сангест дар чоҳи занардонат.¹
 Чон бохтаи осон аст андар назарат, лекин
 Ин лоша намебинам² шонстан қурбонат.
 Бо³ доғи ту ранчурӣ бех, к-аз назарат дурӣ,
 Пеши қадамат мурдан хуштар,⁴ ки ба ҳичронат.
 Эй бодияи⁵ ҳичрон, то ишқи ҳарам бошад,
 Ушшоқ наяндебанд аз хори муғелонат.
 Дигар натавонистам аз фитна ҳазар кардан,
 З-он гаҳ, ки дарафтодам бо қомати фаттонат.
 Шояд, ки дар ин дунё маргаш набувад харгиз
 Саъдӣ, ки ду чон дорад, бал дӯсттар аз чонат...
 Бисъёр чу Зулкарнайн офоқ бигардидаст,
 Ин ташна, ки мемирад бар чашмаи ҳайвонат.

* * *

Чону танам, эй дӯст, фидои тану чонат,
 Мӯе нафурӯшам ба ҳама мулки ҷаҳонат.
 Ҷиринтар аз ин лаб нашунидам,
 ки сухан гуфт,
 Ту худ шакарӣ ё асал аст оби даҳонат?
 Як рӯз иноят куну тире ба ман андоз,
 Бошад,⁶ ки тафарруч бикунад⁷ дасту камонат,
 Гар роҳ⁸ бигардониву гар рӯй бипӯшӣ.
 Ман менигарам гӯшаи чашми нигаронат.
 Бар сарв набошад рухи чун моҳи мунират,
 Бар моҳ набошад қади чун сарви равонат.

1 А — ин байтро надорад. 2 А — намедонам. 3 А — аз.
 4 А — бех з-он. 5 А — ин бодии сари. 6 А — шояд.
 7 А — бикунам. 8 А — рой.

Охир чӣ балой ту, ки дар васф наёӣ,
 Бисьёр бигуфтему накардем баёнат.
 Ҳар кас, ки маломат кунад аз ишки ту моро,
 Маъзур бидоранд,¹ чу бинанд аёнат.
 Ҳайф аст чунин рӯи нигорин, ки бипӯшид,
 Сӯде ба масокин расад, охир, чӣ зиёнат?
 Боз ой, ки дар дида бимондаст хаёлат,
 Биншин, ки ба хотир бигирифтаст нишонат.
 Бисьёр набошад диле аз даст бидодан,
 Аз ҷон рамаке дораму ҳам барҳии ҷонат.
 Дашном гарам кардию гуфтию шунидам,
 Хуррам дили Саъдӣ, ки баромад ба забонат.²

* * *

Чу нест роҳи бурун омадан зи майдонат,
 Зарурат аст чу гӯӣ эҳтимоли чавгонат.
 Ба ростӣ, ки нахоҳам буридан аз ту умед,
 Ба дустӣ, ки нахоҳам шикаст паймонат.
 Гарам³ ҳалок писандӣ в-арам⁴ бақо бахшӣ,
 Ба ҳар чӣ ҳукм кунӣ, нофизаст фармонат.
 Агар ту иди хумоюн ба аҳд боз ой,
 Бахилам, ар накунам хештан ба қурбонат.
 Маҳи духафта надорад фуруғ чандоне,
 Ки офтоб, ки метобад аз гиребонат.
 Агар на сарв, ки тубӣ баромадӣ дар боғ,
 Хичил шудӣ, чу бидидӣ қади хиромонат.
 Назар ба рӯи ту соҳибдиле наяндозад,
 Ки бедилаш накунад чашмҳои фаттонат.
 Ғуломи ҳиммати шангулиёну риндонам,
 На зоҳидон, ки назар мекунанд пинҳонат.

1 А — бидорад. 2 А — ин ду байтро надорад.

3 А — Агар.

Биёву¹ гар ҳама бад кардаӣ, ки некат бод,
Дуои некони аз чашми бад ниғаҳбонат.
Ба хоки пот, ки гар сар фидо кунӣ², Саъдӣ,
Муқассир аст ханӯз аз адои эҳсонат.

* * *

Хуш меравӣ ба танҳо, танҳо фидои чонат,
Мадхуш мегузорӣ ёрони меҳрубонат.
Оинае талаб кун, то рӯи худ бубинӣ,³
В-аз хусни худ бимонад ангушт дар даҳонат.
Қасди шикор дорӣ⁴ ё иттифоқи бустон,
Азме дуруст бояд, то мекашад инонат.
Эй гулбуни хиромон, бо дӯстон ниғаҳ кун,
То бигзарад насиме бар мо зи бӯстонат.
Раҳти сарои ақлам торочи шавқ кардӣ,
Эй дузди ошкоро,
мебинам аз ниҳонат.
Ҳар дам каманди зулфат сайде дигар бигирад,
Пайкони ғамза дар дил з-абруи чун камонат.
Донӣ чаро нахуфтам? Ту подшоҳи хуснӣ,
Хуфтан ҳаром бошад бар чашми посбонат.
Моро намебарозад⁵ бо васлат ошноӣ,
Мурғе лабиқтар аз ман бояд ҳамошьяенат.
Ман оби зиндагонӣ баъд аз ту менахоҳам,
Бигзор, то бимирам бар хоки остонат.

1 А — биё чӣ. 2 А — кунад.

3 А — Дар оина ниғаҳ кун, то хештан бубинӣ.

4 А — қарӣ. 5 А — намеғудозад.

Ман фитнаи замонам, в-он дӯстон, ки дорӣ,
Бешак нигоҳ доранд аз фитнаи замонат.¹
Саъдӣ, чу дӯст дорӣ, озод бошу эмин,²
В-ар душманӣ набошад бо ҳар кӣ дар ҷаҳонат.

* * *

Биё, ки навбати сулҳ асту дӯстиву иноят,
Ба шарти он ки нагӯем, аз он чӣ рафт, ҳикоят.
Бар ин яке шуда будам, ки гирди ишқ нагардам,
Қазои ишқ даромад, бидӯхт чашми диroyят.³
Маломати мани мискин касе кунад, ки надонад,
Ки ишқ то ба чӣ ҳаддасту хусн то ба чӣ ғоят
Зи хирси ман чӣ кушояд, ту раҳ ба хештанам дех,
Ки чашми саъй заиф аст бе чароғи ҳидоят.
Маро ба дасти ту хуштар ҳалоқи ҷони гиромӣ
Ҳазорбора, ки рафта ба дигаре ба ҳимоят.
Ҷинояте⁴ ки бикардам, агар дуруст бибошад,
Фироқи рӯи ту чандин бас аст ҳадди ҷиноят.⁵
Ба ҳеч рӯй нашояд хилофи рӯи⁶ ту кардан,
Кучо барам гила аз дасти подшоҳи вилоят.
Ба ҳеч сирате андар набошад ин ҳама маънӣ
Ба ҳеч сурате андар набошад ин ҳама оят.⁷
Қамоли хусни вучудат ба васф рост наёяд,
Магар ҳам оина гӯяд, чунон ки ҳаст, ҳикоят.⁸
Маро сухан ба ниҳоят расиду фикр ба поён,
Ханӯз васфи ҷамолат⁹ намерасад ба ниҳоят.
Фирокномаи Саъдӣ ба ҳеч гӯш наёмад,
Ки дарде аз суханонаш дар ӯ накард сироят.

1 А — ин ду байтро надорад. 2 А — фориг.

3 А — иродат. 4 А — хиёнате. 5 А — хиёнат. 6 А — рои.

7 А — ин байтро надорад. 8 А — ривоят. 9 А — ҷамолаш.

Тани одамӣ шариф аст ба чони одамият,
На ҳамин либоси зебост¹ нишони одамият.
Агар одамӣ ба чашм асту даҳону гӯшу бинӣ,
Чӣ миёни накши девору миёни одамият.²
Хурӯ хобу хашму шаҳват шағаб асту чаҳлу³
зулмат,

Хаявон хабар надорад зи чаҳони одамият.
Ба ҳақиқат одамӣ бош, вагарна мурғ бошад,
Ки ҳамин сухан бигӯяд ба забони одамият.
Агар ин дарандаҳӯй⁴ зи табиатат бимирад,
Ҳама умр зинда бошӣ ба равони одамият.
Расад одамӣ ба чое, ки ба чуз худо набинад,
Бинигар, ки то чӣ ҳаддаст макони одамият.⁵
Таярони мурғ дидӣ ту зи пойбанди шаҳват,
Бадар ой, то бибунӣ таярони одамият.
На баёни фазл кардам, ки насихати ту гуфтам,
Ҳам аз одамӣ шунидем баёни одамият.⁶

* * *

Субҳдаме, ки бар кунам дида ба рӯшноият.
Бар дари осмон занам ҳалқаи ошноият.
Парда агар барафканӣ, ваҳ, ки чӣ фитнаҳо равад?
Чун паси парда меравад ин ҳама дилрабоият.
Гӯшаи чашми марҳамат бар сафи ошиқон фикан,
То шаби раҳравон⁸ шавад рӯз ба рӯшноият.

1 А — раъност. 2 А — ин байтро надорад.

3 А — сабуят асту. 4 А — рамидахӯй.

5 А — ин байтро надорад.

6 А — баъди ин байтҳо абъетӣ зерин омадааст:

Магар одамӣ набудӣ, ки асири дев мондӣ,

Ки фаришта раҳ надорад ба макони одамият.

Ба насихат одамӣ шав на ба хештан, ки Саъдӣ,

Ҳам аз одамӣ шунидаст баёни одамият.

7 А — бувад. 8 А — шабравон.

Халк чазон бадамал бар дари кибриѐи ту
Арза хаме диҳанду мо қиссаи бенавоият.
Сар наниҳанд¹ бандагон бар хати подшоҳ агар,
Сар наниҳад² ба бандагӣ бар хати подшоият³.
Вакте агар бирониям, бандаи дӯзахам бикун,
Қ-оташи он фуру кушад гирьяам аз чудоият.
Роҳи ту нест, Саъдиѐ, камзанию мучарради,
То ба хаѐл-дар бувад пирию порсоият.

* * *

Биноз, эй худованди иқболи сармад,
Ба бахти хумоюну тахти мумахҳад.
Муғайси замон носири аҳли имон,
Гузини аҳад, ёвари дини Аҳмад.
Худованди фармони мулки Сулаймон,
Шаҳаншоҳи одил, Атобак Муҳаммад.
Зи Саъди Абубакр то Саъди Зангӣ
Падар бар падар номвар, чад бар чад.
Сари бандагӣ бар заминаш ниҳода
Худовандгорони дарьёву сарҳад.
Хама помдорону гарданфарозон
Ба занчири сабқ-ул-аѐди мукайяд.
Хирадманд шоҳо,
раънятпаноҳо,
Ки махсус бодӣ ба таъйиди сармад.
Яке панди пирона бишнав зи Саъдӣ,
Ки бахтат чавон боду чоҳат мучаддад.
Набудаст, то буда даврони гетӣ,
Ба абқон даврони гетӣ муаввад.
Муаййид намомонад ин мулки дуньѐ,
Нашояд бар ӯ такья бар ҳеч маспад.

¹ А — биниҳанд. ² А — биниҳад. ³ А — порсоият.

Чунон сарф куи давлату зиндагонӣ,
Ки номат ба некӣ бимонад мухаллад.¹

* * *

З-он гаҳ ки бар он сурати хубам назар афтод,
Аз сурати бетоқатиям парда барафтод.
Гуфтем, ки ақл аз ҳама коре бадар ояд,
Бечора фуру монд, чу ишқаш ба сар афтод,
Шамшер кашидаст назар бар сари мардум,
Чун пой бидорам, ки зи дастам сипар афтод?
Дар сӯхта пинҳон натавон доштан оташ,
Мо ҳеч нагуфтем, ҳикоят бадар афтод.
Бо ҳар кӣ хабар гуфтам аз авсофи чамилаш,
Мушток чунон шуд, ки чу ман беҳабар афтод.
Ҳон, то лаби ширин наситонад дилат аз даст,
Қ-он, қ-аз ғами ӯ кӯҳ гирифт,
аз камар афтод.
Соҳибназарон ин нафаси гарми чу оташ
Донанд, ки дар хирмани ман бештар афтод.
Некам назар афтод бар он манзари матбӯъ,
Қ-аввал назарам ҳар чӣ вучуд аз назар афтод.
Саъдӣ на ҳарифи ғами ту буд, валекин
Бо Рустами Дастон бизанад, ҳар кӣ дарафтод.²

* * *

Ҳадиси ишқ ба тӯмор³ дарнамегунчад,
Баёни дӯст⁴ ба гуфтор⁵ дарнамегунчад.

1 А — ин ғазалро надорад. 2 А — ин ғазалро надорад.
3 А — гуфтор. 4 А — шавқ. 5 А — кирдор.

Самои хусн,¹ ки девонагон аз он мастанд,
Ба самъи мардуми хушъер дарнамегунчад.
Муяссарат нашавад ошиқию мастурй,
Вараъ ба хонаи хаммор дарнамегунчад.
Чунон фарох нишастаст ёр дар дили танг,
Ки пеши заҳмати агъёр дарнамегунчад.
Туро чунон ки туй, ман сифат надонам кард,²
Ки арзи чома ба бозор дарнамегунчад.
Дигар ба сурати ҳеч офарида дил надихам,
Ки бо ту сурати девор дарнамегунчад.
Хабар кӣ медиҳад³ имшаб ракиби мискинро?
Ки сағ ба зовияи ғор дарнамегунчад.
Чу гул бабор бувад, ҳамнишин хор бувад,
Чу дар канор бувад, хор дарнамегунчад.
Чунон иродату шавқ⁴ аст дар миёни ду дӯст,
Ки саъи душмани хунхор дарнамегунчад.
Ба чашми дил назарат мекунам, ки дидаи сар
Зи барқи шӯълаи дидор дарнамегунчад.
Зи дӯстон, ки туро ҳаст, чои Саъдӣ нест,
Гадо миёни харидор дарнамегунчад.

* * *

Турфа медоранд ёрон сабри ман бар доғу дард.
Доғу дарде, к-аз ту бошад,⁵ хуштар аст аз боғи вард.
Дӯстонатро, ки доғи меҳрубонӣ дил бисӯхт,
Гар ба дӯзах бигзаронанд,⁶ оташе бинанд сард,
Ҳокиме гар адлхоҳӣ кард бо мо ё ситам,
Бандаем, ар⁷ сулҳ хохӣ чуст бо мо ё набард.

1 А — унс. 2 А — намедонам. 3 А — мебарад. 4 А — айш. 5 А — дорам. 6 А — бигзаротӣ. 7 А — гар.

Ақдро бо ишқи хубон тоқати сарпанча нест,
 Бо қазои осмонӣ барнатобад¹ чаҳди мард.
 Офият мебоядат, чашм аз накурӯён бидӯз,²
 Ишқ меварзӣ, бисоти некномӣ дарнавард.
 Захраи мардон надорӣ, чун занон дар хона бош,
 В-ар ба майдон меравӣ, аз тирборон бармагард.
 Ҳамли раъноӣ макун бар гиряи соҳибсамоъ,
 Аҳли дил донад, ки то захме нахӯрд, оҳе накард.
 Ҳеҷ касро бар ман аз ёрони маҷлис дил насӯхт,
 Шамъ мебинам, ки ашқаш меравад бар рӯи зард.
 Бо³ шикоятҳо, ки дорам аз зимистони фироқ,
 Гар баҳоре боз бошад лайса баъд-ул-вард бард.
 Ҳар киро дарде чу Саъдӣ мегудозад, гӯ,
манол,
 Чун дилоромаш⁴ табибӣ мекунад, доруст дард.

* * *

Дидори ёри ғоиб, донӣ,
чӣ завқ дорад,
 Абре, ки дар биёбон бар ташнае биборад.
 Эӣ бӯӣ ошноӣ, донистам,
аз кучоӣ,
 Пайғоми васли чонон пайванди рӯҳ дорад.
 Савдои ишқ пухтан ақлам намепишандад,
 Фармони ақл⁵ бурдан ишқам⁶ намегузорад.
 Бошад, ки худ ба раҳмат ёд оваранд моро
 В-арна кадом қосид пайғоми мо гузорад.
 Ҳам орифони ошнқ донанд холи мискин,
 Гар орифе бинолад, ё ошнқе бизорад.

1 А — барнаёяд. 2 А — бибанд. 3 А — Аз.
 4 А — дилоромат. 5 А — ишқ. 6 А — ақлам.

Захрам чу нӯшдору аз дасти ёри ширин,
Бар дил хуш асту нӯшам бе ӯ намегуворад.¹
Пое, ки барнаёяд рӯзе² ба санги ишке
Гӯем чон надорад, ё³ дил намесупорад.
Машғули ишқи чонон гар ошикест содиқ,⁴
Дар рӯзи тирборон бояд, ки сар пахорад.
Бе ҳосил аст, ёро,⁵ авқоти зиндагонӣ,
Илло даме, ки ёре бо ҳамдаме барорад.
Донӣ, чаро нишинад Саъдӣ ба кунчи хилват,
К-аз дасти хубрӯён берун шудан наёрад.

* * *

Кӣ меравад ба шафоат,
ки дӯст бозорад?
Ки айши хилвати бе ӯ кудурате дорад.
Қиро маҷоли сухан гуфтан аст ба ҳазрати ӯ⁶
Магар насими сабо,
к-ин паём бинзорад.
Синтеза бурдан бо дӯстон ҳамин⁷ масал аст
Ки ташна чашмаи ҳайвон ба гил биянборад.
Маро кӣ гуфт, дил аз ёри меҳрубон бардор,⁸
Ба эътимоди сабури,
ки шавқ нагзорад,⁹
Харом бод ҳар¹⁰ он кас нишаст бо маъшук
Ки аз сари ҳама бархостан намеёрад.
Дуруст н-ояд аз он муддаӣ ҳақиқати ишк,
Ки дар мувоҷеҳа теғаш зананду сар хорад.

1 А — намегузорад. 2 А — вақте. 3 А — го.

4 А — ошиқ асту содиқ. 5 А — моро. 6 А — дӯст.

7 А — ҳамон. 8 А — баргир. 9 А — сабр бинзорад.

10 А — бар.

Ба коми душманам, эй дӯст, инчунин¹ мағзор,
Кас ин кунад, ки дили дӯстон биёзорад,
Биё, ки дар кадамат ўфтаму ва гар бикушӣ,
Намирад он, ки ба дасти ту рӯҳ биспорад.²
Хикояти шаби ҳичрон кӣ боздонад гуфт,
Магар касе, ки чу Саъдӣ ситора бишморад.³

* * *

Ҳар кӣ чизе дӯст дорад, чону дил бар вай гуморад,
Ҳар кӣ меҳробаш ту бошӣ, сар зи хилват барнаёрад.⁴
Рӯзе андар хок афтам в-ар ба бодам меравад сар,
К-он кӣ дар пой ту мирад, чон ба ширинӣ супорад.
Ман на он суратпарастам, к-аз таманнои ту мастам,
Хуши ман, донӣ, кӣ бурдаст, он кӣ сурат менигорад.
Умр, гӯяндам, ки зоеъ мекунӣ бо хубрӯён
В-он кӣ манзуре надорад, умр зоеъ мегузорад.
Ҳар кӣ меварзад⁵ дарахте дар саробустони маънӣ,
Беҳаш андар дил нишонад, тухмаш андар чон
бикорад,
Ишқу мастурӣ набошад, пой, гӯ дар⁶ доман овар.
К-аз гиребони маломат⁷ сар баровардан наёрад.
Гар ман аз аҳдат нагардам, ночавонмардам,
на мардам,
Ошиқи содиқ набошад, к-аз маломат сар бихорад.
Боғ меҳоҳам, ки рӯзе сарви болоят бубинад,
То гулат дар по бирезад в-арғувон бар сар биборад.
Он чӣ рафтор асту қомат в-он чӣ гуфтору қиёмат?
Чанд хоҳӣ гуфт, Саъдӣ, тайибот охир надорад.

1 А — ҳамчунин. 2 А — ин байтро надорад.

3 А — шабе барафзорад. 4 А — ба хилват дарнаёрад.

5 А — меҳоҳад. 6 А — поят андар. 7 А — саломат.

* * *

Фуломи он сабукрӯхам, ки бо ман сар¹ гарон дорад,
Чавобаш талху, пиндорӣ, шакар зери забон дорад.
Маро гар дӯстӣ бо ӯ ба дӯзах мебарад, шояд,
Ба нақд андар биҳишт аст он, ки ёре² меҳрубон дорад.
Касеро, к-ихтиёре ҳасту маҳбубеву машрубе,
Мурод аз бахту ҳаз аз умру³ мақсуд аз ҷаҳон дорад.
Бурун аз хӯрдану хуфтан ҳаёте ҳаст мардумро,⁴
Ба ҷопон зиндагонӣ кун, баҳоим низ ҷон дорад.
Муҳаббат бо касе дорам, к-аз ӯ бо худ намеоям,
Чу булбул, к-аз нишоти гул фароғ аз ошён⁵ дорад.
На мардӣ, гар ба шамшер аз ҷафои дӯст баргардӣ,
Духулро, к-андарун бод аст з-ангуште фиғон дорад.⁶
Ба ташвиқи қиёмат-дар,

ки ёр аз ёр бигрезад,

Муҳиб аз хок бархезад, муҳаббат ҳамчунон дорад.
Хуш омад⁷ боди наврӯзӣ ба субҳ аз боғи пирӯзӣ,
Ба бӯи дӯстон монад, на бӯи бӯстон дорад,
Яке сар бар канори ёру хоби субҳ муставлӣ,
Чӣ ғам дорад зи мискине, ки сар бар остон дорад.
Чу Саъдӣ ишқ танҳо бозу роҳат бину⁸ осоиш!
Ба танҳо мулк меронад, ки манзуре ниҳон дорад.

* * *

Ҳар он нозир, ки манзуре надорад,
Ҷароғи давлаташ нуре надорад.

1 А — сар бар ман. 2 А — ёри. 3 А — нафсу.

4 А — инсонро. 5 А — фароғат з-ошён.

6 А — Ин байтро надорад. 7 А — хуш аст он.

8 А — дору лаззат ҷӯю.

Чӣ кор андар биҳишт он муддаиро,
Кӣ майл имрӯз бо хуре надорад.
Чӣ завқ аз зикр пайдо ояд онро,
Ки пинҳон шавқи мазкуре надорад.
Миёни орифон соҳибназар нест,
Ки хотир пеши манзуре надорад.
Агар симурге андар домн зулфе
Бимонад, тоби усфуре надорад.
Табиби мо яке номехрубон аст,
Кӣ гӯӣ, ҳеҷ ранчуре надорад.
Валекин чун асал бишнохт Саъдӣ,
Фиғон аз дасти занбуре надорад.

* * *

Он шакарханда, ки пурнӯш даҳоне дорад,
На дили ман, ки дили халқи чаҳоне дорад.
Ба тамошои дарахти чаманаш ҳоҷат нест,
Ҳар кӣ дар хона чун ӯ сарви равоне дорад.
Қофарон аз бути бечон чӣ таматтӯъ доранд?
Боре он бут бипарастанд, ки чоне дорад.¹
Абрӯяш ҳам ба камон монаду қад рост ба тир,
Қас надидам, ки чунин тире камоне дорад.
Иллат он аст,

ки вақте сухане мегӯяд

В-арна маълум набудӣ, ки даҳоне дорад.
Ҳуҷчат он аст, ки вақте камаре мебандад,
В-арна мафҳум нагаштӣ, ки миёне дорад.
Эй, ки гуфтӣ марава андар паи хунхораи хеш,
Бо касе гӯӣ, ки дар даст иноне дорад.
Ишқ доғест, ки то марг наёяд,

наравад,

Ҳар кӣ бар чеҳра аз ин доғ нишоне дорад.

1 А — Ин байтро надорад.

Саъдиё, киштӣ аз ин мавҷ бадар натвон кард,¹
Ки на бахрест муҳаббат, ки қароне дорад.

* * *

Он кист, к-андар рафтаниш сабр аз дили мо мебарад?
Турк аз Хуросон омадаст, аз Порс яғмо мебарад.
Шероз мушкин мекунад чун нофи оҳун Хутан,
Гар боди Наврӯз аз сараш бӯе ба сахро мебарад.
Ман пос дорам то ба рӯз имшаб ба ҷон посбон,
Қ-он чашми хоболуда хоб аз дидан мо мебарад.
Бар тос дар бар меканам як лаҳза бе андоми ӯ,
Чун хорпуштам гӯиё сӯзан дар аъзо мебарад.
Бисъёр мегуфтам, ки дил бо кас напайвандам, вале
Дидори хубон ихтиёр аз дасти доно мебарад,
Дил бар ду тан дардодаам в-ар мекушад, истодаам,
Қ-охир надонад беш аз ин, ё мекушад, ё мебарад.
Чун ҳалқа дар гӯшам кунад ҳар рӯз лутфаш ваъдае,
Дигар чу шаб наздик шуд, чун зулф дар по мебарад.
Ҳочат ба туркӣ несташ, то дар каманд орад диле,
Ман худ ба рағбат дар каманд афтодаам, то мебарад.
Ҳар к-ӯ насиҳат мекунад дар рӯзгори хусни ӯ,
Девонағони ишқро дигар ба савдо мебарад.
Васфаш надонад кард кас, даръеи ширин асту бас,
Саъдӣ, ки шӯхӣ мекунад, гавҳар ба даръё мебарад.²

* * *

Ҳар гаҳ ки бар ман он бути айёр бигзарад,
Сад қорвони олами асрор бигзарад.
Масти шаробу хобу ҷавониву шоҳиде,
Ҳар лаҳза пеши мардуми хушъёр бигзарад.

¹ А — бурд. ² А — Ин ғазалро надорад.

Ҳар гаҳ ки бигзарад, бикушад дӯстони хеш,
 В-ин дӯст мунтазир, ки дигар бор бигзарад.
 Гуфтам: ба гӯшае бинишинам чу оқилон,
 Девонаам кунад, чу паривор бигзарад.
 Гуфтам: даре зи халқ бубандам ба рӯи хеш,
 Дардест бар дилам, ки зи девор бигзарад.
 Бозори ҳусни чумлан хубон шикастай,
 Раҳ нест, к-аз ту ҳеч харидор бигзарад,
 Ғоиб машав, ки умри гаронмоя зоеъ аст,
 Илло даме, ки дар назари ёр бигзарад.
 Осоиш аст ранҷ кашидан ба бӯи он-к
 Рӯзе табиб бар сари бемор бигзарад.¹
 Тарсам, ки масту ошиқу бедил шавад чу мо,
 Гар мӯхтасиб ба хонаи хаммор бигзарад.
 Саъдӣ, ба ҳештан натавон рафт суи дӯст,
 Қ-он чо тариқ нест, ки ағъёр бигзарад.

* * *

Қист он фитна, ки бо тире камон мегузарад?
 В-он чӣ тир аст, ки дар ҷавшани ҷон мегузарад?
 Он на шахсе, ки ҷаҳонест пур аз лутфу камол,²
 Умр зоеъ макун, эй дил, ки ҷаҳон мегузарад.
 Ошкоро напосандад дигар он рӯи чу моҳ,
 Гар бидонад,³ ки чӣ бар халқ ниҳон мегузарад.
 Охир, эй нодираи даври замон, аз сари лутф
 Бари мо ой замоне, ки замон мегузарад.
 Сурати рӯи ту, эй моҳи дилорой, чунон-к
 Сурати ҳоли ман аз шарҳу баён мегузарад.⁴
 То дигар бор сабое ба чаман боз ояд,
 Умр мебинаму чун барқи ямон мегузарад.
 Оташе дар дили Саъдӣ ба муҳаббат задай,
 Дард он аст, ки вақте ба забон мегузарад.

1 А — Ин байтро надорад.

2 А — Он на шахсест, биҳиштест пур аз ҳусну ҷамол.

3 А — Ки надонад. 4 А — Ин байтро надорад.

Бод омаду бӯи анбар овард,
 Бодом шукуфа бар сар овард.
 Шохи гул аз изтироби булбул,
 Бо он ҳама хор сар даровард.¹
 То пой муборакаш бибӯсам,
 Қосид, ки паёми дилбар овард.
 Мо нома бад-ӯ супурда будем,
 Ӯ нофаи мушки азфар овард.
 Ҳаргиз нашунидаам, ки боде
 Бӯи гуле аз ту хуштар овард.
 Қас мисли ту хубрӯй фарзанд
 Нашид, ки ҳеч модар овард.
 Бечора касе, ки дар фиروقат
 Рӯзе ба намози дигар овард.
 Саъдӣ дили равшанат садафвор
 Ҳар қатра, ки хӯрд, гавҳар овард.
 Ширини духтарони табъат,
 Шӯр аз мутамаййизон баровард.
 Шояд, ки кунад ба зинда дар гӯр,
 Дар аҳди ту ҳар кӣ духтар овард.

Қасе ба айби ман² аз ҳештан напардозад.
 Ки ҳар кӣ менигарам, бо ту ишқ мебозад.
 Фариштай ту бад-ин равшанӣ, на одамий,
 На одамест, ки бар ту назар наяндозад.
 На одамӣ, ки ағар оҳанин бувад шахсе,
 Дар офтоби чамолат чу мум бигдозад.

¹ А — бар сар. ² А — ӯ нофан:

Чунин¹ писар, ки туй рохати равони падар
Сазад, ки модари гетй ба рӯи ӯ нозад.
Қамони чафтаи² абрӯ кашида то буни гӯш,
Чу лашкаре, ки ба дунболи сайд метозад.
Қадам гул, ки ба рӯи ту монад андар боғ?
Қадам сарв, ки бо қоматат сар афрозад?
Дарахти меваи мақсуд аз он баландтар аст,
Ки дасти қудрати кӯтоҳи мо бар ӯ³ ёзад,
Мусалламаш набувад ишқи ёри оташрӯй,⁴
Магар касе, ки чу парвона сӯзаду созад.
Мадеҳ ба дасти фироқам пас аз висол чу чанг,
Ки мутрибаш бизанад, баъд аз он ки бинвозад.
Хилофи аҳди⁵ ту ҳаргиз наёяд аз Саъдй,
Диле, ки аз ту бипардохт, бо кй пардозад?

* * *

Қай бируст ин гули хандону чунин зебо шуд?
Охир, ин ғӯраи навхоста чун ҳалво шуд?
Дигар ин мурғ кай аз байза баромад, ки чунин
Булбули хушсухану тўтии шаккархо шуд?
Кй даромӯхташ ин лафзу балоғат, к-он рӯз
Мардум аз ақл бадар бурд, ки ӯ доно шуд?
Шохаке тоза баровард сабо бар лаби чўй,
Чашм бар ҳам назадй,

сарви сиҳиболо шуд.

Олами тифливу чаҳли ҳаявонй бигузашт,
Одамитабъу малакхӯю парисимо шуд.
Ақро гуфтам: «Аз ин пас ба саломат бинишин»,
Гуфт: «Хомӯш, ки ин фитна дигар пайдо шуд».

1 А — Чу ту. 2 А — хуфтаи. 3 А — бад-он
4 А — оби ишқу оташи рӯй. 5 А — рои.

Пур нашуд чун садаф аз лӯълӯи лоло даҳане,
Ки на аз ҳасрати ӯ дидан мо дарёе шуд.
Саъдиё, ғунҷаи сероб нагунҷад дар пӯст,
Вақт хуш диду бихандиду гуле раъно шуд.¹

* * *

Шӯриши булбулон саҳар бошад,
Хуфта аз субҳ бехабар бошад.
Тирборони ишки хубнро
Дили шӯридагон сипар бошад.
Ошикон куштағони маъшуканд,
Ҳар кӣ зинд (а) аст, дар² хатар бошад.
Ҳама олам чамоли талъати ӯст,³
То киро чашми⁴ ин назар бошад.
Кас надонам, ки дил бад-ӯ надихад,
Магар он кас,

ки бевасар бошад.

Одамиро, ки хораке дар пой
Наравад, турфа ҷонвар бошад.
Гӯ, турушрӯй бошу талхсухан,
Заҳри ширинлабон шакар бошад.
Оқилон аз бало бипарҳезанд,
Мазҳаби ошикон дигар бошад.
Пои рафтани намонд Саъдиро,
Мурғи ошиқ буридапар бошад.

* * *

Шаби ошиқони бедил ҷӣ шабе дароз бошад?
Ту биё, к-аз аввали шаб дари субҳ боз бошад!

¹ А — Ин ғазалро надорад. ² А — бар. ³ А — дӯст.

⁴ А — ӯ худ.

Аҷаб аст, агар тавонам, ки сафар кунам зи дастат,
Ба кучо равад кабутар, ки асири боз бошад.
Зи муҳаббатат нахоҳам, ки назар кунам ба рӯят,
Ки муҳибби содиқ он аст, ки покбоз бошад.
Ба карашмаи иноят назаре ба сӯи мо кун,
Ки дуои дардмандон зи сари ниёз бошад.
Сухане, ки нест тоқат, ки зи хештан бипӯшам,
Ба кадом дӯст гӯям, ки маҳалли роз бошад!
Чӣ намоз бошад онро, ки ту дар хаёл бошӣ?
Ту, санам, намегузорӣ, ки маро намоз бошад.
На чунин ҳисоб¹ кардам, чу ту дӯст мегирифтам,
Ки санову ҳамд гӯему ҷафову ноз бошад.
Дигараш чу бозбинӣ, ғами дил магӯӣ, Саъдӣ,
Ки шаби висол кӯтоҳу сухан дароз бошад.
Қадаме, ки баргирифтӣ ба вафову аҳди ёрон,
Агар аз бало битарсӣ, қадами маҷоз бошад.

* * *

Назари худойбинон талаби² ҳаво набошад,
Сафари ниёзмандон қадами³ хато набошад.
Ҳама вақт орифонро назар асту омиёнро⁴
Назаре муоф доранду дувум раво набошад.
Ба насими субҳ бояд, ки наботи зинда бошӣ,
На чамоди мурдагонро хабар аз сабо набошад.
Агарат саодате ҳаст, ки зиндадил бимирӣ,
Ба ҳаёте ўфтодӣ, ки дигар фано набошад.
Ба касе нигар, ки зулмат бизудояд аз вучудат,
На касе, наузубиллаҳ, ки дар ў сафо набошад.

1 А — киёс. 2 А — зи сари. 3 А — талаби.

4 А — дигаронро.

Ту худ аз кадом шахрӣ, ки зи дӯстон напурсӣ
Магар андар он вилоят, ки туй, вафо набошад.
Агар аҳли маърифатро чу най устухон бубинӣ,
Чу дафаш ба ҳеҷ сахтӣ хабар аз қафо набошад.
Агарам ту хун бирезӣ, ба киёматат нагирам,
Ки гараш ту бе чиноят бикӯшӣ, қафо² набошад.
На ҳарифӣ¹ меҳрубон аст, ҳарифи сустпаймон,
Ки ба рӯзи тирборон сипари бало набошад.
Ту дар ойна ниғаҳ кун, ки чӣ дилбарӣ, валекин
Ту, ки хештан бубинӣ, назарат ба мо набошад.
Ту гумон мабар, ки Саъдӣ зи қафо малул гардад,
Ки гараш ту бе чиноят бикӯшӣ, қафо² набошад.
Дигаре ҳамин ҳикоят бикунад, ки ман, валекин
Чу муомилат надорад, сухан³ ошно набошад.

* * *

Бо корвони мисрӣ чандин шакар набошад.
Дар лӯъбатони чинӣ з-ин хубтар набошад.
Ин дилбарю шӯхӣ аз сарву гул наёяд,
В-ин шоҳидиву шангӣ дар моху хур набошад.
Гуфтам, ба шермардӣ чашм аз назар бидӯзам,
Бо тири чашми хубон тақвӣ сипар набошад.
Моро назар ба хайр аст аз ҳусни моҳруён,
Хар к-ӯ ба шар кунад майл, ӯ худ башар набошад.⁴
Хар одаме, ки бинӣ аз сирри ишқ холи,
Дар пояи чамод аст, ӯ чонвар набошад.
Илло гузар набошад пеши ту аҳли дилро
Варна ба ҳеҷ тадбир⁵ аз ту гузар набошад.

¹ А — рафиқи. ² А — раво. ³ А — хабар.

⁴ А — Ду байтро надорад. ⁵ А — маънӣ.

Хушам намонд бо кас, андешаам туй бас,
Чое, ки ҳайрат омад, самъу басар набошад.
Бар андалеби ошиқ гар бишкани қафасро,
Аз завқи андарунаш парвои дар набошад.
Ту масти хоби нӯшин¹ то бсмдоду бар ман
Шабҳо равад, ки гӯй ҳаргиз саҳар набошад.
Дил мебарад ба даъвий фаръеди шавки Саъдӣ.
Илло баҳимаеро, к-аз дил хабар набошад.
То оташе набошад, дар хирмане нагирад.
Тооти муддаиро чандин асар набошад.

* * *

То ҳоли манат хабар набошад,
Дар кори манат назар набошад.
То қуввати сабр буд, кардам,²
Дигар чӣ кунам³, агар набошад.
Онни вафою меҳрубонӣ
Дар шаҳри шумо магар набошад.
Гӯянд, назар чаро набастӣ,
То машғалаю⁴ хатар набошад.
Эй хоча, бирав, ки чаҳди инсон
Бо тири қазо сипар набошад.
Ин шӯр, ки дар сар аст моро,
Вакте биравад,
ки сар набошад.
Бечора кучо равад гирифтор,
К-аз кӯн ту раҳ бадар набошад.
Чун рӯи ту дилфиребу дилбанд
Дар рӯи замин дигар набошад.

1 А — дӯшин. 2 А — кардем. 3 А — кунем.
4 А — машғалан.

Дар Порс чунин намак надидам,
Дар Миср чунин шакар набошад.
Гар хукм кунӣ ба чони Саъдӣ,
Чон аз ту азизтар набошад.

* * *

Он беҳ, ки назар бошаду гуфтор набошад,
То муддаӣ андар¹ паси девор набошад.
Он бар сари ганҷ аст, ки чун нуқта ба кунҷе
Биншинаду саргашта чу паргор набошад.²
Май хоҳаму маъшуку заминею замоне
К-ӯ бошаду ман бошаму ағъёр набошад.
Пандам мадеҳ, эй дӯст,

ки девонаи сармаст
Ҳарғиз ба сухан окилу хушъёр набошад.
Бо соҳиби шамшер мабодат сару коре,
Илло ба сари хештанат кор набошад.
Саҳл аст, ба хуни ман агар даст барорӣ,
Чон додан дар пой ту душвор набошад.
Моҳат натавон хонд³ бад-ин сурату гуфтор,
Махро лабу дандони шакарбор набошад.
В-он сарв, ки гӯянд, ба болои ту бошад,⁴
Ҳарғиз ба чунин қомату рафтор набошад.
Мо тавба шикастем, ки дар мазҳаби ушшоқ,
Суфӣ напосанданд, ки хаммор набошад.
Ҳар пой, ки дар хона фурӯ рафт ба ганҷе,
Дигар ҳама умраш сари бозор набошад.

¹ А — аз.

² А — Ба чон ин байт байти зерин омадааст:

Эй дӯст, баровар даре аз халқ ба рӯям,

То ҳеч қасам воқифи асрор набошад.

³ А — гуфт. ⁴ А — монад.

Аттор, ки дар айни гулоб аст, аҷаб нест,
Гар вақти баҳораш сари гулзор набошад.
Мардум ҳама донанд, ки дар номаи Саъдӣ
Мушкест, ки дар кулбаи аттор набошад.¹
Ҷон дар сари кори ту кунад Саъдию ғам нест,
Қ-он ёр набошад, ки вафодор набошад.

* * *

Ҷанг аз тарафи дӯст дилозор набошад,
Ёре, ки таҳаммул накунад, ёр набошад.
Гар бонг барояд, ки саре дар қадаме рафт,
Бисъёр мағӯед, ки бисъёр набошад,
Он бор, ки гардун накашад, ёри сабукрӯҳ
Гар бар дили ушшоқ ниҳад, бор набошад.
То ранҷ таҳаммул накунӣ, ганҷ набинӣ,
То шаб наравад субҳ падидор набошад.
Оҳанги дарозу шаби² ранчурии мушток
Бо он³ натавон гуфт,
ки бедор набошад.

Аз дидаи ман пурс,

ки хоби шаби мастӣ

Чун хоستانу хуфтани бемор набошад.⁴

Аз ман машунав дӯстии гул магар он гоҳ,
Қ-ам пой бараҳна хабар аз хор набошад.
Мурғони қафасро аламе бошаду шавқе,
Қ-он⁵ мурғ надонад, ки гирифтор набошад.

1 А — ду байтро надорад. 2 А — оҳанг дароз асту зи.

3 А — ӯ. 4 А — баъди ин байт байти зерин омадааст:

Гар даст ба шамшер барӣ, ишқ ҳамон аст,

Қ-он ҷо, ки иродат бувад, инкор набошад.

5 А — Он.

Дар ойинае сурати ғайб аст, валекин
Шарт аст, ки бар ойина зангор набошад.¹
Саъдӣ ҳаявонро, ки сар аз хоб гарон шуд,
Дар банди насими хуши асҳор набошад.
Онро, ки басорат набувад, Юсуфи Сиддик
Қое бифурушад, ки харидор набошад.²

* * *

Туро нодидани мо ғам набошад,
Ки дар хайлат беҳ аз мо кам набошад.
Ман аз дасти ту дар олам ниҳам рӯй,
Валекин чун ту дар олам набошад.
Аҷаб, гар дар чаман бар пой хезӣ,
Ки сарви рост пешат ҳам набошад.
Мабодо дар ҷаҳон дилтанг рӯе,
Ки рӯят бинаду хуррам набошад.
Ман аввал рӯз донистам, ки ин аҳд,
Ки бо ман мекунӣ, маҳкам набошад.
Ки донистам, ки ҳаргиз созгорӣ
Париро бо банӣ-Одам набошад.
Макун, ёро, дилам³ маҷруҳ мағзор,
Ки ҳечам дар ҷаҳон марҳам набошад.
Биё, то чони ширин дар ту резам,
Ки бухлу⁴ дӯстӣ бо ҳам набошад.
Нахоҳам бе ту як дам зиндагонӣ,
Ки тийби айш бе ҳамдам набошад.
Назар, гӯянд, Саъдӣ, бо кӣ дорӣ,
Ки ғам бо ёр гуфтан, ғам набошад.

1 А — Ин байтро надорад. 2 А — Ин байтро надорад.
3 А — маро. 4 А — аклу.

Хадиси дӯст бо душман нагӯям,
Ки ҳаргиз муддаи маҳрам набошад.

* * *

Фалакро ин ҳама тамкин набошад,
Фуруғи меҳру маҳ чандин набошад.
Сабо гар бигзарад бар хоки поят,
Аҷаб, гар доманаш мушкин набошад.
Зи марвориди тоҷи хусравонит
Яке дар хӯшан Парвин набошад.¹
Бақои мулк бод ин хонадонро,
Ки то бошад, ҳалал дар дин набошад.
Ҳар он, к-ӯ сар бигардонад зи ҳукмат,
Аз он бечоратар мискин набошад.
Адуру, к-аз ту бар дил понил аст,
Бизан, то байдақаш фарзин набошад.
Чунин Хусрав кучо бошад дар офок
В-агар бошад, чунин Ширин набошад.
Худоё, душманаш чое бимирад,
Ки ҳечаш дӯст² бар болин набошад.

* * *

Гар гӯямат, ки сарвӣ, сарв инчунин набошад
В-ар гӯямат, ки моҳӣ, маҳ бар замин набошад.
Гар дар ҷаҳон бигардӣ в-офок дарнавардӣ,
Сурат бад-ин шигифтӣ дар куфру дин набошад.
Лаъл аст ё лабонат, қанд аст ё даҳонат?
То дар барат нагирам,
некам яқин набошад.

¹ А — Ин байтро надорад. ² А — халқ.

Сурат кунанд зебо бар парниёну дебо,
Лекин бар абрувонаш сеҳри мубин набошад.
Занбӯр¹ агар миёнаш бошад бад-ин латифӣ,
Ҳаққо, ки дар даҳонат ин анғубин набошад.
Гӯ, ҳар кӣ дар ҷаҳонро шояд, ки хун бирезӣ,
Бо ёри меҳрубонат бояд, ки кин набошад.
Гар чони нозанинаш² дар пой³ резӣ, эй дил!
Дар кори нозанинон чон нозанин набошад.
В-ар з-он ки дигареро бар мо ҳамегузинад,
Гӯ, баргузин, ки моро бар⁴ ту гузин набошад.
Ишқаш ҳаром бодо бар ёри сарвболо,
Тардомане, ки чонаш дар⁵ остин набошад.
Саъдӣ ба ҳеҷ иллат⁶ рӯй аз ту барнапечад,
Илло, гараш биронӣ, иллат ҷуз ин набошад.

* * *

Дар пон ту афтодан, шоиста даме бошад,
Тарки сари худ гуфтан, зебо қадаме бошад.
Бисъёр забуниҳо бар хеш раво дорад,
Дарвеш, ки бозораш бо мӯхташама бошад.
З-ин сон, ки вучуди туст, эй сурати рӯхонӣ,
Шояд, ки вучуди мо пешат адаме бошад.
Гар ҷумла санамхоро сурат ба ту монастӣ,
Шояд, ки мусулмонро қибла санаме бошад.
Бо он, ки асиронро куштиву хато кардӣ,
Бар кушта гузар кардан, навъи караме бошад.
Рақс аз сари мо берун имрӯз нахоҳад шуд,
Қ-ин мутриби мо як дам хомӯш намебошад.

1 А — Сарве. 2 А — нозанинат. 3 А — пош. 4 А — ҷуз.
5 А — бар. 6 А — маъий. 7 А — барнағирад.

Ҳар к-ӯ ба ҳама умраш савдои гуле будаст,
Донад, ки чаро булбул девона ҳамебошад.
Қас бар алами решат воқиф нашавад, Саъдӣ,
Илло ба касе гӯй, к-ӯро аламе бошад.¹

* * *

Ҳар кӣ ширини фурушад, муштарӣ бар вай бичӯшад,
Ё мағасро пар бибандад, ё асалро сар бипӯшад,
Ҳамчунок ошиқ набошад в-ар бувад содиқ набошад,
Ҳар кӣ дармон мепазирад, ё насихат мениюшад.²
Шамъ пешат рӯшноӣ назди оташ менамояд,³
Гул ба дастат хубрӯй⁴ пеши Юсуф мефурушад.
Суди бозарғони даръё бехатар мумкин нагардад,
Ҳар кӣ мақсудаш ту бошӣ, то нафас дорад, бикӯшад.
Барги чашмам менахӯшад дар зимистони финокат.⁵
В-ин аҷаб, к-андар зимистон барғҳои тар бихӯшад.
Ҳар кӣ маъшуке надорад, умр зоеъ мегузорад,
Ҳамчунон нопухта бошад, ҳар кӣ бар оташ начӯшад.⁶
То ғаме пинҳон набошад, рикқате пайдо нагардад,
Ҳам гуле дидаст Саъдӣ то чу⁷ булбул мехурушад.

* * *

Дӯш бе рӯи ту оташ ба сарам бармешуд
В-обе аз дида маъмад, ки замин тар мешуд.

1 А — Ин ғазалро надорад. 2 А — Ин байтро надорад.

3 А — Шамъи рӯяш рӯшноиро ба оташ медихад.

4 А — дасти хубрӯе,

5 А — финок. 6 А — ҳаркӣ бе оташ бичӯшад.

7 А — ҳамчу.

То ба афсӯс ба гӯён наравад умри азиз,
Ҳама шаб зикри ту мерафту муқаррар мешуд.
Чун шаб омад ҳамаро дида биёромаду ман
Гуфтӣ, андар буни мӯям сари наштад мешуд.
Он на май буд, ки дур аз назарат мехӯрдам,
Хуни дил буд, ки аз дида ба соғар мешуд.
Аз хаёли ту ба ҳар сӯ, ки назар мекардам,
Пеши чашмам дару девор мусаввар мешуд.
Чашми Мачнун чу бихуфтӣ, ҳама Лайли дидӣ,
Муддаӣ буд, агараш хоб муяссар мешуд.
Ҳуш меомаду мерафту на дидори туро
Мебидидам, на хаёлам зи баробар мешуд.
Гоҳ чун уд бар оташ дили тангам месӯхт,
Гоҳ чун мичмараам дуд ба сар бармешуд.
Гӯӣ, он субҳ кучо рафт, ки шабҳои дигар
Нафасе мезаду офоқ мунаввар мешуд.
Саъдиё, иқди Сурайё магар имшаб бигусехт.
В-арна ҳар шаб ба гиребони уфук бармешуд.¹

* * *

Сармаст зи кошона ба гулзор баромад,
Ғул-ғул зи гулу лола ба якбор баромад.
Мурғони чаман наъразанон дидаму гӯён,
З-ин² ғунча, ки аз тарфи чаманзор баромад.
Об аз гули рухсорай ӯ акс пазируфт
В-оташ ба сари ғунчаи гулнор баромад.
Саҷҷоданишине, ки муриди ғами ӯ шуд,
Овозааш аз хонаи хаммор баромад,
Зоҳир чу каромоти бути орази ӯ дид,
Аз чилла миёнбастан зуннор баромад.

¹ А — Ин ғазалро надорад. ² Қ-ин.

Бар¹ хок чу ман бедилу девона² нишондаш,
Андар назари ҳар кӣ паривор баромад.
Ман муфлис аз он рӯз шудам, к-аз ҳарами ғайб
Дебои чамоли ту ба бозор баромад.
Коми дилам он³ буд, ки чон бар ту фишонам,
Он ком муяссар шуду ин кор баромад.
Саъдӣ, чаман⁴ он рӯз ба тороҷи хазон дод,
К-аз боғи дилаш бӯи гули ёр баромад.

* * *

Он савр, ки гӯянд, ба болои ту монад,
Ҳаргиз қадаме пеши ту рафтаи натавонад.
Дунболи ту будан гунаҳ аз ҷониби мо нест,
Бо ғамза бигӯ, то дили мардум наситонад.
Зинҳор, ки чун мегузари бар сари маҷрӯҳ
В-аз⁵ вай хабарат нест, ки чун мегузаронад.
Бахт он⁶ накунад бо мани саргашта,⁷ ки як рӯз
Ҳамхонаи ман бошиву ҳамсоя надонад.
Ҳар к-ӯ сари пайванди ту дорад ба ҳақиқат,
Даст аз ҳама чизу ҳама кас дар гусалонад.
Имрӯз чӣ донӣ ту, ки дар оташу обам?
Чун хок шавам, бод ба гӯшат бирасонад.
Онои, ки надонанд парешони муштоқ,
Гӯянд, ки нолидани булбул ба чӣ монад.
Гулро ҳама кас даст гирифтанду нахонанд,⁸
Булбул натавонист, ки фаръед нахонад.
Ҳар соате ин фитнаи навхоста аз ҷой
Бархезаду халке мутаҳайир⁹ бинишонад.

1 А — дар. 2 А — бедада. 3 А — ин. 4 А — суман.
5 А — аз. 6 А — ин. 7 А — бечора. 8 А — бибурданд.
9 А — ба таҳайр.

Дар хасрати онам, ки сару мол ба як бор,
Дар доманаш афшонаму доман нафишонад.¹
Саъдӣ, ту дар ин банд бимириву надорад.²
Фаръёд макун, ё³ бикишад, ё бираҳонад!

* * *

Қасе, ки рӯи ту дидаст, холи ман донад,
Ки ҳар кӣ дил ба ту пардохт, сабр натвонад.
Магар ту рӯй бипӯшӣ в-агарна мумкин нест,
Ки одаме, ки ту бинад, назар бипӯшонад⁴.
Ҳар офарида, ки чашмаш бар он чамол афтод,
Дилаш⁵ бибахшаду бар чонат офарин хонад.
Агар ба даст кунад боғбон чунин сарве,
Чӣ чон чашма, ки бар чашмхот биншонад.
Чӣ рӯзҳо ба шаб овард чашми⁶ мунтазирам
Ба бӯи он, ки шабе бо ту рӯз гардонад.
Ба чанд ҳила шабе дар фирок рӯз кунам
В-агар набинамат,

он рӯз ҳам ба шаб монад.

Ҷафою салтанатат мерасад, вале маписанд,
Ки гар савор биронад,⁷ пиёда дармонад.
Ба дасти раҳматам аз хоки остон бардор,⁸
Ки гар бияфканиам,

кас ба ҳеҷ настонад.

Чӣ ҳочат аст ба шамшер қатли ошиқро,
Ҳадиси дӯст бигӯяш, ки чон барафшонад.
Паёми аҳли дил аст ин хабар, ки Саъдӣ дод,
На ҳар кӣ гӯш⁹ кунад,

маънии сухан донад.

1 А — бегона надонад. 2 А — надонанд. 3 А — то.
4 А — Ин байтро надорад. 5 А — дилат. 6 А — чони.
7 А — дарояд. 8 А — баргир, 9 А — фаҳм.

Маҷлиси мо дигар имрӯз ба бӯстон монад,
 Айши хилват ба тамошои гулистон монад.
 Май ҳалол аст касеро, ки бувад хона бихишт,
 Хосса аз дасти ҳарифе, ки ба Ризвон монад.
 Хати сабзу лаби лаълат¹ ба чӣ монанда кунӣ,²
 Ман бигӯям, ба лаби чашмаи ҳайвон монад.
 То сари зулфи парешони ту маҳбуби ман аст,
 Рӯзгорам ба сари зулфи парешон монад.
 Чӣ кунад куштаи ишқат, ки нагӯяд ғами дил?
 Ту мапиндор, ки хун резиву пинҳон монад.³
 Ҳар кӣ чун мум ба хуршеди рухат нарм нашуд,
 Зинҳор аз дили сахташ, ки ба синдон монад.
 Нодир афтад, ки яке⁴ дил ба висолат надихад,
 Ё касе дар балади куфр мусулмон монад.
 Ту, ки чун барқ бихандӣ, чӣ ғамат дорад аз он-к
 Ман чунон зор бигирьям, ки ба борон монад.
 Таъна бар ҳайрати Саъдӣ на ба инсоф задӣ,
 Қас чунин рӯй набинад, ки на ҳайрон монад.
 Ҳар кӣ бо сурату болои туаш унсе нест,
 Ҳаявон аст, ки болош ба инсон монад.

* * *

Айбҷӯёнам⁵ ҳикоят пеши ҷонон гуфтаанд,
 Ман худ ин пайдо ҳамегӯям, ки пинҳон гуфтаанд.
 Пеш аз ин⁶ гӯянд, к-аз ишқат парешон аст ҳол,
 Гар бигуфтандӣ, ки маҷмуам парешон гуфтаанд.
 Парда бар айбам напӯшиданду доман бар гуноҳ,
 Ҷурми дарвеше чӣ бошад, то ба султон гуфтаанд.
 Ё чӣ мурғам, к-ам ҳикоят пеши анқо кардаанд?
 Ё чӣ мӯрам, к-ам сухан назди Сулаймон гуфтаанд?⁷

1 А — лаълаш. 2 А — монанд кунам.

3 А — Ин ду байтро надорад. 4 А — касе.

5 А — Айбҷӯёнам. 6 А — он. 7 А — Ин байтро надорад.

Душманӣ карданд бо ман,¹ лек аз рӯи киёс,
 Дӯстӣ бошад, ки дардам пеши дармон гуфтаанд.
 Зикри савдои Зулайхо пеши Юсуф кардаанд,
 Холи саргардонии Одам ба Ризвон гуфтаанд.
 Доги пинҳонам намебинанду меҳри сарбамӯҳр,
 Он чӣ бар аҷзони зоҳир дидаанд, он гуфтаанд.²
 В-ар нагуфтандӣ, чи хочат, к-оби чашму ранги рӯй³
 Мочарои ишқам аз аввал ба поён гуфтаанд.
 Пеш аз ин гӯянд, Саъдӣ дӯст медорад туро,
 Беш аз онат дӯст медорам, ки эшон гуфтаанд.
 Ошиқон доранд кору орифон донанд ҳол,
 Ин суҳан⁴ дар дил фуруд⁵ ояд, ки аз чон гуфтаанд.

* * *

Гулбунон пероя бар худ кардаанд,
 Булбулонро дар самоъ овардаанд.
 Соқийени лоуболӣ дар тавоф
 Хуши майхорони маҷлис бурдаанд.
 Чуръае хӯрдему кор аз даст рафт,
 То чӣ беҳушона дар май кардаанд?
 Мо ба як шарбат чунин беҳуд шудем,
 Дигарон чандин қадаҳ чун хӯрдаанд?
 Оташ андар пухтагон афтоду сӯхт,
 Хомтабъон ҳамчунон афсурдаанд.
 Хайма берун бар, ки фаррошони бод
 Фарши дебо дар чаман густурдаанд.
 Зиндагонӣ чист? Мурдан пеши дӯст,
 Қ-ин гурӯҳи зиндагон дилмурдаанд.
 То чаҳон будаст, чаммошони гул
 Аз силаҳдорони хор озурдаанд.
 Ошиқонро кушта мебинанд халк,
 Бишнава аз Саъдӣ, ки чон парвардаанд.

¹ А — мо. ² А — Ин байтро надорад.

³ А — ранги зард. ⁴ А — охир ин. ⁵ А — фуру.

* * *

Дарахт ғунча бароварду булбулон мастанд,
Чаҳон чавон шуду ёрон ба айш биншастанд.
Ҳарифи маҷлиси мо худ ҳамеша дил мебурд,
Алалхусус, ки пирояе бар ӯ бастанд.
Қасон, ки дар рамазон чанг мешикастандӣ,
Насими гул бишуниданду тавба бишкастанд.
Бисоти сабза лағадкӯб шуд ба пой нишот,
Зи баски орифу омӣ¹ ба ракс барчастанд.
Ду дӯст қадр шиносанд аҳди² сӯхбатро,
Ки муддате бибуриданду боз пайвастанд.
Бадар намеравад аз хонагаҳ³ яке хушъёр
Кӣ пеши шаҳна бигӯяд, ки сӯфиён⁴ мастанд.
Яке дарахти гул андар фазои хилвати⁵ мост,
Ки сарвҳои чаман пеши қоматаш пастанд.
Агар чаҳон ҳама душман шавад, ба давлати дӯст
Хабар надорам аз эшон, ки дар чаҳон хастанд.
Мисоли роқиби даръест ҳоли куштаи ишқ⁶,
На⁷ тарки ёр бигуфтанду хештан растанд.
Ба сарв гуфт касе: «Мевае намеорӣ?»
Қавоб дод, ки озодагон тиждастанд.
Ба роҳи ақл бирафтанд, Саъдиё, бисъёр,
Ки раҳ ба олами девонагон надонистанд.

* * *

Дунӣ он қадр надорад, ки бар ӯ рашк баранд,
Ё вучуду адамашро ғами беҳуда хуранд.

1 А — обид. 2 А — айши. 3 А — хонаках. 4 А — орифон:
5 А — миёни хонаи. 6 А — мисоли мардуми даръест,
айни дарвешон. 7 А — ки.

Назар онон, ки накарданд дар ин муште хок,
 Алҳақ инсоф тавон дод, ки соҳибназаранд.
 Орифон ҳар чӣ саботею бақое накунад,
 Гар ҳама мулки чаҳон аст, ба ҳечаш нахаранд.
 То татовул напосандию такаббур накуни,
 Ки худоро, чу ту дар мулк бисе ҷонваранд.
 Ин сароест, ки албатта ҳалал хоҳад кард,
 Хунук он қавм, ки дар банди сарои дигаранд.
 Дӯстӣ бо кӣ шунидӣ, ки ба сар бурд чаҳон,
 Ҳақ аён аст, вале тоифае бебасаранд.
 Эй, ки бар пушти заминӣ, ҳама вақт они ту нест,
 Дигарон дар шиками модару пушти падаранд.
 Гӯсфанде барад ин гурги муаввад ҳар рӯз,
 Гӯсфандони дигар хира дар ӯ менигаранд.
 Он кӣ пой аз сари нихват наниҳодӣ бар хок,
 Оқибат хок шуду халқ бад-ӯ мегузаранд.
 Кошкӣ, қимати анфус бидонандӣ халқ
 То даме чанд, ки мондаст, ғанимат шумаранд.
 Гули бехор муяссар нашавад дар бустон,
 Гули бехори чаҳон мардуми некӯсияранд.
 Саъдиё, марди накӯном намирад ҳаргиз,
 Мурда он аст, ки номаш ба накӯӣ набаранд!¹

* * *

Пеши рӯят дигарон сурати бар деворанд,
 На чунин сурату маънӣ, ки ту дорӣ, доранд.
 То гули рӯи ту дидам, ҳама гулҳо хоранд,²
 То туро ёр гирифтам, ҳама халқ ағъёранд.
 Он кӣ гӯянд, ба умре шаби қадре бошад,
 Магар он аст,
 ки бо дӯст ба поён оранд.

¹ А — Ин ғазалро надорад. ² А — хор аст.

Домани давлати ҷовиду гиребони умед,
Хайф бошад, ки бигиранду дигар бигзоранд.
На ман аз дасти нигорини ту махрумаму бас.
Қи ба шамшери ғамат кушта чу ман бисъёранд.
Ачаб аз чашми ту дорам, ки шабонаш¹ то руз
Хоб мегираду шаҳре зи ғамат² бедоранд.
Булачаб воқеае бошаду мушкил дарде,³
Ки на пӯшида тавон дошт, на гуфтан ёранд.
Аламуллаҳ, ки хаёле зи танам беш намонд,
Балки он низ хаёлест, ки мепиндоранд.
Саъдӣ андоза надорад, ки чӣ ширинсуханӣ,
Боғи табъат ҳама мурғони шакаргуфторанд.
То ба бустони замират гули маънӣ бишукуфт,
Булбулон аз ту фуру монда чу бӯтеморанд.

* * *

Шояд ин талъати маймун, ки ба фолаш дорад:¹
Дар дил андешаву дар дида хаёлаш доранд,
Ки дар офок чунин рӯй дигар натвон дид,
Ё магар оина дар⁴ пеши ҷамолаш доранд.
Ачаб, аз доми ғамаш⁵ гар бичаҳад мурғи диле,
Ин ҳама майл, ки бо донаи холаш доранд.
Нозанине, ки сар андар қадамаш бояд бохт,
На ҳарифе, ки тавакқуъ ба висолаш доранд.
Ғолиб он аст, ки мурғе чу ба доме афтод,
То ба ҷое наравад,
бепару болаш доранд.⁶
Ишқи Лайлӣ на ба андозаи ҳар Мачнунест,
Магар онон, ки сари нозу далолаш доранд.

1 А — шабоне. 2 А — халке зи паяш. 3 А — коре.
4 А — ойинае. 5 А — ғамат. 6 А — Ин байтро надорад.

Дӯстӣ бо ту ҳаром аст, ки чашми сияхат¹
Хуни ушшоқ бирезанду ҳалолаш доранд.
Хуррамо, даври висолею хушо, дарди диле,
Ки ба маъшуқ тавон гуфту мачолаш доранд.
Ҳоли Саъдӣ ту надонӣ, ки туро дарде нест,
Дардмандон хабар аз сурати ҳолаш доранд.

* * *

Равандагони муқим аз бало напарҳезанд,
Гирифтагони иродат ба чавр нагрезанд.
Умедворон дасти талаб зи домани дӯст
Агар фуру гусилонанд, дар кӣ овезанд?
Магар ту рӯй бипӯшӣ вагарна мумкин нест,
Ки аҳли маърифат аз ту назар бипарҳезанд.
Нишони ман ба сари кӯи майфурушон дех,
Ман аз қучову қасоне, ки аҳли парҳезанд.
Бигир чомаи сӯфӣ, биёр чоми шароб,
Ки нехномияю мастӣ ба ҳам наёмезанд.
Ризои дӯст ба дастору дигарон бигзор,
Ҳазор фитна чӣ ғам бошад, ар барангезанд.
Маро чу бо ту, ки мақсуде оштӣ афтод.
Равост, гар ҳама олам ба чанг барҳезанд.
Ба хунбаҳои манат қас мутолабат накунад,
Ҳалол бошад хуне, ки дӯстон резанд.
Тариқи мо сари аҷз асту остони ризо,
Ки аз ту сабр набошад, ки бо ту бистезанд².

* * *

Офтоб аз кӯҳ сар бар мезанад,
Моҳрӯй ангушт бар дар мезанад.

¹ А — чашмони хушат. ² А — Ин ғазалро надорад.

Он камонабрӯ, ки тири ғамзааш,
Хар замоне сайди дигар мезанад.
Дасту соид мекушад дарвешро
То напиндорӣ, ки ханҷар мезанад.
Ё суманбӯе, ки сарви¹ қоматаш
Таъна бар болои ар-ар мезанад.
Рӯю чашме дорам андар меҳри ӯ,
Қ-ин гуҳар мерезад, он зар мезанад.
Ишкро пешоние бояд чу меҳ,
То чабинаш санг бар сар мезанад.
Анғубинрӯён натарсанд аз мағас,
Нӯш мегиранду наштад мезанад.
Дар ба рӯи дӯст бастан шарт нест,
В-ар бибандӣ сар ба дар² бармезанад.
Саъдиё, дигар қалам пӯлод дор,
Қ-ин сухан оташ ба най дармезанад.³

* * *

Булбуле⁴ бедил навое мезанад,
Бодпаймое ҳавое мезанад.
Қас намебинам зи беруни сарой
В-андарунам марҳабое мезанад.
Оташе дорам, ки месӯзад вучуд
Чун бар ӯ боди сабое мезанад.
Гарчи даръёро намебинад канор,
Ғарқа ҳолӣ дасту пое мезанад.
Ошноёнро чароҳат марҳам аст,
З-он ки шамшер ошно мезанад.
Хайф бошад дасти ӯ дар хуни ман,
Подшоҳе бо гадое мезанад.

1 А — он сиксарве, ки қадду қоматаш.

2 А — дил. 3 А — бармезанад. 4 А — булбули.

Бандаам, гар бе гуноҳе¹ мекушад,
Розиям, гар бе хатое мезанад.
Шукри неъмат мекунам, гар хилъате
Мефиристад, ё қафое мезанад.
Нописандид аст пеши аҳли рой,
Хар кӣ баъд аз ишқ рое мезанад.
Мӯхтасиб гӯ, чанги майхорон бисӯз,
Мутриби мо хуш навое² мезанад.
Дуд аз оташ меравад,

хун аз қатил,

Саъдӣ ин дам ҳам зи чое мезанад.

* * *

Тавонгарон, ки ба чунби сарои³ дарвешанд,
Мурувват⁴ аст, ки ҳар вақт аз ӯ бияндешанд.
Ту, эй⁵ тавонгари хусн

аз анон дарвешон

Хабар надорӣ,

агар хастаанду гар решанд.

Туро чӣ ғам,

ки яке дар ғамат ба чон ояд,

Ки дӯстони ту чандон ки мекушӣ, бешанд.

Маро ба илллати бегонагӣ зи хеш марон,

Ки дӯстони вафодор бехтар аз хешанд.

Ғуломи ҳиммати риндону покбозонам,

Ки аз муҳаббат⁶ бо дӯст душмани хешанд.

Ҳароина, лаби ширин чавоби талх диҳад,

Чунон ки соҳиби нӯшанд, зориби нешанд.

Ту ошиқони мусаллам надидаӣ,

Саъдӣ,

Ки теғ бар сару сар бандавор дар пешанд.

¹ А — бе гуноҳам.

² А — хуб ное. ³ А — чаннатсарои. ⁴ А — зарурат.

⁵ А — Туй. ⁶ А — иродат.

На чун мананду ту мискин ҳарису кӯтахдаст,
Ки тарки ҳар ду чaxon гуфтаанду дарвешанд.

* * *

Ёр бояд, ки ҳар чӣ ёр кунад,
Бар муроди худ ихтиёр кунад.
Зинҳор аз касе, ки дар ғами дӯст
Пеши бегона зинҳор кунад.
Бори ёрон бикаш, ки домани¹ гул
Он барад, к-эхтимоли хор кунад.
Хонаи ишқ дар харобот аст,
Некномӣ дар ў чӣ кор кунад?
Шаҳрбанди ҳавои нафс мабош,
Сағи шаҳр устухон шикор кунад.
Ҳар шабе ёри шоҳиде будан,
Рӯзи ҳушъерият хумор кунад.
Қозии шаҳри ошиқон бояд,
Ки ба як шохид ихтисор кунад.
Сари Саъдӣ сарои султон аст.
То дар он чо касе гузор кунад.

* * *

Касе,¹ ки рӯи ту бинад, ниғаҳ ба кас накунад,
Зи ишқ, сер набошад,² зи айш бас накунад.
Дар ин равиш,
ки туй, пеши ҳар кӣ бозой,
Гараш ба тег занӣ, рӯй бознас накунад.³
Чунон ба пой ту дар мурдан орзумандам,

1 А — сӯҳбати. 2 А — нагардад. 3 А — ин байтро надо-
рад.

Эй муттакӣ, гар аҳли дилӣ, дидаҳо бидӯз.
К-инон ба дил рабудани мардум муайянанд.
Ё пардае ба чашми тааммул фуру гузор,
Ё дил бинеҳ, ки парда зи корат барафкананд.
Чонам дарег нест, валекин дили заиф
Сандуки сари туст, нахоҳам, ки бишкананд.
Хусни ту подир аст дар ин аҳду шеъри ман,
Ман чашм бар тую ҳамагон гӯш бар мананд.
Гӯй, чамоли дӯст кӣ бинад,² чунон ки ўст,
Илло зи роҳи дидаи Саъдӣ назар кунанд.

* * *

Шӯхӣ макун, эй ёр² ки соҳибназаронанд,
Бегонаву хеш аз пасу пешат нигаронанд.
Қас нест, ки пинҳон назаре бо ту надорад,
Ман низ бар онам, ки ҳама халқ бар онанд.
Аҳли назаронанд,
ки чашме ба иродат
Бо рӯи ту доранду дигар бебасаронанд.
Ҳар қас ғами дин дораду ҳар қас³ ғами дуньё,
Баъд аз ғами рӯят ғами беҳудахӯронанд.
Соқӣ, бидеҳ он кӯзан хумхона ба дарвеш,
К-онҳо, ки бимурданд,
ғили кӯзагаронанд.
Чашме, ки чамоли ту надидаст, чӣ дидаст?
Афсӯс бар инон,
ки ба ғафлат гузаронанд.
Ту рои кучо дорию парвои кӣ дорӣ,
К-аз ҳар тарафат тоифае мунтазиронанд.⁴

¹ А — ӯ кӣ бубинад. ² А — дӯст.

³ А — Қавме ғами дин бошаду қавме.

⁴ А — Ду байтро надорад.

Инон,¹ ки ба дидори ту дар ракс меоянд,²
Чун меравӣ, андар талабат³ чома даронанд.
Саъдӣ, ба чафо тарки муҳаббат натавон гуфт,
Бар дар бинишинам, агар⁴ аз хона биронанд.

* * *

Худовандони неъмат метавонанд,
Ки дарвешони бетоқат биронанд,
Валекин даври гетиро вафо⁵ нест,
Ҳамон⁶ беҳтар, ки қадри худ бидонанд.
Бияфкан хайма, то маҳмил биронанд,
Ки ҳамроҳони ин олам равонанд.⁷
Зану фарзанду хешу ёру найванд,
Бародархондағони кордонанд.⁸
Набояд бастан андар сӯхбате дил,
Ки бе эшон бимонӣ, ё бимонанд.
На аввал хок будаст⁹ одамизод,
Ба охир чун бияндешӣ,
Ҳамонанд.

Пас он беҳтар, ки аввал в-охири хеш
Бияндешанду қадри худ бидонанд.¹⁰
Замин чанде бихӯрд аз халқу чанде
Ҳанӯз аз кибр сар бар осмонанд.
Якё бар турбате фаръёд мехонд,
Қи инон подшоҳони ҷаҳонанд.
Бигуфтам: «Тахтае баркан зи гуре,
Бубин, то подшаҳ, ё посбонанд?»

1 А — В-онон. 2 А — биёянд.

3 А — Бе рӯи ту в-андар ақибат. 4 А — гарам.

5 А — бако. 6 А — Пас он.

7 А — Ин байтро надорад. 8 А — корвонанд.

9 А — буданд. 10 А — Ин байтро надорад.

Бигуфто: «Тахта баркандан чӣ ҳочат,
Чу медонам,¹ ки муште устухонанд»
Насиҳат доруи талх асту бояд,
Ки бо чуллоб дар ҳалқат чаконанд.
Чунон² сакмуниёи шаккаролуд
Зи дорухонаи Саъдӣ ситонанд.

* * *

Ин чо шақаре хаст, ки чандин магасонанд,
Ё булачабе, к-ин ҳама соҳибҳавасонанд.
Бас дар талабат саъй намудему нагуфтӣ,
К-ин ҳеч касон дар талаби мо чӣ касонанд?
Эй қофиласолор, чунин гарм чӣ ронӣ?
Оҳиста, ки дар кӯҳу камар бозпасонанд.
Сад машъала афрӯхта гардад ба чароғе,
Ин нур ту дориву дигар муктабисонанд.
Ман қалбу лисонам ба вафодориву сӯхбат
В-инон ҳама қалбанд, ки пеши ту лисонанд.
Онон, ки шаб ором нагиранд зи фикрат,
Чун субҳ падид аст, ки содиқнафасонанд.
В-онон, ки ба дидор чунон майл надоранд,
Савганд тавон хӯрд, ки беақл хасонанд.
Донӣ, чӣ цафо меравад аз дасти рақибат?
Хайф аст, ки тӯтиву заған ҳамқафасонанд.
Дар толен ман нест, ки наздики ту бошам,
Меғӯямат аз дур дуо гар бирасонанд.³

* * *

Нашояд, ки хубон ба саҳро раванд,
Ҳама кас шиносанду⁴ ҳар чо раванд.
Ҳалол аст рафтаи ба саҳро, валеқ
На инсоф бошад, ки бе мо раванд.

¹ А — ки мебинам. ² А — чунин.

³ А — ин ғазалро надорад. ⁴ А — шиносанд.

Набояд дил аз дасти мардум рабуд,
 Чу хоҳанд чое, ки танҳо раванд.
 Қӣ бипсандад аз боғбонони гул,
 Ки аз бонги булбул ба савдо раванд?¹
 Бароранд² фаръеди ишқ аз хато,
 Гар ин шӯхчашмон ба яғмо раванд.
 Ҳама сарвҳоро бибояд ҳамид,³
 Ки дар пой он сарвболо раванд.
 Басо ҳушмандон, ки дар кӯи ишқ,
 Чу ман оқил оянду шайдо раванд.
 Бисозем⁴ бар осмон сулламе
 Агар шохидон бар сурайё раванд.
 На Саъдӣ дар ин гил⁵, фуру рафту бас,
 Ки онон, ки бар рӯи даръе раванд.

* * *

Агар худой набошад зи бандае хушнуд,
 Шафоати ҳама пайғамбарон надорад суд.
 Қазои кунфаякун аст ҳукми борхудой,
 Бад-ин сухан сухане дарнаметавон афзуд.
 На занги орияте буд бар⁶ дили Фиръавн,
 Қи сайкали яди байзо сиёҳияш биздуд.
 Бихонду роҳ надодаш, кучо равад бадбахт,
 Бубаст⁷ дидан мискину диданаш фармуд.
 Насиби дӯзах агар талқ бар худ андояд,
 Чунон дар ӯ чаҳад оташ, ки чӯби нафтандуд.⁸
 Қалам ба толеи маймуну бахти бад рафтаст,
 Агар ту хашм кунӣ, эй писар, в-агар хушнуд.

1 А — Ин байтро надорад. 2 А — мадоред. 3 А — чамид.
 4 А — биёранд. 5 А — бар ин раҳ. 6 А — дар.
 7 А — Бидӯхт. 8 А — нафтолуд.

Гунаҳ набуду ибодат набуду бар сари халк
Набишта буд, ки ин ноҷиясту он маъхуд.
Муқаддар аст, ки аз ҳар касе чӣ феъл ояд,
Дарахти муқл на хурмо диҳад на шафтолуд.
Ба саъи мошита ислоҳи зишт натвон кард,
Чунон ки шоҳиде аз рӯи хоб натвон суд.
Сиёҳзангӣ ҳаргиз шавад сапед ба об?
Сапедрумӣ ҳаргиз шавад сиёҳ ба дуд?
Саодате, ки набошад,¹ тамаъ макун Саъдӣ,
Ки чун накошта бошанд мушкил аст дуруд.²
Қалам ба омаданӣ рафт, агар ризо ба қазо
Дихӣ в-агар надихӣ, буданӣ бихоҳад буд.

* * *

Шарафи нафс ба ҷуд асту каромат ба сучуд,
Ҳар кӣ ин ҳар ду надорад, адамаш беҳ, зи вучуд.
Эй кӣ дар неъмату нозӣ, ба ҷаҳон ғарра мабош,
Қи муҳол аст дар ин марҳала имкони хулуд.
В-эй, ки дар шиддати факрию парешонии ҳол,
Сабр кун, к-ин ду-се рӯзе ба сар ояд маъдуд.
Ҳоки роҳе, ки бар ӯ мегузарӣ, сокин бош,
Қи уюн асту ҷуфун асту ҳудуд асту қудуд.
Ин ҳамон чашмаи хуршеди ҷаҳонафрӯз аст,
Қи ҳаме тофт бар оромғаҳи Оду Самуд.
Ҳоки Мисри тарабангез, набинӣ, ки ҳамон
Ҳоки Миср аст, вале бар сари Фиръавну Чунуд.
Дунӣ он қадр надорад, ки бар ӯ рашк баранд,
Эй бародар, ки на маҳсуд бимонад на ҳасуд.
Қимати худ ба манохию малоҳӣ машикан,
Гарат имон дуруст аст ба рӯзи мавъуд.

¹ А — таматтуе, ки надорӣ.

² А — Қи чун накоштай, мушкил аст, он бидруд.

Дастӣ ҳочат, ки барӣ, пеши худованде бар,
Ки карим асту раҳим асту ғафур асту вадуд.
Аз саро то ба сурайё ба убудияти ӯ
Ҳама дар зикру муноҷоту қиёманду қууд.
Қарамаш номутаноҳӣ наймаш бепоён,
Ҳеч хоҳанда аз ин дар наравад бемақсуд.
Панди Саъдӣ, ки калиди дари ганчи Саъд аст,
Натавонад, ки ба ҷой оврад, илло масъуд.

* * *

Нафасе вақти баҳорам ҳаваси саҳро буд,
Ба рафиқе¹ ду, ки доим натавон танҳо буд.
Ҳоки Шероз чу дебои мунаққаш дидам
В-он ҳама сурати шохид,² ки бар он³ дебо буд.
Порс дар сояи иқболи Атобак эмин,
Лекин аз нолаи мурғони чаман ғафво буд.
Шакарин pistaдаҳоне ба тафарруц⁴ бигузашт,
Ки ҷӣ гӯям⁵ натавон гуфт, ки⁶ чун⁷ зебо буд?
Алламуллаҳ, ки шафоик на бад-он лутфу суман
На бад-он бӯю санавбар на бад-он боло буд.
Фитнаи сомирияш дар назари⁸ шӯрангез,
Нафаси исавияш дар лаби шаккархо буд.
Ман дар андеша, ки бут ё маҳи нав ё малак аст,
Ёри бутпайқари маҳруи малаксимо буд.
Дили Саъдиву чаҳоне ба даме ғорат қард,
Ҳамчу наврӯз, ки бар хони малик яғмо буд.

1 А — ҳарифе. 2 А — зебо. 3 А — бад-он.

4 А — танаъум. 5 А — гуна. 6 А — ҷӣ.

7 А — ин калимаро надорад. 8 А — даҳани.

Маро роҳат аз зиндагӣ дӯш буд,
 Ки он мохрӯям дар оғӯш буд.
 Чунон масти дидору ҳайрони ишк,
 Ки дунъёву динам фаромӯш буд.
 Нагӯям маи лаъл ширингувор,
 Ки захр аз кафи дасти ӯ нӯш буд.
 Надонистам аз ғояти лутфу хусн,
 Ки симу суман ё бару дӯш буд.
 Ба дидору гуфтори чонпарвараш,
 Саропон ман дидаву гӯш буд.
 Намедонам ин¹ шаб, ки чун рӯз шуд,
 Қасе боздонад, ки боҳуш буд.
 Муаззин ғалат кард бонги намоз,
 Магар ҳамчу ман масту мадхуш буд.
 Бигуфтему душман бидонисту дӯст,
 Намонд он таҳаммул, ки сарпӯш буд.
 Ба хобаш магар дидаӣ,
Саъдиё,
 Забон даркаш имрӯз, к-он дӯш буд.
 Мабодо, ки ганче бубинад факир,
 Ки натвонад аз хирс хомӯш буд.

Ночор ҳар кӣ соҳиби рӯи накӯ бувад,
 Ҳар чо ки бигзарад, ҳама чашме дар ӯ бувад.
 Эй гул, ту низ шӯхий² булбул муоф³ дор,
 К-он чо ки рангу бӯй бувад, гуфтугӯ бувад.
 Нафс орзу кунад, ки ту лаб бар лабаш ниҳӣ,
 Баъд аз ҳазор сол, ки хокаш сабӯ бувад.

1 А — он. 2 А — хотири. 3 А — нигоҳ.

Покизарӯй дар ҳама шаҳре бувад, валеқ
На чун ту покдоману покизахӯ бувад.
Эй гӯи хусн бурда зи хубони рӯзгор.
Мискин касе, ки дар хамаи чавгон чу гӯ бувад.
Мӯе чунин дарег набошад гиреҳ задан?
Бигзор, то канору барат мушкбӯ бувад.
Пиндорам, он кӣ бо ту надорад тааллуке.
На одамӣ, ки сурате аз сангу рӯ бувад.
Ман боре¹ аз ту барнатавонам гирифт чашм,
Гумкардадил ҳаронна дар чустучӯ бувад.
Барменаёяд аз дили тангам нафас тамом,
Чун нолаи касе, ки ба чоҳе фуру бувад.
Саъдӣ, сипос дору чафо бину дам мазан,
Қ-аз дасти некувон ҳама чизе накӯ бувад.

* * *

Ё раб, шаби дӯшин, чӣ муборак саҳаре буд,
Қ-ӯро ба сари куштаи ҳичрон гузаре буд.
Он дӯст, ки моро¹ ба иродат назаре ҳаст,²
Бо мо магар ӯро ба иноят назаре буд.
Минбаъд ҳикоят³ накунам талхӣи ҳичрон,
Қ-он мева, ки аз сабр баромад, шакаре буд.
Рӯе натавон гуфт, ки хуснаш ба чӣ монад,
Гӯӣ, ки дар он нимашаб аз рӯз даре буд.
Гӯям қамаре буд,⁴ кас аз ман напосандад,⁵
Боғе, ки ба ҳар шоҳи дарахташ қамаре буд.
Он дам, ки хабар будам аз ӯ, то ту нагӯӣ,
Қ-аз хештану ҳар кӣ чаҳонам, хабаре буд.
Дар олами васфаш ба чаҳоне бирасидам,
Қ-андар назарам ҳар ду чаҳон мухтасаре буд.

1 А — бо мо. 2 А — дошт. 3 А — шикоят. 4 А — буду.
5 А — напасирад.

Ман будаму ӯ, найқалам андар сари маң каш,
Бо ӯ натавон гуфт, вучуди дигаре буд.
Бо ғамзаи хубон, ки чу шамшер кашидаст,
Дар сабр бидидам, ки на¹ маҳкам сипаре буд.
Саъдӣ, натавонӣ,
ки дигар дида бидӯзӣ,
Қ-он дил бирабуданд, ки сабраш қадаре буд.

* * *

Бисъёр солҳо ба сари хоки мо равад,
Қ-ин оби чашма ояду бодн сабо равад.
Ин панҷрӯза мӯҳлати айёми одамӣ,
Бар хоки дигарон ба такаббур чаро равад?
Эй дӯст, бар чанозаи душман чу бигзарӣ,
Шодӣ макун, ки бар² ту ҳам ин мочаро равад.
Доманкашон, кӣ меравад³ имрӯз бар замин,
Фардо ғубори қолбадаш⁴ дар ҳаво равад.
Хокат дар устухон равад, эй нафси шӯхчашм,
Монанди сурмадон,
ки дар ӯ тӯтиё равад.
Дунёё ҳарифи сифлаю маъшуқи бевафост,
Чун меравад, ҳароина бигзор, то равад.
Ин аст ҳоли тан, ки ту бинӣ⁵ ба зери хок,
То чони нозанин, ки барояд кучо равад.
Бар соябони ҳусни амал эътимод нест,
Саъдӣ магар ба сояи лутфи худо равад,
Ё раб, магир бандан мискину даст гир,
Қ-аз ту қарам барояду⁶ бар мо хато равад.

¹ А — бидидему на. ² А — бо. ³ А — меравӣ.

⁴ А — қолбадат. ⁵ А — дидӣ. ⁶ А — физояду.

Айбе набошад аз ту, ки бар мо чафо равад,
 Мачнун аз остонаи Лайлӣ кучо равад?
 Гар ман фидои чони ту гардам,¹ дарег нест,
 Бисъёр сар, ки дар сари меҳру вафо равад.
 В-ар ман гадои кӯи ту бошам, ғариб нест,
 Корун агар ба хайли ту ояд, гадо равад.
 Маҷрӯҳи тири ишқ агараш тег бар кафост,
 Чун меравад зи пеши ту,
 чашм аз кафо равад.²

Хайф оядам, ки пой ҳаме бар замин ниҳӣ,
 К-ин³ пой лоик аст, ки бар чашми мо равад.
 Дар ҳеч мавқифам⁴ сари гуфтушунид нест,
 Илло дар он маком,

ки зикри шумо равад.

Эй хушъёр, агар ба сари маст бигзарӣ,
 Айбаш макун,

ки бар сари мардум қазо равад.⁵

Мо чун⁶ нишона пой ба гил дарбимондаем,
 Хасм он ҳариф нест, ки тираш хато равад.
 Эй ошнои кӯи муҳаббат, сабур бош,
 Бедоди некувон ҳама бар ошно равад.
 Саъдӣ, бадар намекунӣ аз сар ҳавои дӯст,
 Дар пот лозим аст, ки хори чафо равад.⁷

1 А — пой ту бошам. 2 А — ду байтро надорад.

3 А — К-он. 4 А — мавзеам.

5 А — Баъди ин байт байти зерин омадааст:

Ноқус бар фалак равад аз кӯи обидон,
 Гар шоҳиде ба савмаан порсо равад.

6 А — ҳамчун.

7 А — Баъди ин байт байти зерин омадааст:

Эй подшоҳи хусн, ки Саъдӣ гадои туст,
 Корун агар ба хайли ту ояд, гадо равад.

Гуфтамаш, сер бубинам, магар аз дил биравад,
 В-ончунон пой гирифтаст, ки мушкил биравад.
 Диле аз санг бибояд ба сари роҳи видоъ,
 То таҳаммул кунад он рӯз, ки маҳмил биравад.
 Чашми ҳасрат ба сари ашк фурӯ мегирам,
 Ки агар роҳ диҳам, кофила дар гил биравад.
 Раҳ надидам, чу бирафт аз назарам сурати дӯст,
 Хамчу чашме, ки чароғаш зи муқобил биравад.
 Мавҷ аз ин бор чунон киштии токат бишикаст,
 Ки аҷаб дорам, агар тахта ба соҳил биравад.
 Саҳл буд он, ки ба шамшери итобам мекушт,
 Қатли соҳибназар он аст, ки қотил биравад.
 На аҷаб, гар биравад қондаи сабру шикеб
 Пеши ҳар чашм, ки он кадду шамоил биравад.
 Кас надонам,

ки дар ин шаҳр гирифтори ту нест,
 Магар он кас,

ки ба шаҳр ояду ғофил биравад.
 Гар ҳама умр надодаст касе дил ба хаёл,
 Чун биёяд ба сари роҳи ту,
 бедил биравад.

Рӯй бинмой, ки сабр аз дили сӯфӣ бибарӣ,
 Парда бардор ки хуш аз сари оқил биравад¹.
 Саъдӣ, ар ишқ набозад,

чӣ кунад мулки вучуд!
 Хайф бошад, ки ҳама умр ба ботил биравад.
 Қимати васл надонад,

магар озурдаи ҳаҷр
 Монда² осуда бихусбад, чу ба манзил биравад.

¹ А — Ин байтро надорад. ² А — мард.

Ҳар кӣ маҷмӯъ набошад, ба тамошо наравад,
 Ёр бо ёр сафаркарда, ба танҳо наравад.
 Бод осоиши гетӣ назанад бар дили реш,¹
 Субҳи содиқ надамад, то шаби ялдо наравад.
 Бар диловехтагон арсаи олам танг аст,
 Қ-он ки² чое ба гил афтад, дигар он чо³ наравад.
 Ҳаргиз андешаи ёр⁴ аз дили девонаи ишқ
 Ба тамошои гулу сабзаву⁵ саҳро наравад.
 Ба сари хори муғелон биравам бо ту чунон
 Ба продат, ки яке бар сари дебо наравад.
 Бо хама рафтани зебӣ тазарв андар боғ⁶
 Гар⁷ ба шӯҳӣ биравад, пеши ту зебо наравад.
 Гар ту, эй тахти Сулаймон, ба сари мо з-ин даст
 Рафт хоҳӣ, ачаб, ар мӯрча дар по наравад.
 Боғбонон ба шаб аз заҳмати булбул чунанд,
 Ки дар айёми гул аз боғча гавғо наравад.
 Хама олам суханам рафту ба гӯшат нарасид,
 Оре, он чо ки ту бошӣ,

сухани мо наравад.

Ҳар кӣ моро ба насихат зи ту мепечад рӯй,
 Гӯ, ба шамшер,

ки ошиқ ба мудоро наравад.

Моҳи рухсор бипӯшӣ ту бути яғмоӣ,
 То дили халке аз ин шаҳр ба яғмо наравад.
 Гавҳари киматӣ аз коми наҳангон оранд,
 Ҳар кӣ ўро ғами чон аст, ба дарьё наравад.
 Саъдиё, бор кашу ёр фаромӯш макун,
 Меҳри Вомиқ ба чафо кардани Азро наравад.

1 А — он-к. 2 А — Ҳар ки. 3 А — афтад, дигар чо.

4 А — мо. 5 А — лолаву. 6 А — тазарвон дар боғ.

7 А — Ки.

* * *

Ҳар киро боғчае ҳаст, ба бӯстон наравад,
Ҳар кӣ маҷмӯъ нишастаст, парешон наравад.
Он кӣ дар доманаш овехта бошад хоре,
Ҳаргизаш гӯшаи хотир ба гулистон наравад.
Сафари қибла дароз асту мучовир бо дӯст
Рӯй дар қиблаи маънӣ, ба биёбон наравад.
Гар биёранд калиди ҳама дарҳои биҳишт,
Чони ошиқ ба тамошоғаҳи ризвон наравад.
Гар сарат маст кунад бӯи ҳақиқат рӯзе,
Андарунат ба гулу лолаву райҳон¹ наравад.
Ҳар кӣ донист, ки манзилғаҳи маъшук кучост,
Муддаӣ бошад, агар бар сари пайкон наравад.
Сифати ошиқи содиқ ба дурустӣ он аст,
Ки гараш сар биравад, аз сари паймон наравад.
Ба насихатгари дилшефта мебояд гуфт:
«Бирав, эй хоҷа, ки ин дард ба дармон наравад».
Ба маломат набаранд аз дили мо сурати ишк,
Накш бар санг набиштаст, ба тӯфон наравад.
Ишкро ақл намехост, ки бинад, лекин
Ҳеч айёр набошад, ки ба зиндон наравад.³
Саъдиё, гар ҳама шаб шарҳи ғамаш хоҳӣ гуфт,
Шаб ба поён раваду шарҳ ба поён наравад.

* * *

Сарвболое ба сахро меравад,
Рафтаниш бин, то чӣ зебо меравад.
То кадомин боғи ӯ⁴ хуррамтар аст,
К-ӯ ба ромиш кардан он чо меравад.
Меравад дар роху⁵ дар аҷзои хок,
Мурда мегӯяд, Масеҳо-меравад.

¹ А — бӯстон. ² А — Ин байтро надорад.

³ А — Ин байтро надорад. ⁴ А — он. ⁵ А — бар хоку.

Инчунин беҳуд нарафтӣ, сангдил,
 Гар бидонистӣ, чӣ бар мо меравад.
 Аҳли дилро гӯ, ниғаҳ доред чашм,
 К-он парипайкар ба яғмо меравад.
 Хар киро дар шаҳр дид аз марду зан,
 Дил рабуд, акнун ба саҳро меравад.
 Офтобу сарв ғайрат мебаранд,¹
 Қ-офтобе сарвболо меравад.
 Боғро чандон бисот афкандаанд,
 К-одамӣ бар фарши дебо меравад.
 Акдро бо ишк зӯри панча нест,
 Корн мискин аз мудоро меравад.²
 Саъдиё, дил дар сараш кардиву рафт,
 Балки қонаш низ дар по меравад.³

* * *

Эӣ сорбон, оҳишта рон,⁴ к-ороми қонам меравад,
 В-он дил, ки бо худ доштам, бо дилситонам меравад.
 Ман мондаам маҳҷур аз ӯ, бечораю ранҷур аз ӯ,
 Гӯӣ, ки неше дур аз ӯ дар устухонам меравад.
 Гуфтам, ба найрангу фусун пинҳон кунам реши дарун,
 Пинҳон намомонад, ки хун бар остонам меравад.
 Маҳмил бидор, эӣ сорбон, тундӣ макун бо қорвон,
 К-аз ишқи он сарви равон гӯӣ равонам меравад.⁵
 ӯ меравад доманкашон, ман захри танҳой ҷашон,
 Дигар мапурс аз дил нишон, к-аз дил нишонам
 меравад.

1 А — меқунанд.

2 А — Ба қон ин мисраъ мисраи зерин омадааст:

Эӣ ки номатро ба танҳо меравад,

3 А — Ба қон ин байт байти зерин омадааст:

Саъдиё, дар ишқи ӯ мардона бош,

Дил барад аз дасту дар по меравад,

4 А — рав. 5 А — Ин байтро надорад.

Баргашт ёри саркашам, бигзошт айши нохушам,
 Чун мицмаре пуроташам, к-аз сар духонам меравад.
 Бо он ҳама бедоди \bar{u} в-ин аҳди бебунъеди \bar{u}
 Дар сина дорам ёди \bar{u} , ё¹ бар забонам меравад.
 Боз ою бар чашмам нишин, эй дилситони² нозанин,
 Қ-ошӯбу фаръед аз замин бар³ осмонам меравад.
 Шаб то саҳар менағнавам в-андарзи кас менашнавам
 В-ин⁴ раҳ на қосид меравам, к-аз каф инонам меравад.
 Гуфтам, бигирьям, то ибил чун хар фуру монад ба гил
 В-ин низ натвонам, ки дил бо корвонам меравад.
 Сабр аз висоли ёри ман, баргаштан аз дилдори ман
 Гарчи набошад кори ман, ҳам кор аз онам меравад
 Дар рафтани чон аз бадан гӯянд ҳар навъе сухан,
 Ман худ ба чашми хештан дидам, ки чо нам меравад.
 Саъдӣ, фиғон аз дасти мо лоик набуд, эй бевафо,
 Тоқат намеорам⁵ чафо, кор аз фиғонам меравад.

* * *

Он кӣ маро орзуе, дер муяссар шавад,
 В-ин чӣ маро дар сар аст, умр дар ин сар шавад.
 То ту наёӣ ба фазл, рафтани мо ботил аст,
 В-ар ба масал пой саъй дар талабат сар шавад.
 Барки чамоле бичаст, хирмани халке бисӯхт,
 З-он ҳама оташ нагуфт дуди диле баршавад.
 Эӣ назари офтоб, ҳеч зиён дорадат,
 Гар дару девори мо аз ту мунаввар шавад.
 Гар нигаҳе дӯствор бар тарафи мо кунӣ,
 Хукка ҳамон кимиёе в-ин миси мо зар шавад.
 Хуши хирадмандро ишқ ба тороч бурд,
 Ман нашунидам, ки боз сайди кабӯтар шавад.

1 А — то. 2 А — дилрабои. 3 А — то. 4 А — ин.

5 А — намедорам.

Гар ту чунин хубрӯй бори дигар бигзарӣ,
Суннати парҳезгор дини қаландар шавад.
Ҳар ки ба гил дарбимонд, то набигиранд даст,
Ҳа чӣ кунад чаҳд беш, пой фурутар шавад.
Чун мутасаввир шавад дар дили мо нақши дӯст,
Ҳамчу буташ бишканем, ҳар кӣ мусаввар шавад.
Партави хуршеди ишқ бар ҳама афтад, валек
Санг ба як навъ нест, то ҳама гавҳар шавад.
Ҳар кӣ ба гӯши қабул дафтари Саъдӣ шунид,
Дафтари ваъзаш ба гӯш ҳамчу дафи тар шавад.¹

* * *

Бахт ин кунад, ки рои ту бо мо яке шавад,
То бишнавад ҳасуду бар ӯ новаке шавад.
Хунам бирезу бар сари хокам гузор кун,
Қ-ни ранчу сахтиям ҳама пеш андаке шавад.
Онро мусаллам аст тамошои навбаҳор,
Қ-аз ишқи бӯстон гулу хораш яке шавад.
Эй муфлис, он чӣ дар сари туст аз хаёли ганҷ,
Поят зарурат аст, ки дар мӯҳлике шавад.
Саъдӣ дар ин каманд ба девонагӣ фитод,
Гар дигараш халос бувад, зираке шавад.

* * *

Он кӣ нақши дигараш чое мусаввар мешавад,
Нақши ӯ дар чашми мо ҳар рӯз хуштар мешавад.
Ишқ, донӣ, чист? Султоне, ки ҳар чо хайма зад,
Бе хилоф он мамлакат бар вай муқаррар² мешавад.
Дигаронро талх меояд шароби чаври³ ишқ,
Мо зи дасти дӯст мегирему шаккар мешавад.

1 А — Ин ғазалро надорад. 2 А — мусаххар.

3 А — даври.

Офарин кардану¹ дашном шунидан саҳл аст,
Чӣ аз он бех, ки бувад бо ту маро² гуфтушунид?
Чаҳд бисъёр бикардам, ки нагӯям ғами дил,
Окибат чон ба даҳон омаду тоқат бирасид.
Охир, эй мутриб, аз ин пардаи ушшок бигард,
Чанд гӯй, ки маро парда ба чанги ту дарид?
Ташнагонат ба лаб, эй чашмаи³ хайвон, мурданд,
Чанд чун моҳии бар хушк тавонанд тапид?
Сухани Саъдӣ бинӯшӣ, ки ту худ зебой,
Хосса он вақт, ки дар гӯш кунӣ марворид.

* * *

Ба ҳусни дилбари ман ҳеч дарнамеояд,
Чуз ин дақиқа, ки бо дӯстон нампояд.
Ҳаловатест лаби лаъли обдорашро,
Ки дар ҳадис наёяд, чу дар ҳадис ояд.
Зи чашми ғамзада хун меравад ба хасрати⁴ он,
Ки ӯ ба гӯшаи чашм илтифот фармояд.
Биё, ки дам ба дамаат ёд меравад, ҳар чанд
Ки ёди об ба чуз ташнагӣ наяфзояд.
Умедвори⁵ ту чамъе, ки рӯй бинмой,
Агарчи фитна нашояд, ки рӯй бинмой.
Нахуст хунам, агар мерави, ба катл⁶ бирез,
Ки гар нарезӣ,

аз дидаам биполояд.

Ба интизори ту обе,

ки меравад аз чашм,

Ба оби чашм намонад,

ки чашма ме^зояд.

1 А — гуфтану. 2 А — маро бо ту бувад.

3 А — ба лаби чашма. 4 А — илллати.

5 А — Дар орзуи. 6 А — ҳарб.

Кунанд ҳар касе аз ҳазратат таманное
Хилофи ҳиммати ман, к-аз туам ту мебояд.¹
Шакар ба дасти турушрӯй ходинам мафирист
В-агар ба дасти худам заҳр медиҳӣ, шоҷд.
Ту ҳамчу Каъба азиз ӯфтодаӣ дар асл,²
Ки ҳар кӣ васли ту хоҳад, чаҳон бипаймоҷд.
Ман он қиёс накардам, ки зӯри бозуи ишк
Инони ақл зи дасти ҳаким бирбояд.³
Нагуфтамаи, ки ба туркон назар⁴ макун, Саъдӣ,
Чу тарки турк нагуфтӣ, таҳаммулат бояд.
Дари сарой дар ин шаҳр агар касе хоҳад,
Ки рӯи хуб набинад, ба гил барандоҷд.⁵

* * *

Бахт бозоҷд аз он дар, ки яке чун ту дароҷд,
Рӯи маймуни ту дидан дари давлат бидушоҷд.
Сабри бисъёр бибояд падари пири фалакро,
То дигар модари гетӣ чу ту фарзанд бизоҷд.
Ин латофат,⁶ ки ту дорӣ, ҳама дилхо бифиребад⁷
В-ин башошат,⁸ ки ту дорӣ, ҳама ғамхо бизудоҷд.
Рашкам аз пираҳан оҷд, ки дар оғӯши ту хусбад,
Заҳрам аз ғолия оҷд, ки бар андоми ту соҷд.
Найшакар бо ҳама ширинӣ агар лаб бидушӣ,
Пеши нутқи шакаринат чу най ангушт бихоҷд.
Ғар маро ҳеч набошад на ба дуњё на ба уқбо,
Чу ту дорам,
 ҳама дорам, дигарам ҳеч набоҷд.

1 А — Ин байтро надорад. 2 А — васл.

3 А — Ин байтро надорад. 4 А — нигаҳ.

5 А — Ин байтро надорад. 6 А — лаёқат.

7 А — бифиребӣ. 8 А — латофат.

Дил ба сахтї биниҳодам, пас аз он дил ба ту додам,
Хар кї аз дўст таҳаммул накунад, аҳд напояд.
Бо¹ ҳама халқ намудам хама абру, ки ту дорї,
Моҳи нав ҳар кї бубинад, ба ҳама кас бинамояд.
Гар ҳалол аст, ки хуни ҳама олам ту бирезї,
Он кї рўй аз ҳама олам ба ту овард, нашояд.
Чашми ошик натавон дўхт, ки маъшук набинад,
Пои булбул натавон баст, ки бар гул насарояд.²
Саъдиё, дидани зебо на ҳаром аст, валекин
Назаре гар бинамої, дилат аз каф бирабояд.

* * *

Нагуфтам рӯза бисъёре напояд,
Риёзат бигзарад, сахтї сарояд.
Пас аз душворї³ осонист ночор,
Валекин одамиро сабр бояд.
Рух аз мо то ба кай пинҳон кунад ид,
Хилол ин аст, к-абру менамояд.
Саробўстон⁴ дар ин мавсим чї бандї,
Дарам⁵ бикшой, то дил баркушояд.
Ғуломеро⁶ бигў, то уд сўзад,⁷
Канизеро⁸ бигў, то мушк сояд,
Ки пиндорам, нигори сарвболо
Дар ин дам таҳниятгўён дарояд.
Саворон ҳалка бирбуданду он шўх
Ҳанўз аз ҳалкаҳо дил мерабояд.
Чу ёр андар ҳадис ояд ба маҷлис,
Муғанниро бигў, то кам сарояд,

1 А — ба. 2 А — ин байтро надорад. 3 А — сахтї.
4 А — Маро бўстон. 5 А — Дараш. 6 А — Ғуломонро.
7 А — сўзанд. 8 А — канизонро.

Ки шеър андар чунин маҷлис нагунчад,
Бале, гар гуфтаи Саъдист, шояд.

* * *

Умедвор чунонам, ки кори баста барояд,
Висол чун ба сар омад, фироқ ҳам ба сар ояд.
Ман аз ту сер нагардаму гар¹ туруш кунӣ абрӯ,
Чавоби талх зи ширин муқобили шакар ояд.
Ба рағми душманам, эй дӯст, сояе ба сар овар,
Ки муши кӯр нахоҳад, ки офтоб барояд.
Гулам зи даст бадар бурд рӯзгори муҳолиф,
Умед ҳаст,

ки хорам зи пой ҳам бадар ояд.

Гарам ҳаёт бимонад,² намонад³ ин ғаму ҳасрат
В-агар намирад⁴ булбул, дарахти гул ба бар ояд.
Зи баски дар назар омад хаёли рӯи ту моро,
Чунон шудам,

ки ба чаҳдам хаёл дар назар ояд.

Ҳазор куръа ба номат задему бознагаштем,⁵
Надонам, ояти раҳмат ба толеи кӣ барояд.
Зарурат аст, ки рӯзе ба кӯҳи рафта зи дастат
Чунон бигирьяд Саъдӣ, ки об то камар ояд.

* * *

Корвони⁶ шакар аз Миср ба Шероз ояд,
Агар он ёри сафаркардаи мо бозояд.
Гӯ, ту боз ой, ки гар хуни манат дархурд аст,

¹ А — нагардам в-ар. ² А — намонад. ³ А — бимонад.
⁴ А — бнмирад. ⁵ А — бознагаштӣ. ⁶ А — корвоне.

Пешат оям чу кабӯтар, ки ба парвоз¹ ояд.
 Ному нангу дилу дин гӯ биравад ин микдор,
 Чист, то дар назари ошиқи чонбоз ояд.
 Ман худ ин санг ба чон металабидам ҳама умр,
 Қ-ин қафас бишканаду мурғ ба парвоз ояд.
 Агар ин доғи чигарсӯз,² ки бар қони ман аст,
 Бар дили кӯҳ ниҳӣ, санг ба овоз ояд.
 Ман ҳамон рӯз, ки рӯи ту бидидам, гуфтам,
 Ҳеч шак нест, ки аз рӯй чунин ноз ояд.
 Ҳар чӣ аз³ сурати ақл ояду дар ваҳму киёс,
 Он кӣ маҳбуби ман аст, аз ҳама мумтоз ояд.
 Гар ту боз оию бар нозири Саъдӣ биравӣ,
 Ҳеч ғам⁴ нест, ки манзур ба эъзоз ояд.

* * *

Агар он аҳдшикан бо сари мисоқ ояд,
 Қони рафт (а) аст, ки бо қолиби муштоқ ояд.
 Ҳама шабҳои чаҳон рӯз кунад талъати ӯ,
 Гар чу субҳеш назар бар ҳама офоқ ояд.
 Ҳар ғамро фараҳе ҳаст, валекин тарсам,
 Пеш аз онам бидушад заҳр, ки таръёқ ояд.
 Бандагӣ ҳеч накардему тамаъ медорем,
 Ки худовандӣ аз он сирату ахлоқ ояд.
 Гар ҳама сурати хубони чаҳон чамъ кунанд,
 Рӯи зебои ту дебодан авроқ ояд.
 Дигаре гар ҳама эҳсон⁵ кунад, аз ман бухл аст⁶
 В-аз ту матбӯъ бувад, гар ҳама эҳроқ ояд.
 Сарв аз он пой гирифтаст ба як ҷой муқим,
 Ки агар бо ту равад, шармаш аз он соқ ояд.

1 А — бари боз ояд. 2 А — чаҳонсӯз. 3 А — дар.
 4 А — шак. 5 А — илзом. 6 А — боке нест.

Бе ту гар боди сабо мевазадам¹ бар дили реш,
Хамчунон аст ки оташ бари ҳаррок ояд².
Гар фироқат накушад,³ чон ба висолат бидихам,⁴
Ту гарав бурдӣ, агар чуфту агар тоқ ояд.
Саъдиё, ҳар кӣ надорад сари чонафшонӣ,
Мард он нест, ки дар ҳалкаи ушшоқ ояд.

* * *

На чандон орзумандам, ки васфаш дар баён ояд
В-агар сад нома бинвисам, ҳикоят беш аз он ояд.
Маро ту чони ширинӣ, ба талхӣ рафта аз аъзо,
Ало, эй чон, ба тан боз о в-агарна тан ба чон ояд.
Маломатҳо, ки бар ман рафту сахтиҳо, ки пеш омад,
Гар аз ҳар навбате фасле бигӯям, дoston ояд.
Чӣ парвон сухан гуфтан бувад муштоқи хидматро,
Ҳадис он гаҳ кунад булбул, ки гул бо бӯстон ояд.
Чӣ суд оби Фурот, он гаҳ ки чони ташна берун шуд,
Чу Мачнун бар канор афтод, Лайлӣ бо миён ояд.
Ман, эй гул, дӯст медорам туро, к-аз бӯи мушкинат
Чунон мастам, ки гӯӣ, бӯи ёри меҳрубон ояд.
Насими субҳро гуфтам: ту бо ӯ чонибе дорӣ,
К-аз он чониб, ки ӯ бошад, сабо анбарфишон ояд.
Гуноҳи туст, агар вақте бинолад ношнкебое,
Надонистӣ, ки чун оташ дарандозӣ, духон ояд.
Хато гуфтам ба нодонӣ, ки чавре мекунад Азро,
Намебояд, ки Вомиқро шикоят бар забон ояд.
Қалам хосияте дорад, ки сар то сина бишқофӣ,
Дигар бораш бифармой, ба фарки сар давон ояд.
Замину боғу бӯстонро ба ишқи боди наврӯзӣ
Бибояд сохт бо чавре, ки аз боди хазон ояд.

1 А — сабое занадам. 2 А — оташ, ки ба ҳаррок ояд.

3 А — бикашам. 4 А — надихам.

Гарат хуноба гардад дил зи дасти дӯстон, Саъдӣ,
На шарти дӯстӣ бошад, ки аз дил бар даҳон ояд!¹

* * *

Кӣ баргузашт, ки бӯи абир меояд,
Ки меравад, ки чунин дилпазир меояд.
Нишони Юсуфи гумкарда медиҳад Яъқуб,
Магар зи Миср ба Қанъон Башир меояд.
Зи даст рафтаму бедидагон намедонанд,
Ки захмҳои назар бар басир меояд.
Ҳама хиромаду ақлам ба табъ мегӯяд:
Назар бидӯз, ки он беназир меояд.
Ҷамоли Қаъба чунон медавонадам ба нишот,
Ки хорҳои мугелон ҳарир меояд.
На ончунон ба ту машғулам, эй бихиштирӯй,
Ки ёди хештанам дар замир меояд.
Зи диданат натавонам, ки дида дарбандам
В-агар муқобила бинам, ки тир меояд,²
Ҳазор ҷомаи маънӣ, ки ман барандозам,³
Ба қомате, ки ту дорӣ, қасир меояд.
Ба қуштан омада буд, он кӣ муддаӣ пиндошт,
Ки раҳмате магараш бар асир меояд.
Расид нолаи Саъдӣ ба ҳар кӣ дар офоқ,
Ҳам оташе задай, то нафир меояд.

* * *

Ширин даҳони он бути айёр бингаред,
Дур (р) дар миёни лаъли шакарбор бингаред.

1 А — Ин ғазалро надорад. 2 А — Ин байтро надорад.
3 А — чу мебарандозам.

Бустони оразаш, ки тамошогаҳи дил аст,
 Пурнаргису бунафшаву гулнор, бингаред.
 Аз мо ба як назар биситонад ҳазор дил,
 Ин обрӯю равнақи бозор бингаред.
 Сунбул нишонда бар гули сурӣ, ниғаҳ кунед,
 Анбар фишонда гирди суманзор, бингаред.
 Имрӯз рӯи ёр баче хубтар зи дист,
 Имсол кори ман батар аз пор, бингаред.
 Дар аҳди шоҳи одил агар фитна нодир аст,
 Ин чашми масту фитнаи хунхор бингаред.
 Гуфтор бишнаведашу донам, ки худ зи кибр
 Бо кас сухан нагӯяду рафтор бингаред.
 Он дам, ки чаъди зулфи парешон барафканад,
 Сад дил ба зери турраи таррор бингаред.
 Ганҷест дурчи дурри ақиқини он писар,
 Болои ганҷ ҳалка зада мор, бингаред!
 Чашмаш ба теғи ғамзаи хунхори хиракуш
 Шаҳре гирифт, қуввати бемор бингаред!
 Оташкадаст ботини Саъдӣ зи сӯзи ишк,
 Сӯзе, ки дар дил аст,

дар ашъор бингаред.

Дӣ гуфт: Саъдиё, ман аз они туам ба танз,
 Ин ишваи дурӯғ дигар бор бингаред.¹

* * *

Омад гаҳи он, ки бӯи гулзор
 Мансух кунад гулоби аттор,
 Хоб аз сари хуфтагон бадар бурд
 Бедорин булбулони асҳор.
 Мо кулбаи зӯҳд баргирифтем,
 Саҷҷода кӣ мебарад ба хаммор?

¹ А — Ин ғазалро надорад.

Якранг шавем, то набошад
Ин хиркаи ситрпӯш зуннор.
Бархез, ки чашмҳои мастат
Хуфтасту ҳазор фитна бедор.
Вакте санаме диле рабудӣ,
Ту халқ рабудаӣ ба як бор,
Ё хотири хештан ба мо деҳ,
Ё хотири мо зи даст бигзор.
На роҳи шудан, на рӯи будан
Маъшука малулу мо гирифтор.
Хам захми ту беҳ, чу мехӯрам захм,
Хам бори ту беҳ, чу мекашам бор.
Ман пеш ниҳодаам, ки дар хун
Баргардаму бар нагардам аз ёр,
Гар дуньиву охират биёри,
К-ин ҳар ду бигиру даст бигзор,
Мо Юсуфи худ намефурӯшем,
Ту сими сиёҳи худ ниғаҳ дор.¹

* * *

То бад-ин ғоят, ки рафт, аз ман наёмад ҳеч қор,
Ростӣ гӯй², ба бозӣ сарф қардам рӯзгор.
Ҳеч дастовезам он соат, ки соат даррасад,
Нест, илло он ки бахшонш қунад парвардигор.
Бас маломатҳо, ки хоҳад бурд қони нозанин
Рӯзи арз аз дастӣ қаври қаври нафси нопарҳезгор.
Гоҳ мегӯям, чӣ будӣ,

гар набудӣ рӯзи ҳашр,
То нагаштандӣ бадон дар рӯи некон шармсор.
Боз мегӯям, нашоҷд роҳи навмедӣ гирифт,
Пешӣ инъомаш чӣ бошад афви чун ман сад ҳазор.

¹ А — Ин ғазалро надорад. ² А — бояд.

Саъй то ман мебарам, ҳаргиз набошад судманд,¹
Тавба то ман мекунам, ҳаргиз набошад барқарор.
Чашми тадбирам намебинад ба² торикни ҷаҳл,
Љурмбаҳшоё, ба тавфиқам ҷароғе пеш дор.
Ман, ки аз шарми гунаҳ сар барнамеорам³ зи пеш,
Сар ба иллини барорам, гар ту гӯй, сар барор.
Гарчи бефармонӣ аз ҳад рафту тақсир аз ҳисоб,
Ҳар чӣ ҳастам, ҳамчунон ҳастам ба афв уммедвор.
Ё раб, аз Саъдӣ чӣ кор ояд писанди ҳазратат?
Ё тавоноӣ бидех, ё нотавонӣ даргузор.

* * *

Хуфтани ошнқ якест бар сари дебову хор,
Чун натавонад кашид даст дар оғӯши ёр.
Гар дигареро шикиб ҳаст зи дидори дӯст,⁴
Ман натавонам гирифт бар сари оташ қарор.
Оташи оҳ асту дуд меравадаш то ба сакф,
Чашмаи чашм асту мавҷ мезанадаш бар қанор.
Гар ту зи мо фориғӣ,

мо ба ту мустазҳарем

В-ар ту зи мо бениёз,

мо ба ту уммедвор.

Эй, ки ба⁵ ёрони ғор муштағалӣ дӯстқом,
Ғамзадае⁶ бар дар аст чун сағи асқоби ғор.
Ин ҳама бор эҳтимол мекунаму меравам,
Уштури маст аз нишот гарм равад зери бор.
Мо сипар андохтем гардани таслим пеш
В-ар⁷ бикушӣ, ҳокимӣ в-ар бидиҳӣ зинҳор.

1 А — Дӯстонам тавба гӯянд аз гунаҳгорӣ, бикун.
2 А — зи. 3 А — барнамедорам. 4 А — ёр. 5 А — зи.
6 А — ғамзаи ӯ. 7 А — Гар.

Теги чафо гар занӣ, зарби ту осоиш аст,
Рӯй туруш гар кунӣ, талхи ту ширингувор,
Саъдӣ, агар доғи ишк дар ту муассир шавад,
Фахр бувад бандаро доғи худовандгор.¹

* * *

Давлати цонпарвар аст сӯхбати омӯзгор,
Хилвати бемуддаӣ суфраи беинтизор.
Охири аҳди шаб аст, аввали субҳ, эй надим,
Субҳи дуввум боядат, сар зи гиребон барор.
Дур набошад, ки халқ рӯз тасаввур кунанд,
Гар бинамоӣ ба шаб талъати хуршедвор.
Машъалае барфурӯз, машъалае пеш гир,
То бибаранд аз сарам заҳмати хобу хумор.
Хезу ғанимат шумор чунбиши боди рабеъ,
Нолаи мавзуни мурғ,

бӯи хуши лолазор.

Барги дарахтони сабз пеши худованди хуш
Ҳар вараке дафтарест,

маърифати кирдигор.

Рӯзи баҳор аст, хез, то ба тамошо равем,
Такья бар айём нест,

то дигар ояд баҳор.

Ваъда, ки гуфтӣ, шабе бо ту ба рӯз оварам,
Шаб бигузашт аз ҳисоб, рӯз бирафт аз шумор.
Даври чавонӣ гузашт,² мӯи сияҳ песа гашт,
Барқи ямонӣ бичаст³, гард бимонд аз савор.
Дафтари фикрат бишӯӣ, гуфтаи Саъдӣ бигӯӣ,
Домани гавҳар биёр бар сари маҷлис ба бор.

1 А — ба ҷои ин байт байти зерин омадааст:

Саъдӣ агар ному нанг дар сари ӯ шуд, ҷӣ ғам,
Марди ғами ишк нест, к-аш ғами нанг асту ор.

2 А — рӯзи чавонӣ бишуд. 3 А — бирафт.

Раҳ ба харобот бурд обиди парҳезкор,
 Суфраи якрӯза кард накди ҳама рӯзгор.
 Тарсамат, эй некном, пой барояд ба санг,
 Шишаи пинҳон биёр, то бихӯрем ошкор.
 Гар ба қиёмат равем бе хару бори амал,
 Бех, ки хичолат барем, чун бикӯшоанд бор.
 К-он ҳама номусу бонг чун дирами носара,
 Рӯи тилокарда дошт,¹ ҳеч набудаи иёр.
 Рӯзи қиёмат, ки халқ тоату хайр оваранд,
 Мо чӣ бизоат барем пеши карим? Ифтикор.
 Кор ба тадбир нест,

бахт ба зӯроварӣ,

Давлату чоҳ он сарест,

то кӣ кунад ихтиёр?²

Баски харобот шуд савмааам суфпӯш,
 Баски кутубхона гашт матбааи³ дурдхор,
 Муддаи аз гуфтугӯи давлати маънӣ наёфт,
 Роҳ набурд аз зилом, моҳ надид аз ғубор.
 Мутриби ёрон,

бигӯй ин ғазали дилпазир,

Соқии маҷлис,

биёр он кадаҳи ғамгусор.

Гар ҳама олам ба айб дар паи мо ўфтанд.

Ҳар кӣ дилаш бо якест,

ғам нахӯрад аз ҳазор.

Саъдӣ, агар феъли нек аз ту наёяд ҳаме,
 Бад набувад номи нек аз ақибат ёдгор.
 Оташи ишқат зи фикр мечаҳад андар вучуд,
 Оби равонат зи табъ меравад андар диёр.⁴

1 А — буд. 2 А — Ин байтро надорад. 3 А — мустабаи.

4 А — ин байтро надорад.

Зинда кадом аст бари хушъёр?
 Он кӣ бимирад ба сари кӯи ёр.
 Ошиқи девонаи сармастро¹
 Панди хирадманд наёяд ба кор.
 Сар, ки ба куштан биниҳӣ пеши дӯст,
 Беҳ, ки ба гаштан² биниҳӣ дар диёр.
 Эй, ки дилам бурдиву чон сӯхтӣ,
 Дар сари савдои ту шуд рӯзгор.
 Шарбати захр ар ту диҳӣ, нест талх,³
 Кӯҳи ухӯд гар ту ниҳӣ, нест бор.
 Бандии меҳри ту наёбад халос,
 Ғарқаи ишки ту набинад канор.
 Дарди ниҳонӣ дили тангам бисӯхт,
 Лоҷарамам ишқ бувад ошкор.
 Дар дилам ором тасаввур макун
 В-аз мижаам хоб таваққӯъ мадор.
 Гар гила аз мост,
 шикоят бигӯй
 В-ар гунаҳ аз туст,
 ғаромат бнёр.
 Бар⁴ сари по узр набошад қабул,
 То нанишинӣ, нанишинад ғубор.
 Дил чӣ маҳал дораду⁵ динор чист?
 Мудданям, гар накунам чон нисор.
 Саъдӣ, агар захм хӯрӣ, ғам махӯр,
 Фахр бувад доғи худовандгор.⁶

1 А — дарвешро. 2 А — ғурбат. 3 А — захр нест.

4 А — аз. 5 А — Дил ба чӣ кор ояду.

6 А — Ба ҷои ин байт байти зерин омадааст:

Чун ту дигар дӯст наёяд ба кор,
 Лек чу Саъдӣ ту бидорӣ ҳазор.

* * *

Шарт аст чафо кашидан аз ёр,
Хамр асту хумору гулбуну хор.
Ман мӯътакидам, ки хар чӣ гӯӣ,
Ширин бувад аз лаби шакарбор.
Пеши дигаре наметавон рафт,
Аз ту ба ту омадам ба зинҳор.
Айбат накунам, агар бихандӣ
Бар ман, чу бигирьям аз ғамат зор.
Шак нест, ки бӯстон бихандад,¹
Ҳар гаҳ ки бигирьяд абри озор.
Ту меравию хабар надорӣ
В-андар ақибат қулуби абсор.
Гар пеши ту навбате бимирам,
Ҳечам набувад газанду темор.
Ҷуз ҳасрати он, ки зинда гардам,
То пеш бимирамат дигар бор.
Гуфтам, ки ба гӯшае чу санге
Биншинаму рӯн дил ба девор.
Донам, ки муяссарам нагардад,
Ту санг дароварӣ ба гуфтор.
Саъдӣ наравад ба сахтӣ аз пеш,
Бо қайд кучо равад гирифтор?

* * *

Ёр он бувад, ки сабр кунад бар чафои ёр,
Тарки ризои хеш² кунад дар³ ризои ёр.
Гар бар вучуди ошики содиқ ниҳанд теғ,
Бинад хатон⁴ хешу набинад хатон ёр.

¹ А — Ин байтро надорад. ² А — худ. ³ А — андар.
⁴ А,— гуноҳи.

Ёр аз барои нафс гирифтан тарик нест,
 Мо нафси хештан бикӯшем аз барои ёр.
 Ёрон, шундаам, ки биёбон гирифтаанд,
 Бетоқат аз маломати¹ халқу ҷафои² ёр,
 Ман раҳ намебарам магар он ҷо, ки кӯи дӯст,
 Ман сар намениҳам магар он ҷо, ки пой ёр.
 Гуфтӣ, ҳавои боғ дар айёми гул хуш аст,
 Моро бадар намеравад аз сар ҳавои ёр.
 Бӯстон бе мушоҳида дидан мучоҳид аст
 В-ар сад дарахти гул бинишонӣ ба ҷои ёр.³
 Эй бод, агар ба гулшани рӯҳониён равӣ,⁴
 Ёри қадимро бирасонӣ дуои ёр.
 Моро зи дарди ишқи ту бо кас ҳадис нест,
 Ҳам пеши ёр гуфта шавад мочарои ёр.
 Ҳар кас миёни ҷамъеву Саъдиву гӯшае,
 Бегона бошад аз ҳама халқ⁵ ошнои ёр.

* * *

Ба фалак мерасад аз рӯи чу хуршеди ту нур,
 Кулҳуволлоҳу аҳад чашми бад аз рӯи ту дур.
 Одамӣ чун ту дар офоқ нишон натвон дод,
 Балки дар ҷаннати фирдавс набошад чу ту хур.
 Хур фардо, ки чунин рӯи биҳиштӣ бинад,
 Гараш инсоф бувад, мӯътариф ояд ба кусур.
 Шаби мо рӯз набошад, магар он гоҳ ки ту
 Аз шабистон бадар ой чу сабоҳ аз дайҷур.
 Зиндагонро на аҷаб, гар ба ту майле⁶ бошад,
 Мурдагон бознишинанд ба ишқат зи кубур.

1 А — шиноати. 2 А — анон. 3 А — хор. 4 А — вазӣ.
 5 А — кас. 6 А — рағбат.

Он баҳоим натавон гуфт, ки қоне дорад,
Ки надорад назаре бо чу ту зебоманзур.
Сехри чашмони ту ботил накунад сеҳровез,¹
Маст чандон ки бикӯшанд,² набошад мастур.
Ин ҳаловат, ки ту дорӣ, на ачаб к-аз дастат
Асале дӯзаду зуннор бибандад занбӯр.
Он чӣ дар ғайбатат, эй дӯст, ба ман мегузарад,³
Натавонам, ки ҳикоят кунам илло ба хузур.
Манам имрӯзу ту ангуштнамон зану мард,
Ман ба ширинсуханӣ, ту ба накуӣ машхур.
Сахтам ояд, ки ба ҳар дида туро менигаранд,
Саъдиё ғайратат омад, на ачаб, Саъдӣ ғаюр.⁴

* * *

Парвона намешикебад аз дур
В-ар қасд кунад, бисӯзадаш нур.
Ҳар қас ба тамаллуке⁵ гирифтор,
Соҳибназарон ба ишқи⁶ манзур.
Он рӯз,
 ки рӯзи ҳашр бошад,
Девони ҳисобу арзи маншур.
Мо зинда ба зикри дӯст бошем,
Дигар ҳаявон ба нафхан сур.
Ё раб,
 ки ту дар бихишт бошӣ,
То қас накунад нигоҳ дар хур.
Мо масти шароби ноби ишқем,
На ташнаи салсабилу кофур.

1 А — чашмовез. 2 А — бикӯшанд.

3 А — аз дӯст ба Саъдӣ гузарад.

4 А — Ду байтро надорад. 5 А — тааллуке.

6 А — рӯи.

Бим аст, шарори¹ охи мушток
К-оташ бизанад ҳичоби мастур.
Ман донаму дардманди бедор
Оҳанги шаби дарози дайчур.
Охир зи ҳалоки мо чӣ хезад,
Симурғ чӣ мекунад ба усфур.
Наздик намешавӣ ба сурат
В-аз дидаи дил намешавӣ дур.
Аз пеши ту роҳи рафтнам нест,
Гардан ба каманд беҳ,
ки маҳчур
Саъдӣ, чу муродат ангубин аст,
Вочиб бувад эҳтимоли занбӯр.

* * *

Он кист, ки меравад ба нахчир,
Пои дили дӯстон ба занчир.
Ҳамшеваи ҷодувони Бобул,
Ҳамсоия² лӯъбатони Кашмир.
Ин аст биҳишт,
агар шунидӣ,
К-аз дидани он ҷавон шавад пир.
Аз ишқи камони дасту бозуш
Афтода хабар надорад аз тир.
Наққош, ки³ сураташ бубинад,
Аз даст бияфканад тасовир.
Эй саҳтҷафои сустпайванд,
Рафтию чунин бирафт такдир.
Кӯтаҳназарон маломат аз ишқ
Бе фоида мекунанду таҳзир.

1 А — Бими шарар аст аз. 2 А — ҳамхобан. 3 А — чу.

Бо чони ман аз¹ часад барояд
Хуне, ки фурӯ шудааст бо шир.
Гар чон талабад хабиби ушшок
На манъ раво бувад, на таъхир.
Онро, ки муроди² дӯст бояд,
Гӯ, тарки муроди³ хештан гир,
Саъдӣ чу асири ишқ мондӣ,
Тадбири ту чист? Тарки тадбир.

* * *

Аз ҳама бошад ба ҳақиқат гузир
В-аз ту набошад, ки надорӣ назир.
Машраби ширин набувад бе рухом,⁴
Даъвати мунъим набувад бе фақир.
Он арак аст аз баданат, ё гулоб?
Он нафас аст аз даҳанат, ё абир?
Базли ту кардам тану хушу равон,
Вакфи ту кардам дилу чашму замир.⁵
Дил чӣ бувад, чон, ки бад-ӯ зиндаам,
Гӯ: бидеҳ, эй дӯст, ки гӯям: бигир!
Роҳати чон бошад аз он қабза теғ,
Марҳами дил⁶ бошад аз он чаъба тир.
Дарди ниҳонӣ ба кӣ гӯям, ки нест
Бохабар аз дарди ман илло хабир.
Айб кунандам,
ки чӣ дидӣ дар ӯ,
Кӯр надонад,
ки чӣ бинад басир.

1 А — Бо чон магар аз.

2 А — вучуди.

3 А — вучуди. 4 А — зуҳом. 5 А — басир. 6 А — чон.

Чун биравад¹ дар паи соҳибкаманд
Оҳуи бечора ба гардан асир?
Ҳар кӣ дили шефта дорад чу ман,
Бас ки бигӯяд сухани дилпазир.
Нолаи Саъдӣ ба чӣ, донӣ, хуш аст,
Бӯи хуш ояд, чу бисӯзад абир.

* * *

Фитнаам бар зулфу болои ту, эй бадри мунир,
Қомат аст он ё киёмат, анбар аст он ё абир?
Гум шудам дар роҳи савдо, раҳнамоё, раҳ намоӣ,
Шахсам² аз пой андар омад, дастгиро, даст гир.
Гар зи пеши худ биронӣ чун сағ аз масҷид маро,
Сар зи ҳукмат барнадорам³ чу мурид аз гуфти пир.
Новаки фаръеди ман ҳар соат аз маҷрои дил
Бигзарад аз чарҳи атлас⁴ ҳамчу сӯзан аз ҳарир.
Чун кунам, к-аз дил шикебоям, зи дилбар ношикеб,
Чун кунам, к-аз чон⁵ гузир асту зи чонон ногузир.
Бе ту дар чаннат наёшомам шароби салсабил,⁶
Бо ту дар дӯзах бисозам бо⁷ ҳавои замҳарир.
Гар бипаррад мурғи васлат⁸ дар ҳавои бахти ман,
Ваҳ, ки он соат зи шодӣ чорпар гардам чу тир.
То равонам ҳаст, хоҳам ронд номат бар забон,⁹
То вучудам ҳаст, хоҳам канд накшат дар замир.

1 А — наравад. 2 А — Сабрам. 3 А — барнагирам.

4 А — ҳафтум. 5 А — дил.

6 А — Бе ту гар дар чаннатам, нохуш шароби салсабил.

7 А — Бо ту гар дар дӯзахам, хуррам.

8 А — Мурғи васлат гар бипаррад.

9 А — То равонам ҳаст, номат бо забони дил равонам
бо равон.

Булачаб шӯридаам, корам ба раҳмат¹ даргузор,
Саҳмгин дармондаам², чурмам ба тоат³ дарпазир..
Охи дардолуди Саъдӣ гар зи гардун бигзарад,
Дар ту кофардил нагирад, эй мусулмонон, нафир!

* * *

Мо дар ин шаҳр ғарибему дар ин мулк факир,
Ба каманди ту гирифтору ба доми ту асир.
Дари офоқ кушодаст, валекин бастаст
Аз сари зулфи ту дар пой дили мо занҷир.
Ман назар бозгирифтани натавонам ҳама умр,
Аз ман,⁴ эй хусрави хубон, ту назар бозмагир.
Гарчи дар хайли ту бисъёр беҳ аз мо бошад,
Мо туро дар ҳама олам нашиносем назир.
Дар дилам буд, ки чон бар ту фишонам рӯзе,
Боз дар хотирам омад, ки матоест ҳақир.
Ин ҳадис аз сари дардест, ки ман мегӯям,
То бар оташ наниҳӣ, бӯй наёяд зи абир.
Гар бигӯям, ки маро ҳоли парешоне нест,
Ранги рухсор⁵ хабар медиҳад аз сирри замир.
Ишқи пиронасар аз ман аҷабат меояд,
Чӣ ҷавонӣ ту, ки аз даст бибурдӣ дили пир?
Ман аз ин⁶ ҳар ду камонхонаи абрӯи ту чашм
Барнагирам вагарам чашм бидӯзанд ба тир.
Аҷаб аз ақли касоне, ки маро панд диҳанд,
Бирав, эй хоҷа, ки ошиқ набувад пандпазир.
Саъдиё, пайкари матбӯъ⁷ барои назар аст,
Гар набинӣ, чӣ бувад фондаи чашми басир?

¹ А — саҳвам ба тоат.

² А — афтодаам. ³ А — раҳмат. ⁴ А — ту. ⁵ А — рухсора.

⁶ А — он. ⁷ А — маснӯъ.

* * *

Эй ба хулқ аз чаҳониён мумтоз,
Чашми халқе ба рӯи хуби ту боз.
Лозим аст, он кӣ дорад ин ҳама лутф,
Ки таҳаммул кунандаш ин ҳама ноз.
Эй, ба ишки дарахти болоят
Мурғи чони рамида дар парвоз.
Он на соҳибназар бувад, ки кунад
Аз чунин рӯй дар ба рӯй фароз.
Бихӯрам, гар зи дасти туст, набид,
Накунам, гар хилофи туст, намоз¹.
Гар бигирьям² чу шамъ, маъзурам,
Кас нагуяд, дар оташам мағзор.
Менагуфтам³ сухан дар оташи ишқ,
То нагуфт оби дидаи ғаммоз.
Обу оташ хилофи якдигаранд,
Нашунидем ишқу сабр анбоз.
Ҳар кӣ дидори дӯст металабад,
Дӯстиро ҳақиқат асту маҷоз.
Орзуманди Қаъбаро шарт аст,
Ки таҳаммул кунад нишебу фароз.
Саъдиё, зинда ошике бошад,⁴
Ки бимирад⁵ бар остони ниёз.

* * *

Мутақаллиб⁶ даруни ҷоман ноз
Чӣ хабар дорад аз шабони дароз?
Оқил анҷоми ишқ мебинад,
То ҳам аввал намекунад оғоз.
Чаҳд⁷ кардам, ки дил ба кас надихам,
Чӣ тавон кард бо ду дидаи боз?

1 А — Ин байтро надорад. 2 А — бисӯзам.

3 А — Ман нагуфтам. 4 А — бошӣ. 5 А — бимири.

6 А — Мунқалиб. 7 А — аҳд.

Зинҳор аз балои тири назар,
 Ки чу рафт аз камон¹, наёяд боз.
 Магар аз шӯхни тазарвон буд,
 Ки фуру дӯхтанд дидаи боз.
 Мӯхтасиб дар қафои риндон аст,
 Фофил аз сӯфиёни шоҳидбоз.²
 Порсое, ки хамри ишқ чашид,
 Хона, гӯ, бо муоширон пардоз.
 Ҳар киро бо гул ошноӣ буд,
 Гӯ, бирав, бо қафои хор бисоз.
 Сипарат мебибояд афкандан,
 Эӣ, ки дил медиҳӣ ба тирандоз.
 Ҳар чӣ бинӣ зи дӯстон карам аст,
 Гар ихонат кунанду гар эъзоз.³
 Дасти Мачнуну домани Лайлӣ
 Рӯи Маҳмуду хоки пои Аёз.
 Ҳеч булбул надонад
 ин дастон,
 Ҳеч мутриб надонад ин овоз.
 Ҳар матое зи маъдане
 хезад,
 Шаккар аз Мисру Саъдӣ аз Шероз.

* * *

Муборақтар шабу хуррамтарин рӯз,
 Ба истикболам омад бахти пирӯз.
 Духулзан, гӯ, ду навбат зан башорат,
 Ки дӯшам кадр⁴ буд, имрӯз Наврӯз.

¹ А — назар. ² А — Ин байтро надорад.

³ А — Ин байтро надорад. ⁴ А — Ки рӯзам ид.

Маҳ аст ин¹ ё малак ё одамизод,
 Парӣ² ё офтоби оламафрӯз?
 Надонистӣ, ки риндон дар каминанд,
 Нақӯ кардӣ алорағми бадомӯз.
 Маро бо дӯст, эй душман, висол аст,
 Туро гар дил нахоҳад, дида бардӯз!
 Шабон, донам, ки аъ дарди ҷудой,
 Наёсудат³ зи фаръеди чаҳонсӯз.
 Гар он шабҳои боваҳшат намебуд,
 Намедонист Саъдӣ кадри ин рӯз.

* * *

Пайванди рӯҳ мекунад ин боди мушкбез,
 Ҳангоми⁴ навбати саҳар аст, эй надим, хез.
 Шоҳид⁵ бихону шамъ бияфрӯзу май бинех,⁵
 Анбар бисою уд бисӯзону гул бирез.
 В-ар дӯст⁷ даст медиҳадат, ҳеч, гӯ, мабош,
 Хуштар бувад арӯси нақӯрӯӣ бе чихез.
 Имрӯз бояд, ар караме мекунад саҳоб,
 Фардо, ки ташна мурда⁸ бувад лой, гӯ, бихез,⁹
 Ман дар вафову аҳд ҷунон кунд нестам,
 Қ-аз домани ту даст бидорам ба теғи тез.
 Гар теғ мезанӣ, сипар,

инанк, вучуди ман,

Айёр муддаӣ кунад аз душман эҳтирез.¹⁰
 Фардо, ки зи сар хок¹¹ барорам, агар туро
 Бинам, фароғатам бувад аз рӯзи растахез.

1 А — он. 2 А — Туй. 3 А — Наёсудам. 4 А — наздик.

5 А — Мутриб. 6 А — биёр. 7 А — ёр.

8 А — шавад, лов, гӯ, марез.

9 А — ба ҷои ин байт байти зерин омадааст:

Лекин ба дасти хештанам куш, ки гуфтаанд,

Қ-аз дӯстон таҳаммулу бар душманон ситез.

10 А — Ин байтро надорад. 11 А — сар зи хок.

То худ кучо расад ба киёмат намози ман,
Ман руй дар туву ҳама кас руй дар Ҳичез.
Саъдӣ ба доми ишки ту¹ дар пойбанд монд,
Қайде накардаӣ, ки муяссар шавад гурез.

* * *

Сокни симтан, чӣ хусбӣ? Хез!
Оби шодӣ бар оташи ғам рез.
Бӯсае бар канори соғар нех,
Пас, бигардон шароби шаҳдомез,
Қ-абри озору боди наврӯзӣ
Дурфишон мекунанду анбарбез.
Чаҳд² кардем, то наёлояд
Ба харобот домани парҳез.
Дасти болои ишк зӯр овард,
Маърифатро намонд чои³ ситез.
Гуфтам, эй ақли зӯрманд, чаро
Баргирифтӣ зи ишк роҳи⁴ гурез.
Гуфт: агар⁵ гурба шери нар гардад,
Накунад бо паланг дандон тез.
Шоҳидон⁶ мекананд хонаи зӯҳд,
Мутрибон мезананд роҳи Ҳичез.⁷
Тавбаро талх мекунад дар ҳалқ
Ёри ширинзабони⁸ шӯрангез.
Саъдиё, ҳар дамат,
ки даст диҳад,
Ба сари зулфи дӯстон⁹ овоз.

1 А — ишки рӯи ту. 2 А — аҳд. 3 А — рӯи.
4 А — роҳи ишк. 5 А — Гуфтам: ар. 6 А — Зоҳидон.
7 А — Ҳичоз. 8 А — шириндаҳони. 9 А — дилбарон.

Душманонро ба ҳоли худ бигзор,
То қиёмат кунанд¹ растохез.

* * *

Бӯи баҳор омад, бинол, эй булбули шириннафас,
В-ар пойбандӣ ҳамчу ман, фаръед мехон аз қафас.
Гиранд мардум дӯстон, номехрубону мехрубон,
Ҳар рӯз хотир бо яке, мо худ яке дорему бас.
Маҳмули пешоҳангро аз ман бигӯ, эй сорбон,
Ту хоб мекун бар шутур, то бонг медорад чарас.
Ширин бизоат бар мағас чандон ки тундӣ мекунад,
Ў бодбезан ҳамчунон дар дасту меояд мағас.
Панди хирадмандон чӣ суд акнун, ки бандам сахт шуд,
Гар частам ин бор аз қафас, бедор бошам з-ин сипас.
Гар дӯст меояд барам ё теги душман бар сарам,
Чун субҳ бе хуршедам аз дил барнамеояд нафас.
Ман муфлисам дар корвон, гавҳар, ки хоҳӣ, касд кун
Нагзошт мутриб дар барам чандон, ки бистонад асас.
Гар панд мехоҳӣ, бидеҳ в-ар банд мехоҳӣ, бинех,
Девона сар хоҳад ниҳод, он гаҳ ниҳад аз сар ҳавас.
Фаръеди Саъдӣ дар чаҳон афкандӣ, эй ороми чон,
Чандин ба фаръед оварӣ, боре ба фаръедаш бирас.²

* * *

Имшаб магар ба вақт намехонад ин хурӯс,
Ушшоқ бас накарда ҳанӯз аз канору бӯс.
Пистони ёр дар хама гесӯи тобдор
Чун гӯи оҷ дар хама чавғони обнӯс.
То нашнавӣ зи масҷиди одина бонги субҳ
Ё аз дари сарои Атобак ғиреви кӯс,
Лаб бар лабе чу чашми хурӯс аблаҳӣ бувад
Бардоштан ба гуфтаи беҳудан хурӯс.³

1 А — кунанду. 2 А — Ин ғазалро надорад.

3 А — Ин ғазалро надорад.

* * *

Ёре ба даст кун, ки ба уммеди роҳаташ
Вочиб кунад, ки сабр кунӣ бар ҷароҳаташ.
Моро кӣ раҳ диҳад ба саропардаи висол?
Эй боди субҳдам, хабаре дех зи соҳаташ.
Борсони чун ситораам аз дидагон бирехт,
Рӯе, ки субҳ хира шавад дар сабоҳаташ.
Ҳар гаҳ ки гӯям, ки дили решам дуруст шуд,
Бар вай пароканад намаке аз малохаташ.
Ҳар-ч он қабехтар бикунад ёри дӯстрӯй,
Донад, ки чашми дӯст набинад қабоҳаташ.
Бечорае, ки сурати рӯят хаёл баст,
Бе диданат хаёл бувад истироҳаташ.
Бо чашми нимхоби ту хашм оядам ҳаме
Аз чашмҳои наргису чандон вақоҳаташ.
Рафтори шоҳиду лаби хандону рӯи хуб
Чун одамӣ тамаъ накунад аз самоҳаташ.¹
Саъдӣ, ки доди ҳусни ҳама некувон бидод,
Оқиз бимонд дар ту забони фасоҳаташ.

* * *

Он кӣ ҳалоки ман ҳаме хоҳаду ман саломаташ,
Ҳар чӣ кунад зи шоҳидӣ, кас накунад маломаташ.
Мева намедиҳад ба кас боғи тафарруч асту бас,
Ҷуз ба назар намерасад себи дарахти коматаш.
Доруи дил намекунад, к-он кӣ маризи ишк шуд,
Ҳеч даво наёварад боз ба истиқоматаш.
Ҷанг намекунам, агар даст ба тег мебарад,
Балки ба хун мутолабат ҳам накунам қиёматаш.

¹ А — Ҷор байтро надорад.

Кошкӣ дар қиёматаш бори дигар бидидаме,
К-он чӣ гуноҳи ӯ бувад, ман бикашам ғароматаш.
Ҳар кӣ ҳаво гирифт рафт аз паи орзуи дил,
Гӯш мадор, Саъдиё, бар хабари саломаташ.

* * *

Хичил аст сарви бустон бари қомати баландаш,
Ҳама сайди ақл гирад хама зулфи чун камандаш.
Чу дарахти қоматаш дид, сабо ба ҳам баромад,
Зи чаман наруст сарве, ки зи бех барнакандаш.
Агар офтоб бо ӯ занад аз газоф лофе,
Маҳи нав чӣ заҳра дорад, ки бувад суми самандаш.
На чунон зи даст рафтаст вучуди нотавонам,
Қи муолиҷат тавон кард¹ ба панд ё ба бандаш.
Гарам он қарор будӣ, ки зи дӯст барканам дил,
Нашунидаме зи душман суханони нописандаш.
Ту, ки подшоҳи хуснӣ, назаре ба бандагон кун,²
Ҳазар аз дуои дарвешу кафи ниёзмандаш.
Шакарин ҳадиси Саъдӣ бари ӯ чи кадр³ дорад,
Қи чун ӯ ҳазор тӯти мағас аст пеши қандаш.

* * *

Ҳар кӣ нозук бувад дили ёраш,
Гӯ, дили нозанин ниғаҳ дораш.
Ошиқи гул дурӯғ мегӯяд,
Қи таҳаммул намекунад хораш.
Некхоҳо, дар оташам бигзор
В-ин насиҳат макун,
ки бигзораш.

Қош бо дил ҳазор чон будӣ,
То фидо кардаме ба дидораш.
Ошиқи содиқ аз маломати дӯст
Ғар биранҷад, ба дӯст машмораш.

¹ А — муолиҷатпазир аст.

² А — Маписанд чавру бедод чу подшоҳи хуснӣ.

³ А — қор.

Қас ба ороми чони мо нарасад,
Ки на аввал ба чон расад кораш.
Хонаи ёри сангдил ин аст,
Ҳар кӣ сар мезанад ба девораш.¹
Хуни мо худ маҳалли он дорад,²
Ки бувад пеши дӯст миқдораш.
Саъдиё, гар ба чон хитоб кунад.
Тарки чон гӯю дил ба даст ораш.

* * *

Ҳар кӣ номехрубон бувад ёраш,
Вочиб аст эҳтимоли озораш.
Тоқати рафта нам намонад,
Чун назар мекунам ба рафтораш.
В-аз³ сухан гуфтаниш чунон мастам,
Ки надонам ҷавоби гуфтораш.
Қуштаи тири ишқ зинда кунад,
Гар ба сар бигзарад дигар бораш.
Ҳар чӣ з-он талхтар бихоҳад гуфт,
Гӯ, бигӯ аз лаби шакарбораш.
Ишқ пӯшида буду сабр намонд,
Парда бардоштам зи асрораш.
Ваҳ, ки гар⁴ ман ба хидматаш бирасам,
Худ чӣ хидмат кунам ба миқдораш.
Бими девонагист мардумро,
З-омадан,⁵ рафтани паривораш.
Қош берун наёмади султон,
То надиди гадои бозораш.

¹ А — Ин мисраъро надорад. ² А — ин мисраъро надорад. ³ А — Аз. ⁴ А — Оҳ, агар. ⁵ А — З-омаду.

Саъдиё, рӯи дӯст нодидан,
Бех, ки дидан миёни ағъёраш.

* * *

Қас надидаст ба ширинию лутфу нозаш,
Қас набинад,¹ ки нахоҳад, ки набинад² бозаш,
Мутриби моро дардест,³ ки хуш менолад,
Мурғи ошиқ тарабангез бувад овозаш.
Борҳо дар дилам омад, ки бипӯшам ғами ишқ,⁴
Обгина⁵ натавонад, ки бипӯшад розаш.
Мурғи парранда агар дар кафасе пир шавад,
Ҳамчунон табъ фаромуш накунад парвозаш.
То чӣ кардем дигар бора, ки ширин лаби дӯст
Ба сухан боз намебошаду чашм аз нозаш.
Ман дуо гӯям, агар ту ҳама дашном диҳӣ,
Банда хидмат бикунад в-ар накуни⁶ эъзозаш.
Ғарқи даръёи ғаматро рамаке беш намонд,
Охир, акнун ки бикӯштӣ, ба канор андозаш.
Хуни Саъдӣ кам аз он аст, ки даст олоӣ,
Малах он кадр надорад, ки бигирад бозаш.

* * *

Чун баромад моҳи рӯй аз матлаи пироҳанаш,
Чашми бадро гуфтам, «ал-ҳамде» бидам пироманаш.
То чӣ хоҳад кард бо ман даври гетӣ з-ин ду кор:
Дастӣ ӯ дар гарданам, ё хуни ман дар гарданаш.

1 А — набошад. 2 А — бубинад. 3 А — завқест.

4 А — нагӯям ғами дил. 5 А — В-обгина. 6 А — накунад.

Ҳар кӣ маълумаш намегардад, ки зоҳидро кӣ кушт,
Гӯ, сарангуштони шоҳид бину ранги нохунаш¹.
Гар чаман гӯяд маро ҳамранги рӯяш лолаест,
Аз қафо бояд бурун² кардан забони³ савсанаш.
Моҳу Парвинаш наёрам гуфту сарву офтоб,
Лутфи чон дар ҷисм дорад⁴, ҷисм дар пироханаш.
Остин аз чанги⁵ мискинон, гирифтам, даркашад,
Чун тавонад рафт чандин дасту дил дар доманаш.⁶
Ман сабили⁷ душманон кардам насиби арзи хеш,
Душман он кас дар ҷаҳон дарам, ки дорад душманаш.
Гар танам мӯе шавад аз дасти ҷаври рӯзгор,
Бар ман осонтар бувад, к-осеби мӯе бар танаш.
То чӣ рӯест он, ки ҳайрон мондаам дар васфи ӯ,
Субҳе аз машриқ ҳаметобад яке аз равзанаш.
Баъд аз ин, эй ёр, агар тафсили хушъёрон кунанд,
Гар дар⁸ он ҷо номи ман бинӣ,
қалам бар сар занаш.

Лоики Саъдӣ набуд ин хиркаи таквию зӯҳд,
Сокиё, ҷоме бидеҳ в-ин ҷома аз сар барканаш.

* * *

Раҳо намекунад айём бар канори манаш,
Қи доди худ биситонам ба бўса аз даҳанаш.
Ҳамон каманд бигирам,
ки сайди хотири халқ,
Ба худ ҳаме кашаду даркашам ба хештанаш.

1 А — Ин байтро надорад. 2 А — бадар.

3 А — забон чун. 4 А — Қ-аз латофат менамояд.

5 А — чашми. 6 А — пироманаш. 7 А — насиби.

8 А — Калимаро надорад.

Чоҳе андар раҳи мусулмонон,
 Нест илло чаҳи занахдонаш.
 Чанд хоҳӣ чу ман бар ин лаби чоҳ
 Мутааттиш бар¹ оби ҳайвонаш?
 Шояд ин² рӯй агар сабил кунад³,
 Бар тамошокунони ҳайронаш.
 Сорбоно, чамоли⁴ Каъба кучост,
 Ки бимурдем дар биёбонаш?
 Баски дар хок метапанд чу гӯй,
 Аз хамаи зулфи ҳамчу чавгонаш.
 Лоҷарам ақл мунҳазим шуду сабр,
 Ки набуданд марди майдонаш.
 Мо дигар бе ту сабр натвонем,
 Ки ҳамин буд ҳадди имконаш.⁵
 Аз маломат чӣ ғам хӯрад Саъдӣ,
 Мурда аз нештар матарсонаш.⁶

* * *

Хато кардӣ ба қавли душманон гӯш,
 Ки аҳди дӯстон кардӣ фаромӯш.
 Кӣ гуфт, он⁷ рӯи шаҳророй бинмой,
 Дигар бораш, кӣ бинмудат фаромӯш.⁸
 Дили сангинат огоҳӣ надорад,
 Ки ман чун деги рӯйин мезанам чӯш.

1 А — ба. 2 А — он. 3 А — кунанд. 4 А — маҷоли.

5 А — ин ду байтро надорад.

6 А — Баъди ин байти зерин омадааст:

В-ин, ки дар баҳри қулзум аст ғарик,
 Чи тафовут кунад зи боронаш.

7 А — гуфтан. 8 А — Чу бинмудӣ, дигар бораш фаро
 пӯш.

Намебинам халос аз дасти фикрат,
Магар, к-афтода бошам масту мадхуш.
Ба зоҳир панди мардум мениюшам,
Ниҳонам ишқ мегӯяд, ки манюш.
Магар соқӣ, ки бистонам зи дасташ,
Магар мутриб, ки бар қавлаш кунам гӯш.
Маро чоме бидеҳ в-ин чома бистон,
Маро нукле бинеҳ в-ин хирқа бифрӯш.
Нишастам, то бурун оӣ хиромон,¹
Ту берун омадӣ, ман рафтам аз хуш.
Ту дар олам намегунҷӣ зи² хубӣ,
Маро ҳаргиз кучо гунҷӣ дар оғӯш?
Хирадмандон насихат мекунандам,
Ки Саъдӣ, чун духул беҳуда махрӯш.
Валекин то ба чавгон мезанандаш,
Духул ҳаргиз нахоҳад монд хомӯш.

* * *

Рафтию намешавӣ³ фаромӯш,
Меову меравам ман аз хуш.
Сеҳр аст камони абрувонат,
Пайваста кашида то баногӯш.
Поят бигузур, то бибӯсам,
Чун даст намерасад ба оғӯш.
Чавр аз қибалат макоми адл аст,
Неши суханат муқобили нӯш.
Бекор бувад, ки дар баҳорон
Гӯянд ба андалеб, махрӯш.
Дӯш он⁴ ғами дил, ки менухуфтам,
Боди сахараш бибурд сарпӯш.

1 А — ба сахро. 2 А — ба. 3 А — намеравӣ.

4 А — аз.

Он сел, ки дӯш то камар буд,
Имшаб бигузашт хоҳад аз дӯш.
Шаҳре мутаҳаддисиони хуснат,
Илло, мутаҳайирони хомӯш.
Биншин, ки ҳазор фитна бархост
Аз ҳалкаи орифони мадхуш.
Оташ, ки ту мекуни, мвҳол аст,
К-ин дег фурӯ нишинад аз чӯш.
Булбул, ки ба дасти шоҳид афтод,
Ёрони чаман кунад фаромӯш.
Эй хоҷа, бирав, ба ҳар чӣ дорӣ,
Ёре бихару ба ҳеч мафрӯш.
Гар тавба диҳад касе зи ишқат,
Аз ман биниюшу панд манюш.
Саъдӣ ҳамасола панди мардум¹
Меғӯяду худ намекунад гӯш.

* * *

Гар яке аз ишқ барорад хурӯш,
Бар сари оташ на ғариб аст чӯш.
Пираҳане гар бидарад з-иштиёк,
Домани афваш ба гунаҳ барбипӯш.
Бӯи гул овард насими сабо,
Булбули бедил нанишинад хамӯш.
Мутриб агар парда аз ин раҳ занад,
Бознаёянд ҳарифон ба ҳуш.
Соқӣ агар бода аз ин хум диҳад,
Хиркаи сӯфӣ бибарад майфурӯш.
Заҳр биёвар, ки зи аҷзони ман
Бонг барояд ба иродат,
ки «Нӯш!»

¹ А — Саъдӣ ҳамарӯза ваъзи мардум.

Аз ту напурсанд дарозии шаб,
Он кас донад, ки нахуфтаст дӯш.
Ҳайф бувад мурдани бо ошикӣ,
То нафасе дорию нафсе, бикӯш.
Сар, ки на дар пой азизон равад,
Бори гарон аст кашидан ба дӯш.
Саъдӣ агар хок шавад ҳамчунон,
Нолаи зориданаш ояд ба гӯш.
Ҳар кӣ диле дорад, аз анфоси ӯ
Мешунавад то ба қиёмат хуруш.

* * *

Ҳар касеро ҳавасе дар сару коре дар пеш,
Мани бекор гирифтори ҳавои дили хеш.
Ҳаргиз андеша накардам, ки ту бо ман бошӣ,
Чун ба даст омадӣ, эй лӯқмаи аз ҳавсала беш.
Ин туй бо ману ғавғои рақибон аз пас
В-ин манам бо ту гирифта раҳи сахро дар пеш.
Ҳамчунон доғи ҷудой ҷигарам месӯзад,
Магарам даст чу марҳам биниҳӣ бар дили реш.
Бовар аз бахт надорам, ки ту меҳмони манӣ,
Хаймаи подшаҳ² он гоҳ фазои дарвеш?
Заҳми шамшерӣ ғаматро наниҳам марҳами кас,
Ташти зарринаму пайванд нагирам ба сиреш.³
Ошиқонро натавон гуфт, ки боз ой аз меҳр,⁴
Қофаронро натавон гуфт,
ки баргард аз кеш.
Манам имрӯзу туву мутрибу сокиву ҳасуд
Хештан, гӯ,⁵ ба дари ҳучра биёвез чу хеш.

1 А — сухане. 2 А — Хаймаи султонӣ пас.

3 А — Ин байтро надорад. 4 А — ишқ. 5 А — Хештанро.

Ман худ аз кайди адӯ бок надорам, лекин
Каждум аз хубси табиат¹ бизанад санг ба неш.
Ту ба ороми дили хеш расидӣ, Саъдӣ,
Май хуру ғам махур аз шанъати бегонаву хеш.
Эй, ки гуфтӣ, ба ҳаво дил манеҳу меҳр мабанд,²
Ман чунинам, ту бирав, маслиҳати хеш андеш.

* * *

Бархез, то тафарручи бӯстон кунему боғ,
Чун даст медиҳад нафасе мӯчиби фароғ.
Бо ёри ғамгусор агар ишрате кунӣ,
Зинҳор, то ба ишқ шавӣ мубталои доғ.
Ба умри хеш надидам³ шабе, ки мурғи дилам
Нахонд бар гули рӯят, чӣ қои булбули боғ?
Туро фароғати мо гар бувад вагар набувад,
Маро ба рӯи ту аз ҳар кӣ олам аст фароғ.
Зи дарди⁴ ишқи ту уммеди растагорӣ нест,
Гиристан⁵ натавонанд бандағони ба доғ.
Туро, ки ин ҳама булбул навои ишқ зананд,⁶
Чӣ илтифот бувад⁷ бар адои мункири зоғ.
Далели рӯи ту ҳам рӯи туст Саъдиро,
Чароғро натавон дид чуз ба нури чароғ.

* * *

Соқӣ, бидеҳ он шароби гулранг,
Мутриб бизан он навой бар чанг,
К-аз зӯҳд надидаам фугӯҳе,
То кай занам обгина бар санг.
Хун шуд дили ман, надида коме,
Илло, ки бирафт ном бо панг.

1 А — табиӣ. 2 А — қои бимабанд. 3 А — надонам.
4 А — банди. 5 А — гурехтан. 6 А — занад. 7 А — кунӣ.

Ишқ омаду ақл ҳамчу боде
Рафт аз бари ман ҳазор фарсанг.
Эй зоҳиди хирқапӯш, то кай
Бо ошиқи хастадил кунӣ чанг?
Гирди ду ҷаҳон бигашта ошиқ,
Зоҳид, бинигар, нишаста дилтанг.
Ман хирқа фикандаам зи ишқат,
Бошад, ки ба васли ту занам чанг.
Саъдӣ ҳамарӯза ишқ мебоз,
То дар ду ҷаҳон шавӣ ба як ранг.¹

* * *

Гарам боз омадӣ, маҳбуби симандоми сангиндил,
Гул аз хорам баровардиву хор аз пову по аз гил.
Аё, боди саҳаргоҳӣ, гар ин шаб рӯз мехоҳӣ,
Аз он хуршеди хиргоҳӣ барафкан домани маҳмил.
Гар ӯ сарпанча бикшояд, ки ошиқ мекушам, шояд,
Ҳазораш сайд пеш ояд ба хуни хеш мустаҷил.
Гурӯҳе ҳамнишини ман, хилофи ақлу дини ман,
Бигиранд остини ман, ки даст аз доманаш бигсил.
Маломатгӯи ошиқро чӣ гӯяд мардуми доно?
Ки ҳоли ғарқа дар даръё надонад хуфта бар соҳил.
Ба хунам гар биёлояд ду дасти нозанин, шояд,
Ки қатлам хуш ҳаме ояд зи дасту панҷаи қотил.
Агар оқил бувад, донад, ки Мачнун сабр натвонад,
Шутур ҷое бихобонад, ки Лайлиро бувад манзил.
Зи ақл андешаҳо зояд, ки мардумро бифарсояд,
Гарат осудагӣ бояд, бари ошиқ шав,
Эй оқил.

Маро то пой мепӯяд, тариқи васл мечӯяд,
Биҳил то ақл мегӯяд, зиҳӣ савдои беҳосил.

¹ А — Ин ғазалро надорад.

Аҷоиб накшо бинӣ, хилофи румиву чинӣ,
Агар бо дӯст биншинӣ зи дуньё в-охират ғофил.
Дар ин маънӣ сухан бояд, ки чуз Саъдӣ наёрояд,
Ки ҳар-ч аз ҷон бурун ояд, нишинад лочарам бар дил.

* * *

Чашми бадат дур, эй бадеъшамоил,
Ёри ману¹ шамъи чамъу шоҳи қабоил.
Чилвақунон меравию боз меой,²
Сарв надидам³ бад-ин сифат мутамоил.
Ҳар сифатеро далели маърифате ҳаст,
Рӯи ту бар қудрати худой далоил.
Қиссаи Лайлӣ махону ғуссаи Мачнун,
Аҳди⁴ ту мансух кард зикри авоил.
Номи ту мерафту орифон бишуниданд,
Ҳар ду ба ракс⁵ омаданд сомеу коил.
Парда чӣ бошад миёни ошиқу маъшук,
Садди Сикандар на монёъ асту на ҳоил.
Гӯ, ҳама шаҳрам ниғаҳ кунанду бубинанд,⁶
Даст дар оғӯши ёр карда ҳамоил.
Давр ба охир расиду умр ба поён,
Шавқи ту сокин нагашту меҳри ту зоил.
Гар ту биронӣ, қасам шафеъ набошад,
Раҳ ба ту донам дигар ба ҳеҷ васоил.
Бо кӣ бигӯям⁷ ҳикояти ғами ишқат?
Ин ҳама гуфтем⁸ ҳал нагашт масоил.
Саъдӣ аз ин пас на оқил аст на хушёр,
Ишк бичарбид⁹ бар фунуни фазоил.

1 А — ман он. 2 А — биёй. 3 А — набошад. 4 А — Хусни.
5 А — самъ. 6 А — кунеду бубинед. 7 А — бигуфтам.
8 А — гуфтам. 9 А — бичаспид.

Бедил, гумон мабар, ки насихат кунад қабул,
 Ман гӯши истимоъ надорам ли ман яқул.
 То акл доштам, нагирифтам тариқи ишқ,
 Холӣ¹ дилам бирафт, ки ҳайрон шавад уқул.
 Охир на² дил ба дил равад, инсофи ман бидех,
 Чун аст, ман ба васли ту муштоқу ту малул?
 Як дам намеравад, ки на дар хотирӣ, валеқ
 Бисъёр фарқ бошад аз андеша то вусул.
 Рӯзе сарат бибӯсаму дар поят ӯфтам,
 Парвонаро чӣ хоҷаи парвонаи духул³.
 Гунчишқ, бин, ки сӯҳбати шоҳинаш орзуст,
 Бечора дар ҳалоқи тани хештан ақул.
 Нафси тазулу уқбатал-амри фи-л-ҳаво,
 Ло мунятӣ ва зикрука фи нафси⁴ лоязул.
 Моро ба чуз ту дар ҳама олам азиз нест,
 Гар рад кунӣ бизоати музҷот в-ар қабул.
 Эй пайки номбар, ки хабар мебарӣ ба дӯст,
 Ё лайта агар ба ҷои ту ман будаме расул.
 Даврони даҳру таҷрибатам сар⁵ сапед кард
 В-аз сар бадар намеравадам ҳамчунон фузул.
 Саъдӣ, чу пойбанд шудӣ, бори ғам бибар,
 Айёри дастбаста набошад магар ҳамул.

* * *

Ман истодаам, инак, ба хидматат машғул,
 Маро аз он чӣ ки хидмат қабул ё на қабул.
 На дасти бо ту даровехтан,⁶ на пой гурез,
 На эҳтимоли фироқу на ихтиёри вусул.
 Каманди ишқ на бас буду зулфи мафтунат,⁷
 Ки рӯй низ бикардӣ зи дӯстон мафтул.

1 А — Ҷое. 2 А — Гӯянд. 3 А — ду байтро надорад.

4 А — Алқалби. 5 А — даҳр мӯи сарамро.

6 А — баровехтан. 7 А — мафтунат.

Ман онам, ар ту на онӣ, ки будӣ андар аҳд,
Ба дӯстӣ, ки накардам зи дӯстит удул¹.
Маломатат накунам, гарчи бевафо ёрӣ,
Ҳазор қони азизат² фидои табъи малул.
Маро гуноҳи худ аст, ар маломати ту барам,
Қи ишк бори гарон буду³ ман залуму чаҳул.
Гар он чӣ бар сари ман меравад зи дасти фирок,
Ал-ат-тамом фуру хонам ал-ҳадиси ятул
Зи дасти гирья китобат наметавонам кард,
Қи менависаму дар ҳол мешавад мағсул.
Ман аз кучову насихатқунони беҳудагӯй,
Ҳакимро нарасад кадҳудони⁴ Бӯҳлул.
Тариқи⁵ ишк ба гуфтан наметавон омӯхт,
Магар касе, ки бувад дар табиаташ маҷбул.
Асири банди ғаматро ба лутфи хеш бихон,
Қи гар ба қаҳр биронӣ, кучо шавад мағлул.
На зӯру бозун Саъдӣ, ки дасти қуввати шер,
Сипар бияфканад аз тири ғамзан маслул.

* * *

Нишаста будаму хотир ба ҳештан машғул,
Дари сарой ба ҳам карда аз хуручу духул.
Шаби дарозу ду чашмам ба остони умед,
Қи бомдод дари ҳучра мезанад маъмул.
Хумор дар сару дасташ ба хуни ҳушбёрон⁶
Ҳазиб,⁷ наргиси масташ ба чодуӣ мақхул.
Биёр соқию ҳамсоя, гӯ, ду чашм бубанд,
Қи ман ду гӯш биёгандам аз ҳадиси адул.

1 А — нузул. 2 А — гиромӣ. 3 А — асту. 4 А — эътироз бар. 5 А — Ҳадиси. 6 А — муштоқон.

7 А — Хизобу.

Чунон тасавури маъшук дар хаёли ман аст,
Ки дигарам мутасаввир намешавад маъкул.
Ҳадиси ақл дар айёми подшоҳии ишк¹
Чунон шудааст, ки фармони омили² маъзул.
Шикоят аз ту надорам, ки шукр бояд кард,
Гирифта хонаи дарвеш подшаҳ ба нузул.
Бар он симот, ки манзури мизбон бошад,
Шикампараст кунад илтифот бар маъкул.
Ба дӯстӣ, ки зи дасти ту зарбати шамшер
Чунон мувофиқи табъ оядам, ки зарби усул.
Маро ба ошиқию дӯстро ба маъшукӣ
Чӣ нисбат аст? Бигӯед: котилу мактул!³
Маро ба гӯши ту бояд ҳикоят аз лаби хеш,
Дареғ бошад пайғоми мо ба дасти расул.
Даруни хотири Саъдӣ маҷоли ғайри ту нест,
Чӣ хуш бувад ба ту, аз ҳар кӣ дар ҷаҳон машғул.

* * *

Ҷоно, ҳазорон офарин бар ҷонат аз сар то қадам,
Сонеъ худое, к-ин вучуд овард берун аз адам.
Хуршед бар сарви равон дигар надидам⁴ дар ҷаҳон,
Васфат нагунҷад дар баён, номат⁵ наёяд дар қалам.
Гуфтам, чу товусӣ магар, узве зи узве хубтар,
Мебинамат чун найшакар, ширинӣ аз сар то қадам.
Чандон⁶ ки мебинам ҷафо, уммед медорам вафо,
Чашмон-т мегӯянд⁷ ло, абрӯт мегӯяд наам.
Охир, нигоҳе боз кун в-онгаҳ итоб оғоз кун,
Чандон ки хоҳӣ ноз кун чун подшоҳон бар ҳадам.

1 А — сабр. 2 А — ҳокими. 3 А — Ин байтро надорад.

4 А — набинад. 5 А — нақшат. 6 А — Бо он.

7 А — мегӯяд, ки.

Чун дил бибурдӣ, дин мабар, ҳуш аз тани мискин мабар,
Бо меҳрубонон кин мабар, ло тақтулу сайдал ҳарам.
Хор асту гул дар бӯстон, ҳар-ч ӯ кунад, некӯст он,
Саҳл аст пеши дӯстон, аз дӯстон бурдан ситам.
У¹ рафту қон мепарварад, ин² чома бар худ медарад,
Султон, ки³ хобаш мебарад, аз посбононаш чӣ ғам?
Мезад ба шамшери қафо, мерафту мегуфт аз қафо,
Саъдӣ, бинолидӣ зи мо, мардон наноланд аз алам.

* * *

Чу булбули сахарӣ баргирифт навбати бом,
Зи тавбахонаи танҳой омадам бар бом.
Нигоҳ мекунам аз пеши рояти хуршед,
Ки мебарад⁵ ба уфуқ парчами сипоҳи⁶ залом.
Баёзи рӯз баромад чу аз давоҷи сиёҳ,
Бараҳна боз нишинад яке сапедандом.
Дилам ба ишк гирифтору қон ба меҳр гарав,
Даромад аз дарам он дилфиреби қонором.
Сарам ҳанӯз чунон масти бўи он нафас аст,
Ки бўи анбару гул намебарад ба машом.
Дигар ман аз шаби торик ҳеҷ ғам нахӯрам,
Ки ҳар шаbero рӯзе муқаддар аст анҷом.⁷
Тамом фаҳм накардам, ки арғувону⁸ гул аст,
Дар остинаш, ё дасту соиди гулфом?
Дар обгинаш обе, ки гар киёс кунӣ,
Надонӣ, об кадом асту обгина кадом?⁹
Биёр, соқӣ, даръеи Машриқу Мағриб,
Ки дер маст шавад, ҳар кӣ май хӯрад ба давом.

1 А — тан. 2 А — дил. 3 А — тан. 4 А — чу.

5 А — меравад. 6 А — сиёҳи.

7 А — Баъди ин байти зерин омадааст:

Ба офтоб бигуфтам ҳикояти шаби тор,
Ба рӯзи ид бинолидам аз қафон сиём.

8 А — ангубину. 9 А — Ин байтро надорад.

Ман он наям, ки ҳаром аз ҳалол нашносам,
Шароб бо ту ҳалол асту об бе ту ҳаром.
Ба ҳеч шаҳр набошад чунин шакар, ки туй,
Ки тӯтиён чу Саъдӣ даровардӣ ба калом.
Раҳо намекунад ин назми чун зиреҳ дарҳам,
Ки хасм теғи тааннот бароварад зи ниём.

* * *

Ҳикоят аз лаби шириндаҳони симандом,
Тафовуте накунад гар дуост ё дашном.
Ҳарифи дӯст, ки аз хештан¹ хабар дорад,
Шароби сирфи муҳаббат² нахӯрдааст тамом.
Агар малул шавӣ ё маломатам гӯӣ,
Асири ишқ наяндешад аз малолу малом.
Ман он наям, ки ба чавр аз мурод бигрезам,
Ба остин наравад мурғи пойбаста ба дом.
Басе³ намонд, ки панҷоҳсола оқилро⁴
Ба панҷ рӯз ба девонагӣ барояд ном.
Маро, ки бо туам аз ҳар кӣ ҳаст, боке нест,
Ҳарифи хос наяндешад аз маломати ом.
Шаби дароз нахуфтам, ки дӯстон гӯянд,
Ба сарзаниш ачабо лилмуҳиб кайфи яном.
Ту дар қанори ман оӣ, ман ин тамаъ накунам,
Ки менаёядат аз ҳусн васф дар авҳом.
Зарурат аст, ки рӯзе бисӯзад ин аврок,
Ки тоби оташи Саъдӣ наёварад ақлом.

* * *

Шамъ нахоҳад нишаст, бознишин, эй ғулом,
Рӯи ту дидан ба субҳ рӯз намояд тамом.
Мутриби ёрон бирафт, сокии мастон бихуфт,
Шоҳиди мо барқарор, маҷлиси мо бардавом.

¹ А — душманӣ. ² А — васли муваддат. ³ А — Қасе.
⁴ А — обидро.

Булбули боғи сарой субҳ нишон медиҳад,
В-аз дари айвон бихост бонги хурӯсонӣ бом.
Мо ба ту пардохтем хонаву ҳар-ч андар ўст,
Ҳар чӣ писанди шумост, бар ҳама олам ҳаром.
Хоҳиям, озод кун, хоҳ кавитар бубанд,
Мисли ту сайёдро кас нагурезад зи дом.
Ҳар кӣ дар оташ нарафт, беҳабар аз сӯзи мост,
Сӯхта донад, ки чист, пухтани савдон хом.
Аввалам андеша буд, то нашавад ном зишт,
Фориғам акнун зи санг, чун бишикастанд ҷом.
Саъдӣ, агар ному нанг дар сари ў шуд, чӣ шуд?¹
Марди раҳи ишқ нест, к-аш ғами нанг асту ном.

* * *

Моҳ чунин кас надид хушсухану кашхиром,
Моҳи муборактулӯъ, сарви қиёматқиём.
Сарв дарояд зи пой, гар ту бичунбӣ зи ҷой,
Моҳ бияфтад ба зер, гар ту барой ба бом.
То дил аз они ту шуд,
дида фуру дӯхтам,
То чӣ писанди шумост, бар ҳама олам ҳаром.²
Гӯши дилам бар дар аст,
то чӣ биёяд хабар?
Чашми умедам ба роҳ,
то кӣ биёрад паём?
Даъвати бе шамъро ҳеч набошад фуруғ,
Маҷлиси бе дӯстро ҳеч набошад низом.
Дар ҳама умрам шабе беҳабар
аз дар дарой,
То шаби дарвешро субҳ барояд ба шом.

¹ А — ғам.

² А — Ҷон дигар кас намонд , чун ту гирифтӣ мақом.

Бори ғамат мекашам в-аз ҳама олам хушам,
Гар накунад¹ илтифот ё накунад эҳтиром.²
Рой худовандроост, ҳокиму фармонравост,
Гар бикушад, бандаем в-ар бинавозад, ғулом.
Эй, ки маломат кунӣ орифи девонаро,³
Шоҳиди мо ҳозир аст, гар ту надонӣ кадом.
Гӯ, ба саломи ман ой, бо ҳама тундиву чавр
В-аз мани бедил ситон, чон ба⁴ чавоби салом,
Саъдӣ, агар толибӣ, роҳ раву ранҷ, бар,
Ё бирасад чон ба халқ, ё бирасад дил ба ком.

* * *

Маро ду дида ба роҳу ду гӯш бар пайғом,
Ту мустареҳу ба афсӯс меравад айём.
Шабе напурсию рӯзе, ки дӯстдоронам⁵
Чӣ гуна шаб ба саҳар мебаранду рӯз ба шом.
Бибурдӣ аз дили ман меҳри ҳар кучо санамест,
Маро, ки қибла гирифтам, чӣ кор бо асном.
Ба коми дил нафасе бо ту илтимоси ман аст,
Басо нафас, ки фуру рафту барнаёмад ком.
Маро на давлати васлу на эҳтимоли фироқ,
На пой рафтан аз ин⁶ ноҳият,

на чои мақом.

Чӣ душманӣ ту, ки аз ишқи дасту шамшерат
Мутоваат бигурезам, намекунад⁷ иқдом.
Маломатам накунад, ҳар кӣ маърифат дорад⁸,
Ки ишқ мебиситонад зи дасти ақл зимом.⁹

1 А — бикунад. 2 А — эҳтишом. 3 А — шӯридаро.

4 А — чону. 5 А — дӯстдоронаш. 6 А — он.

7 А — намекунад. 8 А — ҳеч кас дар ин савдо.

9 А — лигом.

Маро, ки бо ту сухан гӯяму сухан шунавам,
На гӯши фаҳм бимонад, на ҳуши истифҳом.
Агар забони маро рӯзгор дарбандад,
Ба ишқ дар сухан оянд резаҳои узом.
Бар оташи ғами Саъдӣ кадом дил, ки насӯхт,
Гар ин сухан биравад¹ дар чаҳон, намонад² хом.

* * *

Ба хоки пой азизат, ки аҳд нашкастам,
Зи ман буридаву бо ҳеч кас напайвастам.
Кучо равам, ки бимирам бар остони умед,
Агар ба домани васлат намерасад дастам.
Шигифт мондаам аз бомдоди рӯзи видоъ,
Ки барнахост қиёмат, чу бе ту биншастам.
Балои ишқи ту нагзошт порсо дар Порс,
Яке манам, ки надонам, намоз чун бастам?
Намоз кардаму аз беҳудӣ надонистам,
Ки дар хаёли ту ақди намоз чун бастам?
Намози маст шарнат раво намедорад,
Намози ман кӣ пазирад, ки рӯзу шаб мастам?
Чунин, ки дасти хаёлат гирифт домани ман,
Чӣ будӣ, ар бирасидӣ ба доманат дастам?
Ман аз кучову таманнои васли ту зи кучо?
Агарчи оби ҳаётӣ, ҳалоки худ чустам.
Агар хилофи ту будаст дар дилам, ҳама умр
На нек рафту хато кардаму надонистам.
Бикуш чунон ки тавонӣ,
ки Саъдӣ он кас нест,
Ки бо вучуди ту даъвӣ кунад, ки ман ҳастам³.

1 А — наравад. 2 А — бимонад. 3 А — ин ғазалро надорад.

* * *

Ман худ эй соқӣ, аз ин шавқ, ки дорам, мастам,
Ту ба як чуръаи дигар бибарӣ аз дастам.
Ҳар чӣ кӯтаҳназаронанд бар эшон паймой¹
Қи ҳарифон зи мулу ман зи тааммул мастам.
Ба ҳақи меҳру вафое, ки миёни ману туст,
Қи на меҳр аз ту² буридам, на ба кас пайвастам.
Пеш аз обу гили ман дар дили ман меҳри ту буд,
Бо худ овардам аз он чо,³ на ба худ барбастам.
Ман ғуломи туам аз рӯи⁴ ҳақиқат, лекин
Бо вучудат натавон гуфт, ки ман худ ҳастам.
Доимо одати ман⁵ гӯша нишастан будӣ,
То ту бархостай, аз талабат наншастам.
Ту малуливу маро тоқати танҳой нест,
Ту чафо кардиву ман аҳду вафо нашкастам⁶,
Саъдиё, бо ту нагуфтам, ки марав дар паи дил,
Наравам боз гар⁷ ин бор, ки рафтам, частам.

* * *

Дил пеши туву дида ба чои дигар астам,
То хасм надонад, ки туро менигаристам.
Рӯзе бадар оям ман аз ин пардаи⁸ номус,
Ҳар чо, ки буге чун ту бубинам,
бипарастам.
Алминнату лиллаҳ, ки дилам сайди ғаме шуд,
Қ-аз⁹ хӯрдани ғамҳои пароканда бирастам.

1 А — бинмой. 2 А — Қи на аз меҳр.

3 А — овардаам инро. 4 А — кӯи. 5 А — ҳама вақте сифатам. 6 А — Ин байтро надорад. 7 А — агар. 8 А — чомаи. 9 А — В-аз.

Он¹ ахд, ки гутфӣ накунам ҳеҷ² фаромӯш,
 Бишкастию ман бар сари паймон-дар астам.
 То завқи дарунам хабаре медиҳад аз дӯст,
 Аз таънаи душман, ба худо, гар хабар астам.
 Мехостамат пешкаше дархури³ хидмат,
 Чон нек ҳақир аст, надонам, чӣ фиристам.
 Чун нек бидидам, ки надорӣ сари Саъдӣ,
 Бар бахт бихандидаму бар худ бигиристам.

* * *

Чу ту омадӣ, маро бас, ки ҳадиси³ хеш гуфтам,
 Ту чу истода бошӣ, адаб он, ки ман бияфтам.
 Ту агар чунин латиф аз дари бӯстон⁴ дарой,
 Гули сурх шарм дорад, ки чаро ҳамешукуфтам.
 Чу ба мунтаҳо расад гул,
 биравад қарори булбул,
 Ҳама халкро хабар шуд ғами дил, ки менухуфтам.
 Ба умеди он, ки чое қадаме ниҳода бошӣ,
 Ҳама хокҳои Шероз ба ду дидагон бируфтам.
 Нашунидаӣ, ки Фарҳод чӣ гуна санг суфтӣ,
 На чу санги остонат, ки ба оби дида суфтам.⁵
 На аҷаб, шаби дарозам, ки ду дида боз бошад,
 Ба ҳаёлат, эй ситамгар, аҷаб аст, агар бихуфтам.
 На ҳазор хуни Саъдӣ бихаланд бандагонат,
 Ту бигӯӣ, то бирезанду бигӯ,⁶ ки ман нагуфтам.

* * *

Ман ҳамон рӯз, ки он хол бидидам, гуфтам,
 Бими он аст бад-ин дона, ки дар дом афтам.

1 А — Ин. 2 А — меҳр. 3 А — лоиқӣ. 4 А — дӯстон.
 5 А — дидагон бисуфтам. 6 А — мағӯ.

Харгиз ошуфтаи¹ рӯе нашудам ё мӯе,
 Магар акнун, ки ба рӯи ту чу мӯй ошуфтам.
 Ҳеч шак нест, ки ин воқеа бо тоқ афтад,
 Гӯ, бидонед,² ки ман бо ғами рӯяш³ чуфтам.
 Ранги рӯям ғами дил пеши касон мегӯяд,
 Фош кард он, ки зи бегона ҳаме бинхуфтам.
 Пеш аз онам, ки ба девонагӣ анчомад кор,
 Маърифат панд ҳамедоду намепазруфтам.⁴
 Ҳар кӣ ин⁵ рӯй бубинад, бидихад пушти гурез,
 Гар бидонад, ки ман⁶ аз вай ба чӣ паҳлу хуфтам.
 Оташе бар сарам аз доғи⁷ чудой мерафт
 В-обе аз дида ҳаме шуд,⁸ ки замин месуфтам.
 Ачаб он аст, ки бо заҳмати чандине⁹ хор,
 Бӯи субҳе нашунидам, ки чу гул нашкуфтам.¹⁰
 Пеш аз ин хотири ман хонаи пурмашғала буд,
 Бо ту пардохтамаш в-аз ҳама олам рафтам¹¹.
 Саъдӣ он нест, ки дархурди ту гӯяд сухане,
 Он чӣ дар вусъи худам дар даҳан омад, гуфтам.

* * *

Ҳазор чаҳд¹² бикардам, ки гирди ишқ нагардам,
 Ҳаме баробарам ояд хаёли рӯи ту ҳар дам.
 Нахостам, ки бигӯям ҳадиси ишқ,¹³ чӣ хочат,
 Ки оби дидаи сурхам бигуфту чехраи¹⁴ зардам.
 Ба гулбуне бирасидам,
 маҷоли сабр надидам,
 Гуле тамом начидам,
 ҳазор хор бихӯрддам.

1 А — ошуфта ба. 2 А — бидонанд. 3 А — рӯят.
 4 А — Ду байтро надорад. 5 А — он. 6 А — бидонед, ки.
 7 А — дуди. 8 А — меёмад. 9 А — чандини.
 10 А — бишкуфтам. 11 А — растам. 12 А — аҳд.
 13 А — ишқу. 14 А — гунаи.

Бисоти умри маро, гӯ, фуру навард замона,
Ки ман ҳикояти дидори дӯст дарнавардам¹.
Ҳар он касам, ки насихат ҳаме кунад ба сабурӣ,
Ба ҳарза боди ҳаво медиҳад бар оҳани сардам.
Ба чашмҳои ту, донам,² ки то зи чашм бирафтӣ,
Ба чашми ишқу иродат назар ба ҳеҷ накардам.
На рӯз мебишумурдам ба интизори чамолат,³
Ки рӯзи ҳаҷри туро худ зи умр менашумурдам.
Чӣ душманӣ, ки накардӣ чунон ки хӯи ту бошад,
Ба дӯстӣ, ки шикоят ба ҳеҷ дӯст набурдам.⁴
Ман аз каманди ту аввал чу ваҳш мебирамидам,
Қунун, ки унс гирифтам, ба теғ бознагардам.
Туро кӣ гуфт,

ки Саъдӣ на марди ишқи ту бошад,
Гар аз вафот бигардам,
дуруст шуд, ки на мардам.⁵

* * *

Дӯш дар сахрои хилват гӯи танҳой задам,
Хайма бар болои манзурони болой задам.
Хирқапӯшони савомеъро дутоӣ чок шуд,
Чун ман андар кӯи ваҳдат гӯи танҳой задам.
Ақли кулро обгина реза дар пой ўфтод,
Баски санги маърифат дар тоқи миной задам.
Поймарди ақл буд, он гаҳ ки ишқам даст дод,
Пушти дасте бар даҳони ақли савдой задам.
Деви нориро сар аз савдои мой шуд ба бод,
Пас мани хокӣ ба ҳикмат гардани мой задам.
То набояд гаштанам гирди дари кас чун калид,
Бар дари дил з-орзу қуфли шикебой задам.

1 А — Ин байтро надорад. 2 А — донӣ. 3 А — висолат.

4 А — Гар аз вафот бигардам, дуруст шуд, ки на мардам.

5 А — Ин ду байтро надорад.

Гар касеро рағбати дониш бувад, гӯ, дам мазан,
З-он ки ман дам даркашидам, то ба доноӣ задам,
Чу садаф парвардам андар сина дурри маърифат,
То ба ҷавҳар таъна бар дурҳои даръёӣ задам.
Баъд аз ин чун гирди мустақбал нагардам

чуз ба амр,

Пеш аз ин гар чун фалак чархе ба раъноӣ задам.
Кунъяти Саъдӣ фуру шустам зи девони вучуд,
Пас қадам дар ҳазрати бечуни мавлоӣ задам.¹

* * *

Аз дар даромадию ман ба худ бадар шудам,
Гуфтӣ,² к-аз ин ҷаҳон ба ҷаҳони³ дигар шудам.
Гӯшам ба роҳ, то кӣ хабар медиҳад зи дӯст,
Соҳибхабар биёмаду ман беҳабар шудам.
Чун шабнам ӯфтода будам пеши⁴ офтоб,
Меҳрам ба ҷон расиду ба айюқ баршудам.
Гуфтам, бубинамаш, магарам дарди иштиёқ
Сокин шавад, бидидаму муштоқтар шудам.
Дастам надод қуввати рафтан ба⁵ пеши ёр,⁶
Чанде ба пой рафтаму чанде ба сар шудам.
То рафтаниш бубинаму гуфтан-ш⁷ бишнавам,
Аз пой то ба сар ҳама самъу басар шудам.
Ман чашм аз ӯ чӣ гуна тавонам нигоҳ дошт,
К-аввал назар ба дидани ӯ дидавар шудам.
Безор⁸ аз вафои ту, як рӯзу як замон
Маҷмӯъ агар нишастаму хурсанд агар шудам.
Уро худ илтифот набудаи ба сайди ман,
Ман хештан асири каманди назар шудам.
Гӯянд: рӯи сурхи ту, Саъдӣ, чӣ зард кард?
Иксири ишк бар мисам афтоду⁹ зар шудам.

1 А — Ин ғазалро надорад. 2 А — Гӯӣ. 3 А — ҷаҳоне.

4 А — назди. 5 А — зи. 6 А — дӯст. 7 А — гуфтор.

8 А — Безорам. 9 А — овехту.

* * *

Чунон дар қайди меҳрат пойбандам,
Ки гӯй оҳуи сар дар камандам.
Гаҳе бар дарди бедармон бигирьям,
Гаҳе бар ҳоли бесомон бихандам.
Маро хуше намонд аз ишқу гӯше,
Ки панди¹ хушмандон кор бандам.
Маҷоли сабр танг омад ба якбор,
Ҳадиси ишқ бар саҳро фикандам.
На Мачнунам, ки дил бардорам аз дӯст,
Мадех, гар оқилӣ, эй хоча, пандам.
Чунин сурат набандад ҳеч наққош,
Маозаллах, ман ин сурат набандам².
Ту ҳам бозомадӣ ночору ноком,
Агар бозомадӣ бахти баландам,
Гар овозам дихӣ, ман хӯфта дар гӯр,
Баросояд равони дардмандам.
Саре дорам фидои хоки поят,
Гар осоиш расонӣ в-ар газандам.³
В-агар дар ранчи Саъдӣ роҳати туст,
Ман ин бедод бар худ меписандам,

* * *

Ман бо ту на марди панча будам,
Афкандаму мардӣ озмудам.
Дидам дили хосу ом бурдӣ⁴.
Ман низ диловарӣ намудам.⁵

1 А — қавли. 2 А — Ду байтро надорад.

3 А — Баъди ин байт байти зерин омадааст:

В-агар гӯй, ки майли хотират нест,
Маозаллах, ман ин сурат набандам.

4 А — Бат бар сарн оби Дачла мерафт.

5 А — Баъди ин байти зерин омада:

Рафтам ба тамаъ, ки даррабоям,
Нар будаму Дачла даррабудам.

Дар ҳалкаи хору зорам андохт
Он найза, ки ҳалка мерабудам.
Ангуштнамои халқ будам
В-ангушт ба ҳеч барнасудам.
Айби дигарон нагӯям ин бор,
Қ-андар ҳақи хештан шунудам.¹
Гуфтам, ки барорам аз ту фаръёд,
Фаръёд, ки нашнави, чӣ судам?
Аз чашми иноятам маяндоз,
Қ-аввал ба ту чашм баркушудам.²
Имрӯз чунонам аз муҳаббат,
Қ-оташ ба фалак расиду³ дудам.
В-он рӯз, ки сар барорам аз хок,
Муштоқи⁴ ту ҳамчунон, ки будам.

* * *

Омадӣ, ваҳ, ки чӣ муштоқу парешон будам,
То⁵ бирафт: зи барам, сурати бечон будам.
На фаромӯшиям аз зикри ту хомӯш нишонд,
Ки дар андешаи авсофи ту ҳайрон будам.
Бе ту дар домани гулзор нахуфтам⁶ як шаб,
Ки на дар бодияи хори муғелон будам.
Зинда мекард маро дам ба дам уммеди висол
В-арна дур аз назарат куштаи ҳичрон будам.
Ба таваллон ту дар оташи меҳнат чу Халил
Гӯиё, дар чаману лолаву райҳон будам.
То магар як нафасам бӯи ту орад дами субҳ,
Ҳама шаб мунтазири мурғи ғазалхон⁷ будам.

¹ А — Се байтро надорад.

² А — Баъди ин байти зерин омадааст:

Гар сар биравад фидон поят,
Марг омаданист деру зудам!

³ А — расад зн. ⁴ А — Қўёни. ⁵ А — Чун.

⁶ А — нахусбам. ⁷ А — сахархон.

Саъдӣ аз чаври фироқат ҳама рӯз ин мегуфт;¹
Аҳд бишкастиву ман бар сари паймон будам.

* * *

Ду ҳафта мегузарад,

 к-он² маҳи духафта надидам,
Ба ҷон расидам аз он,

 то ба хидматаш нарасидам.

Ҳариф аҳди маваддат шикасту ман нашикастам,
Халил беҳи иродат буриду ман набуридам.³

Ба коми душманам, эй дӯст, оқибат бинишондӣ,
Ба ҷои худ, ки чаро панди дӯстон нашунидам.

Маро ба ҳеч бидодӣ хилофи шартӣ муҳаббат,
Ҳанӯз бо ҳама ишқат⁴ ба ҷону дил бихаридам.

Ба хоки пой ту гуфтам, ки то ту дӯст гирифтам,
Зи дӯстони маҷозӣ чу⁵ душманон бирамидам.

Қасам ба рӯи ту гӯям,⁶ аз он замон, ки бирафтӣ,
Ки ҳеч рӯй надидам,⁷ ки рӯй дарнакашидам.

Туро бубинаму хоҳам, ки хоки пой ту бошам,
Маро бубинию чун бод⁸ бигзарӣ, ки надидам.

Миёни халқ⁹ надидӣ, ки чун давидамат аз пай,
Зиҳӣ хичолати мардум, чаро ба сар надавидам.

Шакар хуш аст, валекин ҳаловаташ ту надонӣ,
Ман ин муомила донам, ки таъми сабр чашидам.

Маро равост, ки даъвӣ кунам ба сидқи¹⁰ иродат,
Ки ҳеч дар ҳама олам ба дӯст барнагузидам.

Бинол, мутриби маҷлис, бигӯй гуфтаи Саъдӣ,
Шароби унс биёвар, ки ман на марди набидам.

1 А — гӯяд. 2 А — то. 3 А — Ин байтро надорад.

4 А — айбат. 5 А — маҷозию. 6 А — донад.

7 А — Ки рӯи кас бинадидам. 8 А — хок. 9 А — шаҳр.

10 А — сидқу.

Ман чун ту ба дилбарӣ надидам,
Гулбарги чунин таре надидам.
Монанди ту одамӣ дар офок
Мумкин набувад, парӣ надидам.
В-ин булъачабиву чашмбандӣ
Дар санъати сомири надидам,
Бо рӯи ту моҳи осмонро
Имкони баробарӣ надидам.
Лаъле чу лаби шакарфишонат
Дар кулбаи чавҳарӣ надидам.
Чун дурри ду растаи даҳонат
Назми сухани дарӣ надидам.
Маҳро кӣ харад? Ки ман ба каррот
Маҳ дидаму муштарӣ надидам.
В-ин пардаи рози порсоён
Чандон ки ту медарӣ, надидам.¹
Дидам ҳама дилбарони офок,
Чун ту ба диловарӣ надидам.
Чавре, ки ту мекунӣ дар ислом,
Дар миллати кофарӣ надидам.
Саъдӣ ғами ишқи хубрӯён
Чандон ки ту мехӯрӣ,
надидам.²
Дидам ҳама сӯфиёни офок,³
Мисли⁴ ту қаландаре надидам.

* * *

Як имшабе, ки дар оғӯши шоҳиди шаккарам,
Гарам чу уд бар оташ ниҳанд, ғам нахӯрам.

1 А — Ин байтро надорад. 2 А — Ин байтро надорад.
3 А — Саъдӣ, ту на марди хонақоҳӣ. 4 А — ман чун.

Чу илтимос баромад, ҳалок боке нест,
 Кучост тири бало, гӯ, биё, ки ман сипарам.
 Бубанд як нафас, эй осмон, даричаи субҳ
 Бар офтоб, ки имшаб хуш аст бо қамарам.
 Надонам, ин шаби кадр аст ё ситораи рӯз,
 Туй баробари ман ё хаёл дар назарам?
 Хушо ҳавои гулистону хоб дар бустон,
 Агар набудӣ ташвиши булбули саҳарам.
 Бад-ин ду дида, ки имшаб туро ҳамебинам,
 Дареғ бошад фардо, ки дигаре нигарам.
 Равони ташна баросояд аз вучуди¹ Фурот,
 Маро Фурот зи сар бигзашту ташнатарам.
 Чу менадидамат, аз шавқ беҳабар будам,
 Кунун, ки бо ту нишастам, зи завқ беҳабарам.
 Сухан бигӯй, ки бегона пеши мо кас нест
 Ба ғайри шамъу ҳамин соаташ забон бибурам.
 Миёни мо ба чуз ин пираҳан нахоҳад буд
 В-агар ҳичоб шавад,² то ба доманаш бидарам.
 Магӯй,³ Саъдӣ аз ин дард ҷон нахоҳад бурд,
 Бигӯ, кучо барам он ҷон, ки аз ғамат бибарам.⁴

* * *

Шаби дароз ба умеди субҳ бедорам,
 Магар ки бӯи ту орад насими аҳрорам.
 Ачаб, ки беҳи муҳаббат намедиҳад борам,
 Ки бар вай ин ҳама борони шавқ меборам,
 Аз остонаи хидмат наметавонам⁵ рафт,
 Агар ба манзили қурбат намедиҳӣ борам.

¹ А — қанори. ² А — фитад. ³ А — Магӯ.

⁴ А — Баъди ин байти зер омада:

Маро магӯй, ки Саъдӣ, чаро парешонӣ,
 Хаёли рӯи ту бармекунад ба якдигарам.

⁵ А — кучо тавонам.

Ба теги ҳаҷр бикуштӣ марову баргаштӣ,
Биёву зиндаи ҷовид кун дигар борам.
Чӣ рӯзхо ба шаб овардаам дар ин уммед,¹
Ки бо вучуди азизат шабе ба рӯз орам.
Чӣ ҷурм рафт, ки бо ман сухан намегӯӣ?
Чӣ кардаам, ки ба ҳичрони ту сазоворам?
Ҳанӯз бо ҳама бадахдиат дуо гӯям,
Ҳанӯз бо ҳама бемеҳрият² талабгорам.
Ман аз ҳикояти ишқи ту бас кунам? Ҳайҳот,
Магар ачал, ки бубандад забони гуфторам.
Ҳанӯз қиссаи ҳичрону достони фироқ,
Ба сар нарафту ба поён расид тӯморам.
Агар ту умр дар ин моҷаро кунӣ, Саъдӣ,
Ҳадиси ишқ³ ба поён расад, напиндорам!
Ҳадиси дӯст нагӯям магар⁴ ба ҳазрати дӯст,
Яке тамоm бувад мутталеъ бар асрорам!

* * *

На дастрасе ба ёр дорам,
На тоқати интизор дорам.
Ҳар ҷавр, ки аз ту бар ман ояд,
Аз гардиши рӯзгор дорам.
Дар дил ғами ту кунам хазина,
Гар як дилу гар ҳазор дорам.
Ин хаста дилам чу мӯи борик
Аз зулфи ту ёдгор дорам.
Ман, к-андӯҳи ту кашида бошам,
Андӯҳи замона ҳор дорам,
Дар оби ду дида аз ту ғарқам,
В-уммеди лабу канор дорам.

1 А — овард ҷону мунтазирам.

2 А — бадмеҳрият. 3 А — дӯст. 4 А — ба ҷуз.

Дил бурдиву тан задӣ, хамин буд,
Ман бо ту базе шумор дорам.
Дашном ҳамедиҳӣ ба Саъдӣ?
Ман бо ду лаби ту кор дорам¹

* * *

Ман, агар назар ҳаром аст, базе гуноҳ дорам,
Чӣ кунам, наметавонам, ки назар нигоҳ дорам?
Ситам аз касест бар ман, ки зарурат аст бурдан,
На карори захм² хӯрдан, на мачоли оҳ дорам.
На фароғати нишастан, на шикеби рахт бастан,
На мақоми истодан, на гурезгоҳ дорам.
На агар ҳаме нишинад, назаре кунад ба раҳмат,
На агар ҳамегурезам, дигаре³ паноҳ дорам.
Басам аз қабули омиву салоҳи⁴ некномӣ,
Чу ба тарки сар бигуфтам,

чӣ ғам аз кулоҳ дорам?

Тани⁵ ман фидои ҷонат, сари банда в-остонат,
Чӣ маро беҳ аз гадоӣ, чу⁶ ту подшоҳ дорам.
Чӣ туро бад-ин шигарфӣ⁷ кадами салоҳ бошад,
На мурувват аст, агар ман назари табоҳ дорам.
Чӣ шаб аст, ё раб, имшаб, ки ситорае баромад,
Ки дигар на ишқи⁸ хуршеду на меҳри моҳ дорам.
Макунед, дардмандон, гила аз шаби ҷудоӣ,⁹
Ки ман ин сабоҳи равшан зи шаби сиёҳ дорам,
Ки на рӯи хуб дидан гунаҳ аст пеши Саъдӣ,
Ту гумони нек бурдӣ, ки худ ин гуноҳ дорам!

1 А — Ин ғазалро надорад. 2 А — захр.

3 А — ба касе. 4 А — омӣ ба салоҳи. 5 А — сари.

6 А — ки. 7 А — накӯй. 8 А — Ки на ишқи рӯи.

9 А — сиёҳӣ.

* * *

Гар, ба¹ рухсори чу моҳат, санамо, менигарам,
Ба ҳақиқат асари лутфи худо менигарам.
То магар дида зи рӯи ту биёбад асаре,
Ҳар замон сад раҳат андар сару по менигарам.
Ту ба ҳоли мани мискин баҷафо менигарӣ,
Ман ба хоки кафи поят ба вафо менигарам.
Офтобӣ туву ман зарраи мискини заъиф,
Ту кучову мани саргашта кучо менигарам.
Сари зулфат зуламот асту лабат оби ҳаёт
Дар саводи сари зулфат ба хато² менигарам.
Ҳиндуи чашм мабинод рухи турки ту боз,
Гар ба чини сари зулфат ба хато менигарам.
Роҳи ишқи ту дароз аст, вале Саъдивор
Меравам в-аз сари ҳасрат ба қафо менигарам.

* * *

Ба худо, агар бимирам, ки дил аз ту барнагирам,
Бирав, эй табибам, аз сар, ки даво намепазирам.
Ҳама умр бо ҳарифон бинишастаею хубон,
Ту бихостию нақшат бинишаст дар замирам.
Мадех, эй ҳаким, пандам, ки ба кор дарнабандам,
Ки зи хештан гузир асту зи дӯст ногузирам.
Бирав, эй³ сипар, зи пешам, ки ба ҷон расид пайкон,
Бигузур, то бубинам, ки кӣ мезанад ба тирам.
На нишоти дӯстонам, на фароғи бӯстонам,
Биравед, эй рафиқон⁴, ба сафар, ки ман асирам.
Ту дар об агар бубинӣ ҳаракоти хештанро,
Ба забони худ бигӯӣ, ки ба ҳусн беназирам.
Ту ба хоби хуш биёсою ба айшу комронӣ,
Ки на ман ғунудаам дӯш ва намардум аз нафирам.

1 А — Гирди. 2 А — бақо. 3 А — Бибар ин. 4 А — ҳарифон.

На тавонгарон бубахшанд фақири нотавонро,
Назаре кун, эй тавонгар, ки ба диданат фақирам.¹
Агарам чу уд сӯзӣ, тани ман фидои қонат,
Ки хуш аст айши мардум ба равоеҳи абирам.
На ту гуфтӣ, ки Саъдӣ набарад зи дасти ман чон,
На ба хокни пой мардон² чу ту мекушӣ, намирам.

* * *

Гар ман зи муҳаббатат бимирам,
Доман ба киёматат бигирам.
Аз дунъиву охират гузир аст
В-аз сӯҳабти дӯст ногузирам.³
Эй марҳами реши дардмандон,
Дармони дигар⁴ намепазираш.
Он кас, ки ба чуз ту кас надорад
Дар ҳар ду ҷаҳон, ман он фақирам.
Эй мӯҳтасиб, аз ҷавон чӣ хоҳӣ?
Ман тавба намекунам, ки пирам.
Як рӯз камони абрувопаш.
Мебӯсаму, гӯ,
 бизан ба тирам.
Эй боди баҳори анбаринбӯй,
Дар пой латофати ту мирам.
Чун мегузарӣ⁵ ба хоки Шероз,
Гӯ, ман ба фалон замин асирам.
Дар хоб намеравам,
 ки бе дӯст
Паҳлӯ на хуш аст бар ҳарирам.
Эй мӯнисии рӯзгори Саъдӣ,
Рафтиву нарафтӣ аз замирам.

1 А — Ду байтро надорад.

2 А — На ба хокни поят, эй чон.

3 А — Ин байтро надорад. 4 А — Раҳме, ки даво.

5 А — баргузарӣ.

* * *

Аз ту бомаслиҳати хеш намепардозам,
Ҳамчу парвона, ки месӯзаму¹ дар парвозам.
Гар тавонӣ, ки бичӯй дилам, имрӯз бичӯй
В-арна бисъёр бичӯиву² наёбӣ бозам.
На чунон мӯътақидам, к-ам назаре сер кунад,
Ё чунон ташна, ки Ҷайхун бинишонад озам.
Ҳамчу чангам сари таслиму иродат дар пеш,
Ту ба ҳар зарб, ки хоҳӣ, бизану бинвозам.
Гар ба оташ бариям сад раҳу берун оӣ,
Зари нобам,³ ки ҳамон бошам, агар бигдозам.
Гар ту он чавр писандӣ, ки ба сангам⁴ бизанӣ,
Аз ман ин чавр наояд, ки хилоф оғозам.
Хидмате лоиқам аз даст наёяд, чӣ кунам?
Сар на чизест, ки дар пой азизон бозам.
Ман хароботияму ошиқу девонаву⁵ маст,
Бештар з-ин чӣ ҳикоят бикунад ғаммозам.
Моҷарои дили девона бигуфтам ба табиб,
Ки ҳама шаб дари чашм аст ба фикрат бозам,
Гуфт, аз ин навъ шикоят, ки ту дорӣ, Саъдӣ,
Дарди ишқ асту надонам,
ки чӣ дармон созам?

* * *

Назар аз муддаиён бо ту намеандозам,
То нагӯянд, ки ман бо ту назар мебозам,
Орзу мекунадам дар ҳама олам сайде,
Ки набошанд рафикони ҳасуд анбозам.
Дарди пинҳони фироқам зи таҳаммул бигзашт
В-арна аз дил нарасидӣ ба забон овозам.

1 А — месозам. 2 А — бичӯй, ки. 3 А — Чӣ зиёнам.
4 А — теғам. 5 А — хароботию девонаму ошиқу маст.

Чун кабӯтар бигрифтём ба доми сари зулф,
Дида бардӯхтӣ аз халқи ҷаҳон чун бозам.
Ба сарангушт бихоҳӣ дили мискинон бурд,
Даст воҷӯш, ки ман панҷа намеандозам.
Мутриб, оҳанг бигардон, ки дигар ҳеҷ намонд,
Ки аз ин парда, ки гуфтӣ, бадар афтад розам.
Қас наполид дар ин аҳд чу ман дар ғами дӯст,
Ки ба офоқ нафас меравад аз Шерозам.
Чанд гуфтанд, ки Саъдӣ, нафасе боз худ оӣ,
Гуфтам аз дӯст нашоҷд, ки ба худ пардозам.¹

* * *

Вах, ки дар ишқ чунон месӯзам,
Ки ба як шӯъла ҷаҳон месӯзам.
Шамъваш пеши руҳи шоҳиди ёр
Дам ба дам шӯълазанон месӯзам.
Сӯхтам, гарчи намеёрам гуфт,
Ки ман аз ишқи фалон месӯзам.
Раҳмате кун, ки ба сар мегардам,
Шафқате бар, ки ба ҷон месӯзам.
Бо ту ёрон ҳама дар нозу наим,
Ман гунаҳгорам, аз он месӯзам.
Саъдиё, нола макун, гар накунам,
Қас надонад, ки ниҳон месӯзам.

* * *

Мани бемоя кӣ бошам, ки харидори ту бошам,
Ҳайф бошад, ки ту ёри ману ман ёри ту бошам.
Ту магар сояи лутфи ба сари вақти ман, оре
Ки ман он поя надорам, ки ба микдори ту бошам,

¹ А — Ин ғазалро надорад.

Хештан бар ту набандам, ки ман аз худ написандам,
Ки ту ҳаргиз гули ман бошию ман хори ту бошам.
Ҳаргиз андеша накардам, ки камандат ба ман афтад,
Ки ман он вақъ надорам, ки гирифтори ту бошам.
Ҳаргиз андар ҳама олам нашиносам ғаму шодӣ,
Магар он вақт, ки шодихӯру ғамхори ту бошам.¹
Гузар аз дасти рақибон натавон кард ба кӯят,
Магар он вақт, ки дар сояи зинҳори ту бошам.
Гар худованди таоло ба гуноҳет бигирад,
Гӯ, биёмурз, ки ман ҳомили авзори ту бошам.
Мардумон ошиқи гуфтори ман, эй қиблаи хубон,
Чун набошанд, ки ман ошиқи дидори ту бошам.
Ман чӣ шонистаи онам, ки туро хонаму донам,
Магарам ҳам ту бубахшӣ, ки сазовори ту бошам.
Гарчи донам, ки ба васлат нарасам, бознагардам,
То дар ин роҳ бимирам, ки талабгори ту бошам.²
На дар ин олами дунъё, ки дар он олами уқбо,
Ҳамчунон бар сари онам, ки вафодори ту бошам.
Хок бодо тани Саъдӣ, агараш ту написандӣ,
Ки нашояд, ки ту фаҳри ману ман ори ту бошам.³

* * *

Дар он нафас, ки бимирам, дар орзӯи ту бошам,
Бад-он умед диҳам чон, ки хоки кӯи ту бошам.
Ба вақти субҳи қиёмат, ки сар зи хок барорам,
Ба гуфтугӯи ту хезам, ба ҷустуҷӯи ту бошам.
Ба маҷмае, ки дароянд шохидони ду олам,
Назар ба сӯи⁴ ту дорам, ғуломи рӯи⁵ ту бошам.

1 А — Ин байтро надорад. 2 А — Ин байтро надорад.
3 А — Ин байтро надорад. 4 А — рӯи. 5 А — кӯи.

Ба хобгоҳи адам гар ҳазор сол бихусбам,
Зи хоб оқибат огаҳ¹ ба бӯю рӯи ту бошам.
Ҳадиси равза нагӯям, гули биҳишт набӯям,
Ҷамоли хур начӯям, давон ба сӯи ту бошам,
Маи биҳишт нанӯшам зи дасти соқии ризвон,
Маро ба бода ҷи ҳочат, ки масти рӯи² ту бошам.
Ҳазор бодия сахл аст бо вучуди ту рафтан,
В-агар хилоф кунам, Саъдиё, ба сӯи ту бошам.

* * *

Ғами замона хурам, ё фироқи ёр кашам?
Ба тоқате, ки надорам, кадом бор кашам?
На қуввате, ки тавонам канора чустан аз ӯ,
На қудрате, ки ба шӯҳиш дар канор кашам.
На дасти сабр, ки дар остини ақл барам,
На пой ақл, ки дар домани қарор кашам.
Зи дӯстон ба ҷафо сергашта марде нест,
Ҷафои дӯст занам,

гар на мардвор кашам.

Чу метавон ба сабурӣ кашид ҷаври адӯ,
Чаро сабур набошам,

ки ҷаври ёр кашам?

Шароб хӯрдаӣ, соқӣ, зи чоми софин васл,
Зарурат аст, ки дарди сари хумор кашам.
Гуле чу рӯи ту гар дар чаман ба даст ояд,
Қамина дидан Саъдиш пеши хор кашам.³

* * *

Ҳазор ҷаҳд бикардам, ки сирри ишқ бипӯшам,
Набуд бар сари оташ муяссарам, ки начӯшам.
Ба ҳуш будам аз аввал, ки дил ба кас насупорам,
Шамоиلى ту бидидам, на сабр монду на ҳушам.

1 А — он гаҳ. 2 А — бӯи. 3 А — ни ғазалро надорад.

Ҳикояте зи даҳонат ба гӯши чони¹ ман омад,
 Дигар насихати мардум ҳикоят аст ба гӯшам,
 Магар ту рӯй бипӯшиву фитна бознишонӣ,
 Ки ман қарор надорам, ки дида аз ту бипӯшам.
 Мани рамидадил он беҳ, ки дар самоъ наёям,
 Ки гар ба пой дароям, бадар баранд ба дӯшам.
 Биё, ба сулҳи ман имрӯз² дар канори ман имшаб,
 Ки дида хоб накардаст аз интизори ту дӯшам.
 Маро ба ҳеч бидодиву ман ҳанӯз бар онам,
 Ки аз вучуди ту мӯе ба оламе нафурӯшам.
 Ба захмхӯрда ҳикоят кунам зи дасти³ чароҳат,
 Ки тандуруст маломат кунад, чу ман бихурӯшам.
 Маро мағӯй, ки Саъдӣ, тариқи ишқ раҳо кун,
 Сухан чӣ фоида гуфтан, ки⁴ панд менаниюшам.
 Ба роҳи бодия рафтан беҳ аз нишастани ботил
 В-агар⁵ мурод наёбам, ба қадри вусъ бикӯшам.

* * *

Имрӯз муборак аст фолам,
 Қ-афтод назар бар он ҷамолам.
 Ал-ҳамд худои осмонро,
 Қ-ахтар бадар омад аз ваболам.
 Хоб⁶ аст магар⁷ ки менамояд,
 Ё ишва ҳаме диҳад хаёлам?
 Қ-ин бахт набуд ҳеч рӯзам,
 В-ин гул нашукуфт ҳеч солам.
 Имрӯз бидидам, он чӣ дил хост,
 Дид, он чӣ нахост бадсиголам.

1 А — ҳуши. 2 А — имрӯзу. 3 А — дәрди.

4 А — бошад, чу. 5 А — мурдан. 6 А — Ки гар.

7 А — Хуб. 8 А — назар.

Акнун, ки ту рӯй боз кардӣ,
 Рӯ боз ба хайр кард ҳолам,
 Дигар чӣ таваққӯъ аст аз айём,
 Чун бадри тамои шуд ҳилолам?¹
 Боз ой, к-аз иштиёқи рӯят,
 Бигрифт, зи хештан малолам.
 Озурдаам аз фироқ чандон-к²
 Дил боз намедиҳад висолам.
 В-аз ғояти ташнагӣ, ки бурдам,
 Дар ҳалқ намеравад зулолам.
 Бечора ба сӯят омадам боз,
 Чун чора намонду эҳтимолам.
 Аз ҷаври ту ҳам дари ту гирам
 В-аз дасти ту ҳам бари ту нолам.³
 Чун дӯст мувофиқ аст, Саъдӣ,
 Саҳл аст ҷафои халқи⁴ олам.

* * *

Чашм, ки бар ту мекунам, чашми ҳасуд меканам,
 Шукри худо, ки боз шуд дидан бахти равшанам.
 Ҳаргизам ин гумон набуд бо ту, ки дӯстӣ кунам,
 Боварам ин намешавад бо ту нишаста, к-ин манам.⁵
 Домани хайма барфӣкан, душману дӯст гӯ, бубин,⁶
 Қ-ин ҳама лутф мекунад дӯст ба рағми душманам.
 Олими шаҳр гӯ, маро ваъз магӯ,⁷ ки пашнавам,
 Пирӣ маҳалла гӯ, маро тавба мадеҳ, ки бишканам.
 Гар бизанӣ ба ханҷарам, к-аз пан ӯ дигар марав,
 Наъраи шавқ мезанам, то рамақест дар танам.⁸

¹ А — Ин байтро надорад ² А — чандон-к.

³ А — Ин байтро надорад. ⁴ А — ҳар кӣ.

⁵ А — Ин байтро надорад. ⁶ А — бидон. ⁷ А — панд

мадеҳ. ⁸ А — Ин байтро надорад.

Ин на¹ насихате бувад, к-аз ғами дӯст² тавба кун,
Сахт сняхдилӣ бувад он, ки зи дӯст барканам.
Гар ҳама умр³ бишканам, аҳди ту пас дуруст шуд,
Қ-ин ҳама зикри дӯстӣ лофи дурӯғ мезанам,
Пешам аз ин саломатам буду дилеву донише,
Ишки ту оташе бизад, пок бисӯхт хирманам.
Шаҳре агар ба қасди ман чамъ шаванду муттафиқ,
Бо ҳама теғ баркашам в-аз ту сипар бияфканам.⁴
Чанд фишонӣ остин бар ману рӯзгори ман,
Даст раҳо намекунад, меҳр гирифта доманам.
Гар ба муроди ман равӣ в-ар наравӣ, ту ҳокимӣ,
Ман ба хилофи рон ту гар нафасе занам, занам.
Ин ҳама неш меҳӯрад Саъдиву пеш меравад,
Хун биравад дар ин миён, гар ту туиву ман манам!

* * *

Гар теғ баркашад, ки муҳибон ҳама занам,
Аввал касе, ки лофи муҳаббат занад, манам.
Гӯянд, пой дор, гарат сар дарег нест,
Гӯ, сар қабул кун, ки ба пояш дарафканам.
Имкони дида бастанам аз рӯи дӯст нест,
Авлотар он,⁵ ки гӯши насихат ба по канам.
Овардаанд сӯҳбати хубон, ки оташ аст,
Бар ман ба ними чав, ки бисӯзанд хирманам.
Ман мурғи зиракам,
ки чунонам хуш уфтод
Дар кайди ӯ, ки ёд наёяд нишеманам.
Дардест дар дилам, ки гар аз пеши оби чашм
Баргирам остин, биравад то ба доманам.

1 А — чӣ. 2 А — ишқ. 3 А — аҳд.

4 А — Ду байтро надорад. 5 А — Он бех буд ва.

Гар пирахан бадар кунам аз шахси нотавон,
Бинӣ, ки зери чома хаёл аст ё танам.
Шарт аст эҳтимоли чафоҳон душманон¹,
Чун дил намедиҳад, ки дил аз дӯст барканам,
Илло касе, завқи самоаш бувад чу ман,
Донам, ки наъра аз сари завқе ҳамезанам.
Дарде набударо чӣ тафовут кунад, ки ман
Бечора дард мехӯраму наъра мезанам.²
Бар тахти Чам падида наёяд шаби дароз,³
Ман донам ин ҳадис, ки дар чоҳи Бежанам.
Гӯянд, Саъдиё, дигар⁴ аз ишқ тавба кун,
Мушқил тавонаму натавонам, ки нашканам.

* * *

Он дӯст, ки ман дораму он ёр, ки ман донам,
Ширин даҳане дорад дур аз лабу дандонам.
Бахт ин накунад бо ман, к-он шохи⁵ санавбарро
Биншинаму биншонам, гул бар сараш афшонам?
Эй рӯи дилороят маҷмӯаи зебоӣ,
Маҷмӯъ чӣ ғам дорад аз ман, ки парешонам?
Даръёб, ки нақше монд аз тарҳи вучуди ман,
Чун ёди ту меорам, худ ҳеҷ наменоам.
Бо васл намепечам в-аз ҳаҷр наменолам,
Хукм он чӣ ту фармоӣ, ман бандаи фармонам.⁶
Эй хубтар аз Лайлӣ, бим аст, ки чун Маҷнун
Ишқи ту бигардонад дар кӯҳу биёбонам.

1 А — дӯстон. 2 А — Ин байтро надорад.

3 А — набошад шаби сиёҳ. 4 А — макун. 5 А — шӯх.

6 А — Ду байтро надорад.

Як пушти замин душман гар рӯй ба ман оранд,
Аз рӯи ту безорам, гар рӯй¹ бигардонам.
Дар доми² ту маҳбусам, дар дасти ту мағлубам³
В-аз завқи ту мадхушам, дар васфи ту ҳайронам.
Дасте зи ғамат бар дил, пое зи паят⁴ бар гил,
Бо ин ҳама сабрам ҳаст в-аз⁵ рӯи ту натвонам.
Дар хайма⁶ ҳаме нолам в-ин турфа, ки дар олам,
Ушшоқ намехусбанд аз полаи пинҳонам.
Бинӣ, ки чӣ гарм оташ дар сӯхта мегирад.
Ту гармтарӣ з-оташ, ман сӯхтатар з-онам.⁷
Гӯянд, макун Саъдӣ, чон дар сари ин савдо,
Гар чон бирамад, шояд, ман зинда ба чононам.

* * *

Агар дастам расад рӯзе, ки инсоф аз ту бистонам,
Қазои аҳди мозиро шабе дасте барафшонам.
Чунонат дӯст медорам, ки гар рӯзе фиروق афтад,
Ту сабр аз ман тавонӣ карду ман сабр аз ту натвонам.
Дилам сад бор мегӯяд, ки чашм аз фитна бар ҳам неҳ,
Дигар раҳ дида меафтад бар он болои фаттонам.
Туро дар бӯстон бояд, ки пеши сарв биншинӣ
В-агарна богбон гӯяд, ки дигар сарв паншонам.
Рафиқонам сафар карданд ҳар боре ба ақсое,
Хилофи ман, ки бигрифтаст доман дар муғелонам.
Ба дарьее дарафтодам, ки поёнаш намебинам,
Қасеро панча афкандам, ки дармонаш намедонам.
Фироқам сахт меояд, валекин сабр мебояд,
Ки гар бигрезам аз сахтӣ, рафиқи сустпаймонам.

1 А — пушт. 2 А — коми. 3 А — в-аз дасти туман кӯбам.

4 А — ғамат. 5 А — худ мушкил бе. 6 А — хуфья.

7 А — Ин байтро надорад.

Мапурсам, дӯш чун будӣ, ба торикию танҳой?
Шаби ҳаҷрам чӣ мепурсӣ, ки рӯзи васл ҳайронам.
Шабон оҳиста менолам, магар дардам ниҳон монад,
Ба гӯши ҳар кӣ дар олам расид овози пинҳонам.
Даме бо дӯст дар хилват, беҳ аз сад сол дар ишрат,
Ман озодӣ намехоҳам, ки бо Юсуф ба зиндонам.
Ман он мурғи сухандонам, ки дар хокам равад сурат,
Ҳанӯз овоз меояд ба маънӣ аз гулисонам.¹

* * *

Эй марҳами решу мӯниси чонам,
Чандин ба мафориқат маранҷонам.
Эй роҳати андаруни маҷрӯҳам,
Чамъияти хотири парешонам.
Гӯянд, бидор дасташ аз доман,
То даст бидорад аз гиребонам.
Он кас, ки маро ба боғ, мехонд,
Бе рӯи ту мебарад ба зиндонам.
В-ин² турфа, ки раҳ намебарам пешат
В-аз пеши ту раҳи бадар намедонам.
Як рӯз ба бандагӣ қабулам кун,
Рӯзи дигарам бубин, ки султонам.
Эй гулбуни бӯстони рӯҳонӣ,
Машғул бикардӣ аз гулисонам.
З-он рӯз, ки сарви қоматат дидам
Аз ёд бирафт сарви бӯстонам.
Он³ дурри дураста дар ҳадис омад
В-аз дида бийӯфтод марҷонам.

1 А — Ин ғазалро надорад. 2 А — Ин. 3 А — В-он.

Гӯянд, сабур бош аз ӯ, Саъдӣ,
Бораш¹ бикашам, ки сабр натвонам.
Эй кош, ки чон дар остин будӣ,
То бар сари тори мӯяш афсонам².

* * *

Маро то нукра бошад, мефишонам,
Туро то бўса бошад, меситонам.
В-агар фардо ба зиндон мебарандам,
Ба нақд ин соат андар бўстонам.
Чаҳон бигзор, то бар ман сар ояд,
Ки коми дил ту будӣ аз чаҳонам.
Чӣ доманҳои гул бошад дар ин боғ,
Агар чизе нагӯяд боғбонам.
Намедонистам аз бахти ҳумоюн,
Ки симурғе фитад дар ошъёнам.
Ту ишқ омӯхтӣ дар шаҳр моро,
Биё, то шарҳи он ҳам бар ту хонам.
Суханҳо дорам аз дасти ту дар³ дил,
Валекин дар ҳузурат безабонам.
Бигӯям, то бидонад⁴ душману дӯст,
Ки ман мастию мастурӣ надонам.
Магӯ⁵, Саъдӣ муроди хеш бардошт,
Агар ту сангдил, ман меҳрубонам.
Агар ту сарви симинтан бар онӣ,
Ки аз пешам биронӣ, ман бар онам.
Қи то бошам, хаёлат мепарастам.
В-агар рафтам, саломат мерасонам.

4 А — Нагӯям, то нагӯяд. 5 А — Магар.

1 А — Борат. 2 А — Ин байтро надорад. 3 А — бар.

Мо ҳама чашмем, ту нур, эй санам!
 Чашми бад аз рӯи ту дур, эй санам!
 Рӯй мапӯшон, ки биҳиште бувад,
 Ҳар кӣ бубинад чу ту хур, эй санам!
 Ҳур, хато гуфтам, агар хондамат,¹
 Тарки адаб рафту кусур, эй санам!
 То дигарам хурда нагирӣ, ки ман!
 Ғоибам аз завқи² ҳузур, эй санам!
 Рӯи ту бар пушти замин халкро,
 Муҷибӣ фитн(а) асту футур, эй санам!
 Ин ҳама дилбандию хубӣ туро³
 Мавзеи ноз асту ғурур, эй санам!
 Сарвбуне хоста чун қоматат,
 То¹ нанишинем сабур, эй санам!
 Ин ҳама тӯфон ба сарам меравад
 Аз чигаре ҳамчу танӯр, эй санам!⁵
 Саъдӣ аз ин чашмаи ҳайвон, ки хӯрд,
 Сер нагардад ба мурур, эй санам!

Зи дастам барнамехезад, ки як дам бе ту биншинам,
 Ба чуз рӯят намехоҳам, ки рӯи ҳеҷ кас бинам.
 Ман аввал рӯз дониستم, ки бо Ширин дарафтодам,
 Ки чун Фарҳод бояд шуст даст аз чони ширинам.
 Туро ман дӯст медорам хилофи ҳар кӣ дар олам,
 Агар таън аст бар ақлам в-агар рахнаст дар динам.
 В-агар⁶ шамшер баргирӣ, сипар пешат бияндозам,
 Ки бе шамшер худ куштӣ ба соидхон симинам,

1 А — хонадат. 2 А — завқу. 3 А — ки туст. 4 А — Мо.
 5 А — Ин байтро надорад. 6 А — Агар.

Баро, эй субҳи муштоқон, агар наздикӣ рӯз омад,
Ки бигирифт ин шаби ялдо малол аз моҳу Парвинам¹.
Зи² аввал ҳастӣ овардам, қафои нестӣ³ хурдам,
Кунун уммеда бахшоиш ҳаме дорам, ки мискинам.
Диле чун шамъ мебояд, ки бар чонам бубахшояд,
Ки чуз вай кас намебинам, ки месӯзад ба болинам.
Ту ҳамчун⁴ гул зи хандидан лабат⁵ бо ҳам намеояд,
Раво дорӣ, ки ман булбул чу бӯтемор биншинам.
Рақиб ангушт мехояд, ки Саъдӣ, чашм бар ҳам неҳ!
Матарс, эй боғбон, аз гул, ки мебинам, намечинам!

* * *

Ман аз ту сабр надорам, ки бе ту биншинам,
Касе дигар натавонам, ки бар ту бигзинам.
Бипурс холи ман ,охир, чу бигзарӣ рӯзе,
Ки чун ҳамегузарад рӯзгори мискинам?
Ман аҳли дӯзахам, ар бе ту зинда хоҳам шуд,
Ки дар биҳишт наёрад худой ғамгинам.
Надонамат, ки чӣ гӯям, ту ҳар ду чашми манӣ,
Ки бе вучуди шарифат чаҳон намебинам.
Чу рӯи дӯст набинӣ, чаҳон надидан беҳ,
Шаби фироқ манеҳ шамъ пеши болинам.
Зарурат аст, ки аҳли вафо ба сар барамат
В-агар чафо ба сар ояд ҳазор чандинам.
На хованам, ки бинолам ба кӯфтан аз ёр,
Чу дег бар сари оташ нишон, ки биншинам.
Бигард, бар сарам, эй осӣён даври замон,
Ба ҳар чафо,⁶ ки тавонӣ, ки санги зеринам.

1 А — Ин байтро надорад. 2 А — Аз, 3 А — тарбият.
4 А — Туро чун. 5 А — даҳан. 6 А — ситам.

Чу булбул омададат, то чу гул сано гӯям,
Чу лола лол бикардӣ забони таҳсинам.
Маро паланг ба сарпанча, эй нигор, накушт,
Ту мекушӣ ба сари панҷаи нигоринам.
Чу нофи оху хунам бисӯхт дар дили танг,
Бирафт дар ҳама офоқ бӯи мушкинам.
Хунар биёру забонаварӣ макун, Саъдӣ,
Чи ҳочат аст, бигӯяд шакар, ки ширинам?

* * *

Ма аз ин чо ба маломат наравам,
Ки ман ин чо ба умеде гаравам.
Гар ба ақлам сухане мегӯянд,
Бими он аст, ки девона шавам.
Гӯшу дил рафта ба овози самоъ,
Натавонам, ки насиҳат шунавам.
Ҳама, гӯ, бод бибар хирмани умр,
Дар чаҳон бе ту наярзад ду чавам.
Дӯстон айбу маломат макунед,
Қ-он чӣ худ кошта бошам, даравам.
Мани бечораи гардан ба каманд
Чӣ кунам, гар ба рикобаш наравам.
Саъдиё, гуфт, ба хобам бинӣ,
Бевафо ёрам, агар меғанавам.¹

* * *

На аз Чинам ҳикоят кун, на аз Рум,
Ки ман дил бо яке дорам дар ин бӯ

¹ А — Ин ғазалро надорад.

Хар он соат, ки бо ёди ман ояд,
Фаромӯшам шавад мавҷуду маъдум¹.
Зи дунё бахши² мо ғам хӯрдан омад,
Нашояд хӯрдан илло ризки мақсум.
Рутаб ширину даст аз нахл кӯтоҳ,
Зулол андар миёну ташна маҳрум.
Аз он шоҳид, ки дар андешаи мост,
Надонам, зоҳиде дар шаҳр маъсум.
Ба рӯи ӯ намонад ҳеч манзур,
Ба бӯи ӯ намонад ҳеч машмум.
На бе ӯ айш мехоҳам, на бо ӯ,
Ки ӯ дар силки ман ҳайф аст манзум.
Рафиқон чашми зоҳирбин бидӯзед,
Ки моро дар миён сиррест мактум.
Ҳама олам гар ин сурат бубинанд,
Қас ин маънӣ нахоҳад кард мафхум.
Чунон сӯзам, ки ҳомонам набиинанд,
Надонад тандуруст аҳволи мағмум.³
Маро гар дил дихӣ в-ар қон ситонӣ,
Ибодат лозим асту банда малзум.
Нашояд бурд, Саъдӣ, қон аз ин қор,
Мусофир ташнаву чуллоб масмум.
Чу оҳан тоби оташ мебиёрад.
Ҳама⁴ бояд, ки пешонӣ кунад мум.

* * *

Ба ту машғулу бо ту ҳамроҳам
В-аз ту бахшоиши ту мехоҳам.

¹ А — Ин байтро надорад. ² А — қисми.
³ А — Ин байтро надорад. ⁴ А — Чаро.

Хама бегонагон чунин¹ донанд,
Ки манат ошнои даргоҳам.
Тарсам, эй меваи дарахти баланд,²
Ки наёӣ ба дасти кӯтоҳам.
То маро аз ту огахӣ доданд,
Ба вучудат, гар аз худ огоҳам.
Хама дархурди рою кимати хеш
Аз ту хоҳанду ман туро хоҳам³
Булбули бӯстои хусни туам,
Чун наяфтад сухан дар афвоҳам?
Мекашандам, ки тарки ишқ бигӯ,
Мезанандам, ки байдақи шоҳам.
В-ар⁴ ба сад пораам кунӣ з-ин ранг
Бех нагардам, ки сабғатуллоҳам.
Саъдиё, дар⁵ кафои дӯст марав,
Чӣ кунам, мебарад ба икроҳам.
Майл аз ин чоғиб ихтиёри нест,
Қаҳраборо бигӯ, ки ман қоҳам.

* * *

Боди гулбӯи сахар хуш мевазад, хез, эй надим,
Баски хоҳад рафт бар болои хоки мо насим.
Эй, ки дар дунё нарафтӣ бар сирот-ул-мустақим,
Дар киёмат бар сиротат чоғи ташвиш асту бим.
Қалби зарандуд⁷ настонанд дар бозори ҳашр,
Холисе бояд, ки берун ояд аз оташ⁸ салим.

¹ А — чунон. ² А — латиф. ³ А — Ин байтро надорад.

⁴ А — Гар. ⁵ А — бар. ⁶ А — сироти мустақим.

⁷ А — рӯяндуда. ⁸ А — аз оташ бурун ояд.

Айбат аз бегона пӯшид (а) асту мебинад басир,
Феълат аз ҳамсоя пинҳон асту медонад алим.
Нафс парвардан хилофи рои донишманд буд,¹
Тифл хурмо дӯст дорад, сабр фармояд ҳақим.
Роҳи навмедӣ гирифтам, раҳматам дил медиҳад,
К-эи гунаҳгорон, ханӯз уммеди афв аст аз карим!
Гар бисӯзонӣ, худовандо, қазон феъли мост
В-ар бубахши раҳматат ом асту эҳсонат қадим.
Гарчи шайтони рачим аз роҳи инсофам бибурд,
Ҳамчунон уммед медорам ба раҳмони раҳим.²
Он кӣ қон бахшиду рӯзи доду чандин лутф кард,
Ҳам бубахшояд чу муште устухон бошам рамим.
Некмардонро қазон некмардӣ воциб аст,
Ман тамаъ дорам, ки бар нодон бубахшояд ҳақим.
Саъдиё, бисъёр гуфтан умр зоеъ кардан аст,
Вақти узр овардан аст. астағфуруллоҳи азим.

* * *

Мо умед аз тоату чашм аз савоб афкандаем,
Соия симурғи ҳиммат бар хароб афкандаем.
Гар ба тӯфон месупорад, ё ба соҳил мебарад,
Дил ба даръёву сипар бар рӯи об афкандаем.
Мӯхтасиб гар фосиконро наҳии мункар мекунад,
Гӯ, биё, к-аз рӯи мастурӣ³ никоб афкандаем.
Ориф андар чарху сӯфӣ дар самоъ овардаем,
Шоҳид андар рақсу афъюн дар шароб афкандаем.
Ҳеч кас бе⁴ домане тар нест, лекин пешни халқ
Бозмепӯшанду⁵ мо бар офтоб афкандаем.

1 А — ҳар оқил бувад. 2 А — Ду байтро надорад.
3 А — номаҳрам. 4 А — қасро. 5 А — Соя мепошанду.

Саъдиё, парҳезгорон худпарастӣ¹ мекунанд,
Мо духул дар гардану ҳар дар чулоб афкандаем.
Рустаме бояд, ки пешонӣ кунад бо деви нафс,
Гар бар ӯ голиб шавем, Афросиёб афкандаем.

* * *

Соқиё, май дех, ки мо дурдикаши майхонаем,
Бо харобот ошноем, аз хирад бегонаем.
Хештан сӯзему хон² бар сар ниҳода шамъвор
Ҳар кучо дар маҷлисе шамъест, мо парвонаем.
Аҳли донишро дар ин гуфтор бо мо кор нест,
Оқилонро қай зиён дорад, ки мо девонаем.
Гарчи кавмеро салоҳу некномӣ зоҳир аст,
Мо ба қаллошию риндӣ дар ҷаҳон афсонаем.
Андар ин роҳ, ар бидонӣ,³ ҳар ду бар як чодаем
В-андар ин кӯй, ар бубинӣ, ҳар ду аз як хопаем.
Халқ мегӯянд, ҷоҳу фазл дар фарзонагист,
Гӯ, мабош инҳо, ки мо риндони нофарзонаем.⁴
Айби туст, ар ҷашми гавҳарбин надорӣ в-арна мо
Ҳар як андар баҳри маънӣ гавҳари якдонаем.⁵
Аз биёбони адам дӣ омада, фардо шуда,
Камтар аз айше як имшаб, к-андар ин кошопаем.
Саъдиё, гар бодаи софет бояд, боз гӯ:⁶
Соқиё, май дех, ки мо дурдикаши майхонаем.

* * *

Мо дари хилват ба рӯи халқ бубастем,
Аз ҷама бозомадему бо ту нишастем.
Ҳар ҷӣ на пайванди ёр буд, буридем
В-он ҷӣ на паймони дӯст буд, шикастем,

1 А — майпарастӣ. 2 А — чон. 3 А — бунинӣ.

4 А — пирони бофарзонаем. 5 А — дурдонаем.

6 А — бозгӯй.

Мардуми хушъёр аз ин муомила дуранд,
Шояд, агар айби мо кунанд, ки мастем.
Молики худро ҳамеша ғусса гудозад,
Мулки парипайкаре шудему бирастем.¹
Шокири неъмат ба ҳар тариқ, ки будем,
Дони давлат ба ҳар мақом, ки ҳастем.
Дар ҳама чашме азизу назди ту хорем,
Дар ҳама олам баланду пеши ту пастем.
Эй бути соҳибдилон, мушоҳида бинмой,
То ту бубинему хештан напарастем,
Дида ниғаҳ доштем, то наравад дил,
Бо ҳама айёри аз каманд начастем,
То ту иҷозат диҳӣ, ки дар қадамам рез,
Чони гиромӣ ниҳода бар кафи дастем².
Дӯстӣ он аст, Саъдиё, ки бимонад
Аҳду вафо ҳам бар ин қарор, ки бастем.

* * *

Эй сарвболон сикӣ, мо низ ҳам бад нестем,
В-аз ҳар, ки дар олам, беҳӣ, мо низ ҳам бад нестем.
Гуфтӣ, ба ранги ман гуле ҳаргиз набинад булбуле,
Оре, накӯ гуфтӣ, вале мо низ ҳам бад нестем.
То чанд гӯӣ, мову бас, кӯтах кун, эй раънову бас,
На худ туй зебову бас, мо низ ҳам бад нестем.
Эй шохиди ҳар маҷлисе в-ороми чони ҳар касе,
Гар дӯстон дорӣ басе, мо низ ҳам бад нестем.
Гуфтӣ, ки чун ман дар замӣ дигар набошад одамӣ,
Эй қону лутфу мардумӣ, мо низ ҳам бад нестем.
Гар гулшани хушбӯ туй в-ар булбули хушгӯ, туй
В-ар дар ҷаҳон некӯ туй, мо низ ҳам бад нестем.
Гӯӣ, чӣ шуд, к-он сарвбун бо мо намегӯяд сухун,
Гӯ, бевафой бармакун, мо низ ҳам бад нестем.

1 А — Ин байтро надорад. 2 А — Ин байтро надорад.

Гар ту ба хусн афсонай, ё гавҳари якдонай,
Аз мо чаро бегонай, мо низ ҳам бад нестем.
Эй дар дили мо доғи ту, то кай фиребу лоғи ту?
Гар беҳ бувад дар боғи ту, мо низ ҳам бад нестем.
Боре гурур аз сар бинеҳ в-инсофи дарди ман бидеҳ,-
Эй боғи шафтолою бнх, мо низ ҳам бад нестем.
Гуфтам, ту моро дидаӣ в-аз ҳоли мо пурсидаӣ,
Пас, чун зи мо ранчидаӣ? Мо низ ҳам бад нестем.
Гуфтӣ, беҳ аз ман дар Чигил сурат набандад обу гил..
Эй суstmехри сахтдил, мо низ ҳам бад нестем.
Саъдӣ, гар он зебо қарин бигзид бар мо ҳамнишин,
Гавҳар, ки хоҳӣ баргузин, мо низ ҳам бад нестем.¹

* * *

Хурмо натавон хӯрд аз ин хор, ки киштем,
Дебо натавон кард аз ин пашм, ки риштем,
Бар лавҳи маосӣ хати узре накашидем,
Палхуи кабоир ҳасаноте нанавиштем.
Мо куштаи нафасем, бас оваҳ, ки барояд²
Аз мо ба қиёмат,³ ки чаро нафс накуштем?
Афсӯс бар ин умри гаронмоя, ки бигзашт,
Мо аз сари таксиру хато дарнагузаштем.
Дуньё, ки дар ӯ марди худо гил насриштаст,
Номард, ки моем чаро дил бисриштем.
Эшон чу малах дар паси зонуи риёзат,
Мо мӯри миёнбаста давон бар дару даштем.⁴
Пирию чавонӣ пай ҳам чун шабу рӯзанд,⁵
Мо шаб шуду рӯз омаду бедор нагаштем.

1 А — Ин ғазалро надорад.

2 А — нафсему чи фаръёд, ки ногаҳ.

3 А — Фаръёд барояд. 4 А — ду байтро надорад.

5 А — Чу шабу рӯз баромад.

Вомондагӣ андар паси девори табиат
Хайф аст, дарего, ки дари сулҳ бихиштем.
Чун мурғ дар ин кунгура то кай битавон хонд,
Як рӯз ниғаҳ кун, ки бар ин кунгура хиштем¹
Моро ачаб аз² пушту паноҳат³ бувад он рӯз,
Қ-имрӯз касеро на паноҳему на пуштем.
Гар хоча шафоат накунад рӯзи қиёмат,
Шояд, ки зи машшота наранҷем, ки зиштем.
Бошад, ки иноят бирасад в-арна мапиндор,
Бо ин амали дӯзахиён, к-аҳли⁴ бихиштем?
Саъдӣ, магар аз хирмани икболи бузургон
Як хӯша бубахшанд, ки мо тухм накиштем.

* * *

Алминнату лиллаҳ, ки намурдему бидидем
Девори азизону ба хидмат бирасидем.
Дар рафтани бозомадани рояти мансур,
Бас фотиҳа хондему ба ихлос дамидем.
То бори дигар дамдамаи⁵ кӯси башорат
В-овои⁶ дарои шутурон боғ шунидем,
Чун моҳи шаби чордах аз шавк⁷ баромад
Рӯе, ки дар он моҳи чу нав металабидем.
Шукри шакари офият аз коми ҳаловат
Имрӯз бигуфтем, ки ҳанзал бичашидем.
Дар сояи айвони саломат нанишастем,
То кӯху биёбони машаққат набуридем.

1 А — ду байтро надорад. 2 А — ар. 3 А — панохе.
4 А — аҳли. 5 А — замзамаи. 6 А — В-овози.
7 А — Шарк.

Вақт аст ба дандон лаби мақсуд газидан,
Он¹ шуд, ки ба ҳасрат² сари ангушт газидем.
Дасти фалак он рӯз чунон оташи тафриқ
Дар хирмани мо зад, ки чу гандум битапидем.
Алминнату лиллаҳ, ки ҳавои хуши Наврӯз
Бозомаду аз чавр зимистон бираҳидем.
Душман, ки намехост чуни рӯзи башорат,
Ҳамчун духулаш пӯст ба чавгон бидаридем.
Саъдӣ адаб он аст, ки дар ҳазрати хуршед
Гӯем³, ки мо худ шаби торик надидем.

* * *

Умрҳо дар паи мақсуд ба чон гардидем,
Дӯст дар хонаву мо гирди ҷаҳон гардидем.
Худ саропардаи қадраш зи макон берун буд,
Он кӣ мо дар талабаш ҷумла⁴ макон гардидем.
Ҳамчу булбул ҳама шаб наъразанон, то хуршед:
Рӯй бинмуд чу хаффош ниҳон гардидем.
Гуфта буданд ба хубон, ки набояд нигарист,
Дил бибурданду зарурат нигарон гардидем.⁵
Сифати⁶ Юсуф нолида баён⁷ мекарданд,
Ба миён омаду бо ному пишон⁸ гардидем.
Рафта⁹ будем ба хилват, ки дигар май нахӯрем,
Сокиё, бода бидех, к-аз сари он гардидем.
То¹⁰ ҳама шаҳр биёянду бубинанд, ки мо
Пир будему дигарбора чавон гардидем.

1 А — Қ-он. 2 А — дандон. 3 А — Гӯянд. 4 А — кавну.
5 А — Ин байтро надорад. 6 А — Сурати. 7 А — сифат.
8 А — ақлу забон. 9 А — Гуфта. 10 А — Гӯ.

Саъдиё, лашкари хубон ба шикори дили мо
Гӯ, маёед, ки мо сайди фалон гардидем.

* * *

Худованде чунин бахшанда¹ дорем,
Ки бо чапдин гунаҳ уммедворем.
Кӣ бикшояд даре, к-эзид бубандад,
Бнё, бо²; ҳам дар³ ин даргаҳ бинолем.
Худоё, гар бихонӣ в-ар бироиӣ,
Ҷуз инъомат дари⁴ дигар надорем.
Сар афрозем, агар бар банда бахшӣ
В-агарна аз гунаҳ сар барнаёрем⁵
Зи муште хок моро офаридӣ,
Чӣ гуна шукри ин неъмат гузорем?
Ту бахшидӣ равону ақлу имон,
В-агарна мо ҳамон мушти⁷ ғуборем.
Ту бо мо рӯзу шаб дар хилвату мо
Шабу рӯзе ба ғафлат мегузорем.
Нагуфтам,⁸ хидмат овардему тоат,
Ки аз тақсири хидмат шармсорем.
Мабод он рӯз, дар⁹ даргоҳи лутфат
Ба дасти ноумедӣ сар бихорем.
Худовандо, ба лутфат бо салоҳ ор,
Ки мискину парешонрӯзгорем.
Зи дарвешони кӯй ангор моро,
Ки¹⁰ аз хосони ҳазрат бар канорем.

1 А — чӣ бахшоянда. 2 А — то. 3 А — бар.
4 А — бизорем. 5 А — даре. 6 А — барнадорем.
7 А — муште. 8 А — нагуям. 9 А — к-аз. 10 А — Гар.

Надонам, диданаширо худ сифат чист,
Ќуз инро, к-аз самоаш беқарорем.
Шаробе дар азал ӯ дод моро,
Ҳанӯз аз тоби он май дар хуморем.
Ќу ақл андар намегунҷад, ту¹ Саъдӣ,
Биё, то сар ба шайдоӣ барорем.

* * *

Бигзор, то муқобили рӯи ту бигзарем,
Дуздида дар шамоли хуби ту бингарем.
Шавқ аст дар ҷудоию ҷавр аст дар назар,
Ҳам ҷавр беҳ, ки тоқати ҷавраш² наёварем.
Рӯй ар ба рӯи мо нақунӣ, ҳукм аз они туст,
Боз о, ки рӯй дар қадамонат бигустурем.
Моро сарест бо ту, ки гар халқи рӯзгор
Душман шаванду³ сар биравад, мо бар он сарем.
Гуфтӣ, зи хок бештаранд аҳли нишқи ман,
Аз хок бештар на, ки аз хок камтарем.
Мо бо туему бо ту наем, ин-т булаҷаб,⁴
Дар ҳалқаем бо туву чун ҳалқа бар дарем.
На бӯи меҳр мешунавем аз ту, эй аҷаб,
На рӯи он, ки меҳри дигар кас бипарварем.
Аз душманон баранд шикоят ба дӯстон,
Чун дӯст душман аст, шикоят кучо барем?
Мо худ намеравем давон аз қафои кас
Он мебарад,⁵ ки мо ба каманди вай андарем.
Саъдӣ, ту кистӣ, ки дар ин⁶ ҳалқаи каманд
Чандон фитодаанд, ки мо сайди лоғарем.

¹ А — намегунҷид. ² А — шавқат. ³ А — Ҳасмӣ кунанду-
⁴ А — ин ҷӣ ҳолат аст. ⁵ А — меравад. ⁶ А — аз он.

* * *

Бархез, то ба аҳди амонат вафо кунем,
Тақсирҳон рафта ба хидмат қазо кунем.
Бе мағз буд сар, ки ниҳодем пеши халқ,
Дигар фурутанӣ ба дарн кибриё кунем.
Дорулфано киروي мараммат намекунад,
Биштоб, то иморати дорулбақо кунем.
Дорушиифои тавба набастаст дар ҳанӯз,
То дарди маъсият ба тадорук даво кунем.
Рӯ аз худо ба ҳар чӣ кунӣ, ширки холис аст,
Тавҳиди маҳз, к-аз¹ ҳама рӯ дар худо кунем.
Пироҳани хилоф ба дасти мурочиат
Якто кунему пушти ибодат дуто кунем.
Чанд ояд ин хаёлу равад дар сарои дил,
То кай мақоми дӯст ба душман раҳо кунем?
Чун бартарин мақоми малак дунн қадри мост,²
Чандин ба дасти дев забунӣ чаро кунем?
Сими дағал хичолату бадномӣ оварад,
Хез, эй ҳаким, то талаби кимнё кунем.
Бастан қабо ба хидмати солору шаҳриёр
Уммедвортар, ки гунаҳ дар або кунем.³
Саъдӣ гадо бихоҳаду мунъим ба зар харад,
Моро вучуд⁴ нест, биё, то дуо кунем.
Ё раб, ту даст гир, ки олову мағфират
Дархурди тусту дархурн мо. ҳар чӣ мо кунем.

* * *

Бархез, то тариқи такаллуф раҳо кунем,
Дуккони маърифат ба ду ҷав шурбаҳо кунем.

¹ А — агар. ² А — малонк бар осмон.
³ А — байтро надорад. ⁴ А — вучӯх.

Гар дигар он нигори қабопӯш бигзарад,
Мо низ чомаҳон тасаввуф қабо кунем.
Ҳафтод зиллат аз назари халқ дар ҳичоб,
Беҳтар зи тоате, ки ба рӯю риё кунем.
Он, к-ӯ ба ғайри собиқа чандин навохт кард,
Мумкин бувад, ки афв кунад, гар хато кунем.
Саъдӣ, вафо намекунад айёми суستمехр,
Ин панҷ рӯзи умр, биё, то вафо кунем.¹

* * *

Аҳд кардем, ки бе дӯст ба сахро наравем,
Бе тамошоғоҳи рӯяш ба тамошо наравем.
Бӯстон хонаи айш асту чаман кӯи нишот,
То муҳайё набувад² айш, муҳанно наравем.
Дигарон бо ҳама кас даст дар оғӯш кунанд,
Мо, ки бар суфраи хосем, ба яғмо наравем.
Натавон рафт магар дар назари ёри азиз
В-ар таҳаммул накунад заҳмати мо, то наравем.
Гар ба хорӣ зи дари хеш биронад моро
Ба умедаш бинишине му ба дарҳо наравем.
Гар ба шамшер аҳибо тани мо пора кунанд,
Ба тазаллум ба дари хонаи аъдо наравем.
Пой, гӯ, бар сару бар дидан мо неҳ чу бисот,
Ки агар нақши бисотат³ биравад, мо наравем.
Ба дуруштию⁴ чафо рӯй магардон аз мо,
Қи ба қуштан биравем аз назарат ё наравем.
Саъдиё, шарти вафодории Лайлӣ он аст,
Ки агар Мачнун гӯянд, ба савдо наравем.

¹ А — Ин ғазалро надорад. ² А — нашавад. ³ А — бисоташ.

⁴ А — Гӯ, ба тундию.

Ё раб, он рӯй аст ё барги суман?
 Ё раб, он қад аст ё сарви чаман?
 Бар суман кас дид чаъди мушқбор?
 Дар чаман кас дид сарви симтан?
 Ақл чун парвона гардиду наёфт
 Чун ту шамъе дар ҳазорон анчуман.
 Сахт муштоқем, паймоне бикун,
 Сахт маҷрӯҳем, пайконе бикан.
 Ваҳ, кадомат з-ин ҳама ширинтар аст:
 Ханда ё рафтор ё лаб ё сухан?
 Гар сари мо хоҳӣ, инак, чону сар
 В-ар сари мо дорӣ, инак, молу тан,
 Гар навозӣ в-ар кушӣ, фармон турост,
 Бандаем, инак, сару теғу кафан.
 Саъка мехоҳӣ, хичобе даргузор,
 Фитна мечӯӣ ниқобе барфикан.
 Ман киям, к-он чо, ки кӯи ишки туст,
 Дарнамегунчад ҳадиси мову ман.
 Эӣ зи васлат хонаҳо дорушшифо
 В-эӣ зи ҳаҷрат байтҳо байтулҳазан,
 Вақти он омад, ки хоки мурдаро
 Бод резад оби ҳайвон дар даҳан.
 Пора гардонад Зулайҳои сабо
 Субҳдам бар Юсуфи гул пираҳан.
 Нутфан шабнам дар архоми замин
 Шоҳиди гул гашту тифли ёсуман.
 Бӯи райҳон аст ё бӯи биҳишт?
 Хоки Шероз аст ё боди Хутан?
 Баргузар, то хира гардад сарвбун,
 Дарнигар, то тира гардад настаран.
 Боргоҳи зоҳидон дарҳам навард,
 Қоргоҳи сӯфиён бар ҳам шикан.

Шоҳидон чустанд, соқӣ, гӯ, биёр,
Ошиқон мастанд, мутриб, гӯ, бизан.
Шӯъбан халқам чу сӯфӣ дар куниш(т),
Шӯхраи шаҳрам чу ғозӣ бар расан.
Тарбиятро ҳулла, гӯ, дар мо мапӯш,
Офиятро парда, гӯ, бар мо матан.
Чарх бо сад чашм чун рӯи ту дид,
Сад забон мехост, то гӯяд ҳасан.
Носазо хоҳам шунд аз хосу ом,
Сарзаниш хоҳам кашид аз марду зан.
Саъдиё, гар ошиқӣ, пое бикӯб,
Ошиқо, гар муфлисӣ, дасте бизан.¹

* * *

Дар васф наёяд, ки чӣ ширин даҳан аст он,
Ин аст, ки дур аз лабу дандони ман аст он.
Ораз натавон гуфт, ки даври қамар аст ин,
Боло натавон хонд, ки сарви чаман аст он.
Дар сарв расидаст, валекин ба ҳақиқат
Аз сарв гузаштаст, ки симинбадан аст он.
Ҳаргиз набувад ҳисм бадин ҳусну латофат,
Гӯӣ, ҳама рӯх аст, ки дар пираҳан аст он.
Хол аст² бар он сафҳаи симини баногӯш,
Ё нуқтае аз ғолия бар ёсуман аст он?
Филҷумла, қиёмат туй имрӯз дар офок,
Дар чашми ту пайдост, ки боби фатан аст он.
Гуфтам, ки дил аз чанбари зулфат бираҳонам,
Тарсам, натавонам, ки шикан бар шикан аст он.
Ҳар кас, ки ба қон орзуи васли ту дорад,³
Душвор барояд, ки муҳаққар саман аст он.

1 А — Ин ғазалро надорад. 2 А — холест. 3 А — хоҳад.

Марде, ки зи шамшери чафо рӯй битобад,
Дар кӯи вафо мард махонаш, ки зан аст он.
Гар хастади́ле наъра занад бар сари кӯе,
Айбаш натавон гуфт, ки бехештан аст он.
Наздикӣ ман он аст ки ҳар ҷурму хатое,
К-аз сохиби вачҳи Ҳасан ояд, ҳасан аст он.¹
Саъдӣ сари савдон ту дорад, на сари хеш,
Ҳар чома, ки айёр бипӯшад, кафан аст он.

* * *

Эй кӯдаки хубрӯи хайрон,
Дар васфи шамоилат суҳандон.
Сабр аз ҳама чизу ҳар кӣ олам
Қардему сабурӣ аз ту натвон.
Дидӣ, ки вафо ба сар набурдӣ,
Эй сахткамони сустпаймон!
Поёни фироқ нопадидор
В-уммед намерасад² ба поён.
Ҳаргиз нашундаам, ки кардаст
Сарв, он чӣ ту мекунӣ ба ҷавлон.
Бовар кӣ кунад, ки одамиро
Хуршед барояд аз гиребон.
Бемори фироқ беҳ набошад,
То бӯ накунад биҳи занахдон.
В-ин гӯи саодат асту давлат
То бо кӣ дарафканӣ ба майдон.³
Тарсам, ки ба оқибат бимонад
Дар чашми Сикандар оби хайвон.

1 А — Баъди ин байт ду байти зерин омадааст:

Сози дилӣ мурге, ки зи гулзори ҷунун нест,
Булбул натавон гуфт, ки зоғу заған аст он.
Гӯянд, ки мумкин набувад ёфтани дӯст,
Гум кардани худ дар талабаш, ёфтан аст он.

2 А — намеравад. 3 А — Ҷор байтро надорад.

Дил буду ба дасти дилбар афтод,
Чон асту фидои рӯи чонон.
Оқил накунад шикоят аз дард,
Модом ки ҳаст умеди дармон.
Бе мор ба сар намеравад ганҷ,
Бе хор намедиҳад¹ гулистон.
Гар дар назарат бисӯхт, Саъдӣ,
Махро чӣ ғам аз ҳалоки каттон.
Парвона бикӯшт хештанро,
Бар шамъ чӣ лозим аст товон.

* * *

Бархез, ки меравад зимистон,
Бикшой дари сарои бӯстон.
Норанҷу бунафша бар табак неҳ,
Манқал бигузур дар шабистон.
В-ин парда бигӯй, то ба якбор
Заҳмат бубарад зи пеши айвон.
Бархез, ки боди субҳи наврӯз
Дар боғча мекунад гулафшон.
Хомӯшии булбулони мушток
Дар мавсими гул надорад имкон.
Овози духул ниҳон намонад
Дар зери гилеми ишқ пинҳон.
Бӯи гули бомдоди наврӯз
В-овози хуши ҳазордастон.
Бас чома фуруҳтасту дастор,
Бас хона, ки сӯхтасту дуккон.
Моро сари дӯст бар канор аст,
Онак, сари душманону сандон.
Чашме, ки ба дӯст баркунад дӯст,
Барҳам наниҳад зи тирборон.

¹ А — памедамад.

Саъдӣ, чу ба мева мерасад даст,
Саҳл аст чафои бӯстонбон.

* * *

Хушову хуррамо вақти ҳабибон
Ба бӯи субху бонги андалебон.
Хуш он соат, нишинад дӯст бо дӯст,
Ки сокин гардад ошӯби рақибон.
Ду таи ду¹ чомаи чун писта дар пӯст,
Бароварда ду сар аз як гиребон.
Сазои душманон ин бас, ки бинанд.
Ҳабибон рӯй дар рӯи ҳабибон.²
Насиб аз умри дунъё нақди вақт³ аст,
Мабош, эй хушманд аз бенасибон.
Чу донӣ, к-аз ту чӯпонӣ наёяд,
Раҳо кун гӯсфандонро ба зайбон.
Ман ин риндону мастон дӯст дорам
Хилофи порсоёну хатибон.⁴
Биҳил, то дар ҳақи ман он чӣ хоҳанд,
Бигӯянд ошноёну ғарибон.
Лаби ширинлабонро⁵ хислате ҳаст,
Ки ғорат мекунад ҳуши⁶ лабибон.
Нишастам бо чавонмардони авбош,
Бишустам, ҳар чӣ хонад⁷ бар адибон.
Кӣ медонад давои дарди Саъдӣ,
Ки ранчуранд аз ин иллат табибон.

* * *

Чӣ хуш аст бӯи ишк аз нафаси ниёзмандон,
Дил аз интизор хуниш,
даҳан аз умед хандон.

1 А — дар. 2 А — ин байтро надорад. 3 А — вақти нақд.
4 А — муридон. 5 А — ширинзабонро. 6 А — лубби.
7 А — хондам.

Магар он кӣ ҳар ду чашмаш ҳама умр¹ баста бошад,
 Ба вараъ халос ёбад зи фиреби чашмбандон.
 Назаре мубоҳ² карданду ҳазор хун муаттал,
 Дили орифон бибурданду қарори ҳушмандон.
 Сари кӯи моҳруён ҳамарӯза фитна бошад
 Зи муарбидону мастон ва муоширону риндон.
 Агар аз каманди ишқат биравам, кучо гурезам?
 Ки халос бе ту банд асту ҳаёт бе ту зиндон.
 Агарам наменсандӣ, мадеҳам ба дасти душман,
 Ки ман аз ту барнагардам зи чафои нописандоҷ³
 Нафасе биёву биншин, сухане бигӯю бишнава,
 Ки қиёмат аст чандон⁴ сухан аз даҳони хандон.
 Агар ин шакар бубинанд муҳаддисони ширин,
 Ҳама дастҳо бихоянд чу найшакар ба дандон.
 Ҳама шоҳидони олам ба ту ошиқанд, Саъдӣ,
 Ки миёни гурғ сулҳ асту миёни гӯсфандон.

* * *

Бигзор, то бигирьём⁵ чун абр дар бахорон,
 Қ-а санг гирья хезад,⁶ рӯзи видон ёрон.
 Ҳар к-ӯ шароби фурқат рӯзе чашида бошад,
 Донад, ки саҳт бошад қатъи умедворон.
 Бо сорбон бигӯед аҳволи оби чашмам,
 То бар шутур бубандад⁷ маҳмил ба рӯзи борон.
 Бигзоштанд моро дар дида оби ҳасрат,
 Гирьён чу дар қиёмат чашми гуноҳкорон⁸.
 Эӣ субҳи шабнишинон, чонам ба тоқат омад,
 Азбаски дер мондӣ чун шомӣ рӯзадорон.

¹ А — ки бошад, ҳама рӯз. ² А — халол.

³ А — Ин байтро надорад. ⁴ А — чандин.

⁵ А — бигирьям. ⁶ А — ояд. ⁷ А — набандад.

⁸ А — Ин байтро надорад.

Чанде ки баршумурдам аз моҷарои ишқат,¹
Андӯҳи дил нагуфтам илло як аз ҳазорон.
Саъдӣ, ба рӯзгорон меҳре нишаста бар² дил,
Берун наметавон кард илло ба рӯзгорон.
Чандат кунам ҳикоят, шарҳ ин қадар кифоят,
Боқӣ, наметавон гуфт илло ба ғамгусорон.

* * *

Ду чашми масти майгунат бибурд ороми хушъерон,
Ду хоболуда бирбуданд ақл аз дасти бедорон.
Насиҳатгӯйро аз ман бигӯ,³ эй хоҷа, дам даркаш,
Чу⁴ сел аз сар гузашт онро, чӣ⁵ метарсонӣ аз борон,
Гар он соқӣ, ки мастонрост, хушъерон бидидандӣ,
Зи тавба тавба кардандӣ чу ман бар дасти хамморон.
Гарам бо солеҳон бе дӯст фардо дар бихишт оранд,
Ҳамон беҳтар, ки дар дӯзах кунандам бо гунаҳкорон.
Чӣ бўяст ин, ки ақл аз ман бибурду сабру хушъерӣ?
Надонам боғи фирдавс аст ё бозори атторон.
Ту бо ин мардуми кӯтаҳназар дар чоҳи Қанъонӣ,
Ба Миср о, то падид оянд Юсуфро харидорон.
Ало, эй боди шабгирӣ, бигӯӣ⁶ он моҳи маҷлисро,
Ту озодию халқе дар ғами рӯят гирифторон.
Гар он айёри шахрошӯб рӯзе ҳоли ман пурсад,
Бигӯ, хобаш намегирад ба шаб аз дасти айёрон.
Гарат боре гузар бошад, ниғаҳ бар⁷ чониби мо кун,
Напиндорам, ки бад бошад қазои хубкирдорон.
Қасон гӯянд, чун Саъдӣ чафо дидӣ, таҳаввул кун,
Раҳо кун, то бимирам, бар сари кӯй вафодорон.

1 А — Чандин ки баршумурдем аз ҳоли дардмандӣ.

2 А — дар. 3 А — бигӯӣ. 4 А — ки. 5 А — ки.

6 А — бигӯ. 7 А — назар бо.

Сахт ба завқ медиҳад бод зи бӯстон нишон,
 Субҳ дамиду рӯз шуд, хезу чароғро нишон.¹
 Гар ҳама халкро чу ман бедилу маст мекунӣ,
 Рӯй ба солеҳон намо, хамр ба зоҳидон чашон.
 Тоифаи самоъро айб кунанду ишкро,²
 Замзамае биёр хуш, то бираванд нохушон.
 Хирка бигиру май бидех, бода биёру ғам бибар,
 Беҳабар аст оқил³ аз лаззати айши беҳушон.
 Сӯхтагони ишкро дуд ба сақф меравад,
 Вақъ надорад ин сухан пеши фишурдаоташон.
 Рақси ҳалол боядат, суннати аҳли маърифат,
 Дунъй ба зери пой неҳ, даст ба охират фишон⁴.
 Тег ба хуфья мехӯрам, оҳ нухуфта мекунам,⁵
 Гӯш кучо, ки бишнавад, нолаи зори хомӯшон.
 Чанд насихатам кунӣ, к-аз паи некувон⁶ марав,
 Чун наравам, ки беҳудам, шавқ ҳаме барад кашон.
 Ман на ба вақти ҳештан пиру шикаста будаам,⁷
 Мӯй сапед мекунад чашми сиёҳи маҳвашон.⁸
 Бӯи биҳишт медамад, мо ба азоб дар гарав,
 Оби ҳаёт меравад, мо тани ҳештан кашон.
 Боди баҳору бӯи гул муттафиқанд, Саъдиё,
 Чун ту фасеҳ булбулӣ, ҳайф бувад зи хомушон.

Дигар ба кучо меравад ин сарви хиромон,
 Чандин дили соҳибназараш⁹ даст ба домон.

1 А — чароғ вонишон.

2 А — Мункири холи орифон сирри самоъ нашнавад.

3 А — ғофил. 4 А — Ин байтро надорад.

5 А — Соиду зулфи тег нухуфта мезанад.

6 А — ӯ дигар. 7 А — гаштаам. 8 А — икдашон.

9 А — соҳибназарон.

Мард аст, ки чун шамъ саропои вучуда
Месӯзаду оташ нарасидаст ба хомон.
Хун меравад аз чашми асирони камандаш,
Як бор¹ напурсад, ки киёнанду кадомон.
Гӯ, халқ бидонанд, ки ман ошиқу мастам,
Дар кӯи харобот набошад сару сомон.
Дар пой рақибаш чӣ кунам, гар наниҳам сар,
Мӯхтоҷи малик бӯса диҳад дасти ғуломон.
Дил метапад андар бари Саъдӣ чу кабутар
3-ин рафтани бозомадани кабки хиромон.
Ё соҳа мато ярчаъ навли ва қароре
Анниву алал ошиқи ҳаззону харомон.

* * *

Хуфта хабар надорад сар бар канори чонон,
Қ-ин шаб дароз бошад бар чашми посбонон.
Бар ақли ман бихандӣ, гар дар ғамаш бигирьям,
Қ-ин корҳои мушқил афтад ба кордонон².
Дилдодаро маломат гуфтан³ чӣ суд дорад,
Мебояд ин насиҳат кардан⁴ ба дилситонон.
Доман зи пой баргир, эй хубрӯи хушрӯ,
То доманат бигирад дасти худойхонон.⁵
Ман тарки меҳри инои⁶ дар худ намешиносам,
Бигзор, то биеъд бар ман чафои онон.
Равшанравони⁷ ошиқ аз тирашаб бинолад,
Донад, ки⁸ рӯз гардад рӯзе⁹ шаби шабонон.

1 А — рӯз. 2 А — Ин байтро надорад. 3 А — роҳдонон.
4 А — кардан. 5 А — гуфтан. 6 А — дуойхонон.
7 А — меҳрубонон. 8 А — рӯзашравони. 9 А — чӣ.
10 А — рӯзу.

Бовар макун, ки ман даст аз домаҷат бидорам.
Шамшер нагсилонад пайванди меҳрубонон.
Чашм аз ту барнагирам в-ар мекушад рақибам,
Муштсӯки гул бисозад бо хӯи боғбонон.
Ман ихтиёри худро таслими ишқ кардам,
Ҳамчун зимомӣ уштур бар дасти сорбонон.⁴
Шаккарфуруши мисрӣ холи² мағас чӣ донад,
Ин дасти шавқ бар сар в-он остин фишонон.
Шояд, ки остинат бар сар зананд, Саъдӣ,
То чун мағас нагардӣ гирди шакардаҳонон.

* * *

Мо натавонему ишқ панҷа дарандохтан,
Куввати ӯ мекунад бар сари мо тохтан.
Гар диҳиям раҳ ба хеш, ё нагузорӣ ба пеш,
Ҳар ду ба дастат- дар аст куштани бинвохтан.
Гар ту ба шамшеру тир ҳамла биёри, равост,
Чораи мо ҳеч нест чуз сингар андохтан.
Қиштии дар обро аз ду бурун ҳол нест,
Ё ҳама суд, эй ҳақим, ё ҳама дарбохтан.
Мазҳаб агар ошикист, суннати ушшоқ чист?
Дил, ки назаргоҳи ӯст,
аз ҳама пардохтан.
Пояи хуршед нест пеши ту афрӯхтан,
Ё қаду болон сарв пеши ту афрохтан.
Ҳар кӣ чунин рӯй дид,
чома чу Саъдӣ дарид,
Мӯчиби девонагист офати бишнохтан.
Ё бигудозам чу шамъ,
ё бикӯшандам ба субҳ,
Чора ҳамин беш нест: сӯхтани сохтан.

¹ А — Ду байтро надорад. ² А — чоӣ.

Мо сипар андохтем бо ту, ки дар чанги дӯст
Захм тавон хӯрду тег барнатавон охтан.¹

* * *

Чанд бишояд² ба сабр дида фурӯ дӯхтан,
Хирмани моро намонд ҳила ба чуз сӯхтан,
Гар назари³ сидқро номи гунаҳ мениҳад,
Хосили мо ҳеҷ нест чуз гунаҳ андӯхтан.
Чанд ба шаб дар⁴ самоъ чома даридан⁵ зи шавқ,
Рӯзи дигар бомдод пора бар ӯ дӯхтан.
Зӯҳд нахоҳад харид чораи ранҷури ишқ,
Шамъу шароб асту шед⁶ пеши ту нафрӯхтан.
То ба кадом обрӯй зикри висолат кунем,⁷
Шукри⁸ хаёлат ҳанӯз менатавон тӯхтан.
Лаҳҷаи ширини ман пеши даҳони ту чист?
Дар назари офтоб Машъала афрӯхтан.
Мантиқи Саъдӣ шунид ҳосиду ҳайрон бимонд,
Чораи ӯ⁹ хомӯшист ё сухан омӯхтан.

* * *

Гар мутасаввир шудӣ бо ту даромехтан,
Ҳайф набудӣ вучуд дар қадамат рехтан.
Фикрати ман дар ту нест, дар қалами қудратест,
Қ-ӯ битавонад чунин сурате ангехтан.
Қист, ки марҳам ниҳад бар дили маҷрӯҳи ишқ,
Қаш на маҷоли вуқуф на раҳи бигрехтан.

1 А — Ин ғазалро надорад. 2 А — тавонам. 3 А — қа-
дами. 4 А — шаб андар. 5 А — даридам. 6 А — гул.
7 А — қунад. 8 А — Фикри. 9 А — он.

Доняи шавк нест рафтани бозомадан,
Кондаи меҳр нест бастану бигсехтан.
Оби равони сиришк в-оташи сӯзони ох
Пеши ту бод асту хок бар сари худ бехтан.
Ҳар кӣ ба шаб шамъвор дар назари шоҳидест,
Бок надорад ба рӯз куштани овехтан.
Ҳӯи ту бо дӯстон талх сухан гуфтан аст,
Ҷораи Саъдӣ ҳадис бо шакар омехтан.¹

* * *

Набоистӣ ҳам аввал меҳр² бастан,
Чу дар дил доштӣ паймон шикастан.
Ба нози васл парвардан якеро³
Хато кардӣ ба теги ҳаҷр хастан.
Дигар боз аз парирӯёни чаммош
Намебояд вафои аҳд⁴ чустан.
Агар кунче ба даст орам дигар бор
Манам з-ин навбату танҳо нишастан.
Валекин сабри⁵ танҳой муҳол аст,
Ки натвон дар ба рӯи дӯст бастан.
Ҳаме⁶ гӯям, бигирьям дар ғамат зор,
Дигар гӯям, бихандӣ бар гиристан.
Гар озорам кунӣ в-ар банда хонӣ,
Сар аз ин қайд мумкин нест частан.⁷
Гарам душман шавӣ в-ар дӯст гардӣ,
Нахоҳам дастат аз доман гусастан.

1 А — Ин ғазалро надорад. 2 А — аҳд. 3 А — Қасеро.

4 А — меҳр. 5 А — сабру. 6 А — Гаҳе.

7 А — Ин байтро надорад.

Киёс он аст Саъдӣ, к-аз камандаш,
Зи чон додан тавонӣ боз растан.¹

* * *

Хилофи дӯстӣ кардан ба тарки дӯстон гуфтан,
Набойстӣ намуд ин рӯю дигар бор бинхуфтан.
Гадое подшоҳеро ба шӯхӣ дӯст медорад,
На бо ӯ метавон будан, на бе ӯ метавон гуфтан.
Ҳазорам дард мебошад, ки мегӯям, ниҳон дорам,
Лабам бо ҳам намеояд чу ғунча рӯзи бишкуфтан.
Зи дастам барнамехезад, ки инсоф аз ту бистонам,
Раво дорӣ гуноҳи хеш в-онгаҳ бар ман ошуфтан.
Кӣ мегӯяд ба болон ту монад сарви бустоне,²
Биёвар дар чаман сарве,

ки битвонад чунин рафтан.

Чунонат дӯст медорам,

ки васлам дил намехоҳад,

Қамоли дӯстӣ бошад мурод аз дӯст нагрифтан.
Муроди Хусрав аз Ширин каноре буду оғӯше,
Муҳаббат кори Фарҳод асту кӯхи Бесутун суфтан.
Насиҳат гуфтан осон аст саргардони ошнқро,
Валекин бо кӣ мегӯӣ,

ки натвонад пазируфтан.

Шикоят пеш аз ин ҳолат ба наздикону ғамхорон,
Зи дасти хоб мекардам,

кунун аз дасти нохуфтан.³

Гар аз шамшер баргардӣ,

на олиҳимматӣ, Саъдӣ

Ту, к-аз неше биёзурдӣ, нахоҳӣ ангубин руфтан.

³ А — ин байтро надорад.

¹ А — Ин байтро надорад. ² А — дар дустон.

* * *

Саҳл бошад ба тарки чоғ гуфтан,
Тарки чоғон наметавон гуфтан.
Ҳар чӣ з-он талхтар бихоҳӣ гуфт,
Шаккарин аст аз он даҳон гуфтан.
Тавба кардем, пеши болоят
Сухани сарви бӯстон гуфтан.
Ончунон ваҳм дар ту хайрон аст,
Ки намедонадат нишон гуфтан.
Ба каманде-дарам, ки мумкин нест,
Раствагорӣ ба ал-амон гуфтан.
Дафтаре дар ту вазъ мекардам,
Мутараддид шудам дар он гуфтан.
Ки ту ширинтарӣ аз он ширини,
Ки нашоҷд ба дoston гуфтан.
Булбулон нек захира медоранд
Бо гул аз дасти боғбон гуфтан.
Ман намеёрам аз чағон рақиб,
Гилад бо ёри меҳрубон гуфтан.
В-он ки бо ёри ҳавдаҷаш назар аст
Натавонад ба сорбон гуфтан.
Сухани сарбамӯҳри дӯст ба дӯст,
Ҳайф бошад ба тарҷумон гуфтан.
Ин ҳикоят, ки мекунад Саъдӣ,
Бас бихоҳанд дар чағон гуфтан!¹

* * *

Тӯтӣ нағӯяд аз ту диловезтар сухан,
Бо шахд меравад зи даҳонат бадар сухан.
Ғар ман бигӯямат, ки ту ширини оламӣ,
Ту хештан далел биёри ба ҳар сухан.

¹ А — Ин ғазалро надорад.

Вочиb бувад, ки бар суханат офарин кунад,
Лекин маҷоли гуфт набошад, ту дар сухан.
Дар ҳеч бӯстон чу ту сарве наёмадаст:
Бодомчашму пистадаҳону шакарсухан.
Ҳаргиз шунидаӣ зи буни сарв бӯи мушк?
Ё гуш кардаӣ зи даҳони қамар сухан?
Инсоф нест пеши ту гуфтан ҳадиси хеш,
Ман аҳд мекунам, ки нагӯям дигар сухан.
Чашмони дилбарат ба назар сеҳр мекунамд,
Ман худ чӣ гуна гӯямат андар назар сухан.
Эй бод, агар маҷоли сухан гуфтанат бувад,
Дар гӯши он малул бигӯӣ ин қадар сухан.
Васфе чунон ки лоиқи хуснат намеравад,
Ошуфтаҳолро набувад мӯътабар сухан.
Дурр мечакад зи мантиқи Саъдӣ ба ҷои шеър,
Гар сим доштӣ, бинавиштӣ ба зар сухан.
Донандаш аҳли фазл, ки мискин ғарик буд,
Ҳар гаҳ ки дар сафина бубинанд тар сухан.¹

* * *

Чӣ хуш бувад ду дилороми даст дар гардан,
Ба ҳам нишастану ҳалвои оштӣ хӯрдан.
Ба рӯзгори азизон, ки рӯзгори азиз
Дареғ бошад бе дӯстон ба сар бурдан.
Агар ҳазор чафо сарвқомате бикунанд,
Чу худ биёяд, узраш бибояд² овардан.
Чӣ шукр гӯямат, эй боди мушкбӯи висол,
Қи бӯстони умедам бихост пажмурдан.
Фироқи рӯи ту ҳар рӯз нафс куштан буд,
Назар ба шахси ту имрӯз рӯх парвардан³.

1 А — Ин ғазалро надорад. 2 А — набояд.
3 А — ду байтро надорад.

Касе, ки кимати айёми васл нашносад,
Бибоядаш ду-се рӯзе муфориқат кардан.
Агар саре биравад бегуноҳ дар пое,
Ба хурдае зи бузургон нашояд озурдан.
Ба тозиёна, гирифтам, ки бедиле назанӣ,
Кучо тавонад рафтан каманд дар гардан?
Қамоли шавқ надоранд ошиқони сабур,
Ки эҳтимол надорад бар оташ афсурдан.¹
Гар одамисифатӣ, Саъдиё,
 ба ишқ бимир,
Ки мазҳаби ҳаявон аст ҳамчунин мурдан.

* * *

То кай, эй қон, асари васли ту натвон дидан?
Қи надорад дили ман тоқати ҳичрон дидан.
Бар сари кӯи ту гар хӯи ту ин хоҳад буд,²
Дил ниҳодам ба чафоҳои фаровон дидан.
Ақл бехештан аз ишқи ту дидан то чанд?
Хештан бедилу дил бесару сомон дидан?
Тан³ ба зери қадамат хок тавон кард, валеқ
Гард бар гӯшаи наълийни ту натвон дидан.
Ҳар шабам зулфи сиёҳи ту намоянд ба хоб,
То чӣ ояд ба ман аз хоби парешон дидан?
Бо вучуди руҳи болон ту кӯтаҳназарист,
Дар⁴ гулистон шудану сарви хиромон дидан.
Гар бар ин чоҳи занаҳдони ту бурдӣ раҳ Хизр,
Бениёз омадӣ аз чашмаи ҳайвон дидан.
Ҳар дили сӯхта,
 к-андар хами зулфи ту фитод,
Гӯй аз он беҳ натавон дар хами чавгон дидан.

1 А — Се байтро надорад. 2 А — кард. 3 А — қон.

4 А — Ба.

Он чӣ аз наргиси махмури ту дар чашми ман аст,
Барнахезад ба гулу лолаву райҳон дидан.¹
Саъдиё, ҳасрати² беҳуда махӯр, донӣ чист?
Чораи кори ту чон додану чонон дидан.

* * *

Охир, ниғаҳе ба сӯи мо кун,
Дарде ба иродате³ даво кун.
Бисъёр хилофи аҳд кардӣ,
Охир, ба ғалат яке вафо кун.
Моро ту ба хотирӣ ҳама рӯз,
Як рӯз ту низ ёди мо кун.
Ин қондаи хилоф бигзор,
В-ин хӯи муонидат раҳо кун.
Бархезу дари сарой дарбанд,
Биншину қабои баста во кун.
Онро, ки ҳалок меписандӣ,
Рӯзе ду ба хидмат ошно кун.
Чун унс гирифтӣ меҳр пайваст,
Бозаш ба фироқ мубтало кун.
Саъдӣ, чу ҳариф ногузир аст,
Тан дардеҳу чашм дар⁴ қазо кун,
Шамшер, ки мезанад, сипар бош,
Дашном, ки медиҳад, дуо кун.
Зебо набувад шикоят аз дӯст,
Зебо ҳама рӯз, гӯ, чафо кун.⁵

¹ А — Се байтро надорад. ² А — андӯхи. ³ А — тафақ —
куде. ⁴ А — бар. ⁵ А — Ин байтро надорад.

* * *

Чашм агар бо дӯст дорӣ, гӯш бо душман макун,
Тирборони қазоро чуз ризо чавшан макун.
Ҳар кӣ нанҳодаст чун парвона дил бар сӯхтан,
Гӯ, ҳарифи оташинро тавфи пироҳан макун.
Ҷои парҳез аст, дар кӯи шакаррезон гузашт,
Ё ба тарки дил бигӯ, ё чашмо¹ равзан макун.
Кист, к-ӯ бар мо ба бироҳӣ гувоҳӣ медиҳад,²
Гӯ, бубин он рӯи шаҳророву айби ман макун.
То равон дорам, раво дорам ҳадисаш бар забон,
Сангдил гӯяд, ки ёди ёри симинтан макун³
Дӯстон ҳаргиз нагардонанд рӯй аз меҳри дӯст,
Не, муозуллаҳ, қиёси дӯст бо душман макун.
Мурдан андар кӯи ишқ аз зиндагонӣ хуштар аст,
То намирӣ, дасти меҳраш кӯтаҳ аз доман макун.
Шоҳид ойин(а) асту ҳар касро, ки шакле хуб нест,
Гӯ, ниғаҳ зинҳор дар ойинаи равшан макун.
Саъдиё, бо соиди симин нашояд панҷа кард,
Гарчи бозу саҳт дорӣ,
зӯр бо оҳан макун.

* * *

Эй рӯи ту роҳати дили ман,
Чашми ту чароғи манзили ман.
Обест муҳаббати ту гӯй,
Қ-омехтаанд бо гили ман.
Шодам ба ту,
марҳабову ахло,
Эй бахти сайди муқбили ман.

1 А — чашм бар. 2 А — додааст.
3 А — Ин байтро надорад.

Бо ту ҳама баргҳо¹ муҳайёст,
 Бе ту ҳама ҳеч ҳосили ман.
 Гӯй, ки нишастай шабу рӯз,
 Ҳар ҷо, ки тӯй² муқобили ман.
 Гуфтам, ки магар ниҳон бимонад,
 Он-ч аз ғами туст бар дили ман.³
 Аз баъди ҳазор навбат, афсӯс,
 Бар даври ҳаёти⁴ ботили ман.
 Ҳар ҷо, ки ҳикоятеву чамъе,
 Ҳангомаи туст маҳфили ман.
 Гар теғ занад ба дасти симин,
 То хун чақад⁵ аз мафосили маъ.
 Қасро ба қасоси ман магиред,
 Қ-аз ман биҳил аст қотили ман.

* * *

Биҳист он ё занав ё себи симин?
 Лаб аст он ё шакар ё чони ширин?
 Буте дорам, ки чини абрувонаш
 Ҳикоят мекунад бутхонаи Чин.
 Аз он соат, ки дидам гӯшвораш,
 Зи чашмонам бияфтодаст Парвин.
 Ҳар он вақте ки дидораш набинам,
 Чахонам тира бошад бар чаҳонбин.
 Ба хобе орзумандам, валекин
 Сари бе дӯст чун бошад ба болин?
 Аз обу гил чунин сурат кӣ дидаст?
 Таоло холиқ-ал инсону мин тин.
 Ғурури некувон бошад на чандон,
 Чафо бар ошиқон бошад на чандин.
 Ман аз меҳре, ки дорам барнагардам,
 Ту ро гар хотири меҳр асту гар кин.

1 А — корҳо. 2 А — рави. 3 А — Ин байтро надорад.
 4 А — ҳаёли. 5 А — равад.

Нигорино, ба шамшерат чӣ ҳочат?
Маро худ мекушад дасти нигорин.
Ба дасти дӯстон-бар кушта будан
Зи дунё рафтани бошад ба тамкин.
Бикуш, то айбгиронам нагӯянд:
«Намеояд малах дар чашм шоҳин».
Назар кардан ба хубон дини Саъдист,
Мабод он рӯз, к-ӯ баргардад аз дин!

* * *

Субҳам аз Машриқ баромад боди Наврӯз аз ямин,
Ақлу табъам хира гашт аз сунъи рабб-ул-оламин.
Бо чавонон роҳи саҳро баргирифтам бомдод,
Кӯдаке гуфто: «Ту пирӣ, бо хирадмандон нишин».
Гуфтам: «Эй ғофил, набинӣ, кӯҳ бо чандин виқор
Ҳамчу тифлон доманаш пурарғувону ёсамин?»
Остин бар даст пӯшид аз баҳору барг шох,
Мева пинҳон карда аз хуршеду маҳ дар остин.
Бод гулхоро парешон мекунад ҳар субҳдам,
З-он парешонӣ магар дар рӯи об афтада чин.
Навбаҳор аз ғунча берун шуд ба як ту пираҳан,
Бедмушк андохт то дигар зимистон пӯстин.
Ин насими хоки Шероз аст ё мушки Ҳутан?
Ё нигори ман парешон карда зулфи анбарин?
Бомдодаш бин, ки чашм аз хоби нӯшин баркунад,
Гар надидӣ сеҳри Бобул дар нигористони Чин.
Гар сараш дорӣ чу Саъдӣ сар бинех мардонавор,
Бо чунин маъшук натвон бохт ишқ ило чунин¹.

* * *

Сайди биёбони ишқ чун бихурад² тири ӯ,
Сар натавонад кашид пой зи³ занҷири ӯ.

¹ А — Ин ғазалро надорад. ² А — гар бичашад.

³ А — ба.

Гӯ: ба синонам бидӯз¹ ё ба хадангам бизан,²
Гар ба шикор омадаст давлати нахчирн ӯ.
Гуфтам, аз осеби ишқ рӯй ба олам ниҳам,
Арсан олам гирифт хусни чаҳонгири ӯ.
Бо ҳама тадбири хеш мо сипар андохтем,
Рӯй ба девори сабр, чашм ба тақдири ӯ,³
Чораи мағлуб нест⁴ чуз сипар андохтан?
Чун натавонад, ки сар⁵ даркашад аз тири ӯ.
Куштан маъшукро дард набошад, ки халқ
Зинда ба чонанду мо зинда ба таъсири ӯ.
У ба фиғон омадаст з-ин ҳама таъчили мо,
Эй ачаб, ар мо ба чон з-ин ҳама таъхири ӯ.⁶
Дар ҳама гетӣ нигоҳ кардаму бозомадам,
Сурати кас хуб нест пеши тасовири ӯ.
Саъдии ширинзабон,⁷ ин ҳама шӯр аз кучо?⁸
Шоҳиди мо оятест в-ин ҳама тафсири ӯ.
Оташе аз сӯзи⁹ ишқ дар дили Довуд буд,
То ба фалак мерасад бонги мазомири ӯ.

* * *

Ҳар кӣ ба ҳештан равад, раҳ набарад ба сӯи ӯ,
Биниши мо наёварад тоқати хусни рӯн ӯ.
Боғи бунафшаву суман бӯй надорад, эй сабо,
Ғолияе бисоз¹⁰ аз он турраи мушкбӯи ӯ.
Ҳар кас аз он ба кадри хеш орзу ҳамакунад,
Ҳиммати мо намекунад з-ӯ ба чуз орзуи ӯ.

1 А — бизан. 2 А — бидӯз. 3 А — Ин байтро надорад.
4 А — мазлум чист. 5 А — тир. 6 А — Ду байтро надорад.
7 А — ширинсухан. 8 А — кучост. 9 А — нағмае аз сир-
ри. 10 А — биёр.

Ман ба каманди ӯ дарам, ӯ ба муроди хештан,
Гар наравад ба табъи ман, ман биравам ба хӯи ӯ.
Дафъи забони¹ хасро то нашаванд мутталеъ,
Дида ба сӯи дигаре² дораму дил ба сӯи ӯ.
Домани ман³ ба дасти ӯ⁴ рӯзи қиёмат ӯфтад,
Умр ба нақд меравад бар сари гуфтугӯи ӯ.
Саъдӣ, агар бароядат пой ба санг, дам мазан,
Рӯзи нахуст гуфтават, сар набарӣ зи кӯи ӯ.

* * *

Он сарви нозанин, ки чӣ хуш меравад ба роҳ,
В-он чашми оҳувона, ки чун мекунад нигоҳ,
Ту сарв дидаӣ, ки камар баст бар миён,
Ё моҳи чордах, ки ба сар барниҳад кулоҳ?
Гул бо вучуди ӯ чу гиёҳ аст пеши⁵ гул,
Маҳ пеши рӯи ӯ чу ситора(а) аст пеши моҳ.
Султонсифат ҳамераваду сад ҳазор дил
Бо ӯ, чунон ки дар паи султон равад сипоҳ.
Гӯянд; аз ӯ ҳазар куну роҳи гурез гир,
Гӯям: кучо равам, ки надорам гурезгоҳ.
Аввал назар, ки чоҳи занаҳдон бидидамаш,
Гӯӣ, дарӯфтода⁶ дил аз дасти ман ба чоҳ.
Дил худ дарег нест, ки аз дасти ман бирафт,
Чони азиз бар кафи даст аст, гӯ: бихоҳ,
Эй ҳар ду дида, пой, ки бар хок мениҳӣ,
Охир неҳ бар ду дидаи ман бех, ки хоки роҳ.
Ҳайф аст аз он даҳан,⁷ ки ту дорӣ ҷавоби⁸ талх
В-он синаи сафед, ки дорад дили сиёҳ.

1 А — гумони. 2 А — дигарон. 3 А — ӯ. 4 А — ман.

5 А — гиёҳест зери. 6 А — Гӯӣ, ки дар ӯ афтод.

7 А — даҳон. 8 А — ҳадиси.

Бечорагон бар¹ оташи меҳрат бисӯхтанд,
Оҳ, аз ту сангдил, ки чӣ номехрубонӣ, оҳ.
Шаҳре ба гуфтугӯи ту дар тангнои шавқ
Шаб рӯз мекунанду ту дар хоби субҳгоҳ.
Гуфтам, бинолам аз ту ба ёрону дӯстон,
Бошад, ки дасти зулм бидорӣ зи бегуноҳ,
Бозам ҳифоз домани ҳиммат гирифтӣ гуфт:
«Аз дӯст чуз ба дӯст мабар, Саъдиё, паноҳ!»

* * *

Панча бо соиди мискин, ки наяндозӣ бех,
Бо тавонои муарбид накуни бозӣ бех.
Чун дилаш додию меҳраш ситадӣ, чора намонд,
Агар ӯ бо ту насозад, ту дар ӯ сози бех.
Чуз ғами ёр махӯр, то ғами корат бихӯрад,
Ту, ки бо маслиҳати хеш напардозӣ бех,
Сипари сабр таҳаммул накунад тири фирок,
Бо камонабрӯ агар чанг наёғозӣ бех.
Бандаро бар хати фармони худованди умур
Сари таслим ниҳодан зи сарафрозӣ бех.
Гар чу чангам бизанӣ, пеши ту сар барнакунам,
Инчунин ёри вафодор, ки бинвозӣ бех.
Ҳеч шак нест ба тири ачал, эй ёри азиз,
Ки ман аз пой дароям, чу ту андозӣ бех.
Маҷлисӣ мо дигар имрӯз ба бӯстон монад,
Мутриб аз булбули ошиқ ба хушовозӣ бех.
Гӯш бар нолаи мутриб куну булбул бигузор,
Ки нагӯяд суҳан аз Саъдии Шерозӣ бех.²

¹ А — дар. ² А — Ин ғазалро надорад.

ЛУҒОТ

А

- Аам* — аз ҳама фарогирандатар, оғтар, умумитар
Або — чоман пешкушоди дароз, ки аз болон либосҳои дигар ба китф мегиранд
Абсор — чамъи басар, чашмҳо, дидагон
Абқарӣ — ҳар чизи зебою нафис; чизе ё касе ки аз ягон ҷиҳат (бузургӣ, камолот, қувват ё зебоӣ) ҳайратангез бошад.
Аввобӣ — мансуб ба қабилае бо номи Аввоб
Авд — бозгаштан
Авзор — гуноҳҳо, борҳои вазнин
Авсан — бутҳо
Адул — баргаштан
Адҳам — сиёҳ, аспӣ сиёҳ
Аёр — номи яке аз моҳҳои рӯмӣ
Аёс — насими шабона, насими сард
Айна — куҷо
Алвон — рангин
Амо — кӯрӣ, нобиноӣ
Анин — зарфи сафолӣ, сабӯ
Ансор — ёриқунандагон, ёрон
Анф — бинӣ
Аодӣ — чамъи аду, душманон
Арз — паҳно, зидди тӯл
Арнӣ — бинмо маро
Арқам — мори сиёҳ, ки дар пушти ӯ холҳои сафед бошад
Аслоф — чамъи салаф — гузаштагон

Ассор — равғангар
Асҳор — чамъи сахар, сахарҳо
Атшон — ташна
Атқиё — чамъи тако — парҳезгор, такводор
Афсо — афсунгар
Ахзар — сабз, ранги сабз
Ахрас — гунг, лол
Ашъас — касе, ки мӯйҳояш бетартиб ва жӯлида бошад; ошuftамӯй
Аъкалайн — хирадмандон, оқилон
Ағбар — гардолуд, хокиранг, тираранг
Ақсо — канорҳо, дуриҳо
Ақтор — чамъи кутр, — каронаҳо ва атроф
Ақча — зару нукра, дираму динор
Ачул — шитобанда, ачалакунанда

Б

Бавқ — чизе аз мис, ба монанди карной, ки овози даҳшатовар мебарорад
Баид — дур
Байдақ — пиёда, пиёдаи шоҳмот
Балият — озор, ранҷ, сахтӣ
Балоғ — паём, кифоят, чизе, ки бояд ба ҷое ё касе расонда шавад
Балъом — олим, ки гӯё дар замони Мӯсо зиндагӣ кардааст
Банин — фарзандон
Барг — обрӯ
Баргустувон — рӯпӯш ва зиреҳи махсус, ки дар вақти ҷанг мепӯшиданд ва ё ба болон асп меандохтанд
Барид — сард, сардикунанда, бемаза, нохушиоранда, ҳез
Басот — замини васеъ
Батайн — шикамқалон, шиками бузург
Башн — қаду қомат, бадан
Башир — муждадиҳанда ва башоратдиҳанда
Бидоят — аввал, ибтидо, оғоз, оғоз қардан
Бирка — ҳавзи об

Бихор — дарьёҳо, чамъи баҳр
Бон — бонг, фаръёд
Бора — ҳисор, қалъа, девори қалъа
Буъд — дурӣ
Буқъа — қитъан замин
Бӯтемор — моҳихор, — мурғи сафед аст, ки дар лаби об мешинад
ва бо вучуди ташнагӣ об наменӯшад, то ки об кам нашавад. Ода-
ми бахилу мумсикро ба вай ташбеҳ мекунад
Бӯҳлул — номи марде ҳаззол ва шӯху латифагӯӣ

В

Васан — бут
Вафд — қосид, касе, ки барои расонидани паём назди подшоҳ ме-
равад
Вағо — қанг, шӯр, ғавғо
Вақоҳат — бешармӣ, беҳаёӣ, беадабӣ
Вақъ — қадру манзалат; теған кӯх, макони баланд
Ваҳал — гил, лой; замине, ки аз об нарм шуда бошад
Ваҳш — ваҳшиён, ҳайвонҳои ёбой
Висода — болиш, нозболиш
Вобил — борони қатраҳояш қалон, борони сел; номи қабиле аз
Араб
Вочил — ҳаросон, сахмгин
Вусъ — кушоиш, тоқат, тавоноӣ
Гав — далер, паҳлавон
Гурбуз — маккор, ҳилагар, фиребанда; паҳлавон

Д

Давоҷ — болопӯш, лиҳоф
Дайёр — бошанда, соҳиби хона
Дайҷур — торик
Дамдама — фиреб, афсун; шӯхрат, овоза; духул
Дарой — зангӯла

Дароҳим — чамъи дирхам
Дафин — пӯшида
Донг — ченаки вази, чоръяки мискол
Дучо — торикии шаб

3

Зав — нур, рӯшноӣ
Заввор — бисъёр знѣраткунанда
Зайбон — гургҳо
Зайгам — шер
Залом — торикӣ, торикии шаб
Залал — гуноҳ
Залол — гумроҳӣ, гум шудан
Залум — бисъёр зулмкунанда
Замин — ба маънии зомин
Замҳарир — сармон сахт, чои бисъёр сард
Заруд — номи мавзее беоб дар роҳи Макка
Заръ — зироат
Зафир — хорич кардани нафас, боздам
Зафиф — бонги хар
Зилол — соябон; умуман он чӣ соя меандозад, чунон чи абр ва ғ.
Зориб — зананда
Зулл — хорӣ, фурӯтанӣ, тавозӯъ

И

Ибл — шутур
Иқдиш — дурага, касе ки аз ду нажд таваллуд шуда бошад.
Иллиш — баландиҳо, баландтарин дараҷаи чаннат
Инаб — ангур
Инин — хез, хунсо
Исдат — бозгардондан, такрор, аз сар гуфтан
Истибсор — ба яқин дониш, доной, бино шудан
Истизҳор — боварӣ, зътимод, дилгармӣ

Истимолат — касеро ба сӯи худ чалб кардан ва ба ин розӣ ва
ӯсғиб гардидани ӯ

Истиғфор — талаби мағфират кардан, бахшиш хоستان, тараххум
хоستان

Исҳор — чамъи сахар

Итёр — чамъи тоир, парандагон

Ифтикор — фикр кардан, андеша намудан

Иқоб — азоб додан, шиканча барои гуноҳе

Иҳонат — хор кардан, паст кардан

К

Кабас — захр, ҳанзал, хиндувона

Кабаст — растании талх

Кабoir — гуноҳони бузург

Кайд — макр, ҳипла, фиреб, бадкор

Каср — шикастан, шикастагӣ

Каҳил — сурма

Каҳл — марди миёнсол (аз 30 то 50 сола)

Қаҳор — ғор, ғори бузург дар кӯҳ; паноҳгоҳ

Кеш — тирдон, таркаш

Кобин — чашм

Қоҷӣ — кошкӣ; Қоҷ — кош

Қунуд — носипосӣ; бахил, кофар

Қуттоб — мактаб, дабистон

Қӯҳи Алванд — кӯҳест дар наздикии Ҳамадон

Л

Лаблоб — номи гиёҳест, ки ба нилуфар монанд буда, ба дарахт
мепечад

Лайин (лин) — нарм, мулоим

Лаъоб — чамъи лааб — бозӣ, бозиҳои кӯдакона

Лағв — беҳуда, ботил, бефонда, он чӣ ки ба ҳисоби шумор наояд

Лоғ — бозӣ, шӯҳӣ

М

- Мабтал* — ботилкунанда
Маваддат — дӯстӣ, ишку муҳаббат
Мавоид — хони пурнеъмат
Мавоҳиб — чамъи мавҳибат; бахшишҳо, инъомҳо, чизе, ки ба касе баҳшида мешавад
Мавқиф — ҷои истодан, ҷои истодани хоҷиён, Арафот
Мавҳибат — бахшиш
Мадҳал — ҷон дохил шудан, роҳи дохил шудан
Мазид — зиёдатӣ
Мазлима — он чизе, ки бо зулм аз касе гирифта шудааст, зулму ситаме, ки ба шахсе карда шудааст
Мазомири Довуд — дуоҳо ва сурудҳои, ки Довуд пайғамбар та-
 раннум мекард ва мачмӯи онҳо «Забури» аст
Мактум — пӯшида, пинҳон кардашуда
Майн — дурӯғ гуфтан, дурӯғ
Маҳқум — сурмасо
Мило — ошкоро
Малоз — паноҳгоҳ; қалъа
Мамарр — ҷои убур, ҷои гузаштан, гузаргоҳ
Мамдуд — кашида ва дароз, маддодашуда
Манбал — танбал, бекор, бадъятиқод ва доруи захму ҷароҳат
Манеъ — маҳкам, устувор
Манзуд — раҳти барҳам ниҳода
Манқуд — пули нақд
Маосӣ — чамъи маъсият; гуноҳ
Марорат — талх шудан, талхӣ
Маслул — шамшерӣ бараҳнаи аз ғилоф баркашидашуда
Масмум — захрхӯрда, касе, ки захр ба баданаш дохил шудааст
Масоъ — аввали шаб
Мафорикат — парокандакунанда, ҷудой андозанда
Мафсил — банд, банди устухон, пайвандгоҳ, ҷои ба ҳам пайванд
 шудани ду устухон дар бадан
Мафтул — табдор, печида, фатила

Маҳзул — бебаҳра, сарафканда, касе ки аз ёри кардан ба ӯ худдорӣ кунанд

Махофат — хавф, тарсидан

Машима — пардаест дар бачадон, ки бача дар он қарор мегирад ва баъди таваллуд берун меояд. Опро халқ ҳамроҳ ё ҳамроҳак меғӯянд

Маиҳуд — дидашуда

Маъбар — чои убур, гузаргоҳ, пул

Маъбуд — худо

Маъвал, муаввал — эътимод кардашуда

Маъбуд — шумурда, шумурдашуда, ин чо ба маънии бисъёр, сершумор

Маълам — нишон, нақш

Маъкул — хӯрокворӣ, таом

Маън — номи марде аз Араб, ки бисъёр олихмат будааст

Маъхуд — гирифташуда

Маъқуд — ақдбаста, ақдшуда

Мағзал — сухан гуфтан бо замон

Мағлул — каси саҳт ташна, касе, ки дар гарданаш банду занҷир андохта шудааст

Мағмум — андӯхнок, андӯхгин

Мағсул — шусташуда, ғусл додашуда

Мақсим — чои тақсим

Маҷбул — офаридашуда, табиӣ

Мизмор — майдони аспдавонӣ, охирин нуқтаи мусобиқаи аспдавонӣ (пойга)

Микъёл — паймона

Мирваҳа — бодзан

Мисмор — мехи оҳанӣ

Миғсам — банди даст, чое, ки дастбандро мебанданд

Мои маин — оби равон, соф

Момазо — гузашт он чӣ гузашт

Муаввал — паноҳ, эътимод

Муарбид — бадхӯ, ҷангчӯ, бадмаст, арбадагӯ

Муаттал — бекор, бекормонда, фуру гузошта шуда

Мубашишир — башоратдиҳанда, муждадиҳанда
Муваллаҳ — бачаи аз модар чудо кардашуда
Мувоҷаҳа — бо ҳам рӯ ба рӯ шудан
Музаввир — дурӯғғу, фиребгар
Музоб — гудохташуда
Музоҷеъ — хобгоҳҳо, оромгоҳҳо
Музҷот — чизи кам, андак ва баду паст
Мукаффир — кафоратиҳанда, кофирхонанда касеро
Мукнат — кудрат, тавоноӣ
Мултаҷо — чои паноҳ, паноҳ гирифтаи
Муматтеъ — бархӯрдор, он ки таматтӯи мебарад
Мунзаҷир — рондашуда, боздошта, тарсонда шуда
Мунтамис — фуру рафта, нопадид; ситора ё чашм, ки аз равшанӣ монда бошад
Муовинат — ба ҳамдигар ёри расондан
Мурдод — моҳи панҷум аз соли хуршедӣ
Мурур — гузаштан, гузар кардан
Мустанзҳар — пуштгарм, дилгарм
Мустамеъ — шунаванда, гӯш диҳанда
Мустаон — дӯст, ёри наздик. Касе, ки аз ӯ умеди мадад дошта бошанд
Мустаор — ба орият гирифта шуда
Мустареҳ — осонш, фароғат
Мустваъсал — аз бех барқандашуда
Мустваъхил — сазовор, лонқ
Мустваффир — он ки бахши гуноҳ металабад
Муствақбал — оянда, замони оянда
Муталашшӣ — аз ҳам чудошуда, аз ҳам пароканда шуда
Мутарассид — мунтазир, чашмбароҳ, интизорӣ дорада
Мутобеъ — пайравикунанда, пайрав
Мутоваат — итоат кардан, фармонбардорӣ кардан, мувофиқат кардан дар коре
Мутовеъ — итоат, фармонбардорӣ
Мутолабат — талаб кардан, ҳаққи худро хоستان
Муттако — такягоҳ

Мутталеъ — доно, бохабар, огох
Муфтаро — дурӯғгӯянда дар ҳаққи касе, бӯхтону тӯхматкунанда бар касе
Мухайяр — сохибхтиёр, баргузида
Мухолат — бо ҳам омезиш ва муошират доштан, омехта кардан
Муқл — дарахтест, ки дар соҳили баҳри Уммон ва Ҳиндустон мерӯяд
Муқла — даруни чашм, сафедни спёҳии чашм, тамоми чашм
Муқтадо — касе, ки одамон пайравии ӯ кунанд
Муҳаймин — гувоҳи содиқ, нигоҳбон, эминкунанда; яке аз номҳои худованд.
Муҳанно — гуворо
Муҷоҳадат — кӯшиш кардан

Н

Надаб — гарав ва шарт дар бозии нард, тирандозӣ ва ғайра
Надам — пушаймонӣ, андӯх
Наим — неъмат, мол ва хушию хушгузории ҳаёт
Найиир — бисёри дурахшон, нурафшон, равшанидиҳанда.
Найиирайн — киноя аз моҳу офтоб
Натъ — бисот, фарши чармин, пӯсте ки дарвешон бар миён мебанданд
Нафод — гузаштани вақт, ба охир расидани чизе, чудо шудан, несту побуд шудан
Нахил — дарахти хурмо
Нақз — шикастан
Наҳл — занбӯри асал
Нихват — такабур, ҳавобаландӣ, бузургӣ
Ниҳеб — тарсу бим, ҳайбат
Нозур — нигоҳбон
Ноиб — ҷонишин, гумошта, вакил
Номаъдуд — бешумор
Нофиз — нуфузкунанда, даргузаранда, расо, равон

Ноқид — нақдкунанда, баҳодиҳанда, баду некро аз ҳам ҷудоку-
нанда

Ночӣ — наҷотдиҳанда

Нудум — пушаймонӣ

О

Од — яке аз кабилаҳои араби пеш аз ислом

Озин — зебу зинат, оронш

Ойид — иёдаткунандаи бемор, бозгашткунанда, суд ва даромад

Оло — неъматҳо

Олола — лола, лолаи сурх, шақоик

Офил — фуру раванда, нопадид шаванда, ғуруб кунанда

Оҳод — ҷамъи аҳад, яке, касе

Оҷил — оянда, дероянда

Р

Ракик — суст, заиф, беғайрат

Рамим — пӯсида, кӯҳна

Рифд — баҳшиш

Раҳин — гарав гузошташуда, гарав

Ризвон — номи фариштае, ки гӯё дарбони бихишт будааст

Разин — сангин, устувор, мустаҳкам

Рифқ — нармӣ, илтифот

Риққ — бандагӣ, ғуломӣ

Руммон — анор

Руҷаб — хурмон тоза, хурмон наврасида

Руҷнат — худдорӣ, нармӣ, сустӣ, камакӣ

Руҷом — санги сафеди нарм, санги мрамор

Руҷб — ҳавл, бим, хавф, гарс

С

Сабо — номи шаҳри Билқис, ки зани Сулаймон будааст ва дар
Яман воқеъ аст

Сабуъ — ҳайвоноти дарранда

Савият — баробар, мусовӣ, рост, дуруст, хамвор
Савлаҷон — чавгон, асо, асон подшоҳӣ
Савоб — музд, подош, ҷазои амал
Савоид — чамъи соид, бозувон
Садод — ростӣ, дурустӣ
Самар — афсона, қисса
Самм — захр
Самин — Чизи сафеди монанди тухм, ки дар гӯшти ҳайвони фарбеҳ пайдо мешавад. Ин ҷо киноя аз сафедӣ
Самоҳат — чавонмард шудан, бахшиш, чавонмардӣ
Самуд — номи яке аз қабилаҳои араби пеш аз ислом
Санин — чамъи сана
Саро — хоки намнок, зери замин
Саруф — саҳт, бузург
Саффи ниол — сафи охирин, охири қатори одамон, пойгаҳи меҳмонхона. Ниол — чамъи наъл, яъне попӯш, кафш
Сахраи саммо — санги саҳт
Саъқа — беҳушӣ
Сағр — дандон, раҳна, сарҳад
Сақим — бемор, касал
Сақмуниё — шираи як навъ гиёҳе, ки дар кӯҳҳо ва заминҳои санглох мерӯяд ва дар тиб барои муолиҷаи баъзе бемориҳо истифода мешавад
Саҳҳор — сеҳркунанда ҷодугар, афсунгар
Сигол — андеша, фикр; Сиголидан — андешидан, фикр қардан
Сиккин — корд, чоку
Симор — чамъи самар, меваҳо
Симот — бисот, суфра, дастархон
Сипандор — номи моҳи дувоздахум аз соли хуршедӣ ва номи рӯзи панҷум аз ҳар моҳи хуршедӣ
Сирот — роҳ, тариқ
Сичн — зиндон
Сиччин — саҳт, собит; ҷое дар дӯзах
Сомит — хомӯш, сокит, бечон
Сувайдо — дона ва нуктаи сиёҳи дил, донаи дил

Сувқ — бозор

Сундус — дебо, матон абрешими зарбофт, дебои латиф ва киматбаҳо

Суод — номи зани хубрӯе дар Араб

Суродиқ — саропарда

Суҳо — номи ситораест, ки ба ситораи дуҷоми Баннот-ун-наъш мутасил аст

1

Тааббид — бандагӣ кардан, парастииш

Тааннут — озор додан, айбҷӯн кардан, бадгӯй кардан, дар ранҷ афтодан

Табарзад — набот

Табйин — баён кардан, ошкор сохтан, шарҳу тафсири

Табтоб — яке навъи чавгонбозӣ

Таввоб — тавбаро қабул кунанда, бахшандаи гуноҳ

Тавдеъ — видоъ кардан, падруд кардан

Тавъ — фармонбардорӣ кардан

Тавъан ва карҳан — хоҳӣ нахоҳӣ

Таёқат — беморӣ, заифӣ

Тайёр — парвозкунанда, чусту чолок

Тазлул — фурутанӣ намудан, худро хор доштан, хоксорӣ намудан

Талқ — навъе аз санги сафеди дурахшон, ки агар маҳлули он ба чизе молида шавад, оташ ба он таъсир намекунад

Тамаввуҷ — мавҷ задан

Тара — гандно, як навъ сабзачоти хӯрданӣ

Таранҷубин — муарраби тарангубин, як навъи доруи ширин

Татовул — дароздастӣ, зулм, тааддӣ

Таъйид — қувват додан, кӯмак кардан, ёрӣ намудан

Тақо — тарсанда аз худо, маҷозан ба маънии парҳезгор

Таҳаввул — аз як ҳолат ба ҳолати дигар баргаштан, дигаргун шудани авзоъ, табдил ёфтани

Таҳассур — ҳасрат, ранҷу андӯх, пушаймонӣ

Таҳвил — баргардонидан, интиқол додан

Таҳзир — тарсондан, барҳазар сохтан
Таҳин — орд
Тин — гил ва хоки намнок
Тинини — мор, аждаҳо
Тоил — манфиат, фонда
Туранҷ — як навъи мева
Тукла — номи подшоҳи Шероз
Тӯхтан — дӯхтан, андӯхтан, кашидан, чустучӯ кардан
Тӯҳр — пок шудан, покӣ, вақти покини зан аз ҳайз

У

Увҷ бинни Унуқ — дар ривоятҳои қадим номи шахсе будааст, ки бисёре қомати баланд доштааст. Гӯё ӯ аз дасти Мӯсо ҳалок шудааст
Удвон — душманӣ, зулм
Уло — баландӣ, бузургӣ
Умам — гурӯҳҳо
Унноб — челон, санҷид
Унф — дурушгӣ, шиддат
Усул — чамъи асл, беҳи ҳар чиз, реша, пай
Усфур — гунчишк
Уюн — чамъи айн, чашмҳо

Ф

Фало — бнёнбон
Фараҷ — кушоиш
Фарқадин — номи ду ситораи наздики қутби шимолӣ, Дубародарон
Фарқадон — номи ду ситораи наздики қутби шимолӣ, ки онро Дубародарон ҳам мегӯянд
Фатир — чизе, ки зуд идрок шавад ва чизе, ки зуд ба даст ояд
Фатҳи боб (фатҳ-ул-боб) — кушодагии қор
Фувод — дил, дарди дил

Х

- Хабир* — огоҳ ва доно
Хавз — дар об фурӯ рафтан, ба фикр фурӯ рафтан
Хад — рухсора, гуна
Хазр — сабз, сабзгун, гиёҳи сабз
Хазро — сабз, гиёҳи сабз
Хайл — ҷамоат, гурӯҳ, гурӯҳи саворон
Халлух — номи шаҳр дар Туркистон
Хардал — номи гиёҳе
Хитмӣ — навъе аз гиёҳест, ки гулу решаи он дар тиб ба кор ме-
равад
Хитом — поён, анҷом
Хеш — навъе аз чома
Хофиқайн — машриқу мағриб, шарқу ғарб
Худуд — суратҳо
Хулуд — ҳамеша, ҳамешагӣ, ҷовидон
Хулқон — чомаҳои кӯҳна
Хуфья — пинҳонӣ, пӯшидагӣ

Ч

- Чафта* — хам, хамида

Ш

- Шабар* — номи як навъ санги сиёҳ, ки сабук ва нарм аст
Шайн — зиштӣ, айб, нанг
Шанг — шӯх, зариф, айёр, маъшук
Шангарф — маъдане, ки гардаш сурх ё қаҳваранг мешавад ва дар
наққошӣ ба кор меравад
Шарза — бадхашм, хашмноқ, бадқаҳр
Шағаб — шӯру ғавғо, фитнаю ошуб, фитнаангезӣ
Ширк — куфр
Шито — мавсими сармо, зимистон

Шибоб — чамъи шаъб, қисм
Шунъот — зиштӣ, бадкорӣ, қабоҳат
Шуққа — порчаи чизе
Шӯхгин — чома ва бадани чиркин

Э

Эҳроқ — сӯзондан
Эҳтиёл — ҳила ангехтан, фиребгарӣ кардан
Эҳтироқ — сӯхтан

Я

Язак — муҳофизони лашкар, қаровулони лашкар, ки аз лашкар пештар мегарданд, то ки аз ҳаракати кӯшуни душман хабар ёбанд
Ям — даръё
Ямин — дасти рост, тарафи дасти рост; савганд; тавоной, қувват, манзалат
Ямон — мансуб ба мамлакати Яман
Яқтин — гиёҳхое ба мисли харбуза, каду, ҳиндувона ва ғайра

Ғ

Ғазбон — қаҳрноқ, хашмноқ
Ғанам — гӯсфанд
Ғаромат — товон, зарар
Ғулл — тавқ, гарданбанд, банди оҳанин даст ё гардани зиндониён

Қ

Қайн — оҳангар
Қалон — як навъи хироч
Қиёма — қиёмат, рӯзи растохез
Қир — моддаи ғализи часпандан сиёхранг, ки аз нефт гирифта мешавад

Кирвон — номи шаҳре дар навоҳин Африка; *корвон*
Китмир — паймона
Кубур — чамъи қабр
Кудуд — чамъи қад, қадҳо
Куллоб — чангак
Кууд — чамъи коид — нишинанда, ҳолати ништастан

Х

Ҳаб — дона
Ҳавдаҷ — қачова
Ҳадид — оҳан; тунд, тез, бурранда
Ҳазар — ҳузур, зидди сафар, ба шаҳр омадан
Ҳазз — баҳра, насиб, бахт, хуш, саодат
Ҳазира — чордевор, заминне, ки атрофи он девор дошта бошад
Ҳамом — қабӯтар, қабӯтарон
Ҳамул — бурдбор, сабур,
Ҳамро — сурх
Ҳанбал — марди кӯтоҳқади шикамқалон, фарбех
Ҳанин — овоз, нола, зорӣ, садо баровардан аз тараб ё ҳузи
Ҳарроқ — сӯзонанда, бисъёр сӯзон
Ҳасин — маҳкам, устувор
Ҳасо — сангрез
Ҳатк — пардадарӣ
Ҳафиз — ниғаҳбон, ниғаҳдор, ҳимояткунанда
Ҳашв — огандагӣ; фурумоя; зиёдатни сухан
Ҳаҷла — хонаи барои келину домод ораста шуда
Ҳибр — мидод
Ҳилла — номи манзил дар роҳи Макка
Ҳимор — хар
Ҳиср — гирд гирифтани, ихота қардан
Ҳиштан (*биҳиштан*) — гузоштан, фуру гузоштан
Ҳован — ҳувоз
Ҳодиса — осеб, бало
Ҳоҷиб — абрӯ; пардадор, дарбон Ҳунайн — номи маҳалле

Тонф ва Макка. Ҳарби Ҳунайн — чанге, ки дар аввали ислом дар маҳалли мазкур байни мусулмонон ва кофирон воқеъ шудааст

Ҷ

Ҷавод — бисъёр чудкунанда, олиҳиммат

Ҷавоз — рухсат, иҷозат

Ҷазаъ — ношикебӣ, беқарорӣ

Ҷамод — ҳар чизи бечону беҳаракат, ба мисли санг, чӯб ва ғайра

Ҷамор — ҷамоат, гурӯҳи мардум, ки дар ҷое ҷамъ мешаванд

Ҷаъба — сандуқи хурд, ҳар чизи ба сандуқ монанд

Ҷаҳул — ҷавону нодон

Ҷиср — пул, кӯпрук

Ҷуллоб — муарраби гулоб

Ҷунуд — лашкарҳо, сипоҳҳо

Ҷуфун — мижаҳо

ТАРЧУМАИ МАТНҲОИ АРАБИ

Ҳал ато — оё омад
Ло фато — чавонмард
Самиа-д-дахру битайсира булуғи-л-омол
Саниҳа-д-давру ба табшири ҳусули-л-максуд
Шунид даҳр осон шудани расидан ба орзухоро
Зағрони башорати ба даст омадани мақсад расид
Фи-и-шачари-л-аҳзари нор — дар дарахти сабз оташ
Ҳува-л-лазй якбал — ўст, ки мепазирад (қабул мекунад)
Инна хайра-л-каломи қалла ва дал — бехтарини сухан он аст. ки
кўтоҳ асту далолат мекунад.
Ли-лхуруби риҷол барои ҷанг мард бояд.
Юҳаддисуна лаҳу би-л-хафйи ва-л-эълон,
Юсаббихуна лаҳу би-лғадви ва-л-осол — ўро пинҳону ошкор
Ситониш мекунанд ўро бомдоду шом.
Ала-т-тафсил — муфассал
ала-личмол — мухтасар
Ва мо мин золимин илло ва юбло
Ва ин тола-л-мадо явзан биазлам
Нест золиме, ки нагардад дучор
Рўзе ба золимтаре, агарчи давраш дароз шавад.
Годара-л-хуббу сўхбата-л-аҳбоб
Форақа-лхиллу ишрата-л-хиллон
Дур шуд муҳаббат аз сўхбати дўстон,
Дур шуд дўст аз дўстон.
Куллу ман алайҳо фон — Ҳар кас, ки дар он аст, фонист.

Ва-ш-шукру дайн — сипосгузорӣ қарз аст.
Ло якоду-л-байин — қариб наметобад
Лаин мадахтуқа сабъина ҳучҷатан даъбан
Лима — ктадрату ало воҳидан мина-с-сабъин
Агар туру мадҳ кунам, ҳафтод бурхони қотей ҳаст
Бар он чӣ тавонистам бар яке аз ҳафтод.

Яқилун қалбӣ аннӣ атока минка ғино
Ва ло язолу яқинӣ мина-л-ҳавони яқин

Ё мунрифатӣ ба нори хаддин,
Мин ҷамратихо-с-сирочу тоқбас.
Эй сӯзандаи ман бо оташи рӯй,
Аз алангаи ӯ чароғ алов мегирад.
Изо танаффас — агар наффас кашӣ.
Истакбалаҳу ва ин тавалло,
Истаънасаҳу ва ин танаффас.
Пазируфташ агарчи фаро гирифт
Ба он унс гирифт, агарчӣ
Мо атьяба фиҳи ҷалла борин — дар он хуштар нест, офаринанда
ту бузургвор бод

Ё қотилатӣ ба сасайфи лаҳзин,
В-оллоҳи фатантанӣ биҳобик.
Эй кушандан ман бо шамшери ннгоҳ,
Ба худо ки мафтун сохтӣ ба омаданат.

Ло яъти би мислиҳо аодик — набиёрад ба мисли он душманонат

Ё қавму ало мато ва ҳаттом? — Эй қавм, то ба кай?

Мо аҳгарту сабобати ва ло кин — Айнӣ назарат ва мо атоқат
Ман ишқи худро ихтиёр накардам, лекин чашмам ғигаристу тоқат
накард

Ё мутлифу мухтаҷӣ ва нафсӣ, Оллоҳ яқиқа маҳзара-с-сав
Эй талафдиҳандан дилу чонам, Худо ниғаҳ дорад туро аз бадихо
Тасдаунӣ-л-чавру ва-нонаво, локин Илайки қалбӣ ё ғоят-ул-mano
собӣ — Маро дар медиҳад чавру дурӣ, лекин Туро эй ғоятн тақдир
дили ман мепарастад

Ила-л-ғадоти васалтум ва тусби ҳунаҳум Ва фӣ видоди нук қад
ҳазрату аҳбобӣ — Ба ноғаҳ расидед ва сахар мекунад Ва дар дӯстни
шумо аз дӯстонам чудо шудам.

Аҳиббатӣ амарунӣ битарки зикроҳ

Лақад анъату ва локинна хуббуху обӣ

Дӯстонам маро амр карданд, ки ёди туро тарк кунам

Ман итоат кардам, лекин ишқи ӯ гардан тофт (сар печид)

Қола мавлоӣ битарфӣ лоанам

Гуфт мавлоям (хоҷаам) ба чашмам намехустам.

Аскиёт ва даонӣ афтазиҷ

Маро об дод ва наздаш хонд, ман фош шудам — (??)

Ло таҳиллу қатла ман алқа-с-сулам

Ҳалол надонед қатли он касро, ки салом дод.

Ё ғариб-ул-ҳусни рифқан ли-л-ғариб

Эй он, ки ҳусни аҷоиб дорӣ, некие кун ба ғариб.

Мо ли зока-л-каффи маҳзубан бидам

Пас чаро он каф олуда ба хун аст?

Қад малакта-л-қалба мулкан доиман

Соҳиб шудӣ дилро ба таври ҳамешагӣ.

Ло уболӣ ан даонӣ ав шатам — Парвое надорам, ки маро (наздат)
мехохӣ ё накӯҳиш мекунӣ.

Ё казиб-ул-бони мо хазо-л-вукуф — Эй ростқомат ин бозистодан
чист?

Мо ҳасабту-л-она илло қад ҳачам — Он чӣ ҳисоб мекардам, акнун
хучум кард

Ҳаллиёнӣ наҳва манзурӣ ақиф — Бигзоред, то пеши манзурам истам.

Лотахунунӣ ва аҳдӣ ма-нсарам — Ба ман хиёнат накунед ва аҳди
ман нагузаштааст

Базлу рӯҳӣ амру ҳин — Тӯҳфан чонам дар ту корест, ки ҳин

Лом язал аҳдӣ ва авсоли наам — Аҳдам ва вуслҳоям ханӯз бо-
кист

Шунъат-ул-аззоли индӣ лам туфид — Бадин рақиб ба ман фоида
накард

Қулла мо ассату бунъёнӣ ҳадам — Ҳар дафъа, ки бунъёнамро ни-
ходам, вайрон кард.

Анта фӣ қалбӣ, а лам таълам биҳи — Ту дар дили манӣ, оё онро
намедонӣ?

Ло талумунӣ фачорҳӣ ма-лтаҳам — Маро маломат накунад, захми
ман ба ҳам намояд (сиҳат намешавад)

Ин турид маҳва-л-бароё фанқашниш — Агар хоҳӣ маҳви мавҷудотро,
пас берун баро.

Инна ғоёта-л-амонӣ тағтанам — Ғояти амният ғанимат мешавад

Тараҳҳам зиллатӣ ё за-л-маолӣ

Ва восилнӣ изо шаввашта ҳолӣ

Тараҳҳум кун бар хориам, эй соҳибмаолӣ

Ва бирасон маро, агар ҳоламо мушавваш кардӣ

Ало ё ноис-ут-тарфайни сакро

Сил-ис-сахрони ан тул-ил-лаёлӣ

Эй масти чашмҳоят хоболуда

Аз бедорхобиҳон шабҳон дароз вораҳон

Қамол-ул-хусни фӣ-д-дунъё масунун

Қа мисл-ил-бадри фӣ фадд-ил-камоли

Он, ки бо камоли хусн аст, эмин аст

Ба монанди бадр, ки дар ҳадди камол аст

Фа мозо-н-навму? қила-н-навму роҳат

Ва мо лӣ-навму фӣ тӯли-л-лаёмӣ

Ва чист хоб? Гуфтаанд, ки хоб роҳат аст

Ва ман хоб надорам шабҳон дароз.

А лам танзур ило айнӣ ва дамъӣ

Таро фӣ-л-бахри асдоф-ал-лаолӣ?

Назар нақардӣ ба чашму ашки ман,

Бибинӣ дар баҳр садафҳон гавҳарҳоро.

Ало ё сонлан аннӣ, таваҳхуф

Фа мо қалб-ул-муаннӣ акка солӣ

Эй ки меравӣ аз ман, бнист,
Дили он ки азоб мекашад,

аз ту тасалло наёфтааст.

Манаъту-н-носа ястаскуна ғайсан
Ан истар силту далъан ка-л-лаолӣ
Нагузоштам одамонро, ки аз барои об гиранд,
Пинҳон шавам, чорӣ шудам ашквор чун марворидҳо.
Ва лӣ фӣ-ка-л-иродат фавқа васфин
Ва локин лам таравнӣ ма-ҳтиёлӣ?
Маро ба ту ниёз аст, берун аз васф
Лекин нанигаристед, ки чораи ман чист.
Ҷарат айпой мин зикроки сайлан
Сил-ил-чайроне аннӣ мо ҷаро лӣ
Чашмони ман ба ёди ту чун селоб чорӣ шуд
Аз ҳамсоягон бипурс, ки аз сари ман чиҳо гузашт
Ҳифозӣ лам язал мо думту ҳайян
Ва лав антум заҷартум мин висолӣ
Ин ҳоли ман боқӣ монад, то зинда бошам,
Агарчи шумо аз висоли ман безор бошед.
Изо кона-фтизоҳӣ фика ҳулван
Фа кул лӣ мо лиаззолӣ ва мо лӣ
Агар фош шудани кори ман барои ту осон буд,
Пас бигӯ ба душманони ман чӣ ва ба ман чӣ?
Таронӣ нозиман сӣ-л-васфи байтан
Ва тарфӣ носирун иқда-л-лаолӣ
Бибинӣ маро, ки байте дар васф назм мекунам
Ва чашми ман иқди гавҳарҳоро мепошад.
Ва ин кунтум самиътум тула максӣ
Ҳаволикум, фақад ҳона-ртихолӣ.
Агарчи шунидед дуру дароз мондани маро
Дар назди шумо, вақти сафари реҳлати ман расидааст.
Айю ҳава-н-нафса тақидд-ул-укол
Аҳтадию-н-нафса би қилин ва кол
Қадам ҳавои нафс бандҳоро мебурад
Ором мекунам нафсро бо қилу коле

Мо лака фй-л-хаймати мусталқиян
Қад ҳазза-л-қавму ва шадда-р-риҳол
Чист туро,

ки дар хайма хуфтай
Қавм бархосту рахти сафар бибаст.
Қад ваара-л-маслаку ё зо-л-фато
Афлача ман ҳайяа зора-л-маол
Роҳ ноҳамвор аст, эй қавонмард,
Бурдбор шуд ҳар ки омода гашту ба мақсуд расид.
Ло таку тағтарру бимаъмуратин
Яъқибуқа-л-ҳадму ав-ил-интиқол
Ҳон, ғарра нашавӣ ба ободие,
Қи аз акибаш вайронӣ аст ё тағбири хол.
Лав кашифа-т-турбату ан бадрахим
Лом юра илло ка-дақиқ-ил-ҳилол
'Агар хок аз рӯи бадри онҳо бардоранд.
Набинанд, ба чуз гул судан ҳилол
В-индараса-р-расму битул-из-замон
В-интаҳара-л-азму би-тул-ил-лаёл
Нест шуд расму роҳ ба тӯли замон
Фарсуда шуд устухонҳо ба тӯли шабҳо
Мо лака таъсӣ ва мунодӣ-л-қабул
Мин қибал-ил-ҳаққи юнодӣ таол?
Чист туро, ки исъён мекунӣ ва мунодии қабул
Аз қониби ҳақ нидо мекунад: биё.
Иззу каримин аҳадин ло язул
Чаллу қадимин самадин лоюзол
Иззи он карими якто гум нашавад
Бузургни он қадими самад безавол
Кам ҳазанин фй баладин балқанин
Ман алайҳо биҳисоби сиқол
Чанд андӯҳ ҳаст дар замини биёбон
Кӣ дар он ҳаст бо ҳисоби гарон.
Ан натақа-л-орифу сӣ васфиҳӣ
Яъчизу ан шаъни адим-ил-мисол

Агар ориф ба васфи ӯ сухан гӯяд,
Очиз бимонад дар шаъни он бемисол
Кам фатинин бодара мустафҳиман
Ода ва ҳад калла лисон-ул-мақол
Чӣ қадар зиракон дар фаҳмидани он мубодарат карданд,
Бозгаштанду забони гӯяндаи онҳо кунд буд
Лав данати-л-кафрату минн ҳаҷбиҳи
Ла-ҳтара қат мин сабаҳот-ил-чалол
Агар торикӣ ба ҳичоби ӯ наздик шавад
Бисӯзад аз авчи парвози он чалол
Асбаҳа мин ғояти-ит-тоқати
Яҳбариму-л-абда ва ябқа-н-навол
Аз ғояти қудрат гумон гаштааст, ки
Банданавозӣ кунаду гузорад навол (ато)
Инна мақоли ҳикамун фа-ътабар
Мавъизатан тасмау самм-ул-ҷибол
Суханони ман пандноканд, гӯш кун,
Андарзхоро кӯҳҳо низ мешунаванд.
Бодият-ул-маҳшари водин амиқ
Тамтаҳину-н-нафса ва тумзӣ-л-чамол
Бодияи қиёмат водии амиқ аст,
Ки нафсро имтиҳон мекунад ва зебоиро мегузаронад
Рабба аъиннӣ ва ақил асрати — (?)
Анта раҷой ва алайка-ттикол
Парвардигори ма, ёри кун маро ва пешпо хӯрдани маро кам кун,
Туй умеди ман, бар ту таваккули ман
Ҳадда сабрӣ мо тавалло радда аҳлӣ мо сано
Сода қалбӣ мо тамашшо зода вачдӣ мо ғибар
Сабри маро хароб кард он маро фаро гирифт, баргардонд ақлам
ончиро ки дошт.
Тухту ва-лматлубу илди кайфа ҳолӣ ин нао
Чурту ва-лмаъмулу наҳвӣ ма-ҳтиёлӣ ин ҳачар
Овора ҳамегаштам ва матлуби ман дар назди ман буд, ҷи шавад
ҳоли

Гумроҳ ҳамебудам ва орзуи ман сӯям меомад, чораи ман чист,
 агар хичрат кунад
 Кул лиман ябғӣ фироран минҳу хал лӣ силватун
 Бигӯ он касро, ки мехоҳад фирор кунад, оё аз ӯ тасалло ба ман
 хаст,
 Ам ала-т-тақдирн аннӣ абтағӣ айна-л-мафар
 Ё ба тақдир хоҳиш кунам, ку мафар?
 Якраҳу-л-маҳбубу васлӣ аштаҳӣ аммо наҳо
 Ярсиму-л-манзуму қатлӣ артазӣ фимо амар
 Маҳбуб аз васли ман кароҳат дорад, ман он чиро мехоҳам, ки ӯ
 наҳӣ кард
 Ерн ма нақши куштани маро мекашад, ман розиям ба он чӣ ӯ
 амр кард
 Кила лӣ фӣ-л-ҳубби ахторун ва таҳсил-ул-мано
 Давлатун улқӣ би ман ялқо барухӣ фӣ-л-хатар
 Гуянд ба ман, ки дар ишқ хатарҳоест ва таҳсили максуд
 Давлатест, меафканем онро ба касе, ки рӯҳи маро ба хатар афканд.
 Фа-т-таной ғиссатун мо зоқа илло ман сабо
 Ва-т-тадонӣ фурсатун мо нола илло ман сабар
 Дур шудан ғуссаест, начашид онро, чуз мо, ки шитоб кард,
 Наздик шудан фурсатест, ки ноил нагашт ба он, чуз касе, ки сабр
 кард
 Афтуна-л-майёсу ясӣ фӣ балой ло тазар
 Нигоҳи қаттоли ту кӯшиши ҳалоки ман дорад, фуру магузор,
 Атфи бовиқори ту саъйи балон ман дорад, фуру магузор.
 Ё раҳим-ул-числи лав ло анта, шахсӣ ма-нҳано
 Ё қаҳил-ут-тарфи лав ло анта дамӣ ма-нҳадар
 Э нозукбадан, агар на ту будӣ, қоматам хамида намешуд,
 Эй сиёхчашм, агар на ту будӣ, ашки ман дехта намешуд.
 Баъзу халлонӣ атонӣ соилан ан қиссатӣ
 Баъзе дӯстони ман пурсидан аз қиссаи ман,
 Қулбу ло тасъил, сифор-ул-ваҷҳи юғнӣ ан кабар
 Гуфтам, напурсед, зардии руҳсор худ хабар додан халос мекунад.
 Амо ухोलису вуддӣ, алам уронка чаҳдӣ
 Фа кайфа танҳузу аҳдӣ ва фӣ ма таҳчурунӣ кул

Оё дӯстин худро ба ту холис кардам, ҷаҳди худро сӯи ту зиёд
накардам

Чӣ гуна аҳди маро мешиканӣ, ҷаро аз ман мегурезӣ, бигӯ.

Фа юбаллиғу аннӣ ило муаззиби қалбӣ

Изо ҷарахта фуодӣ бисайфи лаҳзика фақбул

Кӣ мерасонад аз ман азобдиҳандаи дили маро:

Чун захм задӣ диламро, пас қабулаш кун.

Ла авзаҳанна бисиррӣ ва лав тахтику сатрӣ

Иза-л-аҳиббату тарзо дағи-л-лавоила тағдул

Агар сирри худро ошкор кунам ва агар сабри маро кушой,

Агар дӯстон розӣ бошанд, бигузур маломатрову адл кун.

Тамилу байна ядайро ва ло тамилу илайно

Лақад шададта алайно алам туадкиву фаҳлул

Майл мекуни дар назди мову ба сӯи мо майл намекуни,

Сахт бибастӣ гирехи кори моро, пас бикушо.

Фидока шаърука мискун ан аттаҳазту абиран

Ва ҳашву савбика вардун ва тибу фика қаранфул.

Ман фидон ту, мӯят мушк аст, агар абираш гирифтам,

Даруни пироханат гул аст ва бӯи хуши даҳонат қаранфул аст.

Интабиҳ қабла-с-саҳар ё за-л-маном

Бедор шав пеш аз саҳар, эй хоболуда.

Сили-л-масониа рақбан таҳиму фӣ-л-фалаволи

Ту корвонхоеро ҷорӣ кун ки дар биёбонҳо ҳамегарданд.

Ба ин ҳаҷрата сивоун ашайтӣ ва ғадотӣ

Ва агар дур шавӣ, баробар аст шому саҳарам

Маза-з-замону ва қалбӣ яқулу аннака инъӣ

Рӯзгор гузашту дилам мегӯяд, ки ту меой.

Ва ҳад тафатташа айна-л-ҳаётӣ фӣ-з-зулумотӣ

Ва ҷустуҷӯ қард оби зиндагиро дар торикӣҳо.

Фа ҳам тумарриру айшӣ ва анта ҳомилу шахдин

Чӣ қадар айши маро талх мекуни, чун ту худ шахд дорӣ.

Ваҷадту роиҳат-ал-вудди ин шамамту рафотӣ

Бӯи дӯстӣ ёфтам, чун жандан худро бӯ қардам

Васафту кулла малиҳин камо ту ҳиббу ва тарзо

Ҳар як малехро васф кардан ба тарзе, ки ту дӯст медорию розӣ мешавӣ.

Ахофу минка ва арчу ва астанғину ва адну
Аз ту метарсаму умедвораму ёрӣ металабаму наздик мешавам.
Ахиббатӣ хочарунӣ камо ташоу адотӣ
Дӯстони ман аз ман дур шуданд, чунон ки инро душманонам мехос-
танд

Ва ин аз шаҳавту ила-т-тайри пахну фӣ-л-вакаробӣ
Агар ба мурғон шикоят кунам — мо дар лонаем
Китобун болиғун миннӣ, ҳабибан мӯъризан аннӣ
Ан-афъал мо таро аннӣ ало аҳдӣ ва мисоқӣ
Номае расида аз ман ба маҳбубе, ки аз ман рӯ мегардонад,
Ки бикун ҳар чи хоҳӣ, ман дар аҳду паймони худ ҳастам.
Аҳиллоӣ ва аҳбобӣ зарав мин ҳуббиҳи мо бӣ
Мариз-ул-ишқи ло ябри ва ло яшқу ила-р-роҳӣ
Дӯстону ёрони ман гузоштанд аз ишқи ӯ ҳар чӣ бо ман аст,
Бемори ишқ беҳ нашавад ва шикоят ба табиб набарад.
Қум-имлаъ ва-скинӣ каъсан ва даъ мо фижи масмуман
Амо анта-л-лазӣ тасқӣ фаайн-ус-самми таръёкӣ
Бархезу пур куну бирез дар чом, гузор дар он ҳар чи захролуд аст
Оё ту нестӣ, ки бирезӣ ва айни захр таръёк (нозахр)-и ман аст
Сао фӣ ҳаткнй-шшаънӣ ва лалнимоммо юдриҳи мо шаънӣ
Ана-л-мачнуну ло аъбаъ ба ихроқӣ ва игроқӣ
Қӯшад дар фош кардани кори ман ва ӯ кори маро чӣ донанд,
Ман он мачнунам, ки парвои сӯхтану ғарқ шудан надорам
Раайту-л-усда фӣ-л-ғобоби ло тақдар ало сайдан
Ва хоза-з-забъию фӣ Ширози ясбинӣ баҳдоқӣ
Шеронро дидам дар бешаҳо, ки қудрати шикор надоранд,
Ва ин оҳу дар Шероз дар бандам мекунад бо чашмон.
Содатӣ-иҳтарақа-л-қалбу мин-ал-ашвоҳӣ
Дӯстон, сӯхт дилам аз иштиёк
Лавазофу сухуф-ад-дахра ило аброрӣ
Агарчи биафзоянӣ саҳифаҳон даҳрро ба авроқи ман
Қайфа яҳлу заман-илбайни лада-л-ушшоқӣ
Чӣ гуна ширин бошад даврони чудой барои ошиқон.

Ана аҳвона амалтум ва ала-л-мисоқӣ
Ман дӯстат дорам ва дар паймони худ ҳастам
Ҷилту ло таклифу манзура ҳабиби аранӣ
Ҳамагаштам, то боз намонам аз он ки рухсори маҳбуби маро ба
ман нэмой.
Ё ғоят-ал-амонӣ, қалбӣ ладайка фонӣ
Шахсӣ намо таронӣ, минғоят-иштиқӣ
Эй ғояти орзуҳо, дили ман назди ту фонӣ шуд
Ин аст ҷисми ман он чунон ки мебинӣ, аз ғояти иштиқ
Ё Саъда қайфа сирно фӣ балдатин ҳачарно
Мин баъба мо саҳарно ва-л-айду фӣ-л-иноқӣ
Эй Саъд, чӣ шуд моро дар кишваре, ки ҳаҷр кардем
Аз баъди он ки бедорхобӣ кашидем ва дoston дар бағаланд.
Хона-з-замону аҳдӣ ҳатто бақӣ ту ваҳдӣ
Раддӯ алайя вуддӣ биллоҳи ё рифоқӣ
Рӯзгор хиёнат кард ба аҳди ман, то ки танҳо мондам
Ба ман боздихед дӯстии маро, барон худо, эй дӯстон
Ин мутту фӣ ҳавоҳо даънӣ амут фодоҳо
Ё озилӣ набоҳо заонӣ ва мо улоқӣ.
Агар мурдам дар ишқи ӯ, бигзор бимирам дар фидои ӯ
Эй нақуҳишғари ман, бигзор марову он чи ман дорам.
Қома-л-ғиёсу ламмо замма-л-ҷамолу заммо
Ва-л-лайлу мудлаҳимм ва-д-дамъу фӣ-л-маоқӣ
Абре бархосту шутурҳоро муҳкам баст
Шабе торикӯ ашк дар ҷашмон ҳалқа задааст.
Халилай-ил-худо анҷо ва аслаҳ
Ва лоқин ман ҳадоҳу-л-лоҳу афлоҳ.
Дӯстон роҳи дуруст раҳонандаву беҳтар аст
Валеқин ҳар киро, ки худо ҳидоят кунад, растағортар аст.
Ман истазъафта ло тағлиз алайҳи
Ман истаъсарта ло тақсир ядайҳи
Ҳар киро бечора ёбӣ, бар ӯ дурушт машав
Ҳар киро асир кунӣ, дастонашро машинан
Даъ истинқоса ман тола-эхтиромӯх
Фа қаве-уд-дахри лам тафруғ сиҳомӯх

Як сӯ гузор ночиз гирифтани касеро, ки эхтиромаш бисьёр аст
Камони даҳрро тирҳо тамом намешавад
Тааддат тастаким лотиф тақаддам
Тавозеъ тартафеъ ло таъли тандам
Боадаб бош, рост шав, пеш рав,
Тавозӯъ кун, ки боло равӣ, боло нарав, ки пушаймон шавӣ
Лияъфу-л-мухтадӣ ан сӯи ман залл
Ва ло тастаҳзи кам мин қоимин залл
Он ки роҳи дуруст ёфт, гуноҳи гумрохро авф кунад,
Истехзо макун, чӣ қадар ростистодагон лағзиданд.
Мато зурта-л-фато ғиббан ачаллан
Фало таксур ҳабибак ло юмаллик.
Агар зиёрат кунӣ ҷавонмардеро, ки туро ҳурмат мекунад
Бисьёр макун (он зиёрат) ба назди он ёр, ки туро малоловар нест.

МУНДАРИЧА

Қасоид	33
Тарҷеъот	131
Муламмаот	151
Таййбот	165
Луғот	405
Тарҷуман матнҳои арабӣ	420

Саади Шерози

ПОЛНОЕ СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИИ

(на таджикском языке)

в 4-х томах

Том I

Муҳаррири техники *М. Саидова*
Мусаҳҳех О. Исмаи

ИБ № 109

Ба матбаа 3.06.87 супурда шуд. Ба чопаш 13.12.88 имзо шуд. Формати 70×108^{1/32}. Қоғаз типографин № 1. Гарнитураш адабӣ. Чопаш барҷаста. Ҷузъи чопии шартӣ 18,9. Ҷузъи ранган шартӣ 19,775. Ҷузъи нашрию хисобӣ 18,52. Адади нашр 14000. Супориши № 2113. Нархаш 2 сӯм.

Душанбе, нашриёти «Адиб», кўчаи Рӯдакӣ, 33.

Матбааи № 1 Комитети давлатии РСС Тоҷикистон оид ба корҳои нашриёт, полиграфия ва савдон китоб.

Душанбе, хиёбони Ленин, 37.